

Strasbourg, 13 December 2012

ACFC/SR/III(2012)005
/Polish version/

**THIRD REPORT SUBMITTED BY POLAND
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 13 December 2012

**III RAPORT DLA SEKRETARZA GENERALNEGO RADY EUROPY
Z REALIZACJI PRZEZ RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ POSTANOWIEŃ
*KONWENCJI RAMOWEJ O OCHRONIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH***

Warszawa, 2012 r.

Spis treści

WSTĘP	4
CZĘŚĆ I: OGÓLNA	6
1. Charakterystyka ustroju państwa, podział administracyjny, rozmieszczenie geograficzne mniejszości narodowych i etnicznych.....	7
1.1 Charakterystyka ustroju państwa, podział administracyjny.....	7
1.2 Rozmieszczenie geograficzne mniejszości narodowych i etnicznych.....	7
2. Status prawa międzynarodowego w ustawodawstwie krajowym.....	8
3. Liczebność mniejszości narodowych i etnicznych.....	9
4. Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych.....	10
4.1 Ogólna charakterystyka.....	11
4.2 Charakterystyka poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.....	15
4.3 Charakterystyka społeczności posługującej się językiem regionalnym.....	33
5. Opis sytuacji na terenach zamieszkałych przez poszczególne mniejszości.....	35
6. Podstawowe dane.....	37
CZĘŚĆ II: REALIZACJA KONWENCJI RAMOWEJ O OCHRONIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH	38
Artykuł 1.....	38
Artykuł 2.....	38
Artykuł 3.....	39
Artykuł 4.....	42
Artykuł 5.....	51
Artykuł 6.....	62
Artykuł 7.....	71
Artykuł 8.....	72
Artykuł 9.....	80
Artykuł 10.....	95
Artykuł 11.....	98
Artykuł 12.....	102
Artykuł 13.....	113
Artykuł 14.....	114
Artykuł 15.....	121
Artykuł 16.....	124
Artykuł 17.....	124
Artykuł 18.....	125
Artykuł 19.....	130
CZĘŚĆ III: ORGANY I INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ POLITYKI WOBEC MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH ORAZ PODEJMOWANE PRZEZ NIE DZIAŁANIA	131
CZĘŚĆ IV: DANE DOTYCZĄCE PRZESTĘPCZOŚCI	147
ZAKOŃCZENIE	152

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 – Stan Prawny

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.....	3
Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.....	7
Przepisy dotyczące udziału w życiu publicznym.....	9
Przepisy dotyczące języka.....	21
Przepisy dotyczące kultury.....	55
Przepisy dotyczące oświaty.....	57
Przepisy zawarte w kodeksach.....	82
Przepisy zawarte w umowach dwustronnych.....	89

- Załącznik nr 2 - Ogólna charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym*
- Załącznik nr 3 - Rozmieszczenie mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym*
- Załącznik nr 4 - Mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym według miejsca zamieszkania*
- Załącznik nr 5 - Liczba obywateli polskich deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych w poszczególnych województwach oraz liczba osób deklarujących używanie w kontaktach domowych języka kaszubskiego w poszczególnych województwach*
- Załącznik nr 6 - Lista gmin wpisanych na podstawie art. 10 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.) do Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy*
- Załącznik nr 7- Lista gmin wpisanych na podstawie art. 12 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.) do Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości*
- Załącznik nr 8- Zestawienie komentarzy do III Raportu dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*

WSTĘP

Prezentowany dokument jest trzecim raportem z realizacji *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* przygotowanym przez Rzeczpospolitą Polską dla Sekretarza Generalnego Rady Europy. Poprzedni raport został przekazany w dniu 8 listopada 2007 r. Dokument przedstawiany obecnie obejmuje lata 2007-2011. Prezentowane w nim informacje tylko w niektórych przypadkach zawierają dane sprzed dnia 1 stycznia 2007 r. lub dotyczą sytuacji po dniu 31 grudnia 2011 r.

W okresie objętym *III Raportem* sytuacja prawna mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób posługujących się językiem regionalnym pozostawała stabilna. Poza zakończeniem procesu ratyfikacji i wejściem w życie z dniem 1 czerwca 2009 r. *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych* (której zapisy zostały już uprzednio uwzględnione w obowiązującym prawodawstwie) nie wprowadzono istotnych zmian w zakresie uregulowań prawnych dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych. Mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym w pełni korzystały natomiast z przepisów przyjętej dnia 6 stycznia 2005 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym - stan ten znalazł odzwierciedlenie w przedstawianym dokumencie. Współpraca organizacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym z instytucjami Państwa realizowana w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych i w codziennych kontaktach z urzędami, realizującymi politykę rządu wobec mniejszości, realizowana była na bieżąco. W duchu dialogu i porozumienia rozwiązywane były problemy zgłaszane administracji przez środowiska mniejszości. Znacznemu zwiększeniu uległa także suma środków przekazywanych z budżetu państwa na realizację zadań skierowanych do mniejszości. Omawiany okres definitywnie wskazał, że ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym była dokumentem istotnym i potrzebnym, a jej realizacja dobrze przyczynia się podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego.

W omawianym okresie Główny Urząd Statystyczny przeprowadził *Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań*. Spis przeprowadzony w 2011 r. był drugim w powojennej historii Polski spisem, w którym zadawano respondentom pytanie o ich przynależność narodową lub etniczną. W odróżnieniu od spisu przeprowadzonego w 2002 r. respondenci mieli możliwość podania więcej niż jednej odpowiedzi na pytania dotyczące ich

przynależności narodowo-etnicznej, co zdaniem GUS pozwoli lepiej zbadać to zagadnienie zwłaszcza w odniesieniu do tzw. „tożsamości złożonych”. Wprowadzenie dwóch pytań o przynależność narodową lub etniczną było spełnieniem postulatów zgłaszanych przez część środowisk mniejszości narodowych i etnicznych. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań został w 2011 r. przeprowadzony metodą mieszaną, tzn. z wykorzystaniem danych pochodzących z rejestrów i systemów informatycznych oraz danych pozyskanych w 20% badaniu reprezentacyjnym.

Niestety pomimo wcześniejszych zapowiedzi do czasu zakończenia prac nad niniejszym *Raportem* Głównemu Urzędowi Statystycznemu nie udało się podać wyników Narodowego Spisu Powszechnego w zakresie dotyczącym osób należących do mniejszości oraz ich charakterystyki społeczno - ekonomicznej. Z tego powodu niniejszy *Raport* bazuje nadal na wynikach Narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w 2002 r. Po ogłoszeniu przez GUS wyników spisu aktualna informacja o liczebności mniejszości narodowych i etnicznych zostanie przekazana Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy w postaci aneksu do niniejszego *Raportu*.

Przygotowując *III Raport* odmiennie niż w przypadku poprzedniego dokumentu, postanowiono nie przedstawiać aktualizacji do wcześniej przekazanych informacji, lecz zaprezentować całościową, aktualną informację o stanie realizacji przez Rzeczpospolitą Polską *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*. W opinii autorów powinno to poprawić czytelność przekazanego dokumentu. Opracowując *III Raport*, analogicznie jak w przypadku poprzednich raportów, nie opisywano szczegółowo pojawiających się problemów, postulatów czy ocen zgłaszanych przez środowiska mniejszości, ograniczając oceny na rzecz faktów.

W trakcie prac nad raportem prowadzono szerokie konsultacje, w szczególności z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Raport przekazano do konsultacji członkom Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, organizacjom społecznym zajmującym się ochroną praw człowieka i walką z rasizmem i ksenofobią oraz naukowcom zajmującym się tematyką mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. Raport przekazano również do konsultacji międzyresortowych. Spośród organizacji społecznych uwagi do Raportu zgłosiły: Związek Romów Polskich, Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii oraz Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Zgłaszane w trakcie konsultacji uwagi zostały w miarę możliwości uwzględnione w Raporcie, niektórych z nich nie udało się uwzględnić miały bowiem bardziej charakter komentarza niż

informacji. Uwagi organizacji pozarządowych, których nie można było zamieścić w tekście zasadniczym zostały zebrane i udostępnione w Załączniku nr 8 do raportu.

CZĘŚĆ I: OGÓLNA

1. Charakterystyka ustroju państwa, podział administracyjny, rozmieszczenie geograficzne mniejszości narodowych i etnicznych.

1.1 Charakterystyka ustroju państwa, podział administracyjny.

Rzeczpospolita Polska zajmuje powierzchnię 312 683 km² i jest zamieszкана przez 38.511.800 osób, z czego 38.445.600 to obywatele RP (dane Głównego Urzędu Statystycznego „Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników, lipiec 2012). Graniczy z Republiką Federalną Niemiec, Republiką Czeską, Republiką Słowacką, Ukrainą, Republiką Białorusi, Republiką Litewską oraz Federacją Rosyjską. Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym, o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów. Parlament jest dwuizbowy i składa się z izby niższej – Sejmu (liczącego 460 posłów) oraz izby wyższej – Senatu (liczącego 100 senatorów). Parlament wybierany jest na czteroletnią kadencję w wyborach powszechnych, bezpośrednich, w głosowaniu tajnym, a w przypadku Sejmu także w wyborach równych i proporcjonalnych. W obecnej kadencji posłami i senatorami są m.in. przedstawiciele mniejszości narodowych i społeczności posługującej się językiem regionalnym. Kadencja parlamentu kończy się w 2015 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wybierany jest w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję. Obecna kadencja prezydencka kończy się w roku 2015.

Polska dzieli się na 16 województw, te zaś na 314 powiatów i 2479 gmin, z których 65 ma status miasta na prawach powiatu. Dokonując z dniem 1 stycznia 1999 r. nowego podziału administracyjnego kraju brano pod uwagę m. in. strukturę narodowościową.

1.2 Rozmieszczenie geograficzne mniejszości narodowych i etnicznych.

Używanemu w *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* terminowi „mniejszości narodowe” na gruncie prawa polskiego odpowiada termin „mniejszości narodowe i etniczne”. Zapisy *Konwencji ramowej* odnoszą się więc w takim samym stopniu do mniejszości narodowych, jak i mniejszości etnicznych. Różnice definicyjne pomiędzy mniejszościami narodowymi i etnicznymi zostały opisane w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.). Zgodnie z ustawą mniejszościami narodowymi są następujące mniejszości:

białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska oraz żydowska, natomiast mniejszościami etnicznymi – mniejszości: karaimska, łemkowska, romska i tatarska. Największe skupiska mniejszości narodowych i etnicznych znajdują się w województwach: opolskim 105 509¹ obywateli polskich (9,91 % mieszkańców województwa), podlaskim 53 807 (4,45 % mieszkańców województwa), śląskim 32 679 (0,69 % mieszkańców województwa), warmińsko-mazurskim 17 096 (1,20 % mieszkańców województwa), dolnośląskim 8429 (0,29 % mieszkańców województwa), zachodniopomorskim 5956 (0,35 % mieszkańców województwa), małopolskim 5734 (0,18 % mieszkańców województwa) i pomorskim 5560 (0,26 % mieszkańców województwa).

Ponadto tereny województwa pomorskiego zamieszkuje społeczność posługująca się językiem regionalnym (kaszubskim). W trakcie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r. 52 665 osób zadeklarowało posługiwanie się w kontaktach domowych językiem kaszubskim. Na terenie województwa pomorskiego jest 52 588 takich osób i stanowią one 2,41 % mieszkańców województwa. Postanowienia *Konwencji* są realizowane wobec tej grupy w zakresie praw językowych.

2. Status prawa międzynarodowego w ustawodawstwie krajowym.

Zgodnie z art. 87 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz., 483 z późn. zm.) źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe, rozporządzenia oraz na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

Polska respektuje podstawowe zasady prawa międzynarodowego, zgodnie z duchem Karty Narodów Zjednoczonych oraz Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, jednocześnie będąc stroną umów międzynarodowych np. *Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów* z 1969 r.

Przepis art. 91 *Konstytucji* stanowi, że ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Umowa międzynarodowa, ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Jeżeli natomiast

¹ O ile nie podano inaczej wszystkie dane statystyczne pochodzą z *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* z 2002 r.

wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo stanowione przez tę organizację jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych należy do umów ratyfikowanych w RP za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, co sytuuje ją jako część krajowego porządku prawnego oraz nadaje jej pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli *Konwencji* nie da się pogodzić z ustawą. W konsekwencji *Konwencja ramowa* może być bezpośrednio stosowana przez organy wewnętrzne, z sądami włącznie, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. W ocenie Rządu RP *Konwencja ramowa* w wielu kwestiach zawiera normy samowykonalne ('self-executing rules'), w innych zaś kwestiach jej normy nie są samowykonalne ('non-self-executing rules'), co oznacza, że ich stosowanie będzie wymagało wydania przepisów rangi ustawowej.

3. Liczebność mniejszości narodowych i etnicznych.

Polskę zamieszkują obecnie przedstawiciele 13 mniejszości narodowych i etnicznych, których liczebność potwierdzona w spisie powszechnym z 2002 r. wynosi 253 273 osób. Stanowi to ok. 0,7 % wszystkich obywateli polskich. Liczebność poszczególnych mniejszości oraz osób posługujących się w kontaktach domowych językiem regionalnym przedstawia poniższa tabela.

W 5 gminach przedstawiciele mniejszości narodowych stanowią większość mieszkańców. Gminy te znajdują się w województwie podlaskim i są to - zamieszkane przez mniejszość białoruską gminy: Orla (powiat bielski – 68,47 % mieszkańców), Czyże (powiat hajnowski – 81,59 % mieszkańców), Dubicze Cerkiewne (powiat hajnowski – 81,23 % mieszkańców), gmina Hajnówka (powiat hajnowski – 64,22 % mieszkańców) oraz zamieszкана przez mniejszość litewską gmina Puńsk (powiat sejneński – 74,36 % mieszkańców).

Mniejszości narodowe i etniczne	Deklarowana przynależność do mniejszości narodowych lub etnicznych	Deklarowane używanie w domu języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego	<u>Województwa o największym skupieniu mniejszości lub społeczności posługującej się językiem regionalnym</u>
białoruska	47 640	40 226	podlaskie (46 041)
czeska	386	1 226	łódzkie (111), śląskie (61)
karaimska	43	-	mazowieckie (21), dolnośląskie (11)
litewska	5 639	5 696	podlaskie (5097)
łemkowska	5 850	5 605	dolnośląskie (3082), małopolskie (1580), lubuskie (784)
niemiecka	147 094	196 841	opolskie (104 399), śląskie (30 531), warmińsko-mazurskie (4311)
ormiańska	262	321	mazowieckie (73), wielkopolskie (26), śląskie (23)
romska	12 731	15 657	małopolskie (1678), mazowieckie (1291), łódzkie (1018),
rosyjska	3 244	12 125	mazowieckie (614), podlaskie (511)
słowacka	1 710	794	małopolskie (1572)
tatarska	447	9	podlaskie (319)
ukraińska	27 172	21 055	warmińsko-mazurskie (11 881), zachodniopomorskie (3703), podkarpackie (2984), pomorskie (2831)
żydowska	1 055	243 (języki jidysz i/lub hebrajski)	mazowieckie (397), dolnośląskie (204)
Osoby posługujące się w kontaktach domowych językiem regionalnym		52 665	pomorskie (52 588)

Źródło: Główny Urząd Statystyczny (GUS). Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002r.

4. Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w Polsce.

4.1 Ogólna charakterystyka.

Zamieszkujące Polskę mniejszości to społeczności w większości starzejące się. Procentowy udział osób w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej w przypadku kobiet/65 lat i więcej w przypadku mężczyzn), który wśród ogółu ludności Polski wynosi 15,0 % osiąga w przypadku zdecydowanej większości mniejszości narodowych i etnicznych wartości wyższe od średniej. Przykładowo w wieku poprodukcyjnym jest 44,05 % Rosjan, 37,84 % Słowaków, 37,05 % Czechów i 33,98 % Białorusinów. Tylko wśród Ormian (11,07 %) i Romów (4,50 %) współczynnik ten jest niższy od średniej ogólnokrajowej.

Wśród przedstawicieli 6 mniejszości (Rosjanie, Żydzi, Czesi, Słowacy, Białorusini, Niemcy) mniej niż 15 % populacji stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat). Dla porównania średnia dla ogółu ludności Polski wynosi 23,2 % populacji. Najmłodsze są mniejszości: romska (36,31 % populacji stanowi grupa w wieku przedprodukcyjnym), ormiańska (25,95 %) i karaimska (23,26 %).

Wśród osób posługujących się w kontaktach domowych językiem regionalnym, również widać nieznaczną tendencję do starzenia się populacji. Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r. 21,59 % osób używających w kontaktach domowych języka regionalnego to osoby w wieku poprodukcyjnym, natomiast 13 % tej populacji to osoby w wieku przedprodukcyjnym.

Wśród przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych widoczna jest względna równowaga w liczbie kobiet i mężczyzn, z wyjątkiem mniejszości rosyjskiej, w której aż 78 % stanowią kobiety. Odsetek kobiet wśród mniejszości jest najniższy w przypadku Żydów (43,79 %), Ormian (45,80 %) i Karaimów (46,51 %). Nie odbiega on jednak znacząco od średniej ogólnopolskiej, wynoszącej 51,57 % populacji.

Stan cywilny (badany dla osób mających 15 i więcej lat), a więc odsetek osób żonatych bądź zamężnych, oscyluje wokół 60 % i nie różni analizowanych mniejszości od wynoszącej 57,6 % średniej krajowej. Najwyższy odsetek osób żonatych lub zamężnych odnotowano wśród mniejszości: słowackiej (63,06 %), karaimskiej (62,86 %) i ormiańskiej (62,56 %). Specyficzny i mocno odbiegający od średniej krajowej (28,6 % populacji) jest odsetek Romów, którzy nie wstąpili w związki małżeńskie. W trakcie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2002 r. aż 52,16 % osób należących do romskiej mniejszości etnicznej zadeklarowało, że jest panną bądź kawalerem.

Wśród osób używających w domu języka regionalnego odnotowano w trakcie spisu powszechnego najwyższy, spośród omawianych grup, odsetek osób pozostających w związkach małżeńskich, wynoszący aż 65,26 % populacji.

Pod względem miejsca zamieszkania mniejszości narodowe i etniczne można podzielić na dwie grupy. Pierwszą z nich stanowią mniejszości, których większość członków zamieszkuje miasta. Osoby należące do tych mniejszości są potomkami społeczności, które przez wieki migrowały na tereny Polski. W miastach mieszka ponad 90% Karaimów, Żydów, Tatarów i Romów. Ponadto wśród Czechów, Ormian i Rosjan współczynnik zamieszkiwania w miastach przewyższa znacznie wynoszącą 61,8 % populacji średnią ogólnopolską. Drugą grupę stanowią mniejszości tradycyjnie utrzymujące się z rolnictwa. Wśród nich współczynnik zamieszkiwania na wsi przewyższa średnią dla ludności Polski (38,2 %),

osiągając rekordowe wyniki w odniesieniu do mniejszości słowackiej (92,05 %), litewskiej (76,77 %) i niemieckiej (70,51 %).

Poziom wykształcenia jest ściśle związany z miejscem zamieszkania - zatem nie dziwi fakt, iż największy odsetek osób z wyższym wykształceniem jest wśród, zamieszkałych głównie w miastach, przedstawicieli mniejszości: karańskiej (58,33%), żydowskiej (42,48%), ormiańskiej (40,29%), rosyjskiej (37,77%) i tatarskiej (18,75%). Należy zauważyć, że odsetek osób z wyższym wykształceniem jest wśród osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych generalnie wyższy od wynoszącej 9,9 % średniej krajowej. Uwaga ta dotyczy, oprócz wspomnianej wcześniej, mniejszości: ukraińskiej, czeskiej i litewskiej. W przypadku mniejszości łemkowskiej wartość ta jest praktycznie równa średniej krajowej i wynosi 9,88 %. Nieznacznie od średniej ogólnokrajowej odbiegają dane dotyczące wyższego wykształcenia mniejszości białoruskiej (9,24 %), należy jednak zauważyć, że jest on i tak wyższy od średniej wartości dla województwa podlaskiego (9,1 %), w którym zamieszkuje ponad 96 % osób należących do tej mniejszości. Wyniki zdecydowanie odbiegające od średniej ogólnopolskiej uzyskały mniejszości: romska (0,14 %), niemiecka (3,12 %) i słowacka (4,46 %).

Przypadek mniejszości romskiej jako specyficzny będzie omówiony w dalszej części tego rozdziału. Sytuacja mniejszości słowackiej różni się znacznie na niekorzyść od średniej wartości dla województwa małopolskiego (10,1 %). Należy jednak zauważyć, że na pozycję tego województwa rzutuje ważny ośrodek miejski i akademicki, jakim jest Kraków. Gdy zestawimy sytuację mniejszości słowackiej (mieszkającej w ponad 92 % na wsi) z udziałem osób z wyższym wykształceniem wśród ludności wiejskiej województwa małopolskiego (4,2%) wynik ten przestaje dziwić (obie wartości są do siebie zbliżone). Również dane dotyczące mniejszości niemieckiej (3,12 %) różnią się znacznie na niekorzyść od średniej województw: opolskiego (8,0 %) i śląskiego (8,9 %), w których zamieszkuje ponad 91 % osób należących do tej mniejszości. Należy jednak zauważyć, że podobnie, jak w przypadku mniejszości słowackiej, na pozycję obu wspomnianych województw mają wpływ znajdujące się na ich terenie liczne ośrodki akademickie (m.in. Opole, Katowice, Gliwice, Częstochowa). Sytuacja mniejszości niemieckiej (mieszkającej w ponad 70 % na wsi) jest zbliżona do średniej ogólnopolskiej dla osób zamieszkujących wieś (4,2 % populacji), nie odbiega również znacząco od średniej osób z wyższym wykształceniem wśród ludności wiejskiej województwa opolskiego (3,8 %) i śląskiego (5,1 %).

Wpływ zamieszkiwania na wsi na wybór ścieżki edukacyjnej przedstawicieli mniejszości słowackiej i niemieckiej widać również przy analizie wykształcenia. Odsetek

osób z wykształceniem podstawowym ukończonym i zasadniczym zawodowym jest wśród tych mniejszości najwyższy ze wszystkich mniejszości i wynosi, w przypadku mniejszości słowackiej – 77 % i niemieckiej – 74 % (wśród innych mniejszości wskaźnik ten nie przekracza 54 %). Podobny wskaźnik dla ogółu społeczeństwa wynosi 53 %. Wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe jest cechą charakterystyczną osób zamieszkałych na polskiej wsi. Na tym poziomie, według danych spisowych, edukację kończy 67,7 % mieszkańców wsi.

Kolejnym ważnym wskaźnikiem ukazującym poziom edukacji wśród osób należących do mniejszości jest liczba osób, które nie ukończyły edukacji na poziomie podstawowym. Wskaźnik ten dla ogółu ludności Polski wynosi 3,64 % populacji. Wśród zdecydowanej większości mniejszości narodowych i etnicznych wskaźnik ten jest niższy od średniej ogólnopolskiej, osiągając w przypadku mniejszości tatarskiej – 1,50 %, żydowskiej 1,54 % czy niemieckiej 2,24 %. Najwyższe wartości wskaźnik ten osiągnął w przypadku mniejszości litewskiej 10,65%, białoruskiej 18,01% i romskiej 50,76 %. W przypadku dwóch pierwszych wyraźnie widoczny jest wpływ miejsca zamieszkania (wieś).

Przypadek mniejszości romskiej wymaga odrębnej analizy. Mniejszość ta jest bez wątpienia jedyną mniejszością, w której problemy edukacyjne są widocznym i palącym problemem. Instytucje państwowe wraz z władzami samorządowymi oraz organizacjami społeczności romskiej zauważają ten problem i podejmują liczne działania mające na celu podwyższenie poziomu edukacji. Należy zauważyć, iż w ramach realizowanego od 2004 r. *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* sprawy edukacji traktowane są jako priorytetowe.

Generalnie należy stwierdzić, że poza mniejszością romską poziom wykształcenia osób należących do mniejszości jest ogólnie wyższy od średniej krajowej i wiąże się z miejscem zamieszkania.

Odnosnie do poziomu edukacji osób należących do społeczności posługującej się językiem regionalnym można zauważyć, że podobnie jak wśród mniejszości słowackiej i niemieckiej, jest on silnie zdeterminowany miejscem zamieszkania. Osoby używające w kontaktach domowych języka regionalnego, w zdecydowanej większości mieszkają na wsi - 83,44 % populacji. Spośród omawianych grup – jedynie wśród Słowaków jest więcej osób mieszkających na wsi. Podobnie jak u Słowaków i Niemców ma to wyraźne konsekwencje dla poziomu edukacji. Tylko 2,16 % osób używających w kontaktach domowych języka regionalnego ma wykształcenie wyższe, natomiast analogicznie do Słowaków i Niemców zdecydowanie dominują osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym lub

zasadniczym zawodowym. Grupa ta liczy w przypadku osób używających w kontaktach domowych języka kaszubskiego łącznie aż 82,40 % badanej populacji.

Poziom wykształcenia to doskonały punkt wyjścia dla określenia aktywności ekonomicznej poszczególnych mniejszości. Powyżej 15 roku życia najwięcej osób pracujących jest wśród mniejszości: ormiańskiej 52,22%, żydowskiej 46,69%, białoruskiej 46,67%, litewskiej 46,53% oraz karaimskiej 45,71 %. Dla pozostałych mniejszości wartość ta jest niższa od wynoszącej 42,25 % średniej ogólnopolskiej. Stan ten nie wynika jednak z problemów osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych ze znalezieniem pracy, spowodowany jest raczej wspomnianym już powyżej wyższym wśród mniejszości odsetkiem osób znajdujących się w wieku poprodukcyjnym.

Stopa bezrobocia w przypadku wszystkich mniejszości, z wyjątkiem mniejszości romskiej, jest niższa od średniej krajowej. W trakcie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 11,37 % mieszkańców Polski zadeklarowało się jako bezrobotni. Dla porównania wśród opisywanych społeczności współczynnik ten wahał się od 2,86 % w przypadku mniejszości karaimskiej do 11,34 % w przypadku mniejszości tatarskiej. W pozostałych grupach generalnie nie przekraczał 8 % populacji.

Na niekorzyść odbiega wyłącznie sytuacja mniejszości romskiej, gdzie procent osób bezrobotnych wynosi 30,98 % badanej populacji. W rzeczywistości sytuacja tej społeczności jest jeszcze trudniejsza, bowiem dokonując analizy statusu mniejszości narodowych i etnicznych na rynku pracy należy zwrócić uwagę, że w przypadku mniejszości romskiej tylko 8,29 % badanych zadeklarowało, iż pracuje zawodowo (3,64 % to pracownicy najemni, 4,41 % – to pracodawcy, pracujący na własny rachunek oraz pomagający członkowie rodzin). Przypadek mniejszości romskiej jest jedynym, który w tak wyraźny sposób odbiega od średnich wartości reprezentowanych przez resztę obywateli polskich i to zarówno należących, jak i nie należących do mniejszości.

Aktywność zawodowa osób używających w kontaktach domowych języka regionalnego nie odbiega od średnich wartości wyliczonych dla mniejszości narodowych i etnicznych. Wśród tej społeczności 44,89 % populacji to osoby pracujące, natomiast procent osób bezrobotnych w tej populacji wynosi 7,82 %.

Generalnie należy zauważyć, że sytuacja poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym nie odbiega znacznie, poza mniejszością romską, od średniej ogólnopolskiej. Uzyskane w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 r. dane nie wskazują, że przynależność do mniejszości, z wyjątkiem Romów, determinowała sytuację społeczno-ekonomiczną

obywateli. Wpływ na to mają raczej inne zmienne, m.in. miejsce zamieszkania (wieś-miasto, region kraju) oraz wiek badanych.

4.2 Charakterystyka poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.

Białorusini to mniejszość narodowa tradycyjnie zamieszkała na południowo-wschodnich terenach województwa podlaskiego. Podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* narodowość białoruską zadeklarowało 47 640 obywateli polskich, w tym: w województwie podlaskim - 46 041, mazowieckim - 541, warmińsko-mazurskim - 226, lubelskim - 137, pomorskim - 117, zachodnio-pomorskim - 117. Największe skupiska obywateli polskich narodowości białoruskiej znajdują się w południowo-wschodnich powiatach województwa podlaskiego: hajnowskim (39,1 % mieszkańców powiatu), bielskim (19,80 %), siemiatyckim (3,46 %), białostockim (3,2 %) i w Białymstoku² (2,53 %). Na terenie 12 gmin województwa podlaskiego przedstawiciele mniejszości białoruskiej stanowią ponad 20 % mieszkańców gminy, w tym w 4 - ponad 50 %.

W Parlamencie zasiada jeden przedstawiciel mniejszości białoruskiej wybrany z listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej. W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. mniejszość białoruska nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci należący do mniejszości startowali zarówno z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych. W wyniku wyborów kandydaci należący do mniejszości zasiedli w radach gmin i powiatów województwa podlaskiego zamieszkanymi przez mniejszość białoruską oraz w sejmiku województwa. W gminach zamieszkanymi przez zwarte skupiska mniejszości białoruskiej kandydaci należący do mniejszości pełnią funkcję wójtów gmin. Przedstawiciele mniejszości białoruskiej pełnią także funkcje starostów i wicestarostów w niektórych powiatach Województwa Podlaskiego zamieszkanymi przez zwarte skupiska osób należących do tej mniejszości.

W roku szkolnym 2011/2012 języka białoruskiego uczyło się w 44 placówkach oświatowych 3 041 uczniów należących do tej mniejszości.³

Zdecydowana większość przedstawicieli mniejszości białoruskiej należy do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

² Mieście na prawach powiatu.

³ Wedle danych Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Główne organizacje:

- Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne,
- Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej - w skład którego wchodzi, działające autonomicznie: Białoruskie Stowarzyszenie Literackie "Białowieża", Białoruskie Towarzystwo Historyczne, Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich, Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białoruskie Zrzeszenie Studentów, Towarzystwo „Chatka” z Gdańska,
- Związek Młodzieży Białoruskiej,
- Stowarzyszenie „Muzeum i Ośrodki Kultury Białoruskiej” w Hajnówce,
- Towarzystwo Kultury Białoruskiej,
- Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Uczących się Języka Białoruskiego „AB-BA”,
- Stowarzyszenie Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Niwa” - tygodnik,
- „Czasopis” - miesięcznik,
- „Bielski Hostineć” – półrocznik,
- „Białoruskie Zeszyty Historyczne” – półrocznik,
- „Termapiły” – rocznik,
- „Kalendarz Białoruski” – rocznik,
- „Annus Albaruthenicus” – rocznik.

Niepubliczne media:

- Białoruskie Radio „Racja” – nadające programy w języku białoruskim.

Największe imprezy kulturalne:

- Festiwal „Piosenka Białoruska”,
- Festiwal Poezji Śpiewanej i Piosenki Autorskiej „Jesień Bardów”,
- Festiwal Muzyki Młodej Białorusi „Basowiszczka”,
- Międzynarodowy Festiwal Kulturalny „Siabrouskaja Biasieda”,
- Święto Kultury Białoruskiej w Białymstoku,
- Święto „Kupalle” w Białowieży.

Czesi to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało 386 obywateli polskich, w tym: w województwie łódzkim - 111, śląskim - 61, dolnośląskim - 47, mazowieckim - 37. Pierwsza migracja czeska na tereny Polski miała miejsce w połowie XVI wieku i związana była z prześladowaniami religijnymi Braci Czeskich. Następne fale migracji miały miejsce w pierwszej połowie XVII w., drugiej połowie XVIII w. i na początku XIX w. – ta ostatnia związana była z rozwojem przemysłu włókienniczego w Łodzi.

Mniejszość czeska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Mniejszość ta nie wystawiała również swoich kandydatów w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r.

Mieszkający w Polsce Czesi tradycyjnie są ewangelikami.

Główna organizacja:

- Od 2010 r. działa Stowarzyszenie Czechów w Polsce. Ponadto, działalność społeczno-kulturalna osób należących do mniejszości czeskiej koncentruje się wokół Parafii Ewangelicko-Reformowanej w Żelowie.

Największa impreza kulturalna:

- coroczny konkurs przedszkolnych zespołów teatralnych.

Karaimi są najmniej liczną mniejszością etniczną w Polsce. Podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* narodowość karaimską zadeklarowało 43 obywateli polskich. Karaimi mieszkają przede wszystkim w Warszawie i okolicach, Wrocławiu Krakowie oraz w Trójmieście. Pierwsze grupy Karaimów przybyły z Krymu w XIII wieku i osiedliły się na ziemiach księstwa halicko-wołyńskiego (Łuck, Halicz, Lwów). Na przełomie XIII/XIV w. duża grupa Karaimów została osiedlona w Trokach koło Wilna. Na obecne tereny Polski Karaimi przesiedlili się po II wojnie światowej w wyniku repatriacji ze wschodnich kresów Rzeczypospolitej.

Mniejszość karaimska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Mniejszość ta nie wystawiała również swoich kandydatów w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r.

Polscy Karaimi stracili znajomość ojczystego języka. Nauczanie języka karaimskiego dla dzieci i młodzieży odbywa się podczas letnich szkół języka karaimskiego odbywających się w Trokach, na Litwie.

Karaimów wyróżnia religia karaimska, wywodząca się z judaizmu. Istotne znaczenie w życiu mniejszości karaimskiej ma działalność Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Główna organizacja:

- Związek Karaimów Polskich.

Najważniejszy tytuł prasowy:

- Awazymyz – kwartalnik.

Najważniejsze impreza kulturalna:

- cykl imprez „Spis podróżny. Karaimskie drogi” – w ramach którego prezentowana jest wystawa „Karaj jołary - Karaimi w starej fotografii” oraz organizowane są wydarzenia towarzyszące.

Litwini to mniejszość narodowa tradycyjnie zamieszkała na północnych terenach województwa podlaskiego. Narodowość litewską podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało 5 639 obywateli polskich, w tym: w województwie podlaskim – 5 097, mazowieckim – 99), warmińsko-mazurskim – 83, pomorskim – 75, zachodniopomorskim – 67, dolnośląskim – 53. Największe skupisko osób należących do mniejszości litewskiej znajduje się na terenie powiatu sejneńskiego w województwie podlaskim, gdzie 21,20% obywateli polskich zadeklarowało w trakcie spisu powszechnego narodowość litewską. Litwini zamieszkują głównie gminę Puńsk – 74,36% mieszkańców, gminę wiejską Sejny - 18,52 %, gminę miejską Sejny – 7,80% oraz należącą do powiatu suwalskiego gminę Szypiliszki - 2,66 % mieszkańców.

Mniejszość litewska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. mniejszość litewska nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci reprezentujący tę mniejszość ubiegali się o mandaty z list lokalnych komitetów wyborczych. W wyniku wyborów trzy osoby należące do mniejszości litewskiej zasiadają w radzie powiatu sejneńskiego. W radzie gminy Puńsk przedstawiciele mniejszości litewskiej mają 14 mandatów (na 15 możliwych), ponadto członkowie mniejszości zasiadają w radach miasta (1) i gminy (4) Sejny. W radzie powiatu sejneńskiego zasiada trzech ich przedstawicieli. Przedstawiciele mniejszości litewskiej pełnią również funkcję wójta gminy Puńsk oraz wicestarosty sejneńskiego.

W roku szkolnym 2011/2012 języka litewskiego jako ojczystego uczyło się w 19 placówkach 675 uczniów. W większości wspomnianych placówek oświatowych język litewski jest językiem wykładowym – taki model nauczania mniejszość litewska wybrała jako jedyna mniejszość w Polsce. Nauczanie języka i w języku litewskim zorganizowane jest na wszystkich poziomach nauczania.

Zdecydowana większość przedstawicieli mniejszości litewskiej to wierni Kościoła Rzymskokatolickiego.

Główne organizacje:

- Wspólnota Litwinów w Polsce,
- Stowarzyszenie Litwinów w Polsce,
- Litewskie Towarzystwo św. Kazimierza,
- Fundacja im. Biskupa Antanasa Baranauskasa „Dom Litewski w Sejnach”.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Aušra” - dwutygodnik,
- „Aušrelė” - miesięcznik dla dzieci,
- „Šaltinis” – kwartalnik,
- „Suvalkietis” – kwartalnik.

Najważniejsze imprezy kulturalne:

- Jarmark Folklorystyczny „Zielna”,
- Festiwal Teatrów Stodolanych,
- Festiwal Teatrów Dziecięcych,
- „Sąskrydis” - zlot litewskich zespołów artystycznych,
- Koncert Zaduszkowy „Vėlinės”.

Łemkowie to mniejszość etniczna, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało 5 850 obywateli polskich, w tym: w województwie dolnośląskim - 3 082, małopolskim - 1 580, lubuskim - 784, podkarpackim - 147, zachodniopomorskim - 66. Tradycyjnie członkowie tej mniejszości zamieszkiwali tzw. Łemkowszczyznę, czyli Beskid Niski i część Beskidu Sądeckiego. Na tereny obecnego zamieszkiwania (zachodnie województwa kraju) zostali

przesiedleni w 1947 r. w wyniku akcji "Wisła" (potępionej przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej w 1990 r.). Współcześnie jedynie część Łemków mieszka na terenach historycznej Łemkowszczyzny (województwo małopolskie).

Część Łemków podkreśla swoją przynależność do narodu ukraińskiego, inni deklarują, że z narodem tym nie mają związków.

Mniejszość łemkowska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. mniejszość łemkowska nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci należący do mniejszości startowali zarówno z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych. W wyniku wyborów 2 radnych należących do mniejszości łemkowskiej zasiada w radach powiatów na terenie województw dolnośląskiego (powiat legnicki) i małopolskiego (powiat gorlicki), 8 kandydatów należących do mniejszości wybrano do rad gmin na terenach województw dolnośląskiego, podkarpackiego i małopolskiego. W jednej z gmin na terenie województwa małopolskiego kandydat należący do mniejszości łemkowskiej został wybrany na stanowisko wójta gminy.

W roku szkolnym 2011/2012 języka łemkowskiego jako ojczystego uczyło się w 37 placówkach oświatowych 268 uczniów należących do tej mniejszości.

Łemkowie w zdecydowanej większości należą do dwóch Kościołów: Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyńsko-Ukraińskiego.

Główne organizacje:

- Stowarzyszenie Łemków,
- Zjednoczenie Łemków (członek wspierający Związek Ukraińców w Polsce),
- Stowarzyszenie „Ruska Bursa” w Gorlicach,
- Towarzystwo na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej,
- Łemkowski Zespołu Pieśni i Tańca „Kyczera”,
- Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Besida” – dwumiesięcznik,

- „Watra” – kwartalnik,
- „Rocznik Ruskiej Bursy”- rocznik,
- „Łemkiwska Storinka” - dodatek do ukraińskiego tygodnika "Nasze Słowo".

Niepubliczne media:

- Od czerwca 2011 r. w Gorlicach audycje w języku łemkowskim emituje niepubliczne Łemkowskie Radio Internetowe Stowarzyszenia RUSKA BURSA (używające obecnie nazwy Radio Internetowe Ruskiej Bursy „LEM.fm”).

Największe imprezy kulturalne:

- „Łemkowska Watra” w Zdyni,
- „Łemkowska Watra na Obczyźnie” w Michałowie,
- Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny Mniejszości Narodowych i Etnicznych „Świat pod Kyczerą”,
- „Łemkowska Jesień Twórcza”,
- „Międzynarodowe Biennale Kultury Łemkowskiej” w Krynicy,
- „Spotkania z Kulturą Łemkowską” w Gorzowie Wielkopolskim,
- Łemkowska Watra w Ługach.

Niemcy to najlicniejsza mniejszość narodowa zamieszkująca Polskę. Podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* narodowość niemiecką zadeklarowało 147 094 obywateli polskich, w tym: w województwie opolskim - 104 399, śląskim - 30 531, dolnośląskim - 1 792, warmińsko-mazurskim - 4 311, pomorskim - 2 016, zachodniopomorskim - 1 014, wielkopolskim - 820, kujawsko-pomorskim - 636, lubuskim – 513, mazowieckim - 351, łódzkim - 263. Największe skupiska obywateli polskich narodowości niemieckiej znajdują się w centralnych i wschodnich powiatach województwa opolskiego: strzeleckim (20,62 % mieszkańców powiatu), opolskim (19,82 %), krapkowickim (18,38 %), oleskim (16,82 %), prudnickim (14,93 %), kędzierzyńsko-kozielskim (13,15 %), kluczborskim (9,75 %) i opolskim-miejskim (2,46 %) oraz w zachodnich powiatach województwa śląskiego: raciborskim (7,24 %), gliwickim (4,25 %), i lublinieckim (3,10 %). Na terenie 27 gmin województwa opolskiego i jednej gminy

województwa śląskiego przedstawiciele mniejszości niemieckiej stanowią ponad 20 % mieszkańców gminy.

W Parlamencie zasiada przedstawiciel mniejszości niemieckiej wybrany z listy komitetu wyborczego mniejszości niemieckiej. W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. mniejszość niemiecka jako jedyna wystawiła własny komitet wyborczy na terenie województwa opolskiego. Kandydaci należący do mniejszości startowali także z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych. W wyniku wyborów 7 kandydatów należących do mniejszości niemieckiej zasiada w sejmikach województw opolskiego i warmińsko-mazurskiego. 50 przedstawicieli tej mniejszości zasiada w radach powiatów na terenie województw opolskiego i warmińsko-mazurskiego (powiaty: kędzierzyńsko-kozielski, kluczborski, krapkowicki, oleski, opolski-ziemski, prudnicki, strzelecki i szczycieński), 282 kandydatów należących do mniejszości wybrano do rad gmin na terenach województw: opolskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Na urząd wójta lub burmistrza gmin województwa opolskiego wybrano 23 kandydatów reprezentujących mniejszość niemiecką. Ponadto kandydaci wywodzący się z mniejszości niemieckiej startujący z list komitetów lokalnych i ogólnokrajowych partii politycznych zostali wybrani do różnych szczebli samorządu województwa śląskiego. Przedstawiciele mniejszości niemieckiej pełnią także funkcje starostów i wicestarostów w niektórych powiatach zamieszkałych przez zwarte skupiska osób należących do tej mniejszości.

W roku szkolnym 2011/2012 języka niemieckiego uczyło się w 567 placówkach oświatowych 37 538 uczniów należących do tej mniejszości.

Przedstawiciele mniejszości niemieckiej są w większości katolikami, a tylko nieliczni (głównie zamieszkujący województwa Polski północnej) deklarują przynależność do Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego.

Główne organizacje:

- Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce - Związek reprezentuje 9 Towarzystw Społeczno-Kulturalnych działających w 9 województwach i ok. 600 kół terenowych. Do Związku należy 9 członków (organizacji) stałych i 6 organizacji zrzeszonych. Członkowie stali to: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców w województwie śląskim, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w województwie

zachodnio-pomorskim, Niemieckie Towarzystwo Kulturalno-Społeczne w województwie łódzkim, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej w województwie lubuskim, Niemieckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w województwie dolnośląskim, Związek Stowarzyszeń Niemieckich Warmii i Mazur, Związek Mniejszości Niemieckiej w województwie pomorskim, Stowarzyszenie Ludności Pochodzenia Niemieckiego w województwie kujawsko-pomorskim. Organizacjami stowarzyszonymi są: Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Śląskich Rolników, Związek Śląskich Kobiet Wiejskich, Towarzystwo Dobroczynne Niemców na Śląsku, Konwersatorium im. Josepha von Eichendorffa i Niemieckie Towarzystwo Oświatowe.

- Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”,
- Stowarzyszenie Mazurskie,
- Śląskie Stowarzyszenie Samorządowe.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Wochenblatt.pl” - tygodnik,
- „Heimat - Mała Ojczyzna” – cotygodniowy dodatek do Nowej Trybuny Opolskiej,
- „Mitteilungsblatt” - miesięcznik,
- „Masurische Storchenpost” - miesięcznik,
- „Oberschlesische Stimme“ – comiesięczny dodatek do tygodnika Wochenblatt.pl.

Niepubliczne media:

- Polsko-Niemieckie Radio Internetowe „Mittendrin” – nadające audycje w języku niemieckim,
- Radio Vanessa z Raciborza – nadające audycję w języku niemieckim „Die deutsche Stimme”,
- Radio Park FM w Kędzierzynie-Koźlu – nadające audycję w języku niemieckim „Kaffeeklatsch”,

- Telewizja Satelitarna CSBTV i Telewizja Satelitarna TVS – emitujące w okresie objętym *Raportem* niemieckojęzyczny magazyn „Schlesien Journal”.

Największe imprezy kulturalne:

- Festiwal Kultury Mniejszości Niemieckiej w Polsce,
- Dni Kultury Niemieckiej na Śląsku Opolskim,
- Konkurs Recytatorski w Języku Niemieckim „Młodzież Recytuje Poezję”,
- Festyn Letni „Sommerfest” w Olsztynie,
- Przegląd Orkiestr i Kapel Mniejszości Niemieckiej w Leśnicy,
- Przegląd Zespołów Dziecięcych i Młodzieżowych Mniejszości Niemieckiej w Leśnicy,
- Festiwal Chórów i Zespołów Śpiewaczych Mniejszości Niemieckiej w Walcach.

Ormianie to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zadeklarowało 262 obywateli polskich, w tym: w województwie mazowieckim - 73, wielkopolskim - 26, śląskim - 23, małopolskim - 22, lubuskim - 20. Kolonie ormiańskie powstałe około XI w. na Rusi Kijowskiej (Lwów, Łuck, Kamieniec Podolski) weszły w skład państwa Polskiego za panowania Kazimierza Wielkiego. W 1356 r. kolonie w Kamieńcu Podolskim i we Lwowie uzyskały potwierdzenie swojej autonomii, a Lwów został siedzibą biskupa ormiańskiego. Po II wojnie światowej polscy Ormianie z dawnych kresów południowo-wschodnich w większości repatriowali się na obecne tereny państwa Polskiego. Największe skupiska polskich Ormian znajdują się w Warszawie, Poznaniu i Krakowie. Ważnym centrum kulturalnym mniejszości ormiańskiej są też Gliwice.

W wyniku wyborów parlamentarnych przeprowadzonych w 2011 roku mandat senatora sprawuje kandydat wywodzący się z mniejszości ormiańskiej.

W wyniku wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. w sejmiku województwa świętokrzyskiego zasiada radny związany ze społecznością ormiańską w Polsce.

W roku szkolnym 2011/2012 języka ormiańskiego uczyło się w 3 placówkach oświatowych (w Warszawie i Krakowie) 35 uczniów należących do tej mniejszości.

Mieszkający w Polsce Ormianie są przeważnie katolikami obrządku ormiańskiego lub łacińskiego.

Główne organizacje:

- Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich z siedzibą w Warszawie,
- Fundacja Ormiańska KZKO,
- Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne z siedzibą w Krakowie,
- Związek Ormian w Polsce im. Arcybiskupa Józefa Teodorowicza z siedzibą w Gliwicach.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Awedis” – kwartalnik,
- „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” - kwartalnik.

Największe imprezy kulturalne:

- Obchody rocznicy ludobójstwa Ormian w 1915 r.,
- Ogólnopolskie Spotkania Środowiska Ormiańskiego,
- Dni ormiańskie w Krakowie, Warszawie i Gliwicach.

Romowie to mniejszość etniczna, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zadeklarowało 12 731 obywateli polskich, w tym: w województwie małopolskim - 1 678, dolnośląskim - 1 319, mazowieckim - 1 291, śląskim - 1 189, wielkopolskim - 1 086, łódzkim - 1 018, opolskim - 847, podkarpackim - 712, zachodniopomorskim - 699, lubelskim - 670, kujawsko-pomorskim - 634, warmińsko-mazurskim - 426, podlaskim - 365, świętokrzyskim - 338, lubuskim - 272, pomorskim - 187. Romowie w Polsce należą do pięciu grup: najliczniejszą jest grupa Bergitka Roma, kolejne to Polska Roma, Lowarzy, Kelderasze oraz niewielka grupa Sinti.

Pierwszy dokument poświadczający obecność Romów w Polsce datowany jest na rok 1401 i pochodzi z Krakowa. Od XV w. wzdłuż łuku Karpat i od strony Niziny Węgierskiej przybywały do Polski i osiedlały się grupy wędrujących Romów. Ich potomkami są Romowie Karpaccy. Od XVI wieku do Polski zaczęli przybywać z Niemiec Romowie nazwani później Polska Roma. W II połowie XIX w. z terenów Siedmiogrodu i Wołoszczyzny rozpoczęła się migracja Kelderaszy (Kelderari - kotlarze) i Lowarów (Lovari - handlarze końmi).

Romowie Karpaccy (prowadzący osiadły tryb życia od kilkuset lat) zamieszkują głównie górskie tereny województwa małopolskiego. Największy odsetek osób narodowości romskiej zamieszkuje gminę wiejską Bukowina Tatrzańska w powiecie tatrzańskim, gdzie 1,10 % mieszkańców gminy zadeklarowało w trakcie spisu powszechnego w 2002 r. narodowość romską. Stosunkowo duże skupiska osób należących do grupy Bergitka Roma znajdują się także w miastach Górnego i Dolnego Śląska oraz w krakowskiej Nowej Hucie, gdzie w latach 50-tych XX wieku zatrudniano Romów w ramach tzw. polityki produktywizacyjnej. Większość Romów należących do pozostałych trzech grup prowadziła niegdyś wędrowny tryb życia. Obecnie przedstawiciele tych społeczności mieszkają głównie w miastach: Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Łodzi, Krakowie, Mielcu i Puławach oraz wielu mniejszych ośrodkach miejskich. Jest to konsekwencją przymusowej polityki osiedleńczej prowadzonej przez władze PRL.

Mniejszość romska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Osoby reprezentujące tę mniejszość kandydowały w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. do władz niektórych gmin z list różnych komitetów wyborczych. Żaden z kandydatów związanych z tą mniejszością nie uzyskał jednak mandatu.

Romowie w Polsce to w zdecydowanej większości członkowie Kościoła Rzymskokatolickiego, choć od kilku lat widoczny jest udział Romów w Kościele Zielonoświątkowym oraz Związku Świadków Jehowy. W kraju zarejestrowanych jest ponad 80 romskich organizacji pozarządowych.

Główne organizacje - główni romscy beneficjenci

Programu na rzecz społeczności romskich

- Związek Romów Polskich,
- Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce,
- Stowarzyszenie Kulturalno-Społeczne - Centrum Kultury Romów w Polsce,
- Stowarzyszenie Romów w Krakowie Nowej Hucie,
- Stowarzyszenie Romów we Wrocławiu „Romani Bacht”,
- Związek Romów Polskich w Gorzowie Wielkopolskim,
- Towarzystwo Krzewienia Kultury i Tradycji Romskiej „Kałe Jakha”,
- Stowarzyszenie Romów Polskich „Parno Foro”,
- Romskie Stowarzyszenie Oświatowe „Harrangos”,
- Stowarzyszenie Romów w Pyrzycach „Patra”,
- Fundacja Bahtałe Roma,

- Towarzystwo Kulturalno-Społeczne Romów w RP w Kędzierzynie-Koźlu,
- Stowarzyszenie Asystentów Edukacji Romskiej w Polsce,
- Stowarzyszenie Romów i Innych Narodowości w Nysie,
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Twórców Romskich w Polsce *Roma*.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Romano Atmo” – dwumiesięcznik,
- „Dialog-Pheniben” – kwartalnik,
- „Kwartalnik Romski” – kwartalnik.

Największe imprezy kulturalne:

- Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich *Romane Dyvesa* w Gorzowie Wielkopolskim,
- Międzynarodowy Festiwal Piosenki i Kultury Romów w Ciechocinku,
- Międzynarodowy Tabor Pamięci Romów Tarnów – Szczurowa,
- Obchody Międzynarodowego Dnia Romów,
- Obchody rocznicy likwidacji tzw. *Zieguenerlager* na terenie b. KL Auschwitz-Birkenau,
- Otwarcie i zamknięcie Sezonu Cygańskiego w Muzeum Okręgowym w Tarnowie.

Rosjanie to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało 3244 obywateli polskich, w tym: w województwie mazowieckim – 614, podlaskim – 511, dolnośląskim – 362, śląskim – 275, zachodniopomorskim – 221, pomorskim – 199, łódzkim – 179, wielkopolskim – 160, lubuskim – 124, warmińsko-mazurskim – 112, małopolskim – 106). Rosjanie mieszkający w Polsce wywodzą się głównie z kolejnych fal migracyjnych, w ramach których przybywali do Polski: w okresie rozbiorów, po rewolucji październikowej, w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Przedstawiciele społeczności rosyjskiej należą w większości do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Ponadto w województwie podlaskim i warmińsko-mazurskim mieszkają staroobrzędowcy (starowiercy). Grupa ta, jako grupa wyznaniowa, powstała w drugiej połowie XVII wieku w wyniku rozłamu w rosyjskiej cerkwi prawosławnej. Pod koniec XVIII wieku staroobrzędowcy osiedlili się na obecnych terenach

Polski (Suwalszczyzna i Mazury) uchodząc przed prześladowaniami religijnymi. W okresie ostatnich lat w grupie tej obserwuje się przechodzenie od samoidentyfikacji przede wszystkim religijnej do narodowej, co związane jest m. in. z zacieśnianiem współpracy z innymi organizacjami mniejszości rosyjskiej w Polsce, grupującymi przede wszystkim imigrantów oraz ich potomków oraz korzystaniem z programów Federacji Rosyjskiej przeznaczonych dla organizacji mniejszości rosyjskiej zza granicy.

Mniejszość rosyjska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Osoby reprezentujące tę mniejszość nie kandydowały w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r.

Główne organizacje:

- Stowarzyszenie „Rosyjski Dom” z siedzibą w Warszawie,
- Stowarzyszenie „Wspólnota Rosyjska” z siedzibą w Warszawie,
- Rosyjskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe z siedzibą w Białymstoku,
- Stowarzyszenie Staroobrzędowców w Polsce z siedzibą w Borze k/Augustowa.

Największe imprezy kulturalne:

- Rosyjskie Wieczory organizowane w Warszawie,
- Spotkania i Wieczory Rosyjskie organizowane w Białymstoku,
- Dni Kultury Rosyjskiej w Białymstoku,
- Rosyjska Maslenica w Warszawie,
- Konkurs Recytatorski Poezji Rosyjskiej,
- Pikniki Staroobrzędowców w Gabowych Grądach.

Słowacy to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało - 1 710 obywateli polskich, w tym: w województwie małopolskim - 1 572, śląskim – 40, mazowieckim – 20. Słowacy zamieszkują tradycyjnie tereny Spisza i Orawy. Największe skupiska mniejszości słowackiej to gminy: wiejska Nowy Targ - 3,25% ludności, Łapsze Niżne - 2,64% i Jabłonka - 1,25% - powiatu nowotarskiego oraz gmina Bukowina Tatrzańska (2,84%) - powiatu tatrzańskiego.

Mniejszość słowacka nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Osoby reprezentujące tę mniejszość kandydowały w wyborach samorządowych przeprowadzonych

w 2010 r. do władz niektórych gmin województwa małopolskiego z list różnych komitetów wyborczych. Trzech radnych gminy Nowy Targ związanych jest z mniejszością słowacką.

W roku szkolnym 2011/2012 języka słowackiego uczyło się w 14 placówkach 196 uczniów należących do tej mniejszości.

Słowacy są w większości wiernymi Kościoła Rzymskokatolickiego.

Główna organizacja:

- Towarzystwo Słowaków w Polsce.

Najważniejszy tytuł prasowy:

- „Život” - miesięcznik.

Największe imprezy kulturalne:

- Dni Kultury Słowackiej w Małopolsce,
- Przegląd Krajańskich Orkiestr Dętych,
- Przegląd Zespołów Folklorystycznych w Krempachach.

Tatarzy to mniejszość etniczna, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* zadeklarowało 447 obywateli polskich, w tym: w województwie podlaskim – 319, pomorskim – 28, mazowieckim – 22, wielkopolskim – 20. Tatarzy zamieszkują rdzenne kolonie tatarskie na Białostocczyźnie (Bohoniki i Kruszyniany) oraz miasta: Białystok, Sokółkę, Dąbrowę Białostocką i Gdańsk.

Polscy Tatarzy mieszkali na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego od końca XIV wieku. Ich przodkami byli emigranci lub uciekinierzy z terenów ówczesnej Złotej Ordy oraz z Krymu. Tatarzy w Polsce zatracili znajomość swojego ojczystego języka, pozostali natomiast wierni religii muzułmańskiej. Istotne znaczenie w życiu mniejszości tatarskiej odgrywa działalność Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Mniejszość tatarska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. Mniejszość ta nie wystawiała również swoich kandydatów w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r.

Główna organizacja:

- Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Życie Tatarskie” – dwumiesięcznik,
- „Przegląd Tatarski” – kwartalnik.

Największa impreza kulturalna:

- Dni Kultury Tatarskiej organizowane na Podlasiu.

Ukraińcy to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zadeklarowało 27 172 obywateli polskich, w tym: w województwie warmińsko-mazurskim - 11 881, zachodniopomorskim - 3 703, podkarpackim - 2 984, pomorskim - 2 831, dolnośląskim - 1 422, podlaskim - 1 366, lubuskim - 615, mazowieckim - 579, małopolskim - 472, lubelskim - 389, śląskim - 309. W wyniku przeprowadzonej w 1947 r. przez ówczesne władze komunistyczne akcji "Wisła" niemal cała ludność ukraińska, zamieszkująca tereny południowo-wschodniej Polski, została przesiedlona na tereny Polski północnej i zachodniej. W efekcie największe skupiska mniejszości ukraińskiej znajdują się obecnie na terenach województw: warmińsko-mazurskiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego. Części Ukraińców udało się uniknąć przesiedlenia z rodzimych terenów, a części pozwolono na powrót po 1956 r. Stąd też skupiska mniejszości ukraińskiej w województwach podkarpackim i małopolskim.

W wyniku wyborów parlamentarnych przeprowadzonych w 2007 roku mandat poselski uzyskał jeden przedstawiciel mniejszości ukraińskiej wybrany z listy komitetu wyborczego Platformy Obywatelskiej. W związku z wyborem do Sejmu RP przedstawiciel mniejszości ukraińskiej przestał zasiadać w sejmiku województwa warmińsko-mazurskiego. Podobnie w wyniku wyborów parlamentarnych przeprowadzonych w 2011 r. mandat poselski uzyskał jeden przedstawiciel mniejszości ukraińskiej.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. mniejszość ukraińska nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci należący do mniejszości startowali zarówno z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych, część z poparciem organizacji mniejszości ukraińskiej w Polsce. W wyniku wyborów jeden kandydat należący do mniejszości ukraińskiej zasiada w sejmiku województwa pomorskiego. 13 przedstawicieli tej mniejszości zasiada w radach powiatów na terenie województw: pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego (powiaty: bytowski, gdański, bartoszycki, kętrzyński, ostródzki, koszaliński, szczecinecki i wałecki), 30 kandydatów

należących do mniejszości wybrano do rad gmin na terenach województw: lubuskiego, pomorskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego. Na urząd wójta lub burmistrza wybrano 6 kandydatów reprezentujących mniejszości ukraińską (województwo warmińsko-mazurskie, pomorskie i dolnośląskie). Przedstawiciele mniejszości ukraińskiej pełnią także funkcje starostów i wicestarostów w powiatach zamieszkałych przez zwarte skupiska osób należących do tej mniejszości.

W roku szkolnym 2011/2012 w 172 placówkach języka ukraińskiego jako języka ojczystego uczyło się 2.642 uczniów.

Ukraińcy w Polsce należą w większości do dwóch kościołów: Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyńsko-Ukraińskiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Główne organizacje:

- Związek Ukraińców w Polsce,
- Związek Ukraińców Podlasia,
- Towarzystwo Ukraińskie,
- Ukraińskie Towarzystwo Nauczycielskie w Polsce,
- Organizacja Młodzieży Ukraińskiej „PŁAST”,
- Ukraińskie Towarzystwo Historyczne.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Nasze Słowo” - tygodnik,
- „Nad Buhom i Narwoju” - dwumiesięcznik.

Niepubliczne media:

- W okresie objętym *Raportem* na falach niepublicznych rozgłośni: Radia Bon Ton z Chełma, Radia Orthodoxia z Białegostoku i stacji Twoje Radio Włodawa emitowane były audycje radiowe w języku ukraińskim. Audycja w języku ukraińskim była także dostępna na falach Internetowego radia prawosławnej diecezji lubelsko-chełmskiej.

Największe imprezy kulturalne:

- „Festiwal Kultury Ukraińskiej”,
- Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu "Podlaska Jesień”,

- Ukraińskie Spotkania na Pograniczach w Bytowie, Mokrem, Sanoku,
- „Dni Kultury Ukraińskiej w Regionach” – w Zielonej Górze, Szczecinie i Giżycku,
- Dziecięce Festiwale i Konkursy – Koszalin, Elbląg, Olsztyn, Wrocław, Giżycko.
- „Na Iwana, na Kupała” w Dubiczach Cerkiewnych,
- „Misteria Kupalskie” w Kruklankach i Przemyślu,
- Ukraińskie Jarmarki,
- Dni teatru ukraińskiego w Olsztynie.

Żydzi to mniejszość narodowa, do której przynależność podczas przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zadeklarowało 1 055 obywateli polskich, w tym: w województwie mazowieckim - 397, dolnośląskim - 204, śląskim - 92, łódzkim - 65, małopolskim - 50. Żydzi mieszkają w rozproszeniu, przede wszystkim w dużych miastach. Pierwsze wzmianki o Żydach na terenach polskich pochodzą z X wieku, a pierwszym oficjalnym polskim dokumentem nadającym Żydom przywileje i autonomię był statut kaliski z XIII wieku. Żydzi napływali do Polski ze względu na stosunkowo najlepsze (na tle nieustannych pogromów w Europie Zachodniej) warunki bezpiecznego życia i rozwoju własnej kultury oraz gwarantowaną przywilejami królewskimi autonomię gmin wyznaniowych. Liczba Żydów w Polsce tradycyjnie oscylowała w okolicach 10 % populacji (najwięcej w Europie). Rozwój żydowskiego życia w Polsce został brutalnie przerwany przez II wojnę światową i hitlerowską politykę *Endlösung*. Z ok. 3,5 miliona polskich Żydów wojnę przeżyło ok. 300 tys. W okresie PRL-u w kilku falach emigracyjnych wyjechała większość polskich Żydów. Po roku 1989 nastąpiło odrodzenie życia żydowskiego w Polsce. Wiele osób powróciło do swoich żydowskich korzeni. Powstały nowe organizacje działające na rzecz rozwoju życia społeczności żydowskiej w Polsce.

Mniejszość żydowska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie. W wyniku wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. jedna osoba należąca do mniejszości żydowskiej uzyskała mandat radnego w jednej z gmin województwa wielkopolskiego.

W roku szkolnym 2011/2012 języka hebrajskiego uczyło się w 3 placówkach oświatowych (w Warszawie i Wrocławiu) 227 uczniów należących do tej mniejszości. Język jidysz (tradycyjny język Żydów polskich) nauczany jest na kursach organizowanych przez organizacje żydowskie.

Żydzi to wyznawcy religii mojżeszowej. Istotne znaczenie w życiu mniejszości żydowskiej odgrywa działalność Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zrzeszonych w nim gmin.

Główne organizacje:

- Towarzystwo Społeczno - Kulturalne Żydów w Polsce,
- Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny,
- Stowarzyszenie Żydów Kombatantów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej,
- Stowarzyszenie „Dzieci Holokaustu” w Polsce,
- Żydowska Ogólnopolska Organizacja Młodzieżowa,
- Fundacja „Shalom”,
- Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

Najważniejsze tytuły prasowe:

- „Dos Jidische Wort - Słowo Żydowskie" - miesięcznik,
- „Midrasz" – dwumiesięcznik.

Największe imprezy kulturalne:

- Festiwal Kultury Żydowskiej „Warszawa Singera”,
- Dni Książki Żydowskiej w Warszawie,
- Obchody Rocznicy Powstania w Getcie Warszawskim,
- Spotkania z Kulturą Żydowską *Simha* we Wrocławiu,

4.3 Charakterystyka społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Jezykiem kaszubskim jako językiem najczęściej używanym w kontaktach domowych, zgodnie z danymi przeprowadzonego w 2002 r. *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań*, posługuje się 52 665 osób, w tym w województwie pomorskim - 52 588. Największe skupiska osób używających w kontaktach domowych języka regionalnego znajdują się w następujących powiatach województwa pomorskiego: kartuskim - 27,57% mieszkańców powiatu, puckim -15,43%, wejherowskim - 5,13% i bytowskim - 2,50%. Na

terenie 10 gmin województwa pomorskiego osoby posługujące się w kontaktach domowych językiem regionalnym stanowią ponad 20% mieszkańców gminy.

W wyborach parlamentarnych przeprowadzonych w 2011 r. społeczność używająca języka regionalnego nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Osoby związane z tą społecznością kandydowały z list ogólnokrajowych partii politycznych. W parlamencie funkcjonuje Kaszubski Zespół Parlamentarny skupiający obecnie w swoich szeregach 26 senatorów i posłów działających na rzecz Kaszub i Pomorza. Wśród nich również parlamentarzystów związanych ze społecznością posługującą się językiem regionalnym.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. społeczność używająca języka regionalnego nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci reprezentujący tę społeczność ubiegali się o mandaty we władzach samorządowych województwa pomorskiego z list różnorodnych komitetów wyborczych. W wyniku wyborów szereg osób związanych ze społecznością kaszubską zasiada w sejmiku województwa pomorskiego oraz w Zarządzie Województwa Pomorskiego. Przedstawiciele społeczności kaszubskiej zasiadają również w radach powiatów: człuchowskiego, kartuskiego, malborskiego, puckiego, wejherowskiego i bytowskiego. Wiele osób związanych ze społecznością kaszubską zostało wybranych na stanowiska wójtów, burmistrzów i prezydentów miast województwa pomorskiego. Osoby należące do społeczności kaszubskiej zasiadają także, z ramienia różnorodnych partii politycznych i komitetów wyborczych, w radach wielu gmin województwa, kierując niektórymi z jednostek samorządu terytorialnego.

W roku szkolnym 2011/2012 języka kaszubskiego uczyło się w 351 placówkach oświatowych 13 632 uczniów należących do tej społeczności.

Osoby używające w kontaktach domowych języka regionalnego są w większości wiernymi Kościoła Rzymskokatolickiego.

Główne organizacje:

- Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie,
- Instytut Kaszubski,
- Fundacja „Kaszubski Uniwersytet Ludowy”,
- Stowarzyszenie „Ziemia Pucka”,
- Stowarzyszenie „Kaszëbskô Jednota”.

Najważniejszy tytuł prasowy:

- „Pomerania” - miesięcznik.

Niepubliczne media:

- Radio „Kaszëbë” – nadające programy w języku kaszubskim.
- CSBTV – telewizja satelitarna nadająca w 2011 r. m.in. programy w języku kaszubskim,
- TVT Teletronik z Kartuz – telewizja kablowa nadająca m.in. programy w języku kaszubskim,
- Twoja Telewizja Morska z Wejherowa – telewizja kablowa nadająca m.in. programy w języku kaszubskim.

Największe imprezy kulturalne:

- Zjazdy Kaszubów – organizowane corocznie na terenie województwa pomorskiego,
- Konkurs Wojewódzki Literatury Kaszubskiej „Rodnô Mòwa”,
- Spotkania piszących po kaszubsku,
- Letnia Szkoła Języka Kaszubskiego,
- Dyktando kaszubskie „Piszã pò kaszëbskù” - królewionka w pałacu”,
- Konkurs mowy kaszubskiej „By nie zapomnieć mowy ojców” im. Jana Drzeżdżona.

5. Opis sytuacji na terenach zamieszkałych przez poszczególne mniejszości.

Największe skupiska mniejszości występują w województwach północnej i południowej Polski (województwa: podlaskie – 53, 8 tys., warmińsko-mazurskie – 17,1 tys., pomorskie – 5,6 tys. (bez osób posługujących się w kontaktach domowych językiem regionalnym), zachodniopomorskie – 6,0 tys., dolnośląskie – 8,4 tys., opolskie – 105,5 tys., śląskie – 32,7 tys. i małopolskie - 5,7 tys.)⁴.

Stopa bezrobocia, według danych GUS z końca grudnia 2011 r., wynosi w Polsce 12,5 %. Spośród województw, w których są znaczne skupiska osób należących do mniejszości wyższy od średniej wskaźnik występuje w województwach: warmińsko-mazurskim (20,1 %), zachodniopomorskim (17,5 %), podlaskim (14,1 %) oraz opolskim (13,3 %). Wynik równy średniej krajowej osiągnęło województwo dolnośląskie (12,5 %)

⁴ Na podstawie wyników *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* z 2002 r.

natomiast niższa niż średnia krajowa stopa bezrobocia jest w województwach: pomorskim (12,4 %), małopolskim (10,5 %) i śląskim (10,1 %).

PKB na jednego mieszkańca, według danych GUS na 2009 r., wynosi w Polsce 35.210 zł. Spośród województw, w których mieszkają znaczne skupiska osób należących do mniejszości, PKB na 1 mieszkańca wyższy niż średnia krajowa jest w województwach: śląskim (37.761 zł) i dolnośląskim (38.395 zł). Niższy jest natomiast w pomorskim (34.267 zł), zachodniopomorskim (30.939 zł), małopolskim (30.220 zł), podlaskim (25.951 zł), opolskim (28.761 zł) i warmińsko-mazurskim (25.970 zł)⁵. Jednocześnie jednak trzy z wymienionych województw (śląskie, dolnośląskie, pomorskie) znajdują się w grupie sześciu województw o najwyższym PKB na jednego mieszkańca.

⁵ Dane na 2009 r. Dane za kolejne lata nie są jeszcze dostępne.

6. Podstawowe dane

	Powierzchnia w tys. km² (2011 r.)	Ludność (2011 r.)	PKB na 1 mieszkańca w PLN (2009 r.)⁶	Bezrobotni zarejestrowani w tys. (2011 r.)	Stopa bezrobocia rejestrowanego w % (2011 r.)
POLSKA	312 679	38 200037	35 210	1982,7	12,5
Dolnośląskie	19 947	2 877840	38 395	143,6	12,5
Kujawsko-Pomorskie	17 972	2 069543	29 834	139,6	16,9
Lubelskie	25 122	2 151895	23 651	122,4	13,3
Lubuskie	13 988	1 011024	30 068	59,1	15,4
Łódzkie	18 219	2 534357	32 162	138,7	12,7
Małopolskie	15 183	3 310094	30 220	145,1	10,5
Mazowieckie	35 558	5 242911	56 383	246,7	9,9
Opolskie	94 12	1 028585	28 761	48,0	13,3
Podkarpackie	17 846	2 103505	24 131	146,2	15,7
Podlaskie	20 187	1 188329	25 951	65,9	14,1
Pomorskie	18 310	2 240319	34 267	106,7	12,4
Śląskie	12 333	4 635882	37 761	186,2	10,1
Świętokrzyskie	11 711	1 266014	27 333	83,2	15,3
Warmińsko-Mazurskie	24 173	1 427241	25 970	107,3	20,1
Wielkopolskie	29 826	3 419426	37 424	135,0	9,2
Zachodnio-pomorskie	22 892	1 693072	30 939	108,9	17,5

Źródło: Cykliczne raporty Głównego Urzędu Statystycznego zamieszczone na stronach internetowych GUS (www.stat.gov.pl).

⁶ Dane za kolejne lata nie są jeszcze dostępne.

CZĘŚĆ II: REALIZACJA KONWENCJI RAMOWEJ O OCHRONIE MNIJSZOŚCI NARODOWYCH

Artykuł 1

Ochrona mniejszości narodowych oraz praw i wolności osób należących do tych mniejszości stanowi integralną część międzynarodowej ochrony praw człowieka i, jako taka, wchodzi w zakres współpracy międzynarodowej.

Rzeczpospolita Polska przyjęła szereg aktów prawa międzynarodowego, regulujących m.in. prawa mniejszości narodowych i etnicznych. Informacja na temat statusu prawa międzynarodowego w ustawodawstwie krajowym przekazana została w części pierwszej (rozdział 2).

Artykuł 2

Postanowienia niniejszej Konwencji Ramowej będą stosowane w dobrej wierze, w duchu zrozumienia i tolerancji oraz w zgodzie z zasadami dobrego sąsiedztwa, przyjaznych stosunków i współpracy pomiędzy państwami.

Ratyfikowanie przez Polskę *Konwencji* wiązało się z koniecznością dostosowania ustawodawstwa krajowego do wymienionych w niej zasad. Pamiętano o tym w trakcie prac nad projektem ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Przygotowując poszczególne przepisy ustawy kierowano się zasadami zawartymi w *Konwencji*. W niektórych przypadkach przepisy *Konwencji* zostały przytoczone wprost. W konsekwencji, dzięki przyjęciu w 2005 r. ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, do polskiego systemu prawnego implementowane zostały wszystkie zasady zawarte w *Konwencji*.

Ratyfikowanie przez Polskę *Konwencji* oznaczało jednak przede wszystkim uroczystą deklarację Rzeczypospolitej, że cele wymienione w preambule *Konwencji* są celami państwa Polskiego. Oznacza to uznanie, że ochrona mniejszości narodowych i etnicznych jest niezbędna dla stabilizacji, bezpieczeństwa i pokoju w Europie, że różnorodności etnicznej, językowej i kulturalnej należy się szacunek. Jest to również wyrazem głębokiego

przekonania, że różnorodność wzbogaca państwo i jego obywateli. Polska - jako strona *Konwencji* - wnosi do wspólnego dziedzictwa kulturowego Europy bogactwo kultur mniejszości narodowych i etnicznych. Do takiej postawy zobowiązuje Polskę także jej tradycja. Rzeczpospolita była w Europie przez wieki ostoją tolerancji religijnej i narodowościowej. Efektem tej tolerancji jest wielowiekowa obecność w Polsce np. mniejszości tatarskiej, żydowskiej, ormiańskiej, karaimskiej czy romskiej, które - prześladowane w innych krajach - w Polsce znalazły swój dom.

W krajach demokratycznych obecność mniejszości narodowych jest ważnym faktem społecznym i kulturowym. W wyniku zmian jakie dokonały się w Polsce po 1989 r. mniejszości narodowe i etniczne korzystają z pełni praw wynikających z przepisów zawartych w prawie krajowym i międzynarodowym. Polski Rząd pilnie wsłuchuje się w głosy mniejszości, dążąc do stworzenia warunków, które zapewniłyby harmonijny rozwój ich kultury i tożsamości oraz promocję postaw otwartości i tolerancji wśród społeczeństwa polskiego, zwłaszcza wśród młodzieży. Podejmowanie odpowiednich środków w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych jest ustawowym obowiązkiem polskich organów władzy publicznej.

Artykuł 3

1. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nie należącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.

Art. 53 *Konstytucji* gwarantuje wolność sumienia. Ustęp 7 tego artykułu stanowi, iż nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawniania swego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania. Zgodnie z art. 31 *Konstytucji* wolność człowieka podlega ochronie prawnej i nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego mu prawo nie nakazuje.

Jednocześnie zgodnie z przepisem art. 51 ust. 1 *Konstytucji RP* nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby.

Jedną z pierwszych ustaw, przyjętych w wyniku zmian ustrojowych w 1989 r. była ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* (Dz.U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.).

Kwestie te reguluje również ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. *o ochronie danych osobowych* (Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.), której przepis art. 27 wprowadza zakaz przetwarzania danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne. Przetwarzanie tych danych jest dopuszczalne jedynie w przypadkach wymienionych w ustawie.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* „Każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków”. Warto zauważyć, że przepis ten jest powtórzeniem art. 3 ust. 1 *Konwencji*. Ponadto, zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy „nikt nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii”, a zgodnie z art. 4 ust. 3 „nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości”.

Warto w tym miejscu poinformować o jeszcze jednym nowym elemencie, który wprowadziła ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Art. 2 zawiera definicje mniejszości narodowej i mniejszości etnicznej oraz wylicza mniejszości narodowe i etniczne występujące w Polsce. Żeby pewną wspólnotę można było uznać za mniejszość narodową lub etniczną, jej członkowie muszą posiadać obywatelstwo polskie, a ona sama musi spełniać łącznie sześć warunków, przy czym pięć warunków jest wspólnych dla mniejszości narodowych i etnicznych, a jeden określa różnicę między nimi. Mniejszością narodową lub etniczną jest więc, według tej definicji, grupa obywateli polskich, która spełnia następujące kryteria:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat.

Za mniejszość narodową uznaje się grupę, która utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie, a za mniejszość etniczną grupę nieutożsamiającą się z takim narodem. Zgodnie z przyjętymi kryteriami, ustawa wymienia mniejszości narodowe (białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską) oraz etniczne (karaïmską, łemkowską, romską i tatarską). Ponadto, ustawa definiuje język regionalny⁷, którym w jej rozumieniu jest język kaszubski. Należy podkreślić, że wszystkie przepisy ustawy w takim samym stopniu odnoszą się do mniejszości narodowych, jak i etnicznych.

Poszanowanie dla kryterium subiektywnego, czyli dla oświadczenia o przynależności do mniejszości narodowej nie pomniejsza walidacyjności i znaczenia kryterium obiektywnego, wedle którego prawne uznanie określonej mniejszości narodowej czy etnicznej należy do organów publicznych państwa w procedurze pozwalającej na odwołanie się do wyższych organów administracyjnych i niezawisłych sądów (zob. implikacje wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Gorzelik i Inni przeciwko Polsce*).

Zasada swobodnego decydowania o przynależności do mniejszości narodowej zawarta została w traktatach, które Polska podpisała z: Republiką Federalną Niemiec, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną, Ukrainą, Republiką Białoruś oraz Republiką Litewską.

2. *Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji Ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi.*

Zgodnie z art. 4 ust. 4 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* „osoby należące do mniejszości mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej ustawie indywidualnie, jak też wspólnie z innymi członkami swojej mniejszości.” Warto zauważyć, że przepis ten stanowi powtórzenie art. 3 ust. 2 *Konwencji*.

W odniesieniu do osobowego zakresu stosowania Konwencji ramowej Rząd pragnie potwierdzić, że osoby nie należące do mniejszości narodowych, w tym osoby nie będące obywatelami polskimi korzystają na zasadach ogólnych z dobrodziejstwa ustawodawstwa

⁷ Art. 19. 1. Za język regionalny w rozumieniu ustawy, zgodnie z Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, uważa się język, który:

- 1) jest tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli, którzy stanowią grupę liczebnie mniejszą od reszty ludności tego państwa;
- 2) różni się od oficjalnego języka tego państwa; nie obejmuje to ani dialektów oficjalnego języka państwa, ani języków migrantów.

polskiego oraz ratyfikowanych umów międzynarodowych w zakresie ochrony ich praw i wolności człowieka tak długo jak podlegają jurysdykcji polskich władz publicznych (zob. art. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka). Ponadto należy uwzględnić, że niektóre instrumenty same od siebie nie różnicują mniejszości narodowych od innych grup etnicznych nie będących obywatelami, czego przykładem są Zalecenia Wysokiego Komisarza OBWE do Spraw Mniejszości Narodowych na temat działalności policyjnej w społeczeństwach wieloetnicznych. Zalecenia te adresowane są do Policji realizującej swoje zadania na terenach zamieszkałych na równi przez mniejszości narodowych czy grupy imigrantów zarobkowych.

Możliwość korzystania z praw i wolności indywidualnie lub wspólnie z innymi zawarta została ponadto w traktatach, które Polska podpisała z: Republiką Federalną Niemiec, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną, Ukrainą, Republiką Białoruś, oraz Republiką Litewską.

Artykuł 4

1. Strony zobowiązują się zagwarantować osobom należącym do mniejszości narodowych prawo do równości wobec prawa oraz jednakową ochronę prawa. W tym względzie, jakkolwiek dyskryminacja wynikająca z przynależności do mniejszości narodowej jest zabroniona.

W Rzeczypospolitej Polskiej gwarancje równości wobec prawa mają rangę zasad konstytucyjnych. *Konstytucja RP* wprowadza następujące regulacje odnoszące się do zapewnienia tej zasady:

Art. 2 *Konstytucji* wskazuje, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Według art. 5 *Konstytucji*, Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. W art. 7 ustawy zasadniczej zostało zapisane, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Osoby, których konstytucyjne prawa i wolności zostały naruszone, mają możliwość dochodzenia tych praw m. in. przed Trybunałem Konstytucyjnym. Przepis art. 79 ust. 1 *Konstytucji* podkreśla, że każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z *Konstytucją* ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie

którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w *Konstytucji*.

Zgodnie z art. 80 *Konstytucji* każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności lub praw naruszonych przez organy władzy publicznej. Instytucja Rzecznika Praw Obywatelskich została powołana w 1987 roku. Rzecznik Praw Obywatelskich, zgodnie z przepisem art. 208 *Konstytucji*, stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w *Konstytucji* oraz w innych aktach normatywnych (ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.). Od samego początku funkcjonowania instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich w zasięgu jej zainteresowań pozostawały sprawy mniejszości narodowych i etnicznych.

Zgodnie z przepisem art. 31 *Konstytucji* wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32 *Konstytucji* stanowi, że wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości narodowych lub etnicznych zabrania także przepis art. 6 ustawy o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*.

Szczegółowe uregulowania dotyczące zakazu wszelkiej dyskryminacji, w tym wynikającej z przyczyn narodowości i pochodzenia etnicznego, na rynku pracy zapisano w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy* (Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.). W art. 11³ *Kodeksu* zapisano zakaz jakiegokolwiek dyskryminacji w zatrudnieniu, bezpośredniej lub pośredniej, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy. Dalsze szczegółowe przepisy dotyczące zakazu dyskryminacji zamieszczono w Rozdziale IIa - *Równe traktowanie w zatrudnieniu Kodeksu pracy*. I tak przepis art. 18^{3a} § 1 *Kodeksu*

stanowi, że pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy. W § 2 wspomnianego artykułu zapisano, iż równe traktowanie w zatrudnieniu oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, z przyczyn określonych w § 1. W § 5. zapisano natomiast, iż przejawem dyskryminowania w rozumieniu § 2 artykułu jest także działanie polegające na zachęcaniu innej osoby do naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu lub nakazaniu jej naruszenia tej zasady oraz niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika i stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (molestowanie). Zgodnie z § 7 podporządkowanie się przez pracownika molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu (zdefiniowanemu w § 6 artykułu), a także podjęcie przez niego działań przeciwstawiających się molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji wobec pracownika. Zasada niedyskryminacji w zatrudnieniu została więc sformułowana w taki sposób, aby było oczywiste, że jej stosowanie jest podstawowym obowiązkiem pracodawcy. Zakaz dyskryminacji obejmuje wszystkie etapy stosunku pracy, począwszy od doboru pracowników, ustalenia treści stosunku pracy i jego realizacji, na rozwiązaniu tego stosunku kończąc. Zakazana jest zarówno dyskryminacja bezpośrednia, jak i pośrednia. We wspomnianym artykule zdefiniowano również oba te pojęcia. Przepis art. 18^{3b} § 1 *Kodeksu pracy* stanowi, że za naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, z zastrzeżeniem przypadków wymienionych w § 2-4 artykułu, uważa się różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika z jednej lub kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1, którego skutkiem jest w szczególności: odmowa nawiązania lub rozwiązanie stosunku pracy, niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia albo pominięcie przy awansowaniu lub przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą, pominięcie przy typowaniu do udziału w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe - chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami. Zgodnie z § 3 wspomnianego artykułu nie stanowią naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu działania podejmowane przez określony czas, zmierzające do wyrównywania szans wszystkich lub znacznej liczby pracowników wyróżnionych z jednej lub kilku przyczyn

określonych w art. 18^{3a} § 1, przez zmniejszenie na korzyść takich pracowników faktycznych nierówności, w zakresie określonym w tym przepisie. W § 4 zapisano natomiast, iż nie stanowi naruszenia zasady równego traktowania ograniczanie przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie, dostępu do zatrudnienia, ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd jeżeli rodzaj lub charakter wykonywania działalności przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje powoduje, że religia, wyznanie lub światopogląd są rzeczywistym i decydującym wymaganiami zawodowym stawianym pracownikowi, proporcjonalnym do osiągnięcia zgodnego z prawem celu zróżnicowania sytuacji tej osoby; dotyczy to również wymagania od zatrudnionych działania w dobrej wierze i lojalności wobec etyki kościoła, innego związku wyznaniowego oraz organizacji, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie. W art. 18^{3c} zapisano prawo pracowników do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub za pracę o jednakowej wartości. Gwarancje przestrzegania zasady niedyskryminacji w stosunkach pracy zawarte zaś zostały w przepisach art. 18^{3d} *Kodeksu pracy*, zgodnie z którymi osoba, wobec której pracodawca naruszył zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalane na podstawie odrębnych przepisów. Sprawy o odszkodowania z tytułu dyskryminacji w miejscu pracy, jako oddzielna kategoria spraw, są rozpoznawane przez sądy od dnia 1 stycznia 2002 r. Ponadto, zgodnie z przepisami art. 18^{3e} § 1 skorzystanie przez pracownika z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu nie może być podstawą niekorzystnego traktowania pracownika, a także nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji wobec pracownika, zwłaszcza nie może stanowić przyczyny uzasadniającej wypowiedzenie przez pracodawcę stosunku pracy lub jego rozwiązanie bez wypowiedzenia. Zgodnie z § 2 tego artykułu przepis § 1 stosuje się odpowiednio do pracownika, który udzielił w jakiegokolwiek formie wsparcia pracownikowi korzystającemu z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu.

Poza Kodeksem pracy zakaz dyskryminacji m.in. ze względu na pochodzenie etniczne został wprowadzony w obowiązującej od dnia 1 czerwca 2004 r. ustawie *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 z późn. zm.). W art. 2a ustawy zapisano, że przepisy ustawy chronią przestrzeganie zasady równego traktowania w dostępie i korzystaniu z usług rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy bez względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd,

niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. W art. 10 zaznaczono, iż kryteria wydawania zezwoleń na pracę cudzoziemców określone przez wojewodę nie mogą zawierać wymagań dyskryminujących ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, pochodzenie etniczne, orientację seksualną, przekonania polityczne i wyznanie religijne, ani ze względu na przynależność związkową lub do organizacji pracodawców. W art. 19c ustawy zapisano, że agencja zatrudnienia nie może dyskryminować ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne i wyznanie, ani ze względu na przynależność związkową osób, dla których poszukuje zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. W art. 36 – dotyczącym pośrednictwa pracy - określono w ust. 4, że pośrednictwo pracy jest wykonywane nieodpłatnie m.in. zgodnie z zasadami równości – oznaczającej obowiązek powiatowych urzędów pracy udzielania wszystkim poszukującym pracy pomocy w jej znalezieniu, bez względu na ich płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie lub orientację seksualną. W ust. 5e tego artykułu zapisano natomiast, że powiatowy urząd pracy nie może przyjąć oferty pracy, jeżeli pracodawca zawarł w ofercie pracy wymagania, które naruszają zasadę równego traktowania w zatrudnieniu w rozumieniu przepisów prawa pracy i mogą dyskryminować kandydatów do pracy, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie lub orientację seksualną. W art. 38 dotyczącym poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej zapisano, iż działania te realizowane są zgodnie m.in. z zasadą równości bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne i wyznanie religijne lub przynależność związkową. W art. 40 ust. 6 ustawy zapisano natomiast zakaz dyskryminacji przy kierowaniu bezrobotnych na szkolenia. Ustawa przewidziała również kary za złamanie zawartych w niej zasad dotyczących zakazu dyskryminacji. I tak w art. 121 ust. 3 ustawy zapisano, iż karze grzywny nie niższej niż 3.000 zł podlega ten, kto prowadząc agencję zatrudnienia nie przestrzega zasady zakazu dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne i wyznanie lub ze względu na przynależność związkową. Z kolei w art. 123 sformułowano normę, że kto ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, pochodzenie, wyznanie lub orientację seksualną, odmówił zatrudnienia kandydata na wolnym miejscu zatrudnienia lub miejscu przygotowania zawodowego, podlega karze nie niższej niż 3.000 zł.

Z dniem 1 stycznia 2011 roku weszła w życie ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. Nr 254, poz. 1700), stanowiąca uzupełnienie istniejących wcześniej regulacji w zakresie zasady równego traktowania bez względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną. Porządkuje ona sytuację prawną i w pełni implementuje przepisy obowiązujących dyrektyw antidyskryminacyjnych Unii Europejskiej, a jednocześnie określa środki prawne ochrony zasady równego traktowania oraz organy odpowiedzialne za realizację zasady równego traktowania.

2. Strony zobowiązują się do przyjęcia, tam, gdzie to konieczne, odpowiednich środków w celu popierania, we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pełnej i rzeczywistej równości pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowej a osobami należącymi do większości. W tym względzie wezmą pod uwagę specyficzne warunki osób należących do mniejszości narodowych.

Fundamentalne znaczenie dla zagwarantowania równości wobec prawa oraz jednakowej ochrony prawnej mają postanowienia art. 32 *Konstytucji*. Zgodnie z tym artykułem wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Ponadto, art. 6 ust. 2 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* zobowiązuje organy władzy publicznej do podejmowania odpowiednich środków w celu: popierania pełnej i rzeczywistej równości w sferze życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowych lub etnicznych, a osobami należącymi do większości; ochrony osób, które są obiektem dyskryminacji, wrogości lub przemocy, będących skutkiem ich przynależności do mniejszości narodowych lub etnicznych oraz umacniania dialogu międzykulturowego. Natomiast przepis art. 21 ust. 2 ustawy nakłada na ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych m.in. obowiązki dotyczące realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne.

Wspomniana już ustawa *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* określa obszary i sposoby przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania między innymi ze względu na pochodzenie etniczne i narodowość.

Dodatkowo zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu ustanawia wspomniany już przepis art. 11³ *Kodeksu pracy*, zgodnie z którym nie jest dopuszczalna jakakolwiek dyskryminacja bezpośrednia lub pośrednia w zatrudnieniu, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, narodowość, przekonania zwłaszcza polityczne lub religijne oraz przynależność związkową.

Mniejszością najbardziej narażoną na dyskryminację i wrogość lub przemoc z przyczyn etnicznych jest mniejszość romska. Mniejszość ta pozostaje w najtrudniejszym położeniu społeczno-ekonomicznym, znacząco odróżniającym się na tle pozostałych mniejszości narodowych i etnicznych. Z tego względu w latach 2004-2013 na terenie całego kraju realizowany jest *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 19 sierpnia 2003 r., będący kontynuacją wcześniejszego, regionalnego 3-letniego pilotażu.

Koordynatorem *Programu* jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (do listopada 2011 r. - Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, następnie Minister Administracji i Cyfryzacji). Roczna alokacja środków na realizację zadań *Programu* wynosi 10.000.000 zł (ok. 2,278.683 EURO). Ponadto, Ministerstwo Spraw Administracji i Cyfryzacji przeznacza środki w wysokości ok. 350 000 zł rocznie na realizację systemów stypendialnych dla studentów pochodzenia romskiego oraz uczniów romskich szczególnie uzdolnionych, a od 2011 r. przekazuje także stypendia dla Romów uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych. Dodatkowo, Ministerstwo Edukacji Narodowej wyposaża uczniów romskich (niemal 100 % tych uczniów) w podręczniki i przybory szkolne, rocznie wydając na ten cel kwotę 700 000 PLN (ok. 159.508 EURO). Nadzór nad realizacją zadań *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* sprawują: wojewodowie (w odniesieniu do zadań realizowanych na obszarze województw), Minister Administracji i Cyfryzacji oraz Minister Edukacji Narodowej (w zakresie dotyczącym edukacji). Do powyższych kwot należy dodać środki przeznaczone na finansowanie zadań *Programu* przez jednostki samorządu terytorialnego, w wysokości około 20 % środków przekazywanych na ten cel z budżetu państwa. Do największych odbiorców pomocy finansowej należą województwa: małopolskie, dolnośląskie, śląskie, które są najliczniej zamieszkanymi przez społeczność romską.

W ramach *Programu* administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe realizują szeroki wachlarz działań z zakresu edukacji, poprawy sytuacji bytowej i socjalnej, przeciwdziałania bezrobociu, zdrowia, bezpieczeństwa, kultury i podtrzymywania tożsamości romskiej, upowszechniania wiedzy o społeczności romskiej

oraz popularyzacji wśród Romów wiedzy obywatelskiej. Za priorytetowe uznano zadania edukacyjne (problematyka edukacji uczniów romskich została szczegółowo omówiona w komentarzu do art. 12 ust. 3 *Konwencji*).

W hierarchii celów wynikających z *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* poprawa sytuacji bytowej plasuje się bezpośrednio po edukacji. Priorytetem pozostają zadania inwestycyjne zmierzające do poprawy sytuacji mieszkaniowej i sanitarnej, polegające na remontach i wsparciu budownictwa mieszkaniowego, podłączeniu mieszkań do kanalizacji i wodociągów, udostępnieniu bieżącej wody oraz energii elektrycznej. Z trudną sytuacją bytową Romów wiążą się problemy zdrowotne. Działania mające na celu szeroko rozumianą profilaktykę zdrowotną realizowane są m.in. poprzez zatrudnianie i dofinansowanie pracy pielęgniarek środowiskowych, które niosą bezpośrednią pomoc medyczną, prowadzą poradnictwo medyczne, a także zajmują się dystrybucją zakupionych z dotacji leków i środków higieny osobistej. Ważnymi uzupełnieniami powyższych działań są: badania profilaktyczne i szczepienia ochronne oraz tzw. „białe dni”, w trakcie których lekarze różnych specjalności udzielają bezpłatnych porad medycznych. Trudna sytuacja bytowa i rodzące się w jej wyniku inne problemy są m.in. konsekwencją braku pracy. Problem ten dotyczy zdecydowanej większości społeczności romskiej w Polsce.

Obok działań edukacyjnych, które w przyszłości mają pomóc Romom w znalezieniu zatrudnienia, w ramach *Programu* podejmowane są bezpośrednie działania umożliwiające im wejście na rynek pracy. W celu aktywizacji zawodowej społeczności romskiej w ramach *Programu* podjęto, we współpracy z powiatowymi urzędami pracy, działania mające na celu utworzenie nowych miejsc pracy i zatrudnianie osób pochodzenia romskiego, dzięki subsydiowaniu ich miejsc pracy. Ważnym uzupełnieniem działań w tej dziedzinie są szkolenia podnoszące i zmieniające kwalifikacje zawodowe oraz poradnictwo zawodowe.

Jednym z czynników utrudniających integrację Romów, ale również hamujących wchodzenie Romów na rynek pracy, jest ich stereotypowy i zazwyczaj negatywny wizerunek, rozpowszechniony wśród nie-romskiej większości. Stąd rodzi się potrzeba wspierania przedsięwzięć, które dostarczają opinii publicznej rzetelnej wiedzy na temat Romów, a równocześnie sprzyjają podtrzymywaniu tożsamości etnicznej Romów. Podejmowane w ramach *Programu* działania prezentują dorobek kultury romskiej za pośrednictwem zróżnicowanych form (dni kultury, koncertów, wystaw, plenerów, warsztatów itp.). Należy podkreślić, że współorganizatorami i najczęściej bezpośrednimi wykonawcami wspomnianych przedsięwzięć są stowarzyszenia romskie, co jest o tyle istotne, że inicjatywy

artystyczne i kulturalne adresowane są również do osób, które bardzo rzadko stykają z tym środowiskiem.

Drugą grupę zadań stanowi wspieranie istniejących i pomoc w powstawaniu nowych zespołów muzycznych działających przy ośrodkach i centrach kultury oraz świetlicach szkolnych i środowiskowych (w ramach *Programu* finansuje się ok. 50 świetlic środowiskowych, obok dotowanych z innych źródeł świetlic szkolnych). Ponadto, na rynku ukazują się publikacje i materiały edukacyjne skierowane zarówno do Romów, jak i nie-Romów. Integrację społeczną wspomagają również zadania, które mają na celu zwiększanie współdziałania społeczności romskiej w społeczeństwie obywatelskim. Wzrost aktywności obywatelskiej Romów jest ściśle powiązany ze skutecznym rozwiązywaniem najważniejszych problemów tej społeczności. Na odnotowanie zasługuje systematyczne wsparcie istniejących w kilku województwach biur bezpłatnych porad prawnych dla Romów, a także pomoc w organizacji nowych placówek tego typu. Ważną rolę pełnią również spotkania konsultacyjne z udziałem społeczności romskiej oraz lokalnych władz, organizacji pozarządowych, straży gminnych i Policji.

Łącznie, w latach 2007 - 2011 na działania prowadzone w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* przeznaczono środki budżetowe w wysokości: 50.000.000 zł ze środków rezerwy celowej, na systemy stypendialne: 1 797 400 zł ze środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (od listopada 2011 r. - ze środków Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji) oraz 3 373 742 zł ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Podjęmowanie odpowiednich działań w celu popierania rzeczywistej równości we wszystkich sferach życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pomiędzy osobami należącymi do mniejszości narodowych i etnicznych a osobami należącymi do większości, realizowane jest również w ramach programów współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Przykładem takich działań są projekty realizowane w ramach *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Poddziałanie 1.3.1. Projekty na rzecz społeczności romskiej* (tzw. komponent romski PO KL) w okresie 2007-2013. Celem prowadzonych w ramach PO KL projektów jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna Romów. Działania realizowane w ramach komponentu romskiego PO KL są komplementarne wobec działań *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* i obejmują: edukację, aktywizację zawodową, upowszechnianie wiedzy i działania prozdrowotne. Łączna alokacja środków przeznaczonych na realizację komponentu romskiego PO KL wynosi ok. 22.000.000 EURO. W omawianym okresie wydatkowano kwotę 68.700.000 zł (ok. 15.654.552 EURO).

Finansowe wsparcie edukacji uczniów wywodzących się z mniejszości narodowych i etnicznych, w tym uczniów romskich, ma swoje odzwierciedlenie w stałym – poza wspomnianym *Programem na rzecz społeczności romskiej w Polsce* oraz komponentem romskim – mechanizmie finansowania edukacji na poziomie lokalnym. W oparciu o przepisy oświatowe jednostki samorządu terytorialnego, na których terenie szkoły organizują dodatkowe zadania dla uczniów pochodzenia romskiego, w tym zatrudniają asystentów edukacji romskiej i nauczycieli wspomagających, otrzymują subwencję oświatową zwiększoną o 150 % w przeliczeniu na jednego ucznia. W latach 2007 - 2011 łączna kwota przekazana na tego typu działania wyniosła 65.735.789,44 zł (około 14.979.102 EURO).

Na mocy art. 22 *ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania został zobowiązany do przygotowania *Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania*, który stanowić będzie horyzontalną, rządową strategię na rzecz równego traktowania we wszystkich obszarach życia społecznego, określającą cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania oraz sposoby przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną. Pierwsza edycja programu obejmować będzie lata 2012-2017. W 2011 roku zrealizowano wstępną, diagnostyczno-koncepcyjną fazę opracowywania Programu.

3. *Środki przyjęte zgodnie z ustępem 2 nie będą uważane za akt dyskryminacji.*

Polska uznaje, że osiągnięcie celów zamierzonych w ust. 2 poprzez podjęcie odpowiednich środków promujących, nie jest w prawie i praktyce polskiej uznawane za dyskryminację, o ile mieści się w określonych ramach czasowych oraz jest proporcjonalne wobec założonych celów

Artykuł 5

1. *Strony zobowiązują się wspierać tworzenie warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego.*

Zasadnicze znaczenie dla interesów mniejszości narodowych i etnicznych ma przepis art. 35 *Konstytucji*. Gwarantuje on bowiem obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

W myśl art. 48 ust. 1 *Konstytucji* rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Zasada ta została rozwinięta w art. 53 ust. 3 *Konstytucji*, który gwarantuje rodzicom prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi zasadami, zaś kolejny ustęp tego artykułu stanowi, iż religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób. Realizacją tych gwarancji są m.in. rozwiązania funkcjonujące w polskim systemie oświaty. System ten umożliwia zachowanie tożsamości osób należących do mniejszości narodowych, wyrażającej się w wyznawanej religii. Na życzenie rodziców (bądź prawnych opiekunów dziecka), a w przypadku starszej młodzieży – na życzenie samych uczniów, w publicznych szkołach bądź przedszkolach organizowane jest nauczanie religii konfesyjnej. Podstawę prawną do organizowania tej nauki daje art. 12 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.), a także przepis wykonawczy do tego aktu – rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. *w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* (Dz.U. Nr 36, poz. 155 z późn. zm.).

Poznanie i zachowanie tradycji i dziedzictwa kulturowego w przypadku uczniów należących do mniejszości narodowych odbywa się w trakcie całego procesu dydaktyczno - wychowawczego, realizowanego w szkołach dla mniejszości narodowych (opisanych szerzej przy omawianiu art. 14 *Konwencji*). W czasie m.in. lekcji historii i geografii wprowadza się elementy historii i kultury kraju, zamieszkanego przez naród, z którego kulturą utożsamia się mniejszość.

Nowe, kluczowe rozwiązania dotyczące wspierania przez organy władzy publicznej działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych, wprowadzone zostały w ustawie *o mniejszościach*

narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Już w pierwszym zdaniu art. 1 ust. 1 ustawy mowa jest o tym, że „ustawa reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwojem języka regionalnego”. Zasadnicze znaczenie dla realizacji art. 5 ust. 1 *Konwencji* ma jednak art. 18 ustawy. Nakłada on na organy władzy publicznej obowiązek podejmowania odpowiednich środków mających w celu wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości. Nowością w stosunku do wcześniej obowiązujących rozwiązań prawnych jest możliwość przekazywania - na zadania realizowane przez organizacje mniejszości lub instytucje kulturalne mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości - nie tylko dotacji celowych, ale także podmiotowych. Wprowadzenie możliwości przekazywania dotacji podmiotowych jest realizacją postulatów zgłaszanych od lat przez mniejszości narodowe i etniczne.

Ustawa określa dziesięć grup zadań, na które mogą być przekazywane dotacje. Są to:

- 1) działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości;
- 2) inwestycje służące zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości;
- 3) wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku;
- 4) wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości;
- 5) ochrona miejsc związanych z kulturą mniejszości;
- 6) działalność świetlicowa;
- 7) prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości;
- 8) edukacja dzieci i młodzieży realizowana w różnych formach;
- 9) propagowanie wiedzy o mniejszościach;
- 10) inne programy mające na celu wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz programy wspierające integrację obywatelską mniejszości.

Wśród wymienionych zadań w szczególności należy zwrócić uwagę na możliwość przekazywania dotacji na inwestycje, mniejszości domagały się bowiem od lat uchwalenia takiego przepisu. Należy także wskazać, że na realizację wyżej wspomnianych grup zadań organizacje mniejszości oraz instytucje kulturalne mające istotne znaczenie dla kultury

mniejszości mogą otrzymywać dotacje podmiotowe. Ustawa uwzględniła też specyfikę mniejszości i przewidziała, że dotacje dla nich, o ile są przyznawane z części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, mogą być udzielane z pominięciem otwartego konkursu ofert. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, którym obecnie jest Minister Administracji i Cyfryzacji, corocznie ogłasza zasady postępowania w sprawach dotyczących udzielania dotacji. Należy podkreślić, że przedstawiciele mniejszości uczestniczą w wypracowaniu tych zasad (początkowo za pośrednictwem Zespołu do Spraw Mniejszości Narodowych, obecnie za pośrednictwem Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych). Od roku 2010 uczestniczą również, za pośrednictwem wytypowanych ekspertów, w pracach Komisji oceniającej wnioski o dotacje, powoływanej corocznie w Ministerstwie.

W latach 2007 – 2011 na realizację zadań służących podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego z budżetu ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji) przekazano łącznie 66.302.754,49 złotych (ok. 15.108.295 EURO⁸). W poszczególnych latach przekazano w 2007 r. – 12.262.592,03 zł, w 2008 r. – 14.295.883,04 zł, w 2009 r. – 13.104.025,80 zł, w 2010 r. - 12.980.579,04 zł i w 2011 - 13.659.674,58 zł. Co warto podkreślić kwota przekazana w roku 2011 jest o ponad 2.000.000 złotych większa od sumy przyznanej w roku 2006 (10.944.000 zł), który był pierwszym rokiem, w którym budżet państwa kształtowany był z uwzględnieniem przepisów ustawy. W roku 2012 suma dotacji przyznanych z budżetu Ministra Administracji i Cyfryzacji (w którego gestii znajdują się obecnie sprawy mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego) wyniesie 14.166.326,35 zł. Zestawienie łącznych kwot przekazywanych poszczególnym mniejszościom z budżetu państwa w latach 2007-2011 obrazują poniższe tabele. Należy zauważyć, że tabele te nie uwzględniają środków, z których osoby należące do mniejszości korzystają na ogólnych zasadach (są to wyłącznie dodatkowe kwoty związane z podtrzymywaniem tożsamości kulturowej mniejszości lub ochroną języka). Należy również wskazać, że powyższe dane obejmują jedynie środki przekazywane z budżetu państwa, nie obejmują natomiast środków wydatkowanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

⁸ Kurs sprzedaży EURO (4,3885 zł za 1 EURO) na podstawie Tabeli kursów nr 103/C/NBP/2012 z dnia 29 maja 2012 r.

Dane umieszczone w tabelach nie uwzględniają również kwot przekazywanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na realizację zadań w różnym stopniu służących rozwojowi kultury oraz promocji wiedzy o historii i tradycji mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego⁹. Większość zadań realizowanych dzięki wspomnianym dotacjom miała na celu promocję wiedzy o historii, tradycji i kulturze mniejszości. Miały one jednak również znaczenie dla podtrzymania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości. Z dotacji Ministra KiDN w latach 2007-2011 skorzystały mniejszości: łemkowska, karaimska, romska, tatarska, ormiańska, ukraińska i żydowska oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym. Łączna kwota wydatków przeznaczonych z budżetu Ministra KiDN na te cele w latach 2007-2011 wyniosła 16.673.529,36 (około 3.799.369 EURO) złotych oraz 5.534.932 EURO. Największa część wspomnianych środków (14.876.264,69 zł (około 3.389.829 EURO) i 5.534.932 EURO) przeznaczono na realizację zadań dotyczących kultury i tradycji mniejszości żydowskiej. Ponadto, ze środków budżetowych państwa polskiego tworzone jest w Warszawie Muzeum Historii Żydów Polskich (środki na ten cel nie zostały wliczone do podanych wyżej sum).

⁹ Na podstawie danych z realizacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz zebranych deklaracji podległych MKiDN instytucji i organów.

**FINANSOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ SPOŁECZNOŚCI
POSŁUGUJĄCEJ SIĘ JEZYKIEM REGIONALNYM W 2007 r.**

Mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym	Finansowanie wydatków edukacyjnych			Dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego			Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	SUMA
	Podręczniki	Subwencja oświatowa	Edukacyjne inne	Dotacje celowe	Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje	Dotacje podmiotowe		
Białoruska	-	7.399.906,43	9.305	1.866.887,50	-	36.000	-	9.312.098,93
Czeska	-	-	-	18.250	-	-	-	18.250
Karaimska	-	-	-	46.000	-	3.966,96	-	49.966,96
Litewska	425.102	1.598.569,01	18.700	600.288	453.000	152.482,42	-	3.248.141,43
Łemkowska	103.200	1.923.783,12	-	917.279,50	210.432	75.923,88	-	3.230.618,50
Niemiecka	-	62.840.457,89	3.800	1.105.797,04	-	356.577,48	-	64.306.632,41
Ormiańska	-	103.339,23	-	97.389	26.218	57.980	-	284.926,23
Romska	-	10.023.520,15	-	902.017	15.000	159.342	10.910.000 ¹⁰	22.009.879,15
Rosyjska	-	-	-	98.590	-	-	-	98.590
Słowacka	48.340	1.249.324,20	-	340.000	300.000	75.000	-	2.012.664,20
Tatarska	-	-	-	47.000	-	-	-	47.000
Ukraińska	226.590	10.265.498,66	-	1.490.065,50	147.645,49	206.569,26	-	12.336.368,91
Żydowska	-	350.305,49	-	871.292	35.000	321.140	-	1.577.737,49
Język kaszubski	424.740	18.844.786,85	16.424	605.851	444.000	179.608	-	20.515.409,85
SUMA	1.227.972	114.599.491,03	48.229	9.006.706,54	1.631.295,49	1.624.590	10.910.000	139.048.284,06

¹⁰ W tym 10.000.000 pochodzące z rezerwy celowej budżetu Państwa Pomoc dla społeczności romskiej, 310.000 przyznane z budżetu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 600.000 przyznane z budżetu Ministra Edukacji Narodowej (z czego wykorzystano 499.185)

**FINANSOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ SPOŁECZNOŚCI
POSŁUGUJĄCEJ SIĘ JEZYKIEM REGIONALNYM W 2008 r.**

Mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym	Finansowanie wydatków edukacyjnych			Dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego				Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	SUMA
	Podręczniki	Subwencja oświatowa	Edukacyjne inne	Dotacje celowe	Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje	Dotacje podmiotowe	Dotacje na wymianę tablic związaną z wprowadzeniem dodatkowych nazw		
Białoruska	-	8.848.305,26	-	1.870.150	29.700	32.733	-	-	10.780.888,26
Czeska	-	-	-	58.970	-	-	-	-	58.970
Karaimska	-	-	-	32.756,80	-	1.671	-	-	34.427,80
Litewska	289.050	1.581.873,85	-	488.666	2.553.000	148.323	-	-	5.060.912,85
Łemkowska	127.950	1.889.728,69	-	917.190	70.433,66	82.330	-	-	3.087.632,35
Niemiecka	-	72.062.032,51	-	1.096.018,59	-	252.287,16	250.187,56	-	73.660.525,82
Ormiańska	-	196.507,99	-	110.624	-	68.672,20	-	-	375.804,19
Romska	-	10.503.713,93	-	900.850	254.353,20	93.225,04	-	11058000 ¹¹	22.810.142,17
Rosyjska	-	101.848	-	44.770	-	6.000	-	-	152.618
Słowacka	-	1.213.767,63	-	323.000	450.000	83.427	-	-	2.070.194,63
Tatarska	-	-	-	88.000	-	-	-	-	88.000
Ukraińska	542.562	10.269.487,54	30.000	1.637.220	6.600	178.430	-	-	12.664.299,54
Żydowska	-	730.679,59	-	868.769,30	-	195.783	-	-	1.795.231,89
Język kaszubski	334.995	31.182.648,99	16.624	657.073	521.499,98	173.357,11	193.345,36	-	33.079.543,44
SUMA	1.294.557	138.580.593,98	46.624	9.094.057,69	3.885.586,84	1.316.238,51	443.532,92	11.058.000	165.719.190,94

¹¹ W tym 10.000.000 pochodzące z rezerwy celowej budżetu Państwa Pomoc dla społeczności romskiej, 358.000 przyznane z budżetu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 700.000 przyznane z budżetu Ministra Edukacji Narodowej (wykorzystano 672.000)

**FINANSOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ SPOŁECZNOŚCI
POSŁUGUJĄCEJ SIĘ JEZYKIEM REGIONALNYM W 2009 r.**

Mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym	Finansowanie wydatków edukacyjnych			Dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego				Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	SUMA
	Podręczniki	Subwencja oświatowa	Edukacyjne inne	Dotacje celowe	Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje	Dotacje podmiotowe	Dotacje na wymianę tablic związaną z wprowadzeniem dodatkowych nazw		
Białoruska	-	9.890.159,37	-	1.764.572,74	314.000	62.054	-	-	12.030.786,11
Czeska	-	6.840,26	-	-	-	-	-	-	6.840,26
Karaimska	-	-	-	30.645	-	8.355,84	-	-	39.000,84
Litewska	345.250	1.620.050,61	29.900	422.120	1.500.000	183.968	85.554,29	-	4.186.842,90
Łemkowska	-	2.188.469,30	-	784.200	527.998,58	106.400	3.557,15	-	3.610.625,03
Niemiecka	-	82.085.686,75	-	1.100.953,68	48.000	547.860,96	448.335,11	-	84.230.836,50
Ormiańska	-	98.521,34	-	136.120	-	18.914	-	-	253.555,34
Romska	-	12.861.236,39	-	757.500	-	100.683	-	11.060.000 ¹²	24.779.419,39
Rosyjska	-	136.841,64	-	80.260	-	12.760	-	-	229.861,64
Słowacka	-	1.367.856,79	-	345.000	350.000	35.000	-	-	2.097.856,79
Tatarska	-	-	-	59.950	-	-	-	-	59.950
Ukraińska	367.738	12.054.874,92	36.500	1.300.800	90.000	212.800	-	-	14.062.712,92
Żydowska	-	671.443,25	-	694.006	-	183.260	-	-	1.548.709,25
Język kaszubski	200.000	47.215.061,19	-	673.900	474.000	177.944	-	-	48.740.905,19
SUMA	912.988	170.197.041,81	66.400	8.150.027,42	3.303.998,58	1.649.999,80	537.446,55	11.060.000	195.877.902,16

¹² W tym 10.000.000 pochodzące z rezerwy celowej budżetu Państwa Pomoc dla społeczności romskiej, 360.000 przyznane z budżetu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 700.000 przyznane z budżetu Ministra Edukacji Narodowej (z czego wykorzystano 660.100)

**FINANSOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ SPOŁECZNOŚCI
POSŁUGUJĄCEJ SIĘ JEZYKIEM REGIONALNYM W 2010 r.**

Mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym	Finansowanie wydatków edukacyjnych			Dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego				Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	SUMA
	Podręczniki	Subwencja oświatowa	Edukacyjne inne ¹³	Dotacje celowe	Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje	Dotacje podmiotowe	Dotacje na wymianę tablic związaną z wprowadzeniem dodatkowych nazw		
Białoruska	-	9.984.341,10	-	1.749.556	360.000	108.002,67	-	-	12.201.899,77
Czeska	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karaimska	-	-	-	37.970	-	-	-	-	37.970
Litewska	133.500	1.684.538,23	-	437.600	1.840.000	168.712	-	-	4.264.350,23
Łemkowska	-	1.842.369,71	-	746.500	150.998,85	106.510	-	-	2.846.378,56
Niemiecka	-	91.437.045,42	88.576	1.153.110	-	475.700	241.611,66	-	93.396.043,08
Ormiańska	-	127.007,46	-	163.600	140.000	17.760	-	-	448.367,46
Romska	-	15.655.320,53	-	428.750	-	70.544	-	11 095 000 ¹⁴	27.249.614,53
Rosyjska	-	-	-	81.800	-	10.300	-	-	92.100
Słowacka	-	1.279.829,58	14.912	350.000	500.000	30.000	-	-	2.174.741,58
Tatarska	-	-	-	66.000	-	-	-	-	66.000
Ukraińska	167.382	12.764.209,76	70.446	1.321.400	160.000	210.800	-	-	14.694.237,76
Żydowska	-	720.606,17	48.335	711.300	-	129.000	-	-	1.609.241,17
Język kaszubski	81.000	61.975.659,09	-	685.700	408.965,52	160.000	420.446,61	-	63.731.771,22
SUMA	381.882	197.470.927,05	222.269	7.933.286	3.559.964,37	1.487.328,67	662.058,27	11 095 000	222.812.715,36

¹³ W tym kwoty przyznane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej organizacjom pozarządowym w formie dotacji na realizację działań związanych z edukacją uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

¹⁴ W tym 10.000.000 pochodzące z rezerwy celowej budżetu Państwa Pomoc dla społeczności romskiej, 395.000 przyznane z budżetu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 700.000 przyznane z budżetu Ministra Edukacji Narodowej.

**FINANSOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ SPOŁECZNOŚCI
POSŁUGUJĄCEJ SIĘ JEZYKIEM REGIONALNYM W 2011 r.**

Mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym	Finansowanie wydatków edukacyjnych			Dotacje na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego				Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	SUMA
	Podręczniki	Subwencja oświatowa	Edukacyjne inne ¹⁵	Dotacje celowe	Dotacje celowe przeznaczone na inwestycje i remonty	Dotacje podmiotowe	Dotacje na wymianę tablic związaną z wprowadzeniem dodatkowych nazw		
Białoruska	-	10.050.731,29	15.799	2.044.971,80	341.328	134.926	183.393,09	-	12.771.149,18
Czeska	-	-	-	47.000	-	-	-	-	47.000
Karaimska	-	-	-	43.900	-	8.356,32	-	-	52.256,32
Litewska	478.960	1.679.474,64	-	565.175	310.538	182.842	-	-	3.216.989,64
Łemkowska	-	1.842.081,63	-	1.026.480	94.295	75.300	-	-	3.038.156,63
Niemiecka	-	105.437.036,58	-	1.609.655	40.000	545.200	251.079,58	-	107.882.971,16
Ormiańska	-	108.114,52	-	236.086	125.000	54.320	-	-	523.520,52
Romska	-	16.691.998,44	26.022	826.970,56	-	48.039	-	11.120.000 ¹⁶	28.713.030
Rosyjska	-	-	-	95.700	-	12.210	-	-	107.910,00
Słowacka	-	1.404.649,01	-	415.200	-	30.000	-	-	1.849.849,01
Tatarska	-	-	-	114.340	-	6.000	-	-	120.340
Ukraińska	247.580,55	14.116.389,72	15.597	1.940.800	418.859	227.000	-	-	16.966.226,27
Żydowska	-	824.673,11	-	870.482,90	-	154.200	-	-	1.849.356,01
Język kaszubski	204.600	74.030.848,45	-	844.500	-	170.000	663.204,70	-	75.913.153,15
SUMA	931.140,55	226.185.997,39	57.418	10.681.261,26	1.330.020	1.648.393,32	1.097.677,37	11.060.000	253.051.907,89

¹⁵ Wyłącznie kwoty przyznane w omawianym okresie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej organizacjom pozarządowym w formie dotacji na realizację działań związanych z edukacją uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

¹⁶ W tym 10.000.000 pochodzące z rezerwy celowej budżetu Państwa Pomoc dla społeczności romskiej, 420.000 przyznane z budżetu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz 700.000 przyznane z budżetu Ministra Edukacji Narodowej.

Mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność kaszubska korzystają ze zwiększonej, w stosunku do ogółu szkół, subwencji oświatowej. Kwota ta wyniosła ogółem w roku 2011 - 209.493.998,95 zł (około 47.737.040 EURO).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że odrębny przepis ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym określa, że środkami mającymi na celu wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości, mogą być również środki przekazywane z budżetu jednostek samorządu terytorialnego.

2. Bez uszczerbku dla środków podejmowanych stosownie do ich generalnej polityki integracyjnej, Strony powstrzymają się od działań lub praktyk mających na celu asymilację osób należących do mniejszości narodowych wbrew ich woli i będą chronić te osoby przed jakimkolwiek działaniem mającym na celu taką asymilację.

Zgodnie z art. 35 *Konstytucji* obywatele polscy należący do mniejszości narodowych i etnicznych mają prawo do zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Przedstawiciele mniejszości mają również prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Ponadto, zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, „zabrania się stosowania środków mających na celu asymilację osób należących do mniejszości, jeżeli środki te są stosowane wbrew ich woli”. Warto zauważyć, że przepis ten jest zbliżony w swoim brzmieniu do art. 5 ust. 2 *Konwencji*.

Zakaz działań mających na celu asymilację mniejszości narodowych zapisany został w *Traktacie między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* z dnia 26 kwietnia 1994 roku (Dz.U. z 1995 r. Nr 15, poz. 17). Art. 15 tego traktatu zawiera zapewnienie, że strony *powstrzymają się od jakichkolwiek działań mogących doprowadzić do asymilacji członków mniejszości narodowej wbrew ich woli*.

W swoich działaniach na rzecz polityki integracji społecznej Polska nie odwołuje się do jakichkolwiek polityk czy praktyk skierowanych na asymilację osób należących do mniejszości narodowych. Fundamentalną zasadą polskiej polityki integracji jest odwoływanie się do takich środków i metod, które oddziałują integracyjnie przy poszanowaniu

i wzmocnieniu kulturowej odrębności mniejszości narodowych wedle zasady, która określa się jako - „integracja z poszanowaniem odrębności” („integration respecting diversity”).

Artykuł 6

1. Strony będą umacniać ducha tolerancji oraz dialog międzykulturowy i podejmą skuteczne środki w celu wspierania wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy pomiędzy wszystkimi osobami żyjącymi na ich terytoriach niezależnie od ich tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej, zwłaszcza w zakresie edukacji, kultury i środków przekazu.

Art. 13 *Konstytucji* zawiera zakaz istnienia organizacji, których program lub działalność zakłada lub odwołuje się do nienawiści narodowej, a artykuły 119 i 257 *Kodeksu karnego* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.) przewidują sankcje za stosowanie przemocy, groźby przemocy bądź znieważanie osób z powodu ich przynależności narodowej.

Jednocześnie przepis art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* przewiduje, że organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu umacniania dialogu międzykulturowego.

W omawianym okresie szereg działań, których celem jest promowanie tolerancji oraz zwalczanie uprzedzeń, w tym uprzedzeń prowadzących do antysemityzmu podjął Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania. Wśród najważniejszych z nich wymienić należy:

- Przeprowadzoną w maju 2011 r. kampanię społeczną pod hasłem „Wymiećmy ksenofobię z ulic – letnie porządki dla tolerancji”, celem której było usunięcie antysemickich, rasistowskich i ksenofobicznych napisów z przestrzeni publicznej polskich miast oraz emitowany z inicjatywy Pełnomocnik na antenie telewizji publicznej cykl audycji „Jesteśmy różni, jesteśmy równi”, w ramach którego przedstawiane są pozytywne aspekty wielokulturowości;
- Zorganizowane w kwietniu 2011 roku, z okazji Międzynarodowego Dnia Romów, seminarium „Być Romką w XXI wieku”, poświęcone roli społecznej i sytuacji kobiet romskich w Polsce. Celem pierwszego ogólnopolskiego spotkania poświęconego tej tematyce, z udziałem przedstawicielek i przedstawicieli stowarzyszeń romskich, administracji publicznej i ekspertów, było zdiagnozowanie obecnej sytuacji kobiet romskich w Polsce i – na tej podstawie – sformułowanie listy problemów

i rekomendacji niezbędnych działań. Seminarium towarzyszyła wystawa „Romowie” w cyklu „Piękno w różnorodności”;

- Zorganizowany 17 października 2010 Diversity Day - wydarzenie odbyło się wokół kompleksu handlowego Złote Tarasy w Warszawie, gdzie ustawiono stoiska informacyjne, przeprowadzono debaty, konkursy i quizy, zaprezentowano wystawę fotograficzną oraz występy artystyczne. Uczestnikami wydarzenia były między innymi stowarzyszenia mniejszości narodowych i etnicznych, a także organizacje pozarządowe wyspecjalizowane w przeciwdziałaniu dyskryminacji;
- Zorganizowanie we współpracy z Komisją Europejską, w ramach programu polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, V Europejskiego Szczytu Równości – „Promowanie równości na szczeblu lokalnym i regionalnym” (Poznań 14 - 15 listopada 2011 roku). W szczycie uczestniczyło ok. 250 oficjalnych przedstawicieli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw kandydujących, państw EOG-EFTA, organizacji międzynarodowych oraz organizacji pozarządowych z całej Europy. Problematyka równego traktowania bez względu na pochodzenie etniczne i narodowość pojawiała się we wszystkich debatach prowadzonych w czasie szczytu, najpełniej w trakcie warsztatu poświęconego efektywnemu wykorzystaniu środków unijnych na szczeblu lokalnym i regionalnym do celów związanych z realizacją polityki niedyskryminacji mniejszości, w tym społeczności romskiej.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania podjął także problematykę rasizmu i ksenofobii w sporcie. We współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Polskim Komitetem Olimpijskim oraz Stowarzyszeniem „Nigdy Więcej” dwukrotnie (2009 i 2010) zorganizował konferencje „Nie – dla rasizmu w sporcie”. Ich uczestnikami byli przedstawiciele wszystkich dużych związków sportowych działających w Polsce, sportowcy, urzędnicy i dziennikarze. Pierwsza konferencja, która miała miejsce w październiku 2009 roku, zakończyła się podpisaniem deklaracji *Nie – dla rasizmu w sporcie*. Deklaracja (podpisana przez przedstawicieli rządu oraz 44 z 68 zarejestrowanych w Polsce związków sportowych) odwołuje się między innymi do zaleceń Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji w sprawie zwalczania rasizmu w sporcie i stanowi publiczne potwierdzenie zaangażowania organizatorów sportu zawodowego w budowanie poprzez sport otwartego, tolerancyjnego społeczeństwa, wolnego od rasizmu i ksenofobii. W czasie drugiej konferencji, która odbyła się w grudniu 2010 roku, dokonano przeglądu działań, których celem było wyeliminowanie rasizmu ze sportu. Zaprezentowano też dobre praktyki w tym zakresie. Konferencji towarzyszyło uroczyste

rozstrzygnięcie konkursu dla dziennikarzy „Stop rasizmowi w sporcie”, zorganizowanego przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania w partnerstwie z Przedstawicielstwem Komisji Europejskiej w Polsce.

Ponadto wśród działań związanych z propagowaniem idei tolerancji i zwalczaniem postaw rasistowskich i ksenofobicznych wymienić należy współrealizowaną przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (wcześniej Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji), Ministerstwo Sportu i Turystyki, władze samorządowe miasta Łodzi, Polski Komitet Olimpijski, Uniwersytet Łódzki, Policję, Straż miejską, organizacje zajmujące się zwalczaniem rasizmu i ksenofobii oraz lokalne kluby sportowe akcją „*Jestem fair*”. Projekt jest kontynuacją programu pilotażowego realizowanego w roku szkolnym 2009/2010 w czterech szkołach podstawowych z terenu miasta Łodzi. Celem głównym projektu jest propagowanie idei fair play, jako edukacyjnego elementu zwalczania rasizmu, ksenofobii i antysemityzmu oraz upowszechnianie postawy większego zrozumienia i tolerancji dla innych osób, kultur i wyznań wśród uczniów klas pierwszych łódzkich gimnazjów.

2. Strony zobowiązują się podjąć odpowiednie środki chroniące osoby, które mogą być obiektem zastraszania bądź też aktów dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości.

Regulacje dotyczące zakazu dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny zostały zawarte w art. 32 ust. 2 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Ponadto w art. 13 *Konstytucji* zakazano istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Polski Kodeks karny (kk) w sposób szczególny chroni osoby należące do mniejszości narodowych i etnicznych przed aktami dyskryminacji, wrogości, przemocy lub zastraszenia będącymi skutkiem ich etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej tożsamości. Zawiera on przepisy szczególne, które penalizują określony typ czynów zabronionych popełnianych wobec tych osób ze względu na ich przynależność do danej grupy.

Przepis art. 118 § 1 kk penalizuje zbrodnię ludobójstwa. Stanowi on, iż kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo

powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy, podlega karze pozbawienia wolności. Natomiast § 2 tego artykułu penalizuje zachowanie osoby, która w tym samym celu: stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym. Należy podkreślić, że w przypadku czynów określonych w § 1 i 2 karane jest również samo przygotowanie do tego przestępstwa.

Stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej lub wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, penalizowane jest w art. 119 § 1 kk. Zgodnie z tym artykułem, osoba, która dopuściła się takiego czynu podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

W 2010 roku wprowadzono do Kodeksu karnego trzy nowe artykuły: 118a, 126a i 126b. Art. 118a kk w § 1 penalizuje czyny zabronione godzące w życie i zdrowie człowieka (np. zabójstwo, ciężki uszczerbek na zdrowiu), w § 2 – w szeroko rozumianą wolność (np. zgwałcenie, niewolnictwo), zaś w § 3 – w wolność od prześladowań i deportacji. Warunkiem poniesienia odpowiedzialności karnej na podstawie tego artykułu jest dokonanie tych czynów poprzez udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji. Zgodnie z art. 126a kk zabronione jest publiczne nawoływanie do popełnienia czynu określonego w art. 118, 118a i 119 § 1 kk oraz publiczne pochwalanie czynu określonego w tych przepisach. Art. 126b kk dotyczy natomiast odpowiedzialności karnej tego, kto, nie dopełniając obowiązku należytej kontroli, dopuszcza do popełnienia czynu określonego m. in. w art. 118, 118a, 119 § 1, 126a kk przez osobę pozostającą pod jego faktyczną władzą lub kontrolą.

Przestępstwem określonym w art. 256 § 1 kk jest publiczne propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa lub nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Czyn ten zagrożony jest karą grzywny, karą ograniczenia albo pozbawienia wolności do lat 2. Zgodnie z art. 256 § 2 kk karze podlega również, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 tego artykułu. Nie popełnia jednak przestępstwa osoba, która dopuściła się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

Przepis art. 257 kk z kolei przewiduje penalizację publicznego znieważania grupy ludności albo poszczególnych osób z powodu ich przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej, albo z powodu ich bezwyznaniowości lub naruszania z takich powodów nietykalności cielesnej innych osób. Przepis ten zagrożony jest karą pozbawienia wolności do trzech lat.

Istotne znaczenie dla zmiany sytuacji prawnej osób dyskryminowanych miało także wejście w życie wspomianej już ustawy *o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania*, określającej obszary i sposoby przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Ustawa ta porządkuje sytuację prawną i w pełni implementuje przepisy dyrektyw antidyskryminacyjnych Unii Europejskiej, a jednocześnie określa środki prawne ochrony zasady równego traktowania oraz organy odpowiedzialne za realizację zasady równego traktowania. Zgodnie z przepisami ustawy każdy, wobec kogo zasada równego traktowania została naruszona, ma prawo do odszkodowania. W sprawach naruszenia zasady równego traktowania stosuje się przepisy *Kodeksu cywilnego*. W ustawie wprowadzono zasady dotyczące ciężaru dowodu, korzystne dla potencjalnych ofiar dyskryminacji. Zgodnie z art. 14 ustawy podmiot, który zarzuca naruszenie zasady równego traktowania, powinien uprawdopodobnić fakt jej naruszenia. W przypadku uprawdopodobnienia naruszenia zasady równego traktowania podmiot, któremu zarzucono naruszenie zasady równego traktowania, jest obowiązany wykazać, że nie dopuścił się jej naruszenia.

W dniu 29 października 2009 r. Prezes Rady Ministrów podjął decyzję o kontynuacji *Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Związanej z Nimi Nietolerancji*¹⁷. W lutym 2011 roku powołana została Rada do spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji, której przewodniczy Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania. Rada jest organem pomocniczym Rady Ministrów, powstałym na mocy zarządzenia Prezesa Rady Ministrów nr 9 z 28 lutego 2011 r. Prace Rady polegają przede wszystkim na planowaniu, koordynacji i ocenie działań organów administracji rządowej oraz zapewnieniu ich współdziałania z organami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami, w zakresie walki z rasizmem, ksenofobią i nietolerancją. W skład Rady wchodzi przedstawiciele administracji rządowej i instytucji publicznych. Rada

¹⁷ Informację o działaniach podjętych w ramach realizacji *Programu*, jego analizę, a także ocenę realizacji i wnioski dotyczące założeń kontynuacji zawiera *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Związanej z Nimi Nietolerancji za lata 2004-2009*, przyjęte przez Radę Ministrów dnia 7 maja 2010 r.

stanowi instytucjonalną kontynuację Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji, którego wdrażanie zakończone zostało 30 czerwca 2009 roku. W czerwcu 2011 roku Rada rozpoczęła prace nad przygotowaniem rządowego planu działań w zakresie przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, który ma być przedstawiany raz na dwa lata Radzie Ministrów. Plan stanowić ma kontynuację *Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Związanej z Nimi Nietolerancji*, realizowanego w latach 2004-2009. Zapewnieniu stałego mechanizmu konsultacji społecznych działań podejmowanych przez Radę, służyć ma stała Rada Konsultacyjna – grupa konsultacyjna złożona z osób aktywnie działających na rzecz zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji lub reprezentujących grupy i środowiska zagrożone dyskryminacją z powodu rasy, narodowości lub pochodzenia etnicznego, powoływana przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania.

W 2011 roku rozpoczęło się wdrażanie projektu „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia”, realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przez Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania we współpracy ze Szkołą Główną Handlową i Uniwersytetem Jagiellońskim.

Celem projektu jest przygotowanie administracji rządowej na wszystkich poziomach do tworzenia i monitorowania prawa oraz opracowywania i wdrażania strategii uwzględniających zasadę równości. W ramach projektu przeprowadzono diagnozę zjawiska dyskryminacji w różnych obszarach życia społecznego, sformułowane zostały strategiczne rekomendacje na rzecz równego traktowania, stanowiące podstawę do opracowania *Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania*, utworzono ogólnopolską sieć 51 Koordynatorów do Spraw Równego Traktowania we wszystkich ministerstwach, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, urzędach wojewódzkich i wybranych instytucjach publicznych. Działa też portal internetowy projektu. Przewidziane są również szkolenia w zakresie nie-dyskryminacji dla ok. 460 pracowników urzędów i instytucji publicznych.

W okresie objętym *Raportem* w prokuraturach apelacyjnych wyznaczeni zostali prokuratorzy konsultanci ds. dyskryminacji rasowej, których zadaniem jest udzielanie pomocy prokuratorom prowadzącym złożone postępowania w sprawach przestępstw popełnianych z pobudek rasowych.

W omawianym okresie realizowano szereg szkoleń, seminariów i warsztatów adresowanych do funkcjonariuszy publicznych (sędziów, prokuratorów, pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz Straży Granicznej i Policji) poświęconych

realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie narodowe, etniczne i rasę oraz problematyce przestępstw z nienawiści. W okresie omawianym *Raportem* zagadnienia dotyczące różnorodności kulturowej i przejawów dyskryminacji ze względu na rasę, przynależność narodową lub etniczną, wyznanie itp. włączone zostały również do programów kształcenia policjantów oraz funkcjonariuszy Straży Granicznej, zarówno na poziomie kształcenia podstawowego, jak i doskonalenia zawodowego. We wszystkich szkołach Policji prowadzone są obecnie zajęcia z dziedziny praw człowieka przeznaczone zarówno dla kursantów, jak i dla kadry nauczającej. Tematyka zajęć obejmuje zagadnienia ogólne oraz kwestie szczegółowe związane m.in. z zagadnieniem dyskryminacji i uwzględniające specyfikę pracy w Policji. W ramach działalności dydaktycznej szkół oraz ośrodków szkolenia Policji na poziomie centralnym realizowane są zajęcia z zakresu rozwiązań prawnych dotyczących zapobiegania i zwalczania dyskryminacji, kształtowania postaw antyrasistowskich oraz zwalczania ksenofobii i nietolerancji wśród policjantów. W związku z realizacją zajęć dydaktycznych z tematyki praw człowieka (w tym przeciwdziałania dyskryminacji wobec mniejszości narodowych i etnicznych) w szkołach Policji opracowane zostały materiały dydaktyczne w postaci podręczników¹⁸, skryptów, opracowań i prezentacji multimedialnych z zakresu ochrony prawa człowieka w aspekcie działalności Policji. Materiały te są wykorzystywane przez nauczycieli policyjnych w szkołach, udostępniane słuchaczom szkół policyjnych w bibliotekach, a także upowszechniane w jednostkach terenowych Policji przez komórki koordynujące proces lokalnego doskonalenia zawodowego policjantów. Tematyka ochrony praw człowieka obecna jest także w programie studiów wyższych pierwszego stopnia, realizowanych przez Wyższą Szkołę Policji. Ogółem przeprowadzono kilkaset różnego rodzaju szkoleń, konferencji oraz innych przedsięwzięć służących szeroko pojętej ochronie praw człowieka, w ramach których przeszkolonych zostało kilka tysięcy funkcjonariuszy. Nowym trendem są projekty oparte na edukacji policjantów przez osoby wywodzące się z różnych mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, seksualnych, itp. Policja współpracuje z innymi policjami w Europie w zakresie budowania wspólnych strategii antydyskryminacyjnych. Jednym z przykładów jest udział w projekcie pod nazwą *European Diversity in Policing*.. Szkolenia policjantów dotyczące przeciwdziałania zjawiskom dyskryminacji rasowej wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz przestępstwom z nienawiści prowadzone są także przez sieć powołanych, we wszystkich komendach wojewódzkich oraz Komendzie Głównej Policji,

¹⁸ Na przykład przewodnik dla nauczycieli policyjnych pt. „*Służyć i chronić – wskazówki do procesu kształtowania pożądanych postaw i zachowań w toku szkolenia zawodowego podstawowego*”.

Pełnomocników KWP/KSP ds. ochrony praw człowieka. Pełnomocnicy KWP/KSP ds. ochrony praw człowieka udzielają pomocy funkcjonariuszom w rozwiązywaniu problemów związanych ze sprawami o podłożu rasistowskim lub ksenofobicznym. W strukturach Policji uruchomiony został także tzw. System Wczesnej Interwencji (SWI), którego zadaniem jest między innymi podejmowanie szybkich i skutecznych reakcji służbowych w przypadku wszelkich niewłaściwych zachowań policjantów. Zaznaczyć należy, że w strukturach Straży Granicznej powstała sieć nieetatowych pełnomocników komendantów oddziałów Straży Granicznej ds. ochrony praw człowieka, którzy wykonują podobne zadania.

Duże znaczenie dla podniesienia poziomu wiedzy funkcjonariuszy Policji miał realizowany w omawianym okresie program szkoleniowy pn. *Program zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego* (ang. *Law Enforcement Officers Programme on Combating Hate Crimes – LEOP*), realizowany w Policji pod nadzorem MSW (do listopada 2011 r. MSWiA) we współpracy z Biurem Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ang. ODIHR OSCE). Komendant Główny Policji decyzją z dnia 8 września 2009 r. zatwierdził do wdrożenia i realizacji *Program kursu specjalistycznego w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępstw z nienawiści*, a jego realizację na poziomie centralnym powierzył Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Szkolenie to ma charakter kaskadowy i odbywa się na dwóch poziomach: krajowym (centralnym) i lokalnym. Na poziomie centralnym funkcjonariusze z komend wojewódzkich szkoleni są w zakresie problematyki przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści i ich zwalczania, a także przygotowani są do roli trenerów, którzy następnie przeprowadzą szkolenia z ww. tematyki na poziomie lokalnym – w obrębie swoich województw. W ramach wspomnianych szkoleń na chwilę obecną przeszkolonych zostało ponad 38 tys. funkcjonariuszy, co stanowi 39% wszystkich zatrudnionych policjantów. Obok ekspertów policyjnych, w realizacji szkoleń biorą udział również przedstawiciele organizacji pozarządowych działających w obszarze ochrony praw człowieka, reprezentujących mniejszości narodowe i etniczne albo grupy cudzoziemców, a także organizacji, których misją jest walka z rasizmem i neofaszyzmem. W celu wsparcia pracy trenerów wydany został podręcznik: *Przestępstwa z nienawiści. Materiał pomocniczy dla trenera*. Materiał powstał pod redakcją przedstawicieli Policji i MSWiA, we współpracy z Prokuraturą Generalną, Stowarzyszeniem „Nigdy Więcej” i ODIHR OSCE. W podręczniku tym omówione zostały wszystkie zagadnienia poruszane

podczas szkoleń realizowanych w ramach programu LEOP. Podręczniki zostały przekazane na początku 2011 r. do wszystkich garnizonów Policji.

Działania zapobiegające przypadkom dyskryminacji podejmuje również na podstawie skarg lub informacji Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania. W okresie od 22 kwietnia 2008 do 30 kwietnia 2009 roku do Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania wpłynęło 185 interwencji, wniosków, listów i spraw problemowych. W okresie od 1 maja 2009 do 31 grudnia 2010 roku takich spraw było 361, zaś w roku 2011 – 546. Liczba skarg związanych z dyskryminacją ze względu na rasę, narodowość lub pochodzenie etniczne wynosiła około 30 rocznie i pozostawała na niezmiennym poziomie.

W omawianym okresie nadal prowadzono monitoring przypadków rasizmu i ksenofobii. Działania te prowadził Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii (działający w strukturze MSWiA), przekształcony następnie w Zespół do Spraw Ochrony Praw Człowieka (działający w ramach MSW). Działania zespołu obejmowały m.in. prowadzenie monitoringu spraw dotyczących przestępstw z nienawiści, a także podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie tego rodzaju zjawiskom oraz zmierzających do zapewnienia należytego poziomu ochrony praw człowieka podczas realizacji zadań przez jednostki podległe lub nadzorowane przez Ministra Spraw Wewnętrznych (wcześniej Ministra SWiA). Zespół gromadzi informacje na temat zdarzeń, które mogą mieć charakter przestępstw lub incydentów motywowanych uprzedzeniami (w tym przestępstw wymierzonych w przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych), na podstawie monitoringu prasy oraz zgłoszeń od organizacji pozarządowych i skarg indywidualnych. W ramach monitorowania spraw, Zespół śledzi sposób rozpatrywania zarejestrowanych przypadków przez Policję, prokuraturę oraz wymiar sprawiedliwości – od momentu zaistnienia zdarzenia do chwili zakończenia działań przez właściwe podmioty (np. wyrok, umorzenie postępowania, odmowa wszczęcia postępowania). W części przypadków, w sytuacji umorzenia postępowania lub odmowy jego wszczęcia przez prokuraturę rejonową, Zespół zwraca się do Prokuratury Generalnej o informacje na temat wyników postępowania sprawdzającego prowadzonego w ramach nadzoru służbowego. W ten sposób Zespół monitoruje przebieg danej sprawy i wyjaśnia zaistniałe wątpliwości.

Liczba zarejestrowanych przez Zespół w ubiegłych latach przypadków zdarzeń, które mogły mieć charakter przestępstw lub incydentów motywowanych nienawiścią została przedstawiona poniżej. Odnosi się ona do wszystkich przypadków tego typu zdarzeń zarówno wobec osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych na podstawie ustawodawstwa krajowego, jak i innych pokrzywdzonych nieposiadających tego statusu.

Rok	Przestępstwa i incydenty na tle rasowym i ksenofobicznym
2007	26
2008	28
2009	52
2010	71
2011	85

Zespół pełni ponadto rolę Narodowego Punktu Kontaktowego ds. przestępstw popełnionych na tle nienawiści przy Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) OBWE. W ramach tego zadania zbierane i przesyłane do ODIHR są dane na temat przestępstw z nienawiści, które wykorzystywane są m.in. przy tworzeniu corocznych raportów Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses, przygotowywanych przez tę organizację.

Artykuł 7

Strony zapewniają poszanowanie praw każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do swobodnego, pokojowego gromadzenia się, swobodnego stowarzyszania się, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii.

Prawo polskie zapewnia szerokie gwarancje dla wszystkich obywateli polskich, w tym dla osób należących do mniejszości narodowych, w zakresie swobody gromadzenia się, stowarzyszania, wolności wyrażania opinii, wolności myśli, sumienia i religii. Gwarancje te precyzują przepisy artykułów 53, 54, 57 i 58 *Konstytucji RP*.

Zgodnie z ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.) - podobnie jak inni obywatele polscy - osoby należące do mniejszości narodowych i etnicznych mają pełną swobodę zrzeszania się. Od momentu wejścia w życie powyższej ustawy zarejestrowało się około 150 nowych stowarzyszeń mniejszości. Stowarzyszenia takie utworzyły wszystkie mniejszości narodowe i etniczne. Liczba stowarzyszeń grupujących osoby należące do mniejszości narodowych i etnicznych pozostaje ostatnio na zbliżonym poziomie, z niewielką tendencją wzrostową.

Obowiązujące w Polsce prawo nie zawiera żadnych ograniczeń w prawach do pokojowych zgromadzeń. Ustawa z dnia 5 lipca 1990 r. *Prawo o zgromadzeniach* (Dz.U.

Nr 51, poz. 297 z późn. zm.) w art. 1 ustanawia prawo każdego do korzystania z wolności pokojowego gromadzenia się.

Należy również zauważyć, że penalizacja działań wymierzonych w swobodę sumienia i wyznania została przewidziana w rozdziale XXIV „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania” *Kodeksu karnego* (szczegółowe omówienie zawarte zostało powyżej, w komentarzu do art. 6).

Artykuł 8

Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do uzewnętrzniania jego/jej religii lub przekonań, jak również prawo do zakładania instytucji, organizacji i stowarzyszeń religijnych.

W myśl art. 53 *Konstytucji RP* każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Ponadto, zgodnie z art. 53 ust. 6 i 7 *Konstytucji*, nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych, jak również nie może być zobowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Konstytucyjne gwarancje wolności religii i wyznania znalazły odzwierciedlenie w przepisach działu I ustawy z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* (Dz.U. z 2005 r. Nr 231, poz.1965, z późn. zm.).

Przepisy *Kodeksu karnego* przewidują penalizację działań wymierzonych w sferę wolności religijnej. Zgodnie z art. 194 kk przestępstwem, zagrożonym karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch jest wszelkie ograniczanie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową lub bezwyznaniowość.

Z kolei przepis art. 195 § 1 kk stanowi, iż każdy, kto złośliwie przeszkadza publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Stosownie zaś do § 2 wymienionego artykułu, tej samej karze podlega ten, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym.

Wreszcie przepis art. 196 kk przewiduje penalizację obrazy uczuć religijnych innych osób poprzez publiczne znieważanie przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, przy czym przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat dwóch. Zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 czerwca 1994 roku (K 17/93, OTK z 1994 r., cz. I, poz.11, s. 90) *uczucia religijne, ze względu na ich charakter, podlegają szczególnej ochronie prawnej. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącymi wartość konstytucyjną.*

W Polsce funkcjonują obecnie 173 Kościoły i związki wyznaniowe (wg danych na dzień 1 kwietnia 2012 r.). 158 kościołów i związków wyznaniowych jest wpisanych do Rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych i działa na podstawie ustawy *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*. Forma regulacji prawnej wynika z uwarunkowań historycznych i nie ma związku z liczebnością wiernych. 15 Kościołów funkcjonuje w oparciu o odrębne ustawy, regulujące stosunki państwa z poszczególnymi Kościołami lub związkami wyznaniowymi. Są to:

- ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 29 poz. 154 z późn. zm.),
- *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską* z dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51 poz. 318),
- rozporządzenie z dnia 22 marca 1928 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchji duchownej* (Dz.U. Nr 38 poz. 363),
- ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. *o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej* (Dz. U. Nr 30 poz. 241),
- ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. *o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 30 poz. 240),
- ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. *o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego* (Dz. U. Nr 66 poz. 287 z późn. zm.),

- ustawa z dnia 13 maja 1994 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 73 poz. 323 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 13 maja 1994 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko – Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 73 poz. 324 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko – Metodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 97 poz. 479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. z Nr 97 poz. 480 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 97 poz. 481 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 97 poz. 482 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. *o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 41 poz. 251 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 41 poz. 252 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 41 poz. 253 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 41 poz. 254 z późn. zm.).

Jeden z najtrudniejszych problemów dotyczących normalizacji stosunków państwowo-kościelnych wiąże się z uregulowaniem kwestii zwrotu Kościołom i związkom wyznaniowym nieruchomości upaństwowionych po 1945 r. W toku jest proces restytucji tego mienia oparty na przepisach ustawowych. W okresie objętym *Raportem* działało 5 komisji do spraw rewindykacji majątkowych kościelnych osób prawnych¹⁹. Cztery z nich funkcjonują nadal, jedna (Komisja Majątkowa) zakończyła swoją działalność w okresie objętym *Raportem*.

Komisja Majątkowa działała na podstawie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.) oraz zarządzenia Ministra-Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 8 lutego 1990 r. *w sprawie szczegółowego trybu postępowania regulacyjnego w przedmiocie przywrócenia osobom prawnym Kościoła Katolickiego własności nieruchomości lub ich części* (M.P. Nr 5, poz. 39 z późn. zm.). Została zniesiona ustawą z dnia 16 grudnia 2010 r. *o zmianie ustawy*

¹⁹ Dane dotyczące wszystkich Komisji prezentują sytuację na dzień 1 kwietnia 2012 r.

o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 Nr 18, poz. 89) z dniem 1 marca 2011 r.

W ustawowym terminie do Komisji Majątkowej wpłynęły 3063 wnioski o wszczęcie postępowania regulacyjnego.

W sprawach rozpoznanych – całkowicie lub częściowo – Komisja podjęła następujące rozstrzygnięcia:

- Zespoły Orzekające Komisji zatwierdziły 1486 ugód przywracających lub przekazujących własność kościelnym osobom prawnym,
- wydano 990 orzeczeń przywracających lub przekazujących własność kościelnym osobom prawnym,
- 666 postępowań zakończono odrzuceniem lub oddaleniem wniosku, bądź też umorzeniem postępowania przed Komisją Majątkową,
- w 136 postępowaniach Zespoły Orzekające nie uzgodniły orzeczenia w sprawie.

W toku zakończonych postępowań regulacyjnych Komisja Majątkowa przekazała kościelnym osobom prawnym nieruchomości o łącznym obszarze 65 537,9704 hektarów oraz rekompensatę i odszkodowania w wysokości 143 534 231,41 zł.

Na dzień zniesienia Komisji Majątkowej pozostało 216 wniosków, w których nie zakończono postępowania regulacyjnego przed Komisją. Zgodnie z ustawą *o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* – w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego przez Komisję Majątkową uczestnicy postępowania regulacyjnego mieli prawo w terminie 6 miesięcy od dnia wejścia w życie powyższej ustawy, czyli od 1 lutego 2011 r., wystąpić o podjęcie zawieszono postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte – wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia.

Do Komisji Regulacyjnej Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej wpłynęło 1200 wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego w sprawach przywrócenia własności nieruchomości oraz nieodpłatnego przekazania własności nieruchomości na rzecz osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Postępowania regulacyjne zakończono w następujący sposób:

- zawarto 252 ugód,
- wydano 176 orzeczeń o przywróceniu własności nieruchomości bądź przyznaniu nieruchomości zamiennej,
- 510 spraw zakończono umorzeniem postępowania na zgodny wniosek uczestników postępowania regulacyjnego lub oddaleniem wniosku

regulacyjnego z powodu braku podstaw prawnych do jego rozpatrywania przed Komisją Regulacyjną,

- w 17 sprawach nie uzgodniono orzeczenia, co pozwoliło Wnioskodawcy i uczestnikom postępowania regulacyjnego na skierowanie sprawy do sądu.

Do rozpatrzenia przez Komisję Regulacyjną pozostało 240 wniosków, ponieważ 5 wniosków dołączono do istniejących, ze względu na tożsamość roszczeń. Komisja Regulacyjna przywróciła własność nieruchomości i nieodpłatnie przyznała własność nieruchomości na rzecz osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP w wysokości 398 ha nieruchomości rolnych, leśnych i niezabudowanych oraz 44,5 ha nieruchomości zabudowanych. Ponadto, zgodnie z zawartymi ugodami na rzecz kościelnych osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP wypłacono rekompensaty pieniężne w wysokości ok. 1 453 000,00 złotych.

Do Komisji Regulacyjnej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego wpłynęły 472 wnioski (w tym 9 wniosków zbiorczych z nieruchomościami położonymi w 275 miejscowościach). Wszczęto 559 spraw.

- 247 postępowań zakończono całościową ugodą,
- wydano 62 częściowe ugody,
- 4 postępowania zakończono orzeczeniem o odszkodowaniu,
- 12 postępowań zakończono orzeczeniem o przeniesieniu lub przekazaniu nieruchomości - wydano 2 orzeczenia częściowe,
- 61 postępowań zakończono wydaniem orzeczenia o umorzeniu postępowania,
- 3 postępowania zakończono wydaniem orzeczenia o oddaleniu wniosku.

Do Komisji Regulacyjnej do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich złożono 5544 wnioski (z czego 40 wniosków zostało złożonych przez podmioty nieuprawnione i z uwagi na powyższe wnioski te zostały odrzucone przez Komisję Regulacyjną), z czego wszczęto 5504 postępowania, zakończono (całkowicie lub częściowo) 2241 postępowań (408 zakończono orzeczeniem (całkowicie lub częściowo) uwzględniającym wniosek, 577 ugodą, 371 zakończono orzeczeniem o oddaleniu, odrzuceniu wniosku, 832 orzeczeniem o umorzeniu postępowania regulacyjnego, 64 postępowania zakończono brakiem uzgodnienia orzeczenia).

Międzykościelna Komisja Regulacyjna rozpatruje obecnie roszczenia majątkowe wobec Państwa następujących kościołów:

- 1) *Kościoła Chrześcijan Baptystów w RP,*
- 2) *Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w RP,*
- 3) *Kościoła Nowoapostolskiego w Polsce,*

- 4) *Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w RP,*
- 5) *Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP,*
- 6) *Kościół Ewangelicko-Reformowanego w RP,*

Zakończono prace Komisji dotyczące rewindykacji mienia z wniosków następujących kościołów:

- 1) Towarzystwa Biblijnego w Polsce - w 2005 roku,
- 2) Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan - w 2002 roku,
- 3) Kościoła Anglikańskiego w Polsce - w 2007 roku,
- 4) Kościoła Zielonoświątkowego w RP - w 2008 roku.

Do Międzykościelnej Komisji Regulacyjnej wpłynęło ogółem 170 spraw. Zakończono 72 sprawy z terenu całego kraju, w tym:

w ramach:

I. Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 12 spraw wpłynęło,
- 1 zakończono ugodą o przekazaniu nieruchomości,
- 1 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,
- 1 zakończona nie uzgodnieniem stanowiska,
- 9 spraw jest w toku.

II. Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 79 spraw wpłynęło,
- 5 zakończono wydaniem orzeczenia przekazującego na własność nieruchomości,
- 12 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,
- 8 zakończono wydaniem orzeczenia oddalającego wnioski,
- 1 zakończono ugodą o przekazaniu nieruchomości,
- 53 sprawy są w toku,

III. Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 30 spraw wpłynęło,
- 11 zakończono nie uzgodnieniem stanowiska,
- 3 zakończono wydaniem orzeczenia przekazującego na własność nieruchomości,
- 12 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,
- 4 sprawy są w toku.

IV. Towarzystwa Biblijnego w Polsce:

- 2 sprawy wpłynęły,
- 1 zakończono nie uzgodnieniem stanowiska,

- 1 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie.

V. Kościoła Anglikańskiego w Polsce:

- 2 sprawy wpłynęły,

- 1 zakończona ugodą o przekazaniu Kościołowi nieruchomości zamiennych,

- 1 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie.

VI. Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan:

- 1 sprawa wpłynęła,

- 1 zakończona wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie.

VII. Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 3 sprawy wpłynęły,

- 1 zakończono wydaniem orzeczenia przyznającego odszkodowanie,

- 1 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,

- 1 sprawa jest w toku.

VIII. Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 2 sprawy wpłynęły,

- 1 zakończona wydaniem orzeczenia przekazującego na własność nieruchomości,

- 1 sprawa zakończona wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie.

IX. Nowoapostolskiego Kościoła w Polsce:

- 22 sprawy wpłynęły,

- 1 sprawa zakończona wydaniem orzeczenia przekazującego na własność nieruchomości,

- 1 sprawa zakończona wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,

- 20 spraw jest w toku.

X. Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 17 spraw wpłynęło,

- 1 zakończona wydaniem orzeczenia przekazującego na własność nieruchomości,

- 5 zakończono wydaniem orzeczenia umarzającego postępowanie,

- 3 zakończone wydaniem orzeczenia częściowego,

- 1 zakończono częściowo nie uzgodnieniem stanowiska w sprawie części wnioskowanej nieruchomości oraz zawieszeniem postępowania w sprawie części wnioskowanej nieruchomości,

- 3 zakończono częściowo ugodą o przekazaniu nieruchomości zamiennych,

- 11 spraw jest w toku.

W oparciu o regulacje prawne gwarantuje się członkom Kościołów i związków wyznaniowych możliwość zwolnienia od pracy lub nauki w czasie świąt religijnych (art. 42 ustawy *o gwarancjach wolności i wyznania* oraz rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1999 r. *w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących ustawowo dniami wolnymi od pracy* (Dz.U. Nr 26, poz. 235)).

W Wojsku Polskim działają ordynariaty polowe Kościoła katolickiego oraz prawosławnego, a także Ewangelickie Duszpasterstwo Wojskowe.

Państwo Polskie udziela wsparcia finansowego Kościołom i innym związkom wyznaniowym w ramach działalności Funduszu Kościelnego, który stosownie do § 1 statutu może świadczyć pomoc na następujące cele:

- finansowanie składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób duchownych,
- wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej i oświatowo-wychowawczej,
- odbudowę, remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (wpisanych do rejestru zabytków).

Na rzecz Funduszu Kościelnego w budżecie państwa w 2011 roku przeznaczono środki w wysokości 89.185.000 zł (ok. 20.322.434 EURO) wykorzystane na sfinansowanie składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne osób duchownych.

Z uwagi na wyjątkową sytuację i specyficzne potrzeby wiernych należących do niektórych środowisk mniejszości narodowych i etnicznych kościół katolicki organizuje, w miarę potrzeb, duszpasterstwa skierowane do tych grup. W Diecezji Opolskiej funkcjonuje duszpasterstwo mniejszości narodowych i etnicznych, którego działalność skierowana jest głównie do mniejszości niemieckiej i romskiej. Duszpasterstwo kierowane przez ks. Piotra Tarlińskiego wydaje swój dwujęzyczny periodyk „Die Heimatkirche”. W ramach struktur kościoła katolickiego działa także Krajowy Duszpasterz Romów. Funkcję tę sprawuje ks. Stanisław Opocki z parafii Łososina Dolna. Niektóre parafie powołują także lokalnie kapłanów, których misja skierowana jest szczególnie do członków społeczności romskiej (np. we Wrocławiu – ks. Wojciech Kubisiak, Wałbrzychu – ks. Marek Zołoteńko).

Artykuł 9

1. Strony zobowiązują się uznać, że prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do wolności wyrażania opinii obejmuje wolność posiadania własnych opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei w języku mniejszości bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Strony zapewnią w ramach ich systemów prawnych, że osoby należące do mniejszości narodowej nie będą dyskryminowane w dostępie do środków przekazu.

Wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji, jako podstawowa wartość demokracji, została zagwarantowana w art. 54 ust. 1 *Konstytucji*, dotyczącym wolności słowa i prasy. Zasady te w odniesieniu do mediów publicznych realizowane są na podstawie ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 226, z późn. zm.), zwłaszcza poprzez wprowadzoną ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. *o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2004 r. Nr 91, poz. 874) definicję misji publicznej. Art. 21 ust. 1 wspomnianej ustawy stanowi, że publiczna radiofonia i telewizja realizuje misję publiczną, oferując, na zasadach określonych w ustawie, całemu społeczeństwu i poszczególnym jego częściom, zróżnicowane programy i inne usługi w zakresie informacji, publicystyki, kultury, rozrywki, edukacji i sportu, cechujące się pluralizmem, bezstronnością, wyważeniem, niezależnością oraz innowacyjnością, wysoką jakością i integralnością przekazu. Ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* wprowadziła do zadań publicznej radiofonii i telewizji, wynikających z realizacji misji publicznej, określonych w art. 21 ust. 1a ustawy *o radiofonii i telewizji*, obowiązek „uwzględniania potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowania programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym”. Przepis ten pozwala na podejmowanie rozmaitych działań, nie ograniczając się do ustanowienia obowiązku emitowania programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych i języku regionalnym. Audycje klasyfikowane jako przeznaczone dla mniejszości podlegają ustalonym kryteriom, a nadawcy stosują standardy audycji spełniające ogólne wymagania profesjonalizmu i rzetelności dziennikarskiej.

Ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* przewiduje ponadto, że powołując rady programowe oddziałów publicznego radia i telewizji emitujących programy w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym,

dyrektorzy oddziałów uwzględnią kandydatów zgłaszanych przez organizacje społeczne tych mniejszości oraz społeczności. Rady programowe działające w mediach publicznych, zgodnie z ustawą *o radiofonii i telewizji* powoływane są na kadencję trwającą 4 lata. W latach 2010 - 2011 Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji powołała rady programowe oddziałów terenowych Telewizji Polskiej S.A. w Gorzowie Wielkopolskim, Kielcach, Olsztynie i Opolu. Żaden przedstawiciel mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym nie wszedł w skład którejkolwiek z wymienionych rad, gdyż organizacje społeczne mniejszości nie zgłosiły swoich kandydatów. W radach programowych powołanych w 2008 r. nadal zasiadają przedstawiciele rekomendowani przez Związek Ukraińców w Polsce. Członkiem rady programowej Radia Rzeszów jest Michał Pulkowski, a rady Radia Koszalin – Roman Radziwinowicz. Kolejne wybory rad programowych w spółkach radiofonii i telewizji publicznej odbędą się w II połowie 2012 roku.

Znaczną rolę w prowadzeniu i koordynowaniu działań telewizji publicznej na rzecz mniejszości odgrywa, wspomniana już Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT), która na podstawie art. 213 ust. 1 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji. Szczegółowe kompetencje KRRiT, jako organu właściwego w dziedzinie radiofonii i telewizji, zostały określone w ustawie *o radiofonii i telewizji*. Jako organ ochrony prawa Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przede wszystkim kontroluje i ocenia programy emitowane przez nadawców z punktu widzenia podstawowych i społecznie akceptowanych wartości. Zgodnie z art. 18 ustawy *o radiofonii i telewizji* emitowane audycje nie mogą propagować działań sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, powinny one między innymi szanować uczucia religijne odbiorców, w szczególności nie mogą zawierać treści dyskryminujących ze względu na rasę, płeć lub narodowość.

KRRiT podejmuje wiele działań dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, takich jak:

- udział w posiedzeniach Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych,
- udział w spotkaniach i konferencjach dotyczących spraw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- interwencje w sprawach skarg i wystąpień przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,

- udzielanie wsparcia reprezentantom wspomnianych grup w kontaktach z nadawcami,
- konsultacje z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w zakresie ich potrzeb,
- monitorowanie programów nadawców publicznych pod kątem udziału w tych programach audycji adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- popieranie idei szkolenia i poszerzania warsztatu merytorycznego dziennikarzy wymienionych grup

KRRiT jako regulator rynku elektronicznego nie może ustalać zasad realizacji przez media publiczne audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Zgodnie z wolą ustawodawcy samodzielność programowa nadawcy została usankcjonowana w ustawie *o radiofonii i telewizji*. Audycje klasyfikowane jako przeznaczone dla mniejszości podlegają ustalonym kryteriom, a nadawcy stosują standardy audycji spełniające ogólne wymagania profesjonalizmu i rzetelności dziennikarskiej. W okresie objętym *Raportem* poza prowadzeniem rutynowych działań wynikających z ustawy *o radiofonii i telewizji* KRRiT opracowała na potrzeby działań służących zapewnieniu mniejszościom narodowym i etnicznym właściwego dostępu do skierowanych do nich audycji definicję „audycji adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz audycji w języku regionalnym”, która została zaakceptowana przez Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych (stanowisko Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych z dnia 24 lutego 2010 roku). W myśl tego stanowiska KRRiT w podejmowanych działaniach za audycje adresowane do mniejszości narodowych i etnicznych uznaje takie, które spełniają łącznie wymienione warunki:

- w całości poświęcone są problematyce dotyczącej mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- przedstawiciele mniejszości narodowej lub etnicznej nie tylko biorą udział, ale sami mówią o sobie i o swoich sprawach,
- wyraźnym adresatem jest konkretna mniejszość narodowa lub etniczna, czy społeczność posługująca się językiem regionalnym,
- realizowane są w języku mniejszości narodowej, etnicznej lub w języku regionalnym,
- redagowane są przez zespół złożony z przedstawicieli zainteresowanej mniejszości narodowej, etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym.

W ramach prowadzonych działań KRRiT prowadzi na bieżąco konsultacje z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w zakresie ich potrzeb i postulatów dotyczących mediów publicznych.

2. Ustęp 1 nie wyklucza prawa Stron do poddania procedurze koncesjonowania – wykluczającej dyskryminację i opartej o obiektywne kryteria – rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych lub przedsiębiorstw kinematograficznych.

Zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. *o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 226, późn. zm.), rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych, z wyjątkiem mediów publicznych, wymaga uzyskania koncesji. Organem właściwym w sprawach koncesji jest Przewodniczący Krajowej Rady, który podejmuje decyzję na podstawie uchwały Krajowej Rady. Ponadto istotne znaczenie z punktu widzenia mniejszości narodowych i etnicznych ma zapis art. 39b wspomnianej ustawy, na mocy którego stowarzyszenia i fundacje - w ramach realizacji celów statutowych oraz kościelne lub wyznaniowe osoby prawne kościoła lub związku wyznaniowego o uregulowanej w ustawie sytuacji prawnej, mają możliwość wystąpienia do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji o uznanie za nadawcę społecznego. Nadawca społeczny jest zwolniony z opłat za udzielenie lub zmianę koncesji.

Z możliwości emisji audycji radiowych adresowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w okresie objętym *Raportem* korzystało siedmiu niepublicznych nadawców radiowych. Były to: Białoruskie Radio „Racja”, Radio „Kaszëbë”, Radio „Park FM” z Kędzierzyna-Koźła, Radio Bon Ton z Chełma, Radio Orthodoxy z Białegostoku, Twoje Radio Włodawa i Radio „Vanessa” z Raciborza (w 2011 r. Radio Plus Opole).

Ponadto od 2006 r. z Raciborza audycje za pośrednictwem internetu nadaje Polsko-Niemieckie Radio Internetowe „Mittendrin” prowadzone przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców województwa śląskiego. Od czerwca 2011 r. w Gorlicach audycje w języku łemkowskim emituje także Łemkowskie Radio Internetowe Stowarzyszenia „RUSKA BURSA” (używające obecnie nazwy Radio Internetowe Ruskiej Bursy „LEM.fm”).

Białoruskie Radio „Racja” jest niepubliczną stacją radiową nadającą z Białegostoku program w języku białoruskim. Swoje audycje stacja kieruje do mieszkańców zachodniej części Republiki Białoruś oraz do białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce. Na antenie dominują informacje, publicystyka, audycje o charakterze społeczno-kulturalnym oraz

muzyka. Stacja nadawała swój program w latach 1999 – 2002. W 2002 r. radio zawiesiło emisję z przyczyn finansowych. Ponownie nadawanie audycji rozpoczęto w lutym 2006 r. Działalność radia jest wspierana ze środków budżetu państwa. Audycje Radia „Racja” można odbierać w Białymstoku i okolicach oraz przez internet. Białoruskie Radio „Racja” odbierane jest również poza województwem podlaskim (zachodnia część Republiki Białoruś).

Radio „Kaszëbë” jest niepubliczną stacją radiową nadającą swój program z Władysławowa (województwo pomorskie). Radio nadaje audycje od grudnia 2004 r. Od tego czasu udział stacji w regionalnym rynku radiowym wzrósł o 164%, czyniąc ją najchętniej słuchaną stacją lokalną na Pomorzu. Zasięg stacji obejmuje mieszkańców powiatów puckiego, wejherowskiego, kartuskiego, kościerskiego, części powiatów bytowskiego, chojnickiego i lęborskiego oraz Trójmiasta. Jednocześnie stale rozbudowywana jest sieć nadajników oraz wzmacniany jest sygnał, aby swoim zasięgiem dotrzeć do jeszcze większej liczby mieszkańców Pomorza. Blisko od 40 % do 60% czasu antenowego zajmują audycje emitowane w języku kaszubskim. Program radia ma charakter uniwersalny, dominują audycje o charakterze informacyjnym, publicystycznym, kulturalnym, rozrywkowym i edukacyjnym. Większość audycji rozgłośni poświęca szeroko pojętej tematyce lokalnej. Ponadto na antenie Radia „Kaszëbë” prezentowana jest twórczość muzyczna wykonywana w języku kaszubskim. Działalność radia od roku 2006 wspierana jest ze środków Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Audycje radia są dostępne dla słuchaczy również za pośrednictwem internetu.

Na antenie prywatnego Radia „Vanessa” nadającego program z Raciborza ukazuje się od 1997 r. raz w tygodniu 25 minutowy program - Die deutsche Stimme (emitowany uprzednio pod nazwą Die deutsche stimme aus Ratibor). Program realizowany przez osoby związane z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców Województwa Śląskiego zawiera reportaże z życia mniejszości niemieckiej, wiadomości lokalne, życzenia i muzykę. W 2011 r. audycja nadawana była na antenie niepublicznego Radia Plus Opole. Audycja dostępna jest również, na antenie Polsko-Niemieckiego Radia Internetowego „Mittendrin”.

Radio „Park FM” emituje cotygodniowy polsko-niemiecki koncert życzeń pn. Kaffeeklatsch. Audycja ta jest formą pośrednią pomiędzy audycją publicystyczną i muzyczną. W ramach audycji emitowane są materiały dziennikarskie dotyczące wydarzeń istotnych dla życia mniejszości niemieckiej oraz krótkie formy reportażowe dotyczące istotnych dla niej spraw. Integralną częścią audycji jest również koncert życzeń.

Na antenie Radio Orthodoxia z Białegostoku nadawana jest audycja w języku ukraińskim „Ukraińskie Słowo”, w której poruszane są kwestie dotyczące tradycji, kultury, języka wiary

oraz historii społeczności ukraińskiej Podlasia, a także innych regionów zamieszkiwanych przez mniejszość ukraińską. Audycje te prezentowane są w paśmie cotygodniowym przez 20 minut. Radio Orthodoxya swoim zasięgiem obejmuje Białystok i jego okolice. Jest również dostępne w internecie. Na falach Radia Orthodoxya oraz stacji Twoje Radio Włodawa i Radia Bon Ton z Chełma w okresie objętym *Raportem* emitowana była również audycja radiowa w języku ukraińskim *Dzwony Chołmszczyzny i Podlaszszia* przygotowana przez Towarzystwo Ukraińskie w Lublinie. Audycję tą emitowano również na falach internetowego radia prawosławnej diecezji lubelsko-chełmskiej.

Nowym aspektem działalności medialnej środowisk mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym jest emisja audycji telewizyjnych na antenach nadawców niepublicznych. W 2011 r. na antenie satelitarnej telewizji CSBTV nadawany był kaszubskojęzyczny magazyn *Domôcëzna* przygotowany przez Stowarzyszenie „Ziemia Pucka”. W okresie objętym *Raportem* na antenie CSBTV oraz satelitarnej telewizji TVS nadawany był także niemieckojęzyczny magazyn *Schlesien Journal* opracowany przez Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce. Programy w języku kaszubskim nadawane są także na antenie lokalnych telewizji TVT Teletronik z Kartuz i Twoja Telewizja Morska z Wejherowa.

Informację o dotowanych z budżetu Państwa w 2011 r. audycjach dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym nadawanych na antenach nadawców niepublicznych oraz o wysokości wsparcia przekazanego z budżetu ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na ich realizację prezentują poniższe tabele.

Audycje dla mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym nadawane w niepublicznych stacjach radiowych i telewizyjnych w 2011 r.					
Rozgłośnie niepubliczne (w tym radia internetowe)	język				
	białoruski	ukraiński	niemiecki	łemkowski	kaszubski
	liczba godzin w roku				
Białoruskie Radio Racja	381 + powtórki	-	-	-	-
Radio Bon Ton w Chełmie	-	17	-	-	-
Radio Orthodoxya w Białymstoku	-	17	-	-	-
Twoje Radio Włodawa	-	17	-	-	-
Prawosławne Radio Internetowe Diecezji Lubelsko-Chełmskiej	-	17	-	-	-
Radio Park FM	-	-	52	-	-
CSB TV (Cassubia TV)	-	-	19	-	26+powtórki
Radio Mittendrin	-	-	303-307	-	-
Radio Plus Opole	-	-	47,5	-	-
Internetowe Radio Ruskiej Bursy	-	-	-	5136	-
Radio Kaszëbë	-	-	-	-	4524 + 260 w sezonie letnim + audycja Studio Letnie bez stałej ramówki
SUMA	381	68	454	5136	4810

Koszty produkcji audycji dla mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym nadawanych w niepublicznych stacjach radiowych i telewizyjnych w 2011 r.			
Nazwa stacji radiowej lub telewizyjnej	Nazwa audycji	Łączny roczny koszt produkcji audycji	Wysokość dotacji MSWiA
Radio Racja	Z Podlasia Rodem	32.240	244.998,80
	Podlaski Tydzień	32.240	
	Podlaski Koncert Życzeń	96.720	
	Kultura bez Granic	32.240	
	Audycja Kulturalna dla Młodzieży	16.120	
	Literatura dla młodzieży	12.896	
	Audycja krajoznawcza	16.120	
Radio Park FM	Kaffeeklatsch	94.122,24	35.000
CSB TV (Cassubia TV)	Schlesien Journal	363.038,72	70.000
	Domôcëzna	104.000	83.000
Radio Plus Opole	Die Deutsche Stimme	51.700	60.000
Radio Mittendrin	Mittendrin	5.200	
	Die Deutsche Stimme		
	Präsent		
	Serwis informacyjny		
	Kalendarium		
	Top10		
	Polsko-niemieckie osobistości		
	Wieczór z gwiazdą		
Deutsche Nachrichten			
Radio Bon Ton	Dzwony Chełmszczyzny i Podlasia	64.000	60.000
Radio Orthodoxia w Białymstoku			
Twoje Radio Włodawa			
Prawosławne Radio Internetowe Diecezji Lubelsko-Chełmskiej			
Internetowe Radio Ruskiej Bursy		100.000	100.000
Radio Kaszëbë	Klaprë ë pludrë	239.200	300.000
	Na widnikù Kaszëbë	239.200	
	Gòspòda Radia Kaszëbë	129.400	
	Klëka	60.000	
	Czas młodëch talentów	23.920	
	Studio letnie	22.200	
	Mobilne studio w ramach Klaprë ë pludrë	32.200	
	SUMA		

3. Strony nie będą zabraniać tworzenia i wykorzystywania przez osoby należące do mniejszości narodowych drukowanych środków przekazu. W ramach uregulowań prawnych odnoszących się do rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych zapewnią, na ile to możliwe, oraz uwzględniając postanowienia ustępu 1, że osoby należące do mniejszości narodowych będą miały możliwość tworzenia i używania ich własnych środków przekazu.

Należy przypomnieć, o czym była już mowa przy okazji komentarza do art. 5 ust. 1, że zgodnie z przepisami art. 18 ust. 2 pkt 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych

oraz o języku regionalnym, organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości, a środkami tymi mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe na wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku. Obecnie realizacją przepisów art. 18 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* zajmuje się Minister Administracji i Cyfryzacji, będący ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Podobnie jak wcześniej Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji Minister AiC stara się, aby każda z mniejszości narodowych i etnicznych mogła korzystać przynajmniej z jednego własnego czasopisma (w języku ojczystym lub polskim, przy czym preferowane są pisma w języku ojczystym). Koszty wydawnicze pokrywane są wówczas prawie w całości z budżetu państwa.

Niektóre mniejszości wydają więcej niż jedno czasopismo. Liczba czasopism mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce jest generalnie stabilna, z niewielką tendencją wzrostową. Tytuły najważniejszych czasopism zostały wymienione w części I pkt 5 *Raportu*, przy charakterystyce poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych.

Prawie wszystkie czasopisma mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym dotowane są z budżetu państwa przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. W roku 2011 wydawnictw tych było 42. Ogólna kwota w budżecie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, przeznaczona na ich ukazywanie się wyniosła w 2011 r. 3.715.885,56 zł (ok. 846.732 EURO). Dzięki dotacjom Ministra ukazują się min. 3 tygodniki, z których dwa wydawane są wyłącznie w językach mniejszości, jeden zaś dwujęzycznie oraz jeden dwutygodnik wydawany w języku mniejszości. Pozostałe tytuły to miesięczniki, dwumiesięczniki, kwartalniki, półroczniki i roczniki.

4. W ramach swoich systemów prawnych, Strony przyjmą stosowne środki w celu ułatwienia osobom należącym do mniejszości narodowych dostępu do środków przekazu oraz w celu wspierania tolerancji i ułatwienia pluralizmu kulturowego.

Przyjęte uregulowania prawne gwarantują odbiorcom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz posługującym się językiem regionalnym dostęp do

adresowanych do nich audycji emitowanych na falach publicznej radiofonii i telewizji. Programy o i dla mniejszości narodowych i etnicznych są stale obecne w telewizji i radiofonii publicznej.

a) Audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w radiofonii i telewizji publicznej

W okresie objętym niniejszym *Raportem* spółki radiofonii i telewizji publicznej nadal rozpowszechniały audycje uwzględniające potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

• **Mniejszość białoruska**

W omawianym okresie w programie oddziału terenowego TVP w Białymstoku ukazywała się dwa razy w tygodniu adresowana do mniejszości białoruskiej 20 minutowa audycja *Tydzień Białoruski* (wydanie premierowe w niedzielę, powtórka we środy) Tworzono ją w języku białoruskim z napisami w języku polskim. Audycje dla mniejszości białoruskiej były także obecne w programie Radia Białystok. Cykliczną audycję, *Pad znakam Pahoni* rozpowszechniano codziennie, a audycje *Przed wejściem do cerkwi* i *Pažadalnaja piesnia* – raz w tygodniu. Wymienione audycje tworzone były w języku białoruskim.

• **Mniejszość litewska**

Audycje dla mniejszości litewskiej były nadal obecne w programie oddziału terenowego TVP w Białymstoku i Radia Białystok. W programie telewizyjnym ukazywała się co tydzień 7 minutowa audycja, *Panorama Litewska* nadawana w języku litewskim z napisami w języku polskim. Radio Białystok nadawało 3 razy w tygodniu *Litewski magazyn*.

• **Mniejszość niemiecka**

Audycje dla mniejszości niemieckiej oferowały oddziały terenowe TVP w Katowicach i Opolu oraz rozgłośnie regionalne Polskiego Radia w Katowicach, Olsztynie, Opolu i Szczecinie. Oddziały terenowe w Katowicach i Opolu nadawały magazyn w języku niemieckim, *Schlesien Journal*, który ukazywał się w programie raz w tygodniu. Radio Katowice w ofercie programowej miało dwujęzyczny dwutygodnik, *Górnośląski magazyn mniejszości niemieckiej Pojednanie i Przyszłość* tworzony przez Niemiecką Wspólnotę „Pojednanie i Przyszłość” oraz dwutygodnik w języku niemieckim *Präsent* tworzony przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego. W programie Radia Olsztyn ukazywał się co tydzień magazyn kulturalno-informacyjny *Allensteiner Welle* tworzony w języku niemieckim. Rozgłośnia regionalna w Opolu nadawała w każdą niedzielę

magazyn publicystyczno-kulturalny *Nasz Heimat*, 5 razy w tygodniu magazyn informacyjny *Śląskie Wiadomości* oraz od grudnia 2010 r. raz w tygodniu magazyn kulturalny, *Kulturviertel*. Pierwsza z audycji była tworzona w języku niemieckim i polskim, a dwie pozostałe – tylko w języku niemieckim.

- **Mniejszość romska**

Audycje dla mniejszości romskiej były obecne w programie rozgłośni regionalnej Polskiego Radia w Koszalinie. Rozpowszechniała ona raz w tygodniu *Magazyn romski* i *serwis romski*. W grudniu w Radiu Opole pojawiła się dla tej mniejszości nowa, cykliczna, cotygodniowa audycja *Romano Drom*. Tworzono ją w języku romskim i polskim. Do września 2011 r. oddział terenowy TVP w Białymstoku rozpowszechniał dwa razy w miesiącu (emisja premierowa w niedzielę, powtórka w środę) 7 minutową audycję – *My Romowie* – redagowaną w języku polskim i romskim.

- **Mniejszość rosyjska**

Do września 2011 r. dla mniejszości rosyjskiej w programie oddziału terenowego TVP w Białymstoku nadawano dwa razy w miesiącu (emisja premierowa w niedzielę, powtórka w środę) 7,5 minutowy magazyn, *Rosyjski Głos*. Audycję tworzono w języku rosyjskim z napisami w języku polskim²⁰. Żadna z publicznych rozgłośni regionalnych nie rozpowszechniała audycji dla mniejszości rosyjskiej.

- **Mniejszość tatarska**

Cykliczną audycję pt. *Podlaski Orient* adresowaną do mniejszości tatarskiej miał w swoim programie do września 2011 r. oddział terenowy TVP w Białymstoku. Trwającą 7,5 minuty audycję tworzono w języku polskim i nadawano raz w miesiącu oraz raz w miesiącu powtarzano (emisja premierowa w niedzielę, powtórka w środę).

- **Mniejszość ukraińska**

Cykliczne audycje dla mniejszości ukraińskiej rozpowszechniały w swoich programach oddziały terenowe Telewizji Polskiej S.A. w Białymstoku i Olsztynie oraz rozgłoszenie regionalne w Białymstoku, Koszalinie, Krakowie, Olsztynie, Rzeszowie i Szczecinie. W programie oddziału terenowego TVP w Białymstoku ukazywała się dwa razy w tygodniu 10 minutowa audycja, *Przegląd Ukraiński* (emisja premierowa w niedzielę, powtórka w środę). Program był emitowany w języku ukraińskim z napisami w języku polskim. W programie oddziału w Olsztynie ukazywała się co dwa tygodnie audycja

²⁰ Emisja audycji została wznowiona w styczniu 2012 r., produkowana przez producenta zewnętrznego, sponsorowana. Planowane miejsce w układzie ramowym 2012 r. - pierwsza niedziela miesiąca godz. 8.15, powtórka poniedziałek godz.17.35.

premierowa, *Ukraińskie Wieści*, którą następnie kilkakrotnie powtarzano. Rozgłośnia regionalna Polskiego Radia w Białymstoku oferowała tej mniejszości 3 razy w tygodniu magazyn, *Ukraińska Dumka*. W Radiu Rzeszów nadawano w każdy czwartek magazyn, *Skrynia* oraz od poniedziałku do czwartku magazyn informacyjny *Wiadomości dla Ukraińców*. Rozgłośnia regionalna Polskiego Radia w Olsztynie rozpowszechniała w każdą niedzielę magazyn *Od niedzieli do niedzieli* oraz z nadajnika w Miłkach codzienną audycję informacyjną i audycję *Ukraińcy w świecie. Świat o Ukrainie*. Audycje tworzone w języku ukraińskim. Rozgłośnia regionalna w Koszalinie miała w programie niedzielnym serwis i magazyn dla mniejszości ukraińskiej. Radio Kraków rozpowszechniało cykliczną audycję – *Kermesz* w języku ukraińskim. W programie Radia Szczecin od 27 czerwca 2010 r. zaczęła się ukazywać raz w tygodniu audycja w języku polskim i ukraińskim, *Posydenki*.

Ze względu na to, że mniejszość ukraińska żyje w Polsce w dość dużym rozproszeniu Telewizja Polska S.A. rozpowszechniała audycje adresowane do tej mniejszości także w części wspólnej programów regionalnych (TVP INFO). W programie ukazywał się raz w miesiącu 23 minutowy magazyn informacyjny *Telenowyny*, nadawany w języku ukraińskim z napisami w języku polskim. Następnie emitowano powtórki magazynu.

Cykliczną audycję dla mniejszości ukraińskiej i łemkowskiej miało w swoim programie także Radio Wrocław. Audycja dla tych dwu mniejszości – *Sami swoi* – tworzona była w języku ukraińskim, łemkowskim i polskim. Audycje ukazywały się raz w tygodniu.

- **Język regionalny**

Audycje w języku kaszubskim ukazywały się w programie oddziału terenowego TVP w Gdańsku oraz w programach Radia Gdańsk i Radia Koszalin. W programie oddziału w Gdańsku do października 2010 r. obecna była audycja *Rodno ziemia*, która w styczniu ukazywała się raz w tygodniu, a od lutego do października 2010 r. – co dwa tygodnie. Magazyn *Tede jo* tworzony w języku kaszubskim i polskim w 2010 r. ukazywał się nieregularnie, w styczniu – raz w tygodniu, w okresie wiosennym i jesiennym – co dwa tygodnie, w okresie letnim – raz w miesiącu. Od pierwszego półrocza 2011 r. magazyn ponownie ukazywał się co dwa tygodnie (w niedziele o godz. 8.05 wydanie premierowe) i był dwa razy powtarzany (niedziela godzina 17.00; wtorek godz. 17.00). Magazyn adresowany jest do Kaszubów, poświęcony ich tradycji i kulturze oraz problematyce gospodarczej. Czas jednostkowej audycji wynosi ok. 10 min. Audycja ukazuje się na antenie od listopada 2008 roku. W programie Radia Gdańsk raz w tygodniu nadawano *Magazyn Kaszubski*, a od poniedziałku do piątku audycję publicystyczną *Kleka* i audycję informacyjną *Kleka skrót*. Audycje tworzone w języku kaszubskim. W programie Radia Koszalin obecny był raz

w tygodniu *Magazyn kaszubski*, serwis kaszubski, lekcja języka kaszubskiego oraz prognoza pogody. *Magazyn kaszubski* był raz w tygodniu powtarzany.

Należy także wskazać, że w omawianym okresie, z inicjatywy Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji odbyły się kursy dla dziennikarzy realizujących audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych.

Na antenach niektórych ośrodków regionalnych Telewizji Polskiej S.A i Polskiego Radia S.A emitowane są audycje cykliczne prezentujące odbiorcom wywodzącym się głównie spoza mniejszości kulturę i tradycje zamieszkujących Polskę mniejszości narodowych i etnicznych. Wśród tego typu audycji wymienić należy np. nadawaną na antenie Polskiego Radia Kraków audycję *Na wschód od zachodu*, przygotowywany w szczecińskim oddziale TVP magazyn *Pomerania Ethnica* czy też emitowany na antenach oddziałów regionalnych TVP magazyn *Etniczne klimaty*.

Pojedyncze audycje adresowane do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także dotyczące istotnych dla nich zagadnień emitowane były także poza opisanymi powyżej cyklami.

Informacje o zrealizowanej liczbie godzin audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w Rozgłośniach Regionalnych Polskiego Radia i oddziałach TVP w okresie objętym *Raportem* przedstawiają poniższe tabele.

Spółki Radiofonii Publicznej	Liczba godzin 2007 rok	Liczba godzin 2008 rok	Liczba godzin 2009 rok	Liczba godzin 2010 rok	Liczba godzin 2011 rok
1. Radio Białystok S.A.	286	286	286	260	286
2. Radio Gdańsk S.A.	142	119	105	92	99
3. Radio Katowice S.A.	43,9	23	17,9	35,8	82
4. Radio Koszalin S.A.	95,5	76,3	82	78,1	82
5. Radio Kraków S.A.	53	15	17	26	32
6. Radio Lublin S.A.	12,3	0	0,5	0	0
7. Radio Olsztyn S.A.	187	48	178,5	186,5	48
8. Radio Opole PRO FM S.A.	145	118	159	113	131
9. Radio Rzeszów S.A.	143	139	141	147	148
10. Radio Szczecin S.A.	12	2	2	61	14
11. Warszawa - Radio dla Ciebie S.A.	454	1112	619	0	0
12. Radio Wrocław S.A.	26	10	10	10	5

Telewizja Polska S.A. – oddziały terenowe	Liczba godzin 2007 rok	Liczba godzin 2008 rok	Liczba godzin 2009 rok	Liczba godzin 2010 rok	Liczba godzin 2011 rok
1. Białystok	166,4	37	55,2	70,7	71,9
2. Bydgoszcz	5,9	4,2	6,2	8	9,1
3. Gdańsk	34	37,6	39,3	28,6	23,5
4. Gorzów Wielkopolski	5,9	4,2	6,2	8	10,2
5. Katowice	15,5	14,2	16,3	14,4	16,8
6. Kielce	5,9	4,2	6,2	8	9,1
7. Kraków	17	7,4	9	8	9,1
8. Lublin	5,9	4,2	6,2	8	9,1
9. Łódź	5,9	4,2	6,2	8	9,1
10. Olsztyn	17,2	17,7	17,6	16,6	24
11. Opole	25,1	23,4	33,2	31,2	32,7
12. Poznań	5,9	4,2	6,2	8	9,1
13. Rzeszów	5,9	4,5	6,9	8	9,4
14. Szczecin	5,9	4,2	6,2	8	9,1
15. Warszawa	5,9	4,2	6,2	8	9,1

b) Finansowanie audycji dla mniejszości na narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym ze środków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji

O sposobie dystrybucji środków między poszczególne oddziały terenowe Polskiego Radia S.A i Telewizji Polskiej S.A decydują samodzielnie zarządy spółek. Podział ten dokonywany jest w planie ekonomiczno – finansowym spółek w oparciu o algorytm stosowany od 2006 roku, uwzględniający m.in. wielkość kosztów stałych, zasięg nadawania, ilość nadajników, szacowaną ilość odbiorców, ponoszone koszty emisji, jak również zgłoszone przez jednostki plany programowo – finansowe w zakresie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych.

W latach 2007-2008 Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w ramach środków określonych na pokrycie kosztów realizacji misji, o której mowa w art. 21 ust. 1 ustawy *o radiofonii i telewizji*, wyodrębniała środki na finansowanie kosztów bezpośrednich tworzenia tych audycji w programach regionalnych radiofonii regionalnej oraz oddziałów terenowych Telewizji Polskiej S.A. oraz środki na koszty realizowanego przez Radio Olsztyn S.A. programu dla mniejszości ukraińskiej.

Koszty tworzenia tych audycji poniesionych przez nadawców w latach 2007-2008 przedstawiają się następująco (w tys.zł):

Nadawca publiczny	Koszty audycji dla mniejszości w tys. zł	
	2007 rok	2008 rok
1) Radio Białystok S.A.	560	490
2) Radio Gdańsk S.A.	249	272
3) Radio Katowice S.A.	87	78
4) Radio Kielce S.A.	16	60
5) Radio Koszalin S.A.	80	28
6) Radio Kraków S.A.	52	24
7) Radio Lublin S.A.	16	5
8) Radio Olsztyn S.A.	227	231
z tego:		
8.1) program regionalny	46	61
8.2) program lokalny dla mniejszości ukraińskiej	181	170
10) Radio Opole S.A.	208	182
11) Radio Rzeszów S.A.	116	116
12) Radio Szczecin S.A.	14	8
13) Radio Wrocław S.A.	19	6
14) Telewizja Polska S.A.	1.029	1.333

Przy podziale środków na lata 2009-2011 Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji nie wydzielała wpływów abonamentowych na finansowanie kosztów tworzenia tych audycji w programach regionalnych spółek radiofonii regionalnej i oddziałów terenowych Telewizji Polskiej S.A. Nadawcy publiczni mają jednak obowiązek realizowania tych audycji ze środków abonamentowych otrzymywanych na finansowanie kosztów realizowanej misji publicznej (w przedłożonym KRRiT projekcie Planu finansowo-programowego TVP S.A na 2012 r. uwzględniono przeznaczenie środków w wysokości 1.000.000 zł na finansowanie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku regionalnym w programach regionalnych oddziałów terenowych TVP). Wydatki i koszty poniesione w 2009 roku na tworzenie audycji dla mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym wykazane w sprawozdaniach rocznych zarządów spółek radiofonii i telewizji publicznej ze sposobu wykorzystania środków, o których mowa w art. 31 ust. 1 i 2 ustawy o radiofonii i telewizji przedstawiały się następująco:

Spółki radiofonii i telewizji publicznej	Wydatki (w tys. zł)	Koszty		
		w tym: finansowane ze środków uzyskanych z KRRiT	(w tys. zł)	w tym: finansowane ze środków uzyskanych z KRRiT
1.	2.	2.a	3.	3.a
1. Radio Białystok S.A.	226,6	226,6	422,7	422,7
2. Radio Gdańsk S.A.	292,0	-	292,0	-
3. Radio Katowice S.A.	20,1	20,1	22,3	22,3
4. Radio Koszalin S.A.	23,9	23,9	23,9	23,9
5. Radio Kraków S.A.	19,2	19,2	19,2	19,2
6. Radio Olsztyn S.A.	250,7	250,7	244,8	244,8
z tego:				
6.1) program regionalny	59,0	59,0	58,6	58,6
6.2) program lokalny dla mniejszości ukraińskiej	191,7	191,7	186,2	186,2
7. Radio Opole S.A.	137,9	137,9	137,9	137,9
8. Radio Rzeszów S.A.	81,6	81,6	81,6	81,6
9. Radio Szczecin S.A.	13,5	13,5	13,5	13,5
10. Radio Wrocław S.A.	4,4	4,4	4,8	4,8
11. Razem spółki regionalne	1.069,9	777,9	1.262,7	970,7
12. Telewizja Polska S.A.	2.499,2	1.726,7	1.301,2	783

Wydatki i koszty poniesione w 2010 roku na audycje dla mniejszości narodowych, etnicznych i społeczności posługującej się językiem regionalnym przedstawiały się następująco:

Spółki radiofonii i telewizji publicznej	Wydatki (w tys. zł)	Koszty		
		w tym: finansowane ze środków uzyskanych z KRRiT	(w tys. zł)	w tym: finansowane ze środków uzyskanych z KRRiT
1.	2.	2.a	3.	3.a
1. Radio Białystok S.A.	540,3	540,3	508,3	508,3
2. Radio Gdańsk S.A.	183,0	133,2	179,0	133,2
3. Radio Katowice S.A.	14,0	14,0	16,4	16,4
4. Radio Koszalin S.A.	30,6	30,6	30,6	30,6
5. Radio Kraków S.A.	18,7	18,7	18,7	18,7
6. Radio Olsztyn S.A.	253,3	253,3	252,9	252,9
z tego:				
6.1) program regionalny	58,1	58,1	58,1	58,1
6.2) program lokalny dla mniejszości ukraińskiej	195,2	195,2	194,8	194,8
7. Radio Opole S.A.	121,6	121,6	141,7	141,7
8. Radio Rzeszów S.A.	160,0	160,0	160,0	160,0
9. Radio Szczecin S.A.	16,0	16,0	16,0	16,0
10. Radio Wrocław S.A.	4,5	4,5	4,9	4,9
11. Razem spółki regionalne	1 342,0	1 292,2	1 328,5	1 282,7
12. Telewizja Polska S.A. w Warszawie	394,1	394,1	829,6	453,4

Natomiast w 2011 r. koszty audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym przedstawiały się następująco:

Spółki radiofonii i telewizji publicznej	Koszty (w tys.zł)	w tym: koszty finansowane ze środków uzyskanych z KRRiT
1. Radio Białystok S.A.	536,3	536,3
2. Radio Gdańsk S.A.	223,3	216,4
3. Radio Katowice S.A.	16,8	16,8
4. Radio Koszalin S.A.	26,2	26,2
5. Radio Kraków S.A.	25,4	25,4
6. Radio Olsztyn S.A.	226,1	226,1
z tego:		
a) program regionalny	61,0	61,0
b) program z nadajnika w Miłkach dla mniejszości ukraińskiej	165,1	165,1
7. Radio PRO FM Opole S.A.	160,5	160,5
8. Radio Rzeszów S.A.	68,8	68,8
9. Radio Szczecin S.A.	16,4	16,4
10. Radio Wrocław S.A.	6,3	6,3
Razem spółki regionalne	1.306,2	1.299,3
Telewizja Polska S.A.	649,7	379,4

Artykuł 10

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiegokolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie.

Zgodnie z przepisem art. 27 *Konstytucji* językiem urzędowym w Rzeczypospolitej Polskiej jest język polski. Jednocześnie jednak w *Konstytucji* zostało zapisane, że przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych. Z kolei przepis art. 35 *Konstytucji* zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka.

Zasady wyrażone w *Konstytucji* rozwija ustawa z dnia 7 października 1999 r. *o języku polskim* (Dz.U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224 z późn. zm.), której przepis art. 2 pkt 2 stanowi, iż postanowienia ustawy nie naruszają praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Jednocześnie przepis art. 8 ust. 1 i 2 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* przewiduje, że osoby należące do mniejszości mają prawo do

swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie oraz do rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości.

Pozytywne odniesienia do używania języka mniejszości prywatnie i publicznie znajdują się w traktatach, zawartych przez Rzeczpospolitą Polską z: Republiką Federalną Niemiec, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną, Republiką Białoruś i Republiką Litewską.

2. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.

Zasady dotyczące używania języka mniejszości przed urzędami zostały wprowadzone ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z art. 9 ustawy język mniejszości może być używany, jako język pomocniczy, przed organami gminy. Przy czym z uprawnienia tego mogą korzystać tylko mieszkańcy gmin, w których liczba mieszkańców należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców gminy i które zostały wpisane do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy. Możliwość używania języka pomocniczego oznacza, że osoby należące do mniejszości mają prawo do zwracania się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej (dopuszcza się wniesienie podania w języku pomocniczym) oraz uzyskiwania, na wyraźny wniosek, odpowiedzi także w języku pomocniczym, w formie pisemnej lub ustnej, przy czym procedura odwoławcza odbywa się wyłącznie w języku urzędowym.

Wpisu do rejestru dokonuje, prowadzący go minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, na podstawie wniosku rady gminy. Ustawa określa procedurę, która powinna zostać spełniona, by gmina została wpisana do rejestru. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, w którym określił sposób prowadzenia rejestru oraz wzór wniosku o wpisanie do tego rejestru. Zgodnie z przepisem art. 10 ust. 5 ustawy, na odmowę dokonania przez Ministra wpisu do prowadzonego przez niego rejestru, radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego. Ustawa przewiduje też, że wykreślenie gminy z rejestru może się odbyć wyłącznie na wniosek rady gminy.

Ustawa wprowadziła mechanizm, który ma zachęcać pracowników samorządowych do uczenia się języków pomocniczych i w efekcie zapewniać wysoką jakość obsługi osób należących do mniejszości w ich językach ojczystych. Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy w gminie wpisanej do rejestru pracownikom zatrudnionym w urzędzie gminy, w jednostkach pomocniczych gminy oraz w gminnych jednostkach i zakładach budżetowych może być przyznany dodatek z tytułu znajomości języka pomocniczego. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, w którym określił wykaz dyplomów, zaświadczeń i certyfikatów potwierdzających znajomość języków mniejszości.

Urzędowy Rejestr Gmin, w których jest używany język pomocniczy zaczął funkcjonować z chwilą wpisania do niego pierwszej gminy, tj. w dniu 25 stycznia 2006 r. Pierwszą gminą wpisaną do tego rejestru była gmina Radłów w województwie opolskim, a językiem pomocniczym język niemiecki. Według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r. rejestr obejmował 30 gmin, w tym sześć gmin województwa podlaskiego (w jednej językiem pomocniczym jest język litewski, w pięciu pozostałych – białoruski), dwie gminy województwa pomorskiego (w których językiem pomocniczym jest język kaszubski) oraz dwadzieścia dwie gminy województwa opolskiego z językiem pomocniczym niemieckim.

3. Strony zobowiązują się zagwarantować prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do niezwłocznego poinformowania, w języku dla niego/niej zrozumiałym, o przyczynach jego/jej zatrzymania i o wszystkich oskarżeniach wysuniętych przeciwko niemu/niej oraz do obrony przez niego samego/nią samą w tym języku, także, jeśli to konieczne, przy bezpłatnej pomocy tłumacza.

Przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (kpk) (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.) przyznają oskarżonemu i innym osobom biorącym udział w postępowaniu, które nie władają dostatecznie językiem polskim, prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza. I tak, zgodnie z przepisem art. 72 § 1 kpk, oskarżony niewładający w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza. Zgodnie z § 2 powołanego przepisu, do czynności z udziałem takiego oskarżonego należy wezwać tłumacza. Ponadto, postanowienie o przedstawieniu, uzupełnieniu lub zmianie zarzutów, akt oskarżenia oraz orzeczenie podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie doręcza się takiemu oskarżonemu wraz

z tłumaczeniem; za zgodą oskarżonego można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu.

Stosownie do art. 204 kpk, należy wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania osoby niewładającej językiem polskim. To samo dotyczy sytuacji, gdy istnieje potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania się oskarżonego z treścią przeprowadzonego dowodu.

Koszty związane z udziałem w sprawie tłumacza, w zakresie koniecznym dla zapewnienia oskarżonemu prawa do obrony, ponosi Skarb Państwa (art. 619 § 3 kpk).

Artykuł 11

1. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do używania jego/jej nazwiska (patronimika) i imion w języku mniejszości oraz do ich oficjalnego uznania zgodnie z trybem przyjętym w ich ustawodawstwie.

Prawo osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości zostało zagwarantowane w art. 7 ust. 1 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, który stwierdza, iż osoby należące do mniejszości mają prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu imiona i nazwiska osób należących do mniejszości zapisane w alfabecie innym niż alfabet łaciński podlegają transliteracji. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, w którym określił sposób transliteracji, w taki sposób, aby uwzględnione zostały zasady pisowni języka mniejszości.

Obywatele polscy należący do mniejszości narodowych i etnicznych, mogą dokonywać także zmiany imienia i nazwiska na wersję zgodną z brzmieniem i pisownią języka ojczystego w trybie administracyjnym, w oparciu o ustawę z dnia 17 października 2008 r. *o zmianie imienia i nazwiska* (Dz. U. Nr 220, poz. 1414). Zmiany pisowni imion i nazwisk można dokonywać w Urzędach Stanu Cywilnego właściwych dla miejsca zamieszkania.

Prawo do używania imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości narodowej jest także zagwarantowane w traktatach o przyjaźni i dobrosąsiedzkich stosunkach z Republiką Federalną Niemiec, Ukrainą, Republiką Białoruś oraz Republiką Litewską.

2. Strony zobowiązują się uznać, że każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do umieszczenia w jego lub jej języku znaków, napisów i innych informacji o charakterze prywatnym w sposób widoczny dla osób postronnych.

Zgodnie z art. 8 pkt 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym osoby należące do mniejszości mają prawo do zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym.

3. W rejonach tradycyjnie zamieszkanym przez znaczną ilość osób należących do mniejszości narodowej, Strony będą starać się, zgodnie z obowiązującym prawem, w tym także tam, gdzie to stosowne, umowami z innymi państwami oraz przy uwzględnieniu ich specyficznych warunków, umieszczać również w języku mniejszości, tradycyjne nazwy lokalne, nazwy ulic i inne oznakowania topograficzne o charakterze publicznym, o ile istnieje tam wystarczające zapotrzebowanie na takie oznakowania.

Zasady używania nazw w językach mniejszości oraz w języku regionalnym zostały wprowadzone ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy dodatkowe tradycyjne nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz nazwy ulic mogą być używane w językach mniejszości. Dodatkowe nazwy mogą być używane jedynie na obszarze gmin wpisanych do rejestru prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Wpisu do tego rejestru minister dokonuje na wniosek rady gminy. Przy czym dodatkowe nazwy mogą być wprowadzone na terenie całej gminy lub w poszczególnych miejscowościach. Nie mogą nawiązywać do nazw z okresu 1933-1945, nadanych przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Po roku 1933 władze nazistowskie na masową skalę zmieniały nazwy miejscowości, podobną akcją – choć w mniejszym zakresie - przeprowadziły władze radzieckie po 1939 r. Intencją ustawodawcy było uniknięcie nawiązań do jednego lub drugiego totalitaryzmu.

Ustawa przesądza, że dodatkowe nazwy umieszczane są po nazwie w języku polskim i nie mogą być stosowane samodzielnie, a ustalenie dodatkowej nazwy w języku mniejszości następuje zgodnie z zasadami pisowni tego języka (w przepisie tym chodzi w szczególności o oddanie specyficznych dla języka mniejszości znaków diakrytycznych lub właściwego dla niego alfabetu).

Przepis art. 12 ust. 7 ustawy określa warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby w języku mniejszości mogła zostać ustalona dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego. Po pierwsze ustalenie takiej nazwy jest możliwe, jeżeli liczba mieszkańców gminy, należących do mniejszości, jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców tej gminy lub gdy za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w trakcie konsultacji ponad połowa uczestniczących w nich mieszkańców. Po drugie, wniosek rady gminy musi uzyskać pozytywną opinię Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.

Zgodnie z art. 13 rada gminy przedstawia wniosek o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości na wniosek mieszkańców gminy należących do mniejszości lub z inicjatywy własnej. W przypadku wniosku dotyczącego nazwy miejscowości zamieszkaney, rada gminy jest obowiązana uprzednio przeprowadzić w tej sprawie konsultacje z mieszkańcami tej miejscowości. Wniosek przedstawiany jest ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych za pośrednictwem wojewody. Ustawa określa procedurę związaną z wpisaniem gminy do rejestru. Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, w którym określił wzory wniosków rady gminy: o wpisanie gminy do rejestru oraz o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości. W tym samym rozporządzeniu minister określił sposób prowadzenia rejestru oraz szczegółowy zakres informacji zawartych w tym rejestrze. Jednocześnie, zgodnie z przepisem art. 13 ust.9 ustawy, na odmowę dokonania przez Ministra wpisu do prowadzonego przez niego rejestru, radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego.

Na podstawie zawartego w ustawie upoważnienia Minister Infrastruktury wydał, w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji, rozporządzenie, w którym określił, że w przypadku gdy na znakach i tablicach występuje pojedyncza nazwa w języku polskim, wielkość liter, którymi zapisano dodatkową nazwę w języku mniejszości, powinna być taka sama jak wielkość liter, którymi zapisano nazwę w języku polskim. Natomiast w przypadku, gdy występuje tam więcej nazw w języku polskim, wielkość liter, którymi zapisano dodatkowe nazwy, powinna być o jedną czwartą mniejsza od wielkości liter, którymi zapisano nazwy w języku polskim. Dodatkowe nazwy są zapisywane literami alfabetu właściwego dla języka danej mniejszości, z uwzględnieniem znaków diakrytycznych.

Zgodnie z art. 15 ustawy koszty związane z wprowadzeniem i używaniem języka pomocniczego oraz koszty związane z wprowadzeniem dodatkowych nazw ponosi budżet

gminy, z wyjątkiem kosztów związanych z wymianą tablic informacyjnych, wynikającą z ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości, które ponosi budżet państwa.

Rejestr gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości zaczął funkcjonować w grudniu 2006 r., z chwilą wpisania do niego pierwszej gminy, tj. gminy Radłów (województwo opolskie). W 2007 r. do Rejestru gmin wpisano trzy gminy. W dwóch z nich, położonych w województwie pomorskim, wprowadzono dodatkowe nazwy miejscowości w języku kaszubskim (Stężyca, Chmielno), w jednej, położonej na terenie województwa opolskiego, wprowadzono dodatkowe nazwy w języku niemieckim (Cisek).

W 2008 r. do wspomnianego Rejestru wpisano piętnaście gmin. W jedenastu gminach z województwa opolskiego (Leśnica, Tarnów Opolski, Chrzastowice, Izbicko, Dobrodzień, Jemielnica, Kolonowskie, Ujazd, Zębowice, Biała, Strzeleczyki) oraz dwóch gminach z województwa śląskiego (Rudnik, Krzanowice) wprowadzono dodatkowe nazwy miejscowości w języku niemieckim, w jednej gminie, położonej na terenie województwa małopolskiego (Gorlice) wprowadzono dodatkową nazwę w języku łemkowskim, w ostatniej, położonej na terenie województwa podlaskiego (Puńsk) wprowadzono dodatkowe nazwy w języku litewskim.

Ponadto, w 2009 r. do Rejestru wpisano pięć gmin z województwa opolskiego (Murów, Walce, Dobrzeń Wielki, Komprachcice, Głogówek), w których dodatkowe nazwy zostały ustalone w języku niemieckim oraz dwie gminy z województwa pomorskiego (Bytów, Sierakowice), w których dodatkowe nazwy zostały ustalone w języku kaszubskim.

W 2010 r. do Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości wpisano siedem gmin. W trzech z nich, położonych w województwie pomorskim, wprowadzono dodatkowe nazwy miejscowości w języku kaszubskim (Szemud, Kartuzy, Linia), w czterech, położonych na terenie województwa opolskiego, wprowadzono dodatkowe nazwy w języku niemieckim (Łubniany, Prószków, Gogolin, Lasowice Wielkie).

W 2011 r. do wspomnianego Rejestru wpisano dziewięć gmin. W trzech gminach z województwa opolskiego (Bierawa, Reńska Wieś, Polska Cerekiew) wprowadzono dodatkowe nazwy miejscowości w języku niemieckim, w jednej gminie, położonej na terenie województwa podlaskiego (Orla) wprowadzono dodatkowe nazwy w języku białoruskim, w czterech, położonych na terenie województwa pomorskiego (Brusy, Parchowo, Sulęcyno, Somonino) wprowadzono dodatkowe nazwy w języku kaszubskim, w jednej gminie, położonej na terenie województwa małopolskiego (Uście Gorlickie) wprowadzono dodatkowe nazwy w języku łemkowskim.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2011 r. do Rejestru gmin wpisane są 42 gminy, w tym dwadzieścia pięć gmin województwa opolskiego (dodatkowe nazwy w języku niemieckim), jednaście gmin województwa pomorskiego (dodatkowe nazwy w języku kaszubskim), dwie gminy województwa śląskiego (dodatkowe nazwy w języku niemieckim), dwie gminy województwa podlaskiego (w jednej wprowadzono dodatkowe nazwy w języku litewskim, w drugiej – w języku białoruskim) oraz dwie gminy województwa małopolskiego (dodatkowe nazwy w języku łemkowskim).

Do chwili obecnej żadna z gmin nie zgłosiła wniosku o wpisanie do Rejestru gmin, w związku z zamiarem wprowadzenia na swoim terenie dodatkowych nazw ulic w języku mniejszości.

W dniu 10 marca 2008 r. zawarte zostało pierwsze porozumienie pomiędzy ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych a Gminą Radłów na realizację zadania polegającego na wymianie tablic informacyjnych, wynikającej z ustalenia dodatkowych nazw miejscowości w języku niemieckim.

Wysokość środków przekazanych na wymianę tablic informacyjnych, wynikającą z ustalenia dodatkowych nazw miejscowości w języku mniejszości lub w języku regionalnym w latach 2008-2011 została przedstawiona w tabelach zamieszczonych przy komentarzu do artykułu 5 *Konwencji*.

Artykuł 12

1. Strony podejmą, tam gdzie jest to właściwe, środki w zakresie oświaty i badań naukowych, w celu szerzenia wiedzy o kulturze, historii, języku i religii ich mniejszości narodowych oraz większości ludności.

W okresie objętym *Raportem* obowiązywało rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w *sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki* (Dz. U. Nr 164, poz. 1166, z późn. zm.). Na podstawie określonych w nim standardów kształcenia w polskich uczelniach prowadzono kształcenie na kierunku studiów „filologia” ze specjalnością w zakresie języka: białoruskiego, ukraińskiego, rosyjskiego, niemieckiego, słowackiego, litewskiego, czeskiego, hebrajskiego oraz w ramach filologii orientalnej lub kulturoznawstwa – języka ormiańskiego. Niektóre ze specjalności realizowane były również

na kierunku „kulturoznawstwo”. Absolwenci wymienionych specjalności mogli uzyskać przygotowanie pedagogiczne, w przypadku wyboru tej ścieżki kształcenia (specjalność przygotowująca do wykonywania zawodu nauczyciela jest fakultatywna). W okresie objętym *Raportem* praktycznie na wszystkich uniwersytetach polskich funkcjonowały filologie germańska i rosyjska oraz slawistyka, które od zawsze cieszą się dużym zainteresowaniem. Ponadto, języki niemiecki i rosyjski nauczane są na lektoratach organizowanych na wszystkich kierunkach studiów. Na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, na Wydziale Neofilologii działa Zakład Bałtologii, w którym wykładana jest filologia litewska. Również na Uniwersytecie Warszawskim, na Wydziale Polonistyki, istnieje Katedra Językoznawstwa Ogólnego, Wschodnioazjatyckiego, Porównawczego i Bałtystyki, gdzie wykładany jest język litewski. Na Uniwersytecie Jagiellońskim, na Wydziale Filologicznym, działa Zakład Filologii Czeskiej i Łużyckiej oraz Zakład Filologii Słowackiej, natomiast na Uniwersytecie Wrocławskim, w ramach Instytutu Filologii Słowiańskiej - Zakład Bohemistyki. Na innych uniwersytetach, np. na Uniwersytecie Warszawskim, lektoraty z języków czeskiego i słowackiego prowadzone są w ramach studiów slawistycznych. Na Uniwersytecie Warszawskim, na Wydziale Lingwistyki Stosowanej działają Instytut Rusycystyki, Katedra Białorutenistyki i Katedra Ukrainistyki. Podobne katedry i zakłady istnieją na: Uniwersytecie Jagiellońskim (Katedra Ukrainistyki), Uniwersytecie Wrocławskim (Zakład Ukrainistyki), Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Zakład Ukrainistyki), Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej (Zakłady: Białorutenistyki, Filologii Ukraińskiej, Języka Rosyjskiego) oraz na Uniwersytecie w Białymstoku (Katedra Filologii Białoruskiej). Wszystkie katedry i zakłady wykładające język białoruski i ukraiński prowadzą także zajęcia z literatury oraz kultury.

W Katedrze Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie od roku akademickiego 2001/2002, działa specjalność - filologia rosyjska z językiem rusińsko-łemkowskim. Na polskich uczelniach (m.in. Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński) prowadzone są studia judaistyczne, na których studenci poznają kulturę, tradycję i historię Żydów polskich oraz w ramach lektoratów uczą się języków jidysz i hebrajskiego.

Należy dodać, iż doskonalenie zawodowe czynnych zawodowo nauczycieli, a także uzupełnianie kwalifikacji w zakresie języka mniejszościowego możliwe jest także w ramach studiów podyplomowych. Formę taką wykorzystywały na przykład Akademia Pomorska w Słupsku (Instytut Polonistyki) gdzie w roku akademickim 2010/2011 prowadzone były podyplomowe studia kwalifikacyjne nauczania języka kaszubskiego w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, adresowane do osób wykonujących zawód nauczyciela

posiadających znajomość języka kaszubskiego na potrzeby nauczania lub prowadzenia zajęć w szkołach i przedszkolach, Uniwersytet Wrocławski prowadzący nauczanie podyplomowe w odniesieniu do języka czeskiego, ukraińskiego, rosyjskiego i niemieckiego, czy też Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prowadzący nauczanie w odniesieniu do języka rosyjskiego i niemieckiego.

Od roku 2004 na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie działają dwusemestralne podyplomowe studia z zakresu romologii – *Romowie w Polsce. Historia, prawo, kultura, stereotypy etniczne* wspierane ze środków *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

Dodać należy również, iż powołana w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych grupa robocza zajmowała się opracowaniem zasad funkcjonowania filologii mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. Rezultatem jej prac było skierowanie do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Konferencji Rektorów Zawodowych Szkół Polskich propozycji utworzenia etnofilologii mniejszości narodowych i etnicznych. Propozycja ta odpowiada na zapotrzebowanie środowisk mniejszości narodowych i etnicznych oraz wpisuje się w obowiązujące od dnia 1 października 2011 r. przepisy art. 6 i art. 11 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.), które pozwalają na bardziej elastyczne tworzenie nowych kierunków studiów.

W Polsce działają liczne jednostki naukowe zajmujące się badaniem historii i współczesności mniejszości narodowych. Są to przede wszystkim: Zakład Badań Narodowościowych Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie, Katedra Etnologii oraz Zakład Spraw Narodowościowych Uniwersytetu Wrocławskiego, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, Zakład Badań Etnicznych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Badania problemów narodowościowych prowadzone są też praktycznie we wszystkich instytutach socjologii.

Dodać także należy, że w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w 2011 roku został przeprowadzony konkurs, w wyniku którego finansowanie w łącznej kwocie 10.991.190 zł uzyskały 23 projekty związane z badaniami kultury, historii, języka i religii mniejszości narodowych oraz zjawisk występujących w regionach wielokulturowych na terenach Rzeczypospolitej Polskiej.

2. *W związku z tym, Strony, między innymi, zapewniają odpowiednie możliwości kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników oraz ułatwią kontakty pomiędzy uczniami a nauczycielami z różnych środowisk.*

Nauczyciele języków mniejszości narodowych i etnicznych kształcą się w szkołach wyższych i zdobywają odpowiednie kwalifikacje uzyskując dyplomy ukończenia studiów na kierunkach filologicznych. Organizowane są też dodatkowe kursy doszkalające i doskonalące dla nauczycieli języków mniejszości. Zasady organizowania doradztwa metodycznego oraz kursów doskonalenia nauczycieli zostały określone przepisami *rozporządzenia* Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. *w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli* (Dz.U. Nr 200, poz.1537, z późn. zm.). Doskonalenie nauczycieli języków mniejszości narodowych jest na ogół organizowane w oparciu o struktury wojewódzkich placówek doskonalenia nauczycieli. Organizacja doradztwa metodycznego dla nauczycieli uczących w szkole języków mniejszości narodowych i etnicznych należy do zadań jednostek samorządu terytorialnego. Zakres tego doradztwa jest uwarunkowany zgłaszanymi przez nauczycieli potrzebami oraz możliwościami finansowymi, organizacyjnymi i kadrowymi jednostek samorządu terytorialnego.

Opracowanie, druk i przekazanie do szkół podręczników szkolnych i książek pomocniczych służących podtrzymywaniu poczucia tożsamości językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych jest dofinansowywane z budżetu ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania na mocy art. 13 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty*.

Od 1 września 2009 r., na mocy przepisów *rozporządzenia* Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 grudnia 2008 r. *w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz. U. z 2009 Nr 4, poz. 17). zaczęła obowiązywać nowa podstawa programowa. Została wprowadzona w roku szkolnym 2009/2010 w I klasie szkoły podstawowej oraz w I klasie gimnazjum i była sukcesywnie wprowadzana w kolejnych klasach, a od 1 września 2012 r. obejmie IV klasę szkoły podstawowej oraz I klasę liceum, technikum i zasadniczej szkoły zawodowej. Oznacza to konieczność opracowania nowych podręczników zgodnych z wymogami nowej podstawy programowej.

Podręczniki, które zostały dopuszczone przez Ministra Edukacji Narodowej w wyniku pozytywnych recenzji rzeczoznawców, są umieszczane w wykazie podręczników zamieszczonym na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej. Podręczniki dla

mniejszości narodowych i etnicznych dopuszczane do użytku szkolnego do nowej podstawy programowej są również umieszczane na platformie internetowej Scholaris, co znacznie ułatwiło ich dostępność.

Kwestie związane z zapewnieniem kształcenia nauczycieli i dostępu do podręczników znalazły odzwierciedlenie w umowach międzynarodowych. Współpracę w zakresie oświaty gwarantują porozumienia zawarte pomiędzy Polską i jej sąsiadami. W umowach tych Strony zobowiązały się do zapewnienia na swoich terytoriach odpowiednich warunków do nauczania języka mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku oraz nauczania w publicznych placówkach oświatowych historii i kultury ojczystej mniejszości.

Ramy prawne współpracy Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec w zakresie oświaty tworzą:

- *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r.;
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o współpracy kulturalnej*, sporządzona w Bonn dnia 14 lipca 1997 r.;
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o uznaniu ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym*, sporządzona w Warszawie dnia 23 lipca 1997 r.;
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o polsko-niemieckiej współpracy młodzieży*, sporządzona w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r.;

Współpracę między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską w dziedzinie oświaty regulują:

- *Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy*, sporządzony w Krakowie dnia 6 października 1991 r.;
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie kultury, szkolnictwa i nauki*, podpisana w Pradze dnia 30 września 2003 r.;

- *Program Współpracy między Ministrem Edukacji i Nauki Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Szkolnictwa, Młodzieży i Kultury Fizycznej Republiki Czeskiej na lata 2006-2009, podpisany w Pradze dnia 12 kwietnia 2006 r.;*

Współpraca między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką w sprawach oświatowych opiera się na:

- *Układzie między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy, sporządzonym w Krakowie dnia 6 października 1991 r.;*
- *Programie współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu a Ministerstwem Szkolnictwa Republiki Słowackiej na lata 2003 – 2006, podpisanym w Warszawie dnia 20 grudnia 2002 r.;*
- *Umowie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o współpracy kulturalnej, oświatowej i naukowej, podpisanej w Bratysławie dnia 23 marca 2000 r.;*
- *Umowie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o wzajemnym uznawaniu okresów studiów oraz równoważności dokumentów o wykształceniu i nadaniu stopni i tytułów uzyskanych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Słowackiej, podpisanej w Warszawie w dniu 18 lipca 2005 r.;*

Współpraca w zakresie edukacji między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą prowadzona jest na podstawie:

- *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z dnia 18 maja 1992 r.;*
- *Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty z dnia 20 maja 1997 r.;*
- *Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o wzajemnym uznawaniu akademickich dokumentów o wykształceniu i równoważności stopni z dnia 11 kwietnia 2005 r.,*
- *Porozumienia o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy sporządzonym w Górowie Ilaweckim w dniu 2 lipca 2001 r.*

Współpraca w zakresie edukacji z Republiką Białorusi realizowana jest w oparciu o:

- *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białorusi o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 23 czerwca 1992 r.;*
- *Porozumienie o współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej i Sportu Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Edukacji Republiki Białorusi, podpisane w Warszawie w dniu 28 kwietnia 2005 r.;*
- *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o uznaniu ekwiwalencji w szkolnictwie wyższym, równoważności stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki z dnia 28 kwietnia 2005 r.*

Współpracę w dziedzinie nauki i oświaty między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską regulują:

- *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r.;*
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinach kultury, oświaty i nauki, sporządzona w Wilnie dnia 17 grudnia 1998 r.;*
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o Polsko-Litewskim Funduszu Wymiany Młodzieży, podpisana w Płocku dnia 1 czerwca 2007 r. (obecnie podlega procedurze zatwierdzenia);*
- *Protokół Ministerstwa Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwa Kultury i Oświaty Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia dwustronnej Komisji do badania problemów nauczania historii, podpisany dnia 21 lutego 1992 r.;*
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o wymianie i współpracy młodzieży, sporządzona w Olicie dnia 14 lutego 1997 r.*
- *Program współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwem Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej na lata 1998-2001, podpisany w Wilnie w dniu 16 listopada 1998 r. (strony uzgodniły kontynuację współpracy w oparciu o zapisy programu do momentu zawarcia nowego);*

Ramy współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską określają:

- *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, z dnia 22 maja 1992 r.;*
- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, podpisana w Warszawie dnia 25 sierpnia 1993 r.;*
- *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o Współpracy Młodzieżowej, podpisane w Moskwie dnia 9 kwietnia 1996 r.;*
- *Porozumienie między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Edukacji i Nauki Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie edukacji, podpisane w Moskwie dnia 28 października 2005 r.*

Współpracę w dziedzinie nauki między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Armenii reguluje:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Armenii o współpracy kulturalnej i naukowej, sporządzona w Warszawie dnia 27 stycznia 1998 r.*

Współpracę w zakresie edukacji z Państwem Izrael określają:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Państwa Izrael o współpracy kulturalnej, naukowej i oświatowej, podpisana w Jerozolimie dnia 22 maja 1991 r.;*
- *Program Wykonawczy na lata 2005-2008 do Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Państwa Izrael o współpracy kulturalnej, naukowej i oświatowej, podpisany w Warszawie dnia 1 grudnia 2004 r.;*
- *Umowa o Wymianie Młodzieży między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Państwa Izrael, sporządzona w Warszawie dnia 29 sierpnia 1991 r.;*
- *Wspólna Deklaracja Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych Państwa Izrael w sprawie przyjazdów edukacyjnych izraelskiej młodzieży do Polski, podpisana dnia 11 września 2006 r.*

Przekazywanie uczniom w polskich szkołach wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych, służące ułatwianiu kontaktów między uczniami i nauczycielami z różnych środowisk, wynika z realizacji obowiązkowych celów i treści nauczania określonych

w podstawach programowych wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego. Zarówno dotychczasowa, jak i nowa podstawa programowa kładą nacisk na kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także poszanowania dla innych kultur i tradycji. Treści nauczania dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych zostały uwzględnione w nowej podstawie programowej na każdym etapie edukacyjnym, począwszy od wychowania przedszkolnego. Cele kształcenia oraz cele wychowawcze dostosowane zostały do wieku uczniów na danym etapie edukacyjnym oraz ich możliwości poznawczych. Zgodnie z przyjętymi priorytetami wdrażane zmiany programowe mają sprzyjać przygotowaniu uczniów do opartego na odpowiedzialności, szacunku i tolerancji funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie, zróżnicowanym pod względem narodowościowym i etnicznym.

Ministerstwo Edukacji Narodowej wspiera działalność organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, przyznając dofinansowanie na realizację projektów edukacyjnych (seminariów, szkoleń, publikacji materiałów edukacyjnych, spotkań młodzieży, konkursów dla szkół) na rzecz uczniów z mniejszości narodowych i etnicznych. Corocznie również, w ramach dofinansowywanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej projektów międzynarodowej współpracy szkół i wymiany młodzieży, przyjmuje się - jako jeden ze stałych priorytetów - poszanowanie tożsamości narodowej i kulturowej oraz przewyższanie barier, stereotypów i uprzedzeń zakorzenionych w mentalności i kulturze.

Ważnym elementem w procesie przekazywania wiedzy o mniejszościach jest odpowiednie przygotowania i wsparcie metodyczne nauczycieli. W roku 2011 Ośrodek Rozwoju Edukacji (jednostka podległa Ministerstwu Edukacji Narodowej) zrealizował projekt „Wielokulturowość w praktyce szkolnej”, którego celem było stworzenie systemu wsparcia dla szkół, pracujących z uczniami należącymi do mniejszości narodowych i etnicznych oraz uczniami ze środowisk migracyjnych. W ramach projektu realizowane były następujące komponenty:

- przeprowadzono badanie sytuacji dzieci obcokrajowców oraz uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych w polskich placówkach oświatowych, co pozwoliło sformułować wnioski i postulaty praktyczne dotyczące kierunków wsparcia szkoły i doskonalenia nauczycieli,
- powołano sieć ekspertów-koordynatorów w województwach, których zadaniem było udzielanie (poprzez konsultacje i szkolenia oraz organizowanie konferencji) wszechstronnej pomocy szkołom, w których uczą się dzieci obcokrajowców

i obywateli polskich powracających z imigracji, a także dzieci należące do mniejszości narodowych i etnicznych,

- przetłumaczono pakiet edukacyjny Rady Europy *Autobiografia spotkań międzykulturowych* – poradnik, umożliwiający kształtowanie odpowiednich kompetencji i postaw kulturowych w społeczeństwie,
- przeprowadzono szkolenia kaskadowe w celu przygotowania nauczycieli i wychowawców do tworzenia programów edukacyjno-wychowawczych oraz upowszechnienia poradnika *Autobiografia spotkań międzykulturowych*.

Ogółem w 2011 r. przeszkolono 704 osoby z 14 województw.

3. *Strony zobowiązują się popierać równy dostęp osób należących do mniejszości narodowych do oświaty na wszystkich poziomach.*

Zgodnie z brzmieniem art. 70 ust. 1 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* każdy ma prawo do nauki, która jest jednocześnie obowiązkiem do 18 roku życia. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia (art. 70 ust. 4 *Konstytucji*).

Realizując ten przepis podjęto działania w zakresie edukacji uczniów należących do romskiej mniejszości etnicznej. Edukacja dzieci romskich to priorytet zapoczątkowanego w 2004 r. rządowego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* oraz realizowanego w latach 2001-2003 *Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim*.

Nowym rozwiązaniem, realizowanym w ramach obu ww. *Programów* było wprowadzenie do szkół nauczycieli i asystentów (romskich) wspomagających edukację romską. Zadaniem asystentów edukacji romskiej jest zapewnienie dzieciom i młodzieży, uczącym się w klasach zintegrowanych, wszechstronnej pomocy w szkole oraz poza nią. W dużej mierze to na nich spoczywa obowiązek współpracy z rodzicami uczniów romskich. Ponad 10-letni okres pracy asystentów przyniósł poprawę frekwencji i wyników nauczania uczniów romskich w szkołach objętych programem asystentów edukacji romskiej. Natomiast nauczyciele wspomagający edukację romską są pedagogami merytorycznie przygotowanymi do pracy z dziećmi romskimi. Ich zadaniem jest bieżący nadzór nad postępami dzieci w nauce, prowadzenie zajęć wyrównawczych, pomoc w odrabianiu lekcji i stały kontakt z rodziną. W okresie 2007-2011 kontynuowano finansowanie szkoleń, mających na celu podniesienie kwalifikacji asystentów edukacji romskiej i nauczycieli wspomagających

pracujących z dziećmi romskimi. Obecnie na terenie całego kraju pracuje około 100 asystentów edukacji romskiej i podobna liczba nauczycieli wspomagających. Dzięki pracy asystentów i nauczycieli oraz działaniom uzupełniającym (w tym w szczególności organizacji zajęć wyrównawczych i dodatkowych) znacznie zwiększyła się liczba dzieci realizujących obowiązek szkolny (w niektórych województwach wszystkie dzieci objęte tym obowiązkiem uczęszczają do szkoły).

W ramach zadań edukacyjnych dofinansowuje się także organizację kolonii i półkolonii letnich, wycieczek turystyczno-krajoznawczych, zajęć sportowych i rekreacyjnych. Uzupełnieniem działań podejmowanych w dziedzinie edukacji jest pomoc materialna. Dotyczy ona głównie dofinansowania umożliwiającego systematyczne uczęszczanie dzieci romskich do przedszkoli i klas zerowych. Trzeba również wymienić takie formy działań, jak: zaopatrzenie uczniów w podręczniki, przybory szkolne, pomoce dydaktyczne, oraz dofinansowanie dojazdów do i ze szkoły, a także ubezpieczenia uczniów od nieszczęśliwych wypadków.

Ponadto, realizując zadania edukacyjne, koordynator *Programu*, powierzył wyłonionym w konkursie organizacjom romskim wdrożenie systemu stypendialnego dla studentów romskich, uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz uczniów szczególnie uzdolnionych. W omawianym okresie przyznawanych było corocznie około 70 stypendiów dla studentów romskich, ponad 20 stypendiów dla uczniów romskich szczególnie uzdolnionych artystycznie oraz (od 2011 r.) 55 stypendiów dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Działania edukacyjne na rzecz uczniów pochodzenia romskiego, jak wspomniano wyżej, są finansowane z kilku źródeł: środków *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* (rezerwa celowa w budżecie państwa), budżetu ministra właściwego ds. mniejszości narodowych i etnicznych, Ministra Edukacji Narodowej oraz ze środków budżetowych, przekazywanych w ramach subwencji oświatowej jednostkom samorządu terytorialnego. W oparciu o rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2007 r., nr 214, poz. 1579 z późn. zm.) szkoły realizujące dodatkowe zadania dla uczniów pochodzenia romskiego (np.: zatrudnienie asystentów edukacji romskiej i nauczycieli wspomagających edukację uczniów romskich, organizujące dodatkowe zajęcia

wyrównawcze, kompensacyjne etc. dla uczniów romskich) otrzymują dodatkowe środki finansowe na ten cel zwiększone o 150% w przeliczeniu na jednego ucznia.

Większość uczniów pochodzenia romskiego uczęszcza do szkół publicznych, ucząc się w jednej klasie ze swoimi polskimi rówieśnikami. Jedynie niewielki odsetek uczniów kontynuował naukę w tzw. „klasach romskich”. Należy podkreślić, że geneza tworzenia tych klas nie miała charakteru segregacyjnego i była odpowiedzią na zjawisko grup młodzieży, która nigdy nie ukończyła szkoły podstawowej. Próba likwidacji tego rodzaju klas, podjęta kilka lat temu, wzbudziła protesty rodziców romskich, w związku z czym postanowiono nie ogłaszać naboru do tych klas i czekać na ich naturalne wygaśnięcie, co nastąpiło w roku szkolnym 2010/11.

Szczególnym przypadkiem jest Parafialna Podstawowa Szkoła Romska w Suwałkach - jedyna szkoła niepubliczna, z uprawnieniami szkoły publicznej, która organizuje bezpłatne nauczanie dzieci pochodzenia romskiego. Szkoła ta miała charakter autorskiego eksperymentu, związanego z możliwością prowadzenia części zajęć w języku romskim, z uwzględnieniem zajęć służących podtrzymywaniu ich tożsamości etnicznej i językowej. Z uwagi m.in. na postępującą migrację Romów z Suwałk, szkoła ta w ostatnich latach zyskuje profil integracyjny.

W omawianym okresie liczba uczniów romskich realizujących obowiązek szkolny wzrosła z liczby 2 045 uczniów (w roku szkolnym 2006/2007) do liczby 2 306 (w roku szkolnym 2010/11).

Problemem pozostaje wysoki odsetek uczniów romskich z orzeczeniem o niepełnosprawności (16,8 % uczniów romskich uzyskało takie orzeczenia, w zdecydowanej większości są to orzeczenia o upośledzeniu w stopniu lekkim). Należy przy tym zauważyć, że prawo do wystąpienia do poradni psychologiczno-pedagogicznej z prośbą o wydanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności przysługuje wyłącznie rodzicom. Ponadto, polskie prawo umożliwia uczniom z orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu lekkim naukę w szkołach masowych, a zatem uczniowie z tego rodzaju orzeczeniem nie są kierowani „automatycznie” do szkół specjalnych, a jedynie na życzenie rodziców.

Artykuł 13

1. W ramach swoich systemów oświatowych Strony uznają prawo osób należących do mniejszości narodowej do zakładania i prowadzenia ich własnych, prywatnych instytucji oświatowych i szkoleniowych.

Zgodnie z art. 70 ust. 3 *Konstytucji*, rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Osoby fizyczne i osoby prawne mają prawo do zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych oraz zakładów wychowawczych. Kwestia ta została omówiona również w art. 5 ust 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.). Prawo to dotyczy także osób prawnych i fizycznych reprezentujących środowiska mniejszości narodowych w Polsce. Podmioty prawne na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. *w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli* (Dz.U nr 200 poz.1537 z późn. zm.) mogą także zakładać i prowadzić niepubliczne placówki doskonalenia nauczycieli.

Szkoły organizujące nauczanie języka lub w języku mniejszości narodowych to głównie szkoły publiczne, których organami prowadzącymi są jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty). W ostatnim czasie można jednak zaobserwować znaczący wzrost liczby niepublicznych placówek zapewniających swoim uczniom nauczanie języka mniejszości. Obecnie (stan na 30 września 2011 r.) nauczanie takie prowadzone jest w 60 szkołach i 25 przedszkolach. Niewielka część z wymienionych placówek powstała z myślą o zapewnieniu dzieciom i młodzieży należącym do mniejszości narodowych bądź etnicznych nauczania ich kultury, tradycji i języka (przykładowo: utworzone w Warszawie i Wrocławiu przez Fundację Ronalda s. Laudera prywatne zespoły szkół (szkoła podstawowa i gimnazjum) z polskim jako językiem wykładowym (Zespół Szkół Lauder-Morasha w Warszawie i Lauder-Etz Chaim - Szkoła Fundacji Kultury i Edukacji Żydowskiej Gesher we Wrocławiu), Parafialna Szkoła Romska w Suwałkach, Niepubliczna Szkoła Podstawowa św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku czy założone przez Fundację im. Biskupa A. Baranuskasa „Dom Litewski” w Sejnach Szkoła Podstawowa i Gimnazjum z Litewskim Językiem Nauczania „Żiburys”). Zdecydowana większość spośród wymienionych placówek to małe szkoły wiejskie, do niedawna prowadzone przez samorządy, w których nauczany był język mniejszości. Szkoły te zagrożone zamknięciem z powodu niżu demograficznego i wiążącym się z tym przeniesieniem dzieci do innych placówek na terenie gminy zostały przejęte przez powołane w tym celu stowarzyszenia grupujące rodziców bądź osoby działające na rzecz danej gminy.

2. Wykonywanie tego prawa nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych Stron.

Pomimo braku w Konwencji tego typu zobowiązań, w Rzeczypospolitej Polskiej szkoły niepubliczne otrzymują z budżetu państwa w formie dotacji środki na każdego ucznia

w wysokości nie niższej, niż kwota przewidziana na ucznia danego typu i rodzaju szkoły publicznej prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego.

Artykuł 14

1. Strony zobowiązują się uznać prawo każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości.

Prawo obywateli polskich należących do mniejszości narodowych do zachowania i rozwoju własnego języka jest zagwarantowane przepisami art. 35 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*

Polski system oświaty zapewnia warunki zarówno do organizowania nauczania języków, jak i do nauczania w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku regionalnym. Prawo osób należących do mniejszości do korzystania z nauki ich języków ojczystych oraz własnej historii i kultury zostało sformułowane w art. 13 *ustawy o systemie oświaty* (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).

Warunki i sposób wykonywania tych zadań określone są przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym* (Dz. U. Nr 214, poz. 1579, z późn. zm.).

Nauka języka lub w języku mniejszości może się odbywać na wszystkich etapach edukacyjnych (w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych). Jest ona organizowana przez dyrektora przedszkola lub szkoły publicznej na wniosek rodziców lub prawnych opiekunów ucznia, składany na zasadzie dobrowolności.

Aby umożliwić organizowanie nauczania w małych środowiskach lub w warunkach rozproszenia niektórych mniejszości (dotyczy to zwłaszcza ukraińskiej mniejszości narodowej i łemkowskiej mniejszości etnicznej) przyjęto zasadę, że do utworzenia klasy, w której prowadzone jest nauczanie języka (lub w języku) mniejszości wystarczy 7 uczniów na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum oraz 14 uczniów na poziomie szkół ponadgimnazjalnych.

Możliwe są następujące sposoby organizowania nauczania języka mniejszości:

- nauczanie w języku mniejszości w szkołach, w których język ten jest językiem wykładowym,
- nauczanie dwujęzyczne w dwóch równorzędnych językach: języku polskim i języku mniejszości narodowej lub etnicznej,
- nauczanie języka mniejszości jako przedmiotu dodatkowego,
- nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej w zespołach międzyszkolnych (w przypadkach, gdy w poszczególnych szkołach zgłosi się zbyt mała liczba zainteresowanych, aby móc organizować nauczanie języka w grupach międzyklasowych).

Wyboru sposobu organizowania nauczania języka mniejszości dokonuje środowisko lokalne.

Mniejszość litewska, jako jedyna mniejszość w Polsce, korzysta z możliwości prowadzenia nauczania szkolnego w języku ojczystym (jako języku wykładowym). Mniejszości białoruska, łemkowska, słowacka oraz społeczność kaszubska wybrały nauczanie języka ojczystego jako dodatkowego przedmiotu. Formy organizacyjne, w których prowadzone jest nauczanie pozostałych mniejszości (np. niemieckiej i ukraińskiej), są zróżnicowane i zależą od lokalnych uwarunkowań (możliwości kadrowych, lokalowych, liczby zainteresowanych uczniów).

Nauczanie języka mniejszości finansowane jest z budżetu państwa. Na mocy przepisów wydawanego corocznie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad podziału części oświatowej subwencji ogólnej na dany rok budżetowy, organy prowadzące (dotujące) szkoły dla mniejszości narodowych otrzymują z budżetu państwa subwencję na zadania oświatowe, zwiększoną o 20% w przeliczeniu na każdego ucznia mniejszości narodowej w tzw. dużych szkołach oraz zwiększoną o 150% w przeliczeniu na każdego ucznia w szkołach małych (tzn. takich, w których liczba uczniów nie przekracza 84 w przypadku szkoły podstawowej i 42 w przypadku gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych).

Od 2005 r. uczniowie szkół, w których język mniejszości jest językiem wykładowym mogą przystępować do sprawdzianów po szkole podstawowej i egzaminów po gimnazjum przeprowadzanych w języku mniejszości.

2. W rejonach zamieszkałych tradycyjnie lub przez znaczącą liczbę osób należących do mniejszości narodowych, o ile jest na to wystarczające zapotrzebowanie, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, w ramach swoich systemów oświatowych, osobom należącym do tych mniejszości, odpowiednie możliwości uczenia się języka mniejszości lub nauki w tym języku.

Na terenach zamieszkiwanych przez środowiska mniejszości narodowych i etnicznych powstała sieć szkół z nauczaniem języków lub w językach mniejszości. W roku szkolnym 2011/2012, według stanu na 30 września 2011 r., składała się ona z 1.212 placówek (wliczając przedszkola i oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne oraz zespoły międzyszkolne) i obejmuje nauką języków mniejszości łącznie 58 354 uczniów.

Poniżej przedstawiono zestawienie liczbowe placówek szkolnych organizujących zajęcia z języków mniejszości oraz uczniów uczestniczących w tych zajęciach, wraz ze wskazaniem województw, w których prowadzone jest nauczanie języka bądź w języku mniejszości:

- mniejszość niemiecka – województwa: opolskie, śląskie i warmińsko-mazurskie (ogółem 567 placówek, łącznie 37 538 uczniów),
- społeczność kaszubska – województwo pomorskie (ogółem 351 placówek, łącznie 13 632 uczniów),
- mniejszość białoruska – województwo podlaskie (ogółem 44 placówki, łącznie 3 041 uczniów),
- mniejszość ukraińska – województwa: dolnośląskie, lubelskie, lubuskie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie (ogółem 172 placówki, łącznie 2 642 uczniów),
- mniejszość litewska – województwo podlaskie (ogółem 19 placówek, łącznie 675 uczniów),
- mniejszość łemkowska – województwa: dolnośląskie, lubuskie, małopolskie (ogółem 37 placówek, łącznie 268 uczniów),
- mniejszość słowacka – województwo małopolskie (ogółem 14 placówek, łącznie 196 uczniów),
- mniejszość żydowska – Wrocław i Warszawa (2 placówki, 327 uczniów),
- mniejszość ormiańska – Warszawa i Kraków (3 placówki, około 35 uczniów).

Ze względu na uwarunkowania kulturowe społeczności romskiej (tabuiczność języka), a co za tym idzie brak zainteresowania dzieci i rodziców nauczaniem języka romskiego jako języka mniejszości w publicznym cyklu nauczania polskie szkoły nie prowadzą nauki języka romskiego jako języka ojczystego romskiej mniejszości etnicznej.

Uczniowie pochodzenia romskiego uczęszczają do szkół publicznych, ucząc się w normalnym cyklu nauczania wspólnie ze swoimi nieromskimi rówieśnikami. Zlikwidowane zostały, występujące jeszcze kilka lat temu, tzw. klasy romskie. Nadal natomiast funkcjonuje

Parafialna Podstawowa Szkoła Romska w Suwałkach - jedyna szkoła niepubliczna, z uprawnieniami szkoły publicznej, która organizuje bezpłatne nauczanie dzieci pochodzenia romskiego, z uwzględnieniem zajęć służących podtrzymywaniu ich tożsamości etnicznej i językowej.

W wyniku realizacji pilotażowego *Programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001-2003*, a od roku 2004 - wieloletniego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*, znacznie zmalała liczba uczniów pochodzenia romskiego, którzy nie spełniają obowiązku szkolnego lub porzucają naukę. Wprowadzony w ramach programów rządowych system wspierania edukacji uczniów romskich polega m.in. na zatrudnieniu asystentów edukacji romskiej oraz nauczycieli wspomagających. Widocznym efektem tych działań jest wzrost frekwencji i poprawa wyników nauczania uczniów romskich. W roku szkolnym 2011/2012 opieką asystentów edukacji romskiej oraz dodatkowymi zajęciami wyrównawczymi i wsparciem edukacyjnym ze strony nauczycieli wspomagających objętych było 2 306 uczniów romskich.

W okresie sprawozdawczym zostały opracowane kolejne strategie edukacyjne w zakresie rozwoju oświaty mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. W roku 2011 r. pakiet strategii tworzyły:

1. Strategia rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce, przyjęta w 2002 r.,
2. Strategia rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej w Polsce, przyjęta w 2007 r.
3. Strategia rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej w Polsce, przyjęta w 2011 r.

Wszystkie wymienione wyżej dokumenty zostały opracowane wspólnie przez przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej oraz przedstawicieli właściwej mniejszości narodowej. Ich celem jest dokonanie analizy sytuacji oświaty poszczególnych mniejszości narodowych oraz wypracowanie rozwiązań, które pozwolą we właściwy sposób podejmować działania służące podtrzymywaniu tożsamości narodowej, językowej i kulturowej uczniów należących do mniejszości. Każdy z tych dokumentów uwzględnia specyfikę danej mniejszości, analizuje występujące w jej środowisku problemy i pozwala poszukiwać najwłaściwsze rozwiązania w tych dziedzinach, które mają największy wpływ na jakość edukacji (takich, jak baza dydaktyczna, kadra nauczycielska, doradztwo metodyczne). Okazją do tego są spotkania monitorujące zalecenia zawarte w poszczególnych Strategiach oraz w protokołach z okresowych spotkań (stanowiących integralny składnik dokumentu).

Liczba placówek według typów – rok szkolny 2011/2011 (stan na 30 września 2011 r.)

Mniejszość	Białoruska	Kaszubska	Litewska	Niemiecka	Słowacka	Ukraińska	Łemkowska	Ormiańska	Żydowska	Łącznie
Szkoły podst. z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	5	0	0	2	0	0	0	7
Szkoły podstawowe dwujęzyczne	0	0	0	2	0	1	0	0	0	3
Szkoły podst. z dodatkową nauką jęz. mniejszości	23	231	2	297	6	79	20	2	2	662
Gimnazja z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	2	0	0	3	0	0	0	5
Gimnazja dwujęzyczne	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2
Gimnazja z dodatkową nauką jęz. mniejszości	15	82	1	83	3	43	10	0	1	238
Licea z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	1	0	0	2	0	0	0	3
Licea dwujęzyczne	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2
Licea z dodatkową nauką języka mniejszości	3	7	0	2	0	2	2	0	0	16
Szkoły zawodowe z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szkoły zawodowe dwujęzyczne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szkoły zawodowe z dodatkową nauką języka mniejszości	0	2	1	5	0	1	1	0	0	10
Łącznie	41	322	12	390	9	136	33	2	3	948

Uwaga: dane zamieszczone w powyższej tabeli nie obejmują liczby przedszkoli i oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych oraz liczby zespołów międzyszkolnych.

**Liczba uczniów według typów szkół – rok szkolny 2011/2012
(stan na 30 września 2011 r.)**

Mniejszość	Białoruska	Kaszubska	Litewska	Niemiecka	Słowacka	Ukraińska	Łemkowska	Ormiańska	Żydowska	Łącznie
Szkoły podst. z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	207	0	0	96	0	0	0	303
Szkoły podstawowe dwujęzyczne	0	0	0	160	0	68	0	0	0	228
Szkoły podst. z dodatkową nauką jęz. mniejszości	1383	11049	52	24916	145	733	110	35	193	38616
Gimnazja z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	155	0	0	104	0	0	0	259
Gimnazja dwujęzyczne	0	0	0	67	0	51	0	0	0	118
Gimnazja z dodatkową nauką jęz. mniejszości	790	1869	9	5575	29	348	90	0	34	8744
Licea z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	107	0	0	140	0	0	0	247
Licea dwujęzyczne	0	0	0	0	0	91	0	0	0	91
Licea z dodatkową nauką języka mniejszości	745	310	0	44	0	0	20	0	0	1119
Szkoły zawodowe z nauczaniem w języku mniejszości	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szkoły zawodowe dwujęzyczne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szkoły zawodowe z dodatkową nauką języka mniejszości	0	45	4	82	0	9	1	0	0	141
Łącznie	2918	13273	534	30844	174	1640	221	35	227	49866

Uwaga: dane w tabeli nie obejmują dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz uczniów w zespołach międzyszkolnych.

Artykuł 15

Strony stworzą warunki niezbędne dla rzeczywistego uczestniczenia przez osoby należące do mniejszości narodowych w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym, jak również w sprawach publicznych, zwłaszcza tych, które ich dotyczą.

Należy podkreślić, że prawodawstwo polskie gwarantuje warunki dla uczestnictwa obywateli Rzeczypospolitej Polskiej w życiu publicznym, kulturalnym, społecznym i gospodarczym. I tak - *Konstytucja* w art. 11 gwarantuje swobodę tworzenia i funkcjonowania partii politycznych, zaś w art. 12 zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno – zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. *o partiach politycznych* (Dz.U. z 2011 r. Nr 155, poz. 924) w art. 2 przyznaje prawo do bycia członkiem partii politycznej osobom, które są obywatelami Rzeczypospolitej Polskiej i które ukończyły 18 lat.

Zmiany ustrojowe wprowadzone po 1989 roku doprowadziły do przekazania szeregu kompetencji jednostkom samorządu terytorialnego. Wszyscy obywatele polscy, w tym także osoby należące do mniejszości narodowych, jako członkowie wspólnot samorządowych (które tworzą z mocy prawa wszyscy mieszkańcy danej gminy, powiatu lub województwa),²¹ mogą uczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla tych wspólnot decyzji, zarówno w sposób bezpośredni (udział w wyborach i referendach), jak i za pośrednictwem organów gminy, powiatu lub województwa. Mogą również zasiadać w organach jednostek samorządu terytorialnego.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy* (Dz.U. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.) przewiduje preferencje dla przedstawicieli mniejszości narodowych. Zgodnie z ogólną zasadą przyjętą w *Kodeksie*, w podziale mandatów do Sejmu RP uwzględnia się wyłącznie okręgowe listy kandydatów tych komitetów, które w skali kraju uzyskały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów. Z tego warunku zwolnione są jedynie komitety utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych (art. 197 § 1 *Kodeksu wyborczego*). Podobne rozwiązania przewidywały także wcześniejsze ordynacje wyborcze przyjęte po 1989 r. W wyniku ostatnich wyborów parlamentarnych, które odbyły się w dniu 9 października 2011 r. w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej zasiada jeden

²¹ Ustawy z dnia 8 marca 1990 *o samorządzie gminnym* (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie powiatowym* (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.), z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie województwa* (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.).

przedstawiciel niemieckiej mniejszości narodowej – wybrany z listy wyborczej mniejszości niemieckiej oraz jeden przedstawiciel białoruskiej mniejszości narodowej wybrany z listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej, a także jeden przedstawiciel mniejszości ukraińskiej wybrany z listy Komitetu wyborczego Platformy Obywatelskiej. W Senacie zasiada jeden senator wywodzący się z mniejszości ormiańskiej kandydujący także z Komitetu wyborczego Platformy Obywatelskiej. W Parlamencie zasiadają ponadto posłowie i senatorowie reprezentujących społeczność posługującą się językiem regionalnym. Parlamentarzyści ci zostali wybrani z list Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości. W parlamencie funkcjonuje Kaszubski Zespół Parlamentarny skupiający w swoich szeregach posłów i senatorów działających na rzecz Kaszub i Pomorza. Wśród nich również parlamentarzystów związanych ze społecznością posługującą się językiem regionalnym.

Przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym są również licznie reprezentowani na wszystkich szczeblach władz samorządowych. W wyniku wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. reprezentanci mniejszości zasiadają w organach samorządów województw: dolnośląskiego, lubuskiego, małopolskiego, opolskiego, podlaskiego, podkarpackiego, pomorskiego, śląskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Na terenach niektórych gmin i powiatów, gdzie mniejszości lub społeczność kaszubska występują w zwartych skupiskach komitety, z list których mandat uzyskali ich przedstawiciele sprawują władzę w samorządach samodzielnie lub w koalicjach z innymi komitetami.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 r. wyłącznie mniejszość niemiecka wystawiła swój własny komitet wyborczy na terenie województwa opolskiego. Kandydaci należący do pozostałych mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, a także kandydaci wywodzący się z mniejszości niemieckiej zamieszkujący inne regiony kraju startowali zarówno z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych. Część z nich startowała z oficjalnym poparciem organizacji społeczno-kulturalnych poszczególnych mniejszości. Fakt, iż tylko kandydaci reprezentujący mniejszość niemiecką Opolszczyzny startowali w ramach zarejestrowanego komitetu wyborczego mniejszości uniemożliwia dokładne oszacowanie liczby osób należących do mniejszości i społeczności posługującej się językiem kaszubskim, wybranych do organów władz samorządowych w wyniku przeprowadzonych wyborów. Wedle dostępnych danych można przyjąć, iż w wyniku wyborów ponad dziewięciu przedstawicieli mniejszości i społeczności kaszubskiej zasiada w sejmikach województw (w województwie opolskim

osoby należące do mniejszości niemieckiej uzyskały siedem mandatów radnych zaś w województwie warmińsko-mazurskim jeden, w województwie pomorskim mandat uzyskał przedstawiciel mniejszości ukraińskiej, zaś w województwie świętokrzyskim przedstawiciel mniejszości ormiańskiej. Ponadto w sejmiku województwa podlaskiego zasiadają osoby należące do mniejszości białoruskiej zaś w sejmiku województwa pomorskiego osoby posługujące się językiem regionalnym). Reprezentanci mniejszości narodowych i etnicznych uzyskali mandaty w radach co najmniej dziewiętnastu powiatów (hajnowskiego, bielskiego i sejneńskiego w województwie podlaskim, ostródzkiego, kętrzyńskiego, szczycieńskiego i bartoszyckiego w województwie warmińsko-mazurskim, koszalińskiego, szczecineckiego i waleckiego w województwie zachodniopomorskim, bytowskiego i gdańskiego w województwie pomorskim oraz strzeleckiego, kędzierzyńsko-kozielskiego, krapkowickiego, opolskiego-ziemskiego, oleskiego, kluczborskiego i prudnickiego w województwie opolskim). Ponadto w radach niektórych powiatów województwa pomorskiego zasiedli kandydaci używający w codziennych kontaktach domowych języka regionalnego. Ponad trzydziestu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych zostało wójtami i burmistrzami. Natomiast ponad trzystu pięćdziesięciu zasiada, z ramienia komitetów wyborczych mniejszości oraz innych komitetów wyborczych, w radach miast i gmin województw: dolnośląskiego, lubuskiego, małopolskiego, opolskiego, podlaskiego, podkarpackiego, pomorskiego, śląskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. Na terenie województwa pomorskiego kandydaci używający języka regionalnego także zasiedli w radach gmin zamieszkałych przez tę społeczność. W niektórych gminach kandydaci należący do społeczności kaszubskiej pełnią funkcję wójtów, burmistrzów oraz prezydentów miast.

Przedstawiciele mniejszości białoruskiej, niemieckiej, ukraińskiej i litewskiej oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym pełnią także funkcje starostów i wicestarostów w niektórych powiatach zamieszkałych przez zwarte skupiska osób należących do tych mniejszości lub społeczności.

Należy podkreślić, że Rzeczpospolita Polska, kierując się zasadą równości w prawach wszystkich obywateli, nie ogranicza osobom należącym do mniejszości narodowych prawa do pełnienia funkcji publicznych, w tym do służby w organach Policji i wojsku, do awansów służbowych, nagród przysługujących zgodnie z prawem funkcjonariuszom publicznym, odpowiednio do ich kwalifikacji zawodowych i szczególnych predyspozycji osobistych.

Artykuł 16

Strony powstrzymają się od stosowania środków zmieniających proporcje narodowościowe ludności w rejonach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości narodowych i mających na celu ograniczenie praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej Konwencji ramowej.

Artykuł 5 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym zabrania stosowania środków mających na celu zmianę proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości. Należy zwrócić uwagę na zbieżność tego przepisu z art. 15 *Konwencji ramowej*.

Zobowiązanie do powstrzymania się od działań, które prowadziłyby do zmian narodowościowych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości narodowe znalazło się w art. 15 *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* z 26 kwietnia 1994 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 15, poz. 71).

Artykuł 17

1. Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do ustanawiania i utrzymywania swobodnych i pokojowych kontaktów poprzez granice z osobami legalnie przebywającymi w innych państwach, w szczególności z tymi, z którymi łączy ich tożsamość etniczna, kulturalna, językowa lub religijna, albo też wspólne dziedzictwo kulturowe.

Prawo do swobody kontaktów między obywatelami należącymi do mniejszości narodowych w obrębie kraju oraz przez granicę z obywatelami innych państw, z którymi łączy ich wspólne pochodzenie narodowe jest zagwarantowane w sposób wyraźny w traktatach dwustronnych zawartych z Republiką Federalną Niemiec, Ukrainą, Republiką Białoruś oraz Republiką Litewską. Natomiast przepisy art. 52 ust. 1 *Konstytucji* wskazują, że każdy ma zapewnioną wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu. Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej (art. 52 ust. 2 *Konstytucji*).

2. *Strony zobowiązują się nie ingerować w prawo osób należących do mniejszości narodowych do uczestniczenia w działaniach organizacji pozarządowych zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym.*

Wolność zrzeszania się gwarantuje przepis art. 58 *Konstytucji*. Jedynie sąd może zakazać działania zrzeszenia lub odmówić jego rejestracji. Szczegóły precyzuje ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz.U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.).

Artykuł 18

1. Strony będą starać się zawierać, tam, gdzie to konieczne, dwustronne i wielostronne porozumienia z innymi państwami, w szczególności z państwami sąsiedzkimi, w celu zapewnienia ochrony osobom należącym do mniejszości narodowych.

Regulacje dotyczące praw poszczególnych mniejszości narodowych znalazły się w traktatach, które Polska zawarła ze wszystkimi swoimi sąsiadami. Klauzule dotyczące mniejszości narodowych zawarte w traktatach dwustronnych uwzględniają najważniejsze prawa mniejszości a także obowiązki, jakie bierze na siebie w związku z tym każde z państw. Listę traktatów przedstawiono poniżej.

1. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 roku (Dz.U. z 1992 r. Nr 14, poz. 56) - prawom mniejszości poświęcone są artykuły 20-22.*
2. *Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy z dnia 6 października 1991 roku (Dz.U. z 1992 r. Nr 59, poz. 296). Traktat obowiązuje obecnie w stosunkach RP z Republiką Czeską oraz Republiką Słowacką, utrzymany w mocy w stosunkach z Republiką Słowacką na podstawie protokołu podpisanego w Bratysławie w dniu 8 lipca 1993 r., zaś w stosunkach z Republiką Czeską na podstawie protokołu podpisanego w Warszawie w dniu 29 marca 1996 r. - prawom mniejszości poświęcony jest artykuł 8.*
3. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z dnia 18 maja 1992 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 125, poz. 573) - prawom mniejszości poświęcony jest artykuł 11.*

4. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy* z dnia 22 maja 1992 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 291) - prawom mniejszości poświęcony jest artykuł 16.
5. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z dnia 23 czerwca 1992 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 118, poz. 527) - prawom mniejszości poświęcone są artykuły 13-17.
6. *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* z dnia 26 kwietnia 1994 roku (Dz.U. z 1995 r. Nr 15, poz. 71) - prawom mniejszości poświęcone są artykuły 13-16.

Sprawy mniejszości narodowych potraktowane zostały przez Polskę z ogromną powagą, czego odzwierciedleniem są zapisy dotyczące praw mniejszości w umowach międzyrządowych o współpracy kulturalnej, zawartych przez Polskę z sąsiadami -

Republiką Federalną Niemiec:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o współpracy kulturalnej*, sporządzona w Bonn dnia 14 lipca 1997 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 39, poz. 379);
- *Protokoły posiedzeń polsko-niemieckiej Komisji Mieszanej do spraw współpracy kulturalnej*, której posiedzenia odbywają się na przemian w obu krajach, w oparciu o *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o współpracy kulturalnej* sporządzoną w Bonn dnia 14 lipca 1997 r.; Komisji Mieszanej przewodniczą przedstawiciele Ministerstw Spraw Zagranicznych obu krajów, a w jej skład wchodzi przedstawiciele resortów, w których kompetencji pozostają sprawy dotyczące współpracy w dziedzinie kultury, nauki, szkolnictwa wyższego i oświaty;

Republiką Czeską:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie kultury, szkolnictwa i nauki*, sporządzona w Pradze dnia 30 września 2003 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 244, poz. 2449);

Republiką Słowacką

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o współpracy kulturalnej, oświatowej i naukowej*, sporządzona w Bratysławie dnia 23 marca 2000 r. (M.P. z 2002 r. Nr 6, poz. 123);

Ukraina:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty*, sporządzona w Kijowie dnia 20 maja 1997 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 3, poz. 29);

Republiką Białorusi

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty*, sporządzona w Warszawie dnia 27 listopada 1995 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 76, poz. 365);

Republiką Litewską:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinach kultury, oświaty i nauki*, sporządzona w Wilnie dnia 17 grudnia 1998 r. (M.P. z 2002 r. Nr 31, poz. 491);

Federacją Rosyjską:

- *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty*, sporządzona w Warszawie dnia 25 sierpnia 1993 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 36, poz. 133).

Kolejnymi porozumieniami, w których zawarte są odniesienia do praw mniejszości są umowy dotyczące miejsc pamięci. Dotychczas podpisano:

- *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o ochronie miejsc pamięci i spoczynku ofiar wojny i represji politycznych*, sporządzoną w Warszawie dnia 21 marca 1994 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 545);
- *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o grobach i miejscach pamięci ofiar wojen i represji*, sporządzoną w Krakowie dnia 22 lutego 1994 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 543);
- *Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o ochronie grobów i miejsc pamięci ofiar wojen i represji*, sporządzoną w Brześciu dnia 21 stycznia 1995 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 32, poz. 185).

Realizując postanowienia art. 18 Konwencji ramowej Polska kieruje się powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego w odniesieniu do pozycji mniejszości narodowych w stosunkach międzypaństwowych (np. zakaz ingerencji w sprawy wewnętrzne państwa czy zasada usprawiedliwionej troski społeczności międzynarodowej w przypadku

naruszeń praw człowieka). Zasady te zostały bliżej sprecyzowane przez Komisję Wenecką w 2001 r., a ostatnio przez Zalecenia z Bolzano/Bozen (2008), które przyjął Wysoki Komisarz OBWE do Spraw Mniejszości Narodowych. Wedle Komisji Weneckiej udzielanie pomocy finansowej, rzeczowej i innej grupom mniejszości za granicą, przykładowo w dziedzinie oświaty, może nastąpić za wyraźną zgodą właściwego państwa albo też taka zgoda może być domniemana w świetle praktyki wzajemności. Zalecenia Bolzano/Bozen z kolei wyraźnie dopuszczają możliwość oferowania przez państwa pomocy dla wspomaganie edukacji za granicą w zakresie podręczników, nauki języka, szkolenia nauczycieli itp. (zob. Zalecenie nr 12).

W omawianym okresie, z okazji przypadającej XX rocznicy podpisania *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* z dnia 17 czerwca 1991 roku przedstawiciele rządów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec wraz z przedstawicielami organizacji społecznych mniejszości niemieckiej w Polsce i Polaków w Niemczech przeprowadzili szereg spotkań w ramach prac tzw. „Okrągłego Stołu” poświęconego podsumowaniu realizacji zapisów polsko-niemieckiego Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 1991 r. oraz omówieniu sytuacji mniejszości niemieckiej w Polsce i obywateli niemieckich polskiego pochodzenia w Niemczech. Efektem prac wspomnianego gremium było przyjęcie w dniu 12 czerwca 2011 r. *Wspólnego oświadczenia Okrągłego Stołu w sprawie wspierania obywateli niemieckich polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech oraz niemieckiej mniejszości w Polsce, zgodnie z polsko-niemieckim Traktatem o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*. W dokumencie strony zobowiązały się do podjęcia w porozumieniu ze środowiskami mniejszości niemieckiej w Polsce oraz obywateli niemieckich polskiego pochodzenia konkretnych działań na rzecz tych grup. Rozmowy w ramach „Okrągłego Stołu” są nadal kontynuowane.

W 2011 r. prowadzono również prace w ramach powołanego decyzją Premierów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej z dnia 4 września 2011 r. Polsko-Litewskiego Zespołu Ekspertów Edukacyjnych i Przedstawicieli Mniejszości Narodowych. Zespół spotkał się na pięciu posiedzeniach. Celem jego prac była analiza stanu oświaty mniejszości litewskiej w Polsce oraz wypracowanie mechanizmów poprawy sytuacji oświaty mniejszości polskiej na Litwie.

W dniu 18 kwietnia 2000 roku Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej przyjęła Deklarację interpretacyjną do *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*, która wraz z dokumentami ratyfikacyjnymi *Konwencji* została złożona w dniu 20 grudnia 2000

roku w siedzibie Rady Europy w Strasburgu. W deklaracji tej Rzeczpospolita Polska stwierdza m.in., że będzie realizowała *Konwencję* także w trybie art. 18 *Konwencji*, zawierając umowy międzynarodowe, o których mowa w tym artykule, a których celem jest ochrona mniejszości narodowych w Polsce oraz mniejszości lub grup polskich w innych państwach.

2. Tam, gdzie to stosowne, Strony podejmą środki zachęcające do współpracy transgranicznej.

W traktatach o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy zawartych między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, Ukrainą, Republiką Białoruś, Federacją Rosyjską, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną oraz Republiką Federalną Niemiec znalazły się zapisy dotyczące wzajemnie korzystnej współpracy między gminami, miastami i innymi jednostkami administracyjno – terytorialnymi oraz regionami w szczególności na obszarach przygranicznych.

Realizując postanowienia traktatów dwustronnych na początku lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku zainicjowano współpracę regionów przygranicznych. Pierwszym euroregionem powołanym w Europie Środkowo-Wschodniej był - zainicjowany w ramach współpracy polsko-niemiecko-czeskiej - Euroregion Nysa, utworzony w grudniu 1991 r. Oprócz niego wzdłuż zachodniej granicy Polski, na terenach zamieszkałych przez przedstawicieli mniejszości niemieckiej, ukraińskiej i łemkowskiej, powstały euroregiony: Pomerania (w 1995 r.), Pro Europa Viadrina (w 1993 r.) oraz Sprewa-Nysa-Bóbr (w 1991 r.). Na pograniczu Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Białorusi i Federacji Rosyjskiej, zamieszkanym przez mniejszości litewską, białoruską, tatarską i ukraińską, w czerwcu 1997 r. zawiązała się współpraca w ramach Euroregionu Niemen. Położony po sąsiedztwie Euroregion Łyna-Ływa, zarejestrowany w dniu 4 września 2003 r., znajduje się po obu stronach granicy polsko-rosyjskiej i jest zamieszkały przez mniejszość ukraińską. Tereny te obejmuje również powstały w dniu 22 lutego 1998 r. Euroregion Bałtyk obejmujący swoim zasięgiem także tereny zamieszkałe przez społeczność posługującą się językiem regionalnym oraz mniejszość ukraińską. Wzdłuż wschodniej granicy kraju funkcjonują: Polsko-Białoruski Euroregion Puszcza Białowieska powołany umową zawartą w dniu 25 maja 2002 r., zamieszkały przez mniejszość białoruską oraz utworzony w 29 września 1995 r. Polsko-Białorusko-Ukraiński Euroregion Bug zamieszkały przez przedstawicieli mniejszości ukraińskiej. Południowo-wschodnia część Polski, gdzie mieszka

mniejszość ukraińska i łemkowska, leży w granicach powstałego w lutym 1993 r. Euroregionu Karpaty. Obok władz polskich statut Euroregionu Karpaty podpisali przedstawiciele władz regionalnych: Republiki Węgierskiej, Rumunii, Ukrainy i Republiki Słowackiej. Współpraca polsko-słowacka zacieśniła się w ramach Euroregionu Tatry, utworzonego w sierpniu 1994 r. i w ramach Euroregionu Beskidy, działającego od lutego 2000 r. Na tym obszarze mieszkają osoby należące do mniejszości romskiej, słowackiej i łemkowskiej. Euroregiony Pradziad (działający od lipca 1997 r.) i Silesia (działający od września 1998 r.) położone na pograniczu Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskiej zamieszkują osoby należące do mniejszości niemieckiej. Na terenach pozostałych euroregionów działających wzdłuż granic Rzeczypospolitej Polskiej przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkują w mniejszych skupiskach.

W 1991 r. rządy Rzeczypospolitej Polskiej oraz Republiki Federalnej Niemiec powołały Polsko - Niemiecką Komisję Międzyrządową ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej, która koordynuje współpracę oraz opracowuje rozwiązania poprawiające jej warunki w regionie przygranicznym w wielu dziedzinach aktywności gospodarczej oraz stosunków międzyludzkich.

Artykuł 19

Strony zobowiązują się do poszanowania i realizacji zasad zawartych w niniejszej Konwencji ramowej i wprowadzania, tam, gdzie to konieczne, tylko takich ich ograniczeń, restrykcji lub odstępstw, które są przewidziane w międzynarodowych instrumentach prawnych – w szczególności w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – w takim zakresie, w jakim odpowiadają one prawom i wolnościom wynikającym z powyższych zasad.

Art. 2 ustawy o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* wprowadził definicję mniejszości narodowej i mniejszości etnicznej, o czym była już mowa w komentarzu do art. 3.

CZĘŚĆ III: Organy i instytucje odpowiedzialne za realizację polityki wobec mniejszości oraz podejmowane przez nie działania

Działania Rządu Rzeczypospolitej Polskiej zmierzają nie tylko do zapewnienia przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych należnych im praw, ale także do umacniania ducha tolerancji i dialogu międzykulturowego w celu wzajemnego poszanowania, zrozumienia i współpracy, tworzenia warunków dla popularyzacji kultury i tożsamości kulturowej mniejszości, zgodnie z najlepszymi tradycjami Rzeczypospolitej oraz do promocji postaw otwartości i tolerancji wśród społeczeństwa polskiego, zwłaszcza wśród młodzieży.

Zgodnie z przepisami art. 21 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* organem właściwym w sprawach objętych ustawą jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych²². Minister, który kieruje tym działem administracji jest zatem odpowiedzialny za sprawy mniejszości narodowych i etnicznych. Obecnie, od dnia 21 listopada 2011 r., ministrem tym jest Minister Administracji i Cyfryzacji.

Ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, wskazując ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych jako organ wiodący w sprawach mniejszości, nałożyła jednocześnie na wszystkie organy władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej obowiązek podejmowania odpowiednich środków w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości. Organy te w zakresie swoich kompetencji podejmują działania zmierzające do zapewnienia właściwej realizacji praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym oraz do propagowania postaw wzajemnej tolerancji i współpracy w duchu poszanowania odrębności kulturowej oraz wielowiekowego dziedzictwa Rzeczypospolitej wielu kultur i narodów.

Szczególnie ważną rolę w realizacji działań na rzecz mniejszości, poza wymienionym Ministrem Administracji i Cyfryzacji, pełnią: Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania. Poza nimi wśród głównych organów i instytucji odpowiedzialnych za realizację polityki Państwa wobec mniejszości narodowych i etnicznych wymienić należy Ministra

²² Zgodnie z *Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej* ministrowie kierują działami administracji rządowej. Każdy z ministrów może kierować jednym lub kilkoma działami. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. *o działach administracji rządowej* (Dz.U. z 2007 r. Nr 65, poz. 437, z późn. zm.) wymienia wszystkie działy administracji rządowej i określa zakres kompetencji ministrów kierujących danymi działami.

Edukacji Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych oraz Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

W okresie sprawozdawczym nastąpiły ważne zmiany w systemie organów i instytucji odpowiedzialnych za realizację polityki Państwa wobec mniejszości. Najważniejsze z nich to przeniesienie działu administracji „wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne” do zakresu obowiązków nowopowołanego Ministra Administracji i Cyfryzacji oraz powołanie Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania.

I

Na podstawie przepisów § 1 ust. 2 pkt 4 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Administracji i Cyfryzacji (Dz.U. Nr 248, poz. 1479) działem administracji rządowej „wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne” kieruje **Minister Administracji i Cyfryzacji**. Uprzednio ministrem właściwym do spraw objętych tym działem administracji był Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. Minister Administracji i Cyfryzacji realizując zadania państwa związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniem i rozwojem języka regionalnego w szczególności:

- sprzyja realizacji praw i potrzeb mniejszości poprzez podejmowanie działań na rzecz mniejszości i inicjowanie programów dotyczących:
 - a) zachowania i rozwoju tożsamości, kultury i języka mniejszości, przy zapewnieniu pełnej integracji obywatelskiej osób należących do mniejszości,
 - b) realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne;
- współdziała z właściwymi organami w zakresie przeciwdziałania naruszaniu praw mniejszości;
- dokonuje analiz i ocen sytuacji prawnej i społecznej mniejszości, w tym w zakresie realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne;
- upowszechnia wiedzę na temat mniejszości oraz ich kultury, a także inicjuje badania nad sytuacją mniejszości, w tym w zakresie dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości, jej przejawów oraz metod i strategii przeciwdziałania jej występowaniu;
- podejmuje działania na rzecz zachowania i rozwoju języka regionalnego.

Ponadto, art. 31 ust. 3 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym zobowiązuje ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości

narodowych i etnicznych (tj. Ministra Administracji i Cyfryzacji) do przygotowania, nie rzadziej niż raz na dwa lata, raportu dotyczącego sytuacji mniejszości w Rzeczypospolitej Polskiej i przedstawienia go do zatwierdzenia Radzie Ministrów.

Należy wskazać, że wyżej przedstawiony katalog zadań i kompetencji nie ma charakteru zamkniętego i wszystkie kwestie związane ze sferą działania państwa na rzecz podtrzymywania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości pozostają w kompetencjach ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Urzędem obsługującym ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych jest Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. W strukturach MAiC działa Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, w ramach którego zadania na rzecz mniejszości realizują: Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział do Spraw Mniejszości Romskiej i Zespół Kultury Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych MAiC kontynuuje działania prowadzone uprzednio w strukturze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

1. Do zakresu działania **Wydziału Mniejszości Narodowych i Etnicznych** należy prowadzenie spraw w zakresie stosunku Państwa do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym z wyłączeniem spraw z zakresu stosunku Państwa do romskiej mniejszości etnicznej, a w szczególności:

- 1) opracowywanie – w porozumieniu z przedstawicielami innych ministrów – propozycji do założeń polityki Państwa wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego;
- 2) opracowywanie i koordynacja programów na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego;
- 3) monitorowanie programów, o których mowa w pkt 2, oraz sporządzanie analiz i opinii dotyczących ich realizacji;
- 4) opracowywanie propozycji rozwiązań dotyczących problemów zgłaszanych przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym;
- 5) opracowywanie i opiniowanie projektów regulacji prawnych dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego;
- 6) opracowywanie materiałów do projektów informacji dotyczących podziału i przekazywania dotacji na zadania mające na celu zachowanie i rozwój tożsamości

kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego;

- 7) prowadzenie baz danych dotyczących dotacji, o których mowa w pkt 6;
- 8) udział w pracach komisji, której zadaniem jest ocena i wybór wniosków o udzielenie dotacji na realizację zadań mających na celu, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego;
- 9) podejmowanie działań na rzecz respektowania praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób posługujących się językiem regionalnym;
- 10) obsługa merytoryczna i organizacyjno-techniczna Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, w tym przygotowywanie materiałów na posiedzenia Komisji oraz protokołów z tych posiedzeń, z wyłączeniem obsługi merytorycznej i organizacyjno-technicznej Zespołu do Spraw Romskich działającego w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych;
- 11) prowadzenie Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy;
- 12) prowadzenie Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości;
- 13) współdziałanie z organami administracji rządowej i samorządowej na rzecz uwzględniania lokalnych potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym;
- 14) utrzymywanie bieżących kontaktów z organizacjami społecznymi mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym;
- 15) przygotowywanie informacji problemowych i materiałów dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego;
- 16) opracowywanie materiałów związanych ze współpracą z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w ramach Komisji Europejskiej, Rady Europy oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;
- 17) opracowywanie materiałów do projektu ustawy budżetowej w zakresie spraw mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego.

2. Do zakresu działania **Wydziału do spraw Mniejszości Romskiej** należy prowadzenie spraw w zakresie stosunku Państwa do mniejszości romskiej, a w szczególności:

- 1) opracowywanie – w porozumieniu z przedstawicielami innych ministrów propozycji do założeń polityki Państwa wobec mniejszości romskiej;
- 2) opracowywanie i koordynacja programów na rzecz mniejszości romskiej, w tym Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce;
- 3) monitorowanie programów, o których mowa w pkt 2, oraz sporządzanie analiz i opinii dotyczących ich realizacji;
- 4) opracowywanie propozycji rozwiązań dotyczących problemów zgłaszanych przez organizacje mniejszości romskiej;
- 5) opracowywanie i opiniowanie projektów regulacji prawnych dotyczących mniejszości romskiej;
- 6) opracowywanie – w zakresie mniejszości romskiej - materiałów do projektów informacji dotyczących podziału i przekazywania dotacji na zadania mające na celu zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego oraz integrację obywatelską mniejszości romskiej;
- 7) udział w pracach komisji, której zadaniem jest ocena i wybór wniosków o udzielenie dotacji na realizację zadań mających na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego;
- 8) podejmowanie działań na rzecz respektowania praw osób należących do mniejszości romskiej;
- 9) obsługa merytoryczna i organizacyjno-techniczna Zespołu do Spraw Romskich działającego w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, w tym przygotowywanie materiałów na posiedzenia Zespołu oraz protokołów z tych posiedzeń;
- 10) współdziałanie z organami administracji rządowej i samorządowej na rzecz uwzględniania lokalnych potrzeb mniejszości romskiej;
- 11) utrzymywanie bieżących kontaktów z organizacjami społecznymi mniejszości romskiej;
- 12) przygotowywanie informacji problemowych i materiałów dotyczących mniejszości romskiej;
- 13) opracowywanie materiałów związanych ze współpracą z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz mniejszości romskiej w ramach Komisji Europejskiej, Rady Europy oraz Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy

w Europie;

- 14) opracowywanie materiałów do projektu ustawy budżetowej w zakresie spraw mniejszości romskiej.

3. Do zakresu działania **Zespołu Kultury Mniejszości Narodowych i Etnicznych** należy prowadzenie spraw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym – w zakresie dotyczącym wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego, a w szczególności:

- 1) gromadzenie i ocenianie pod względem formalnym wniosków o dofinansowanie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego;
- 2) opracowywanie, na podstawie protokołów z posiedzeń komisji oceniającej wnioski, o których mowa w pkt 1, propozycji podziału dotacji przeznaczonych na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego;
- 3) przygotowywanie projektów umów w sprawach dotacji, o których mowa w pkt 2;
- 4) gromadzenie, weryfikowanie pod względem formalnym sprawozdań składanych przez podmioty, które uzyskały dotacje oraz ocenianie na podstawie tych sprawozdań realizacji zadań wynikających z umowy o dotację;
- 5) opracowywanie analiz i materiałów do ogłaszanej przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych informacji o szczegółowych zasadach postępowania w sprawach dotyczących dotacji, o których mowa w pkt 2;
- 6) przygotowywanie projektów odpowiedzi na pytania w zakresie dotyczącym dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych;
- 7) koordynowanie przygotowywania materiałów do projektu ustawy budżetowej w zakresie właściwości Departamentu;
- 8) monitorowanie wykonania budżetu Państwa w części 43 budżetu– Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne;
- 9) współpraca z komórką organizacyjną Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji

właściwą w sprawach finansów w zakresie obsługi finansowo - księgowej części 43 budżetu Państwa– Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne.

II

Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, istnieje od 1989 r. Do zakresu działania Komisji należą sprawy związane z utrzymaniem dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych i językowych oraz ochrony ich praw, a także realizacją zasady równego traktowania osób bez względu na ich pochodzenie etniczne i rasowe oraz narodowość. Komisja podejmuje działania polegające na:

1. współtworzeniu prawa dotyczącego mniejszości narodowych i etnicznych,
2. analizowaniu tematów problemowych,
3. konsultacjach i spotkaniach ze środowiskami mniejszości,
4. podejmowaniu interwencji.

Cyklicznie odbywają się posiedzenia komisji (również wyjazdowe) poświęcone problemom poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych.

Podczas VI kadencji Sejmu RP odbyło się 90 posiedzeń Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. W swojej aktywności Komisja skupiała się głównie na monitorowaniu realizacji praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym. Komisja spotykała się z przedstawicielami środowisk mniejszości narodowych i etnicznych zapoznając się z sytuacją poszczególnych mniejszości, analizując zgłaszane przez nich problemy i podejmując konkretne interwencje.

W omawianym okresie przyjętych zostało przez Komisję 8 opinii i 24 dezyderaty. Opinie dotyczyły głównie kwestii budżetowych – projektów ustaw budżetowych na kolejne lata oraz sprawozdań z wykonania budżetu. Opiniowano również działalność Najwyższej Izby Kontroli w zakresie zadań Komisji. Dezyderaty, kierowane do Rady Ministrów lub premiera, dotyczyły głównie problemów oświaty i edukacji poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych. Szczególną uwagę poświęciła Komisja mniejszości romskiej, uchwalając szereg dezyderatów dotyczących m.in. sytuacji dzieci romskich w szkołach publicznych, sytuacji Romów na rynku pracy, nadreprezentacji dzieci romskich w grupie dzieci uzyskujących w Poradniach Psychologiczno – Pedagogicznych orzeczenia o niepełnosprawności intelektualnej czy też w sprawie wykorzystania środków z *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

Szczególne inicjatywa Komisji, we współpracy z Zespołem do Spraw Romskich Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, dotyczyła podjęcia inicjatywy

uchwałodawczej w sprawie ustanowienia dnia 2 sierpnia Dniem Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti, co zaowocowało przyjęciem przez Sejm uchwały w tej kwestii: „*W hołdzie Romom i Sinti, ofiarom niemieckiego nazistowskiego ludobójstwa, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia dzień 2 sierpnia Dniem Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti*”.

Niezwykle ważnym nowym obszarem pracy Komisji w VI kadencji okazała się problematyka przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji. Przede wszystkim - na wniosek Komisji – kwestia ta została wpisana do stałego zakresu działania Komisji określonego przez Regulamin Sejmu RP.

III

Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych została utworzona na podstawie art. 23 ust. 1 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów.

Do zadań Komisji Wspólnej należy w szczególności:

- wyrażanie opinii w sprawach realizacji praw i potrzeb mniejszości, w tym ocena sposobu realizacji tych praw oraz formułowanie propozycji w zakresie działań zmierzających do zapewnienia realizacji praw i potrzeb mniejszości,
- opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości,
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących mniejszości,
- opiniowanie wysokości i zasad podziału środków przeznaczonych w budżecie państwa na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego,
- podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości.

Komisję Wspólną tworzą przedstawiciele: ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, ministra właściwego do spraw administracji publicznej, ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, ministra właściwego do spraw finansów publicznych, ministra właściwego do spraw pracy, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw wewnętrznych, ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, ministra właściwego do spraw zagranicznych, ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz przedstawiciele

mniejszości narodowych (białoruskiej, czeskiej, litewskiej, niemieckiej, ormiańskiej, rosyjskiej, słowackiej, ukraińskiej, żydowskiej) i etnicznych (karaimskiej, łemkowskiej, romskiej i tatarskiej), a także przedstawiciele społeczności posługującej się językiem regionalnym (kaszubskim). Członków Komisji Wspólnej powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Równoprawnymi współprzewodniczącymi Komisji Wspólnej są: przedstawiciel ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciel mniejszości i społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Zgodnie z ustawą *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, w celu wyłonienia członków Komisji Wspólnej będących przedstawicielami mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (obecnie jest nim Minister Administracji i Cyfryzacji, do listopada 2011 r. - Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji) występuje do organizacji poszczególnych mniejszości i społeczności z prośbą o wskazanie uzgodnionych kandydatów do Komisji. Następnie przekazuje Prezesowi Rady Ministrów wniosek o powołanie członków Komisji.

Zgodnie z regulaminem Komisji w jej ramach działają następujące zespoły: zespół do spraw edukacji, zespół do spraw kultury i mediów oraz zespół do spraw romskich. Koszty związane z funkcjonowaniem Komisji Wspólnej pokrywane są z budżetu państwa, zaś obsługę organizacyjno-techniczną prac Komisji zapewnia urząd obsługujący ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Zgodnie z ustawą opinie Komisji są przekazywane Prezesowi Rady Ministrów oraz Radzie Ministrów. Komisja Wspólna dysponuje również możliwością zwracania się z prośbą o informacje i stanowiska do instytucji i środowisk naukowych oraz organizacji społecznych. Może zapraszać do swoich prac przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i środowisk naukowych.

Komisja opiniuje corocznie m. in. wysokość środków zaplanowanych w budżecie państwa na realizację zadań służących podtrzymywaniu tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego, zasady podziału dotacji przyznawanych przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych oraz projekty aktów prawnych regulujących edukację mniejszości narodowych i etnicznych. Ponadto Komisja Wspólna opiniuje projekty wszelkich aktów prawnych, które mogą mieć wpływ na położenie mniejszości narodowych i etnicznych

oraz korzystanie przez nie z zagwarantowanych im praw, jak np. projekt ustawy o ratyfikacji *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych*.

Komisja Wspólna w swoich pracach duży nacisk kładzie na kwestie związane z nauczaniem języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. W trakcie posiedzeń poruszano m.in. kwestie edukacji przedszkolnej, filologii mniejszościowych, powoływania instytucji kultury, wsparcia metodycznego dla nauczania mniejszości, podstaw programowych do nauczania języków mniejszości oraz przygotowywania programów nauczania szkolnego i przedszkolnego. Komisję Wspólną interesują również kwestie zachowania i rozwoju sieci szkół mniejszościowych.

Na forum Komisji Wspólnej wielokrotnie poruszana była problematyka historyczna w relacjach państwo polskie - mniejszości narodowe i etniczne. Szczególnie istotne miejsce w tym zakresie zajmuje zagadnienie upamiętniania miejsc pamięci, które kilkakrotnie było przedmiotem ożywionej dyskusji. Przedmiotem intensywnej dyskusji wśród członków Komisji Wspólnej była m. in. ocena skutków Akcji „Wisła”. Komisja Wspólna w ramach swoich prac interesuje się również działalnością Instytutu Pamięci Narodowej w sprawach dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych.

Komisja Wspólna żywo interesuje się także procesem implementacji ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Podczas posiedzeń prezentowane są również sprawozdania z działalności pełnomocników wojewodów do spraw mniejszości narodowych i etnicznych.

Komisja Wspólna zajmuje się również respektowaniem przez Polskę zapisów konwencji międzynarodowych chroniących mniejszości oraz omawia działalność poszczególnych resortów na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych.

Inauguracyjne posiedzenie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych odbyło się w dniu 21 września 2005 r. Do końca 2011 r. przeprowadzono trzydzieści spotkań Komisji Wspólnej w pełnym składzie (w roku 2005 – 1, w 2006 – 3, w 2007 – 2, w 2008 – 7, w 2009 – 6, w 2010 – 6, w 2011 – 5, na 2012 r. zaplanowano 6 posiedzeń). Ponadto współprzewodniczący Komisji Wspólnej, będący przedstawicielem mniejszości i społeczności posługującej się językiem regionalnym, wielokrotnie korzystał z możliwości zwołania posiedzeń, w których udział brali wyłącznie przedstawiciele strony mniejszościowej.

Porównując Komisję Wspólną z uprzednio działającym Zespołem do Spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych należy podkreślić, że Komisja jest ustawowo umocowanym organem opiniodawczo-doradczym Prezesa Rady Ministrów, co nadaje jej

znacznie wyższą rangę niż miał Zespół do Spraw Mniejszości Narodowych. Kompetencje Komisji Wspólnej zostały wyraźnie określone, a co się z tym wiąże organy administracji rządowej zostały ustawowo zobowiązane do konsultowania z Komisją Wspólną kwestii dotyczących mniejszości. Ponadto, członkami Komisji stali się przedstawiciele mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Natomiast formalnymi członkami Zespołu byli jedynie przedstawiciele strony rządowej, chociaż na wszystkie posiedzenia Zespołu i jego Podzespołów zapraszani byli przedstawiciele mniejszości. Rozszerzenie składu Komisji Wspólnej w porównaniu z Zespołem zapewniło tej pierwszej większą reprezentatywność oraz zgodnie z zasadą „nic o nas bez nas”, w sposób formalny włączyło przedstawicieli mniejszości do prac nad polityką rządu w zakresie dotyczącym ich spraw.

Wśród zespołów Komisji Wspólnej należy podkreślić szczególną rolę Zespołu do spraw romskich. W jego skład wchodzi, obok przedstawicieli administracji rządowej, 20 osób reprezentujących organizacje mniejszości romskiej, wskazanych przez dwóch reprezentantów tej mniejszości w Komisji Wspólnej. Ponadto, na posiedzenia Zespołu zapraszani są zewnętrzni eksperci wywodzący się ze środowisk naukowych, organizacji społecznych i instytucji działających na rzecz integracji społecznej Romów. Zespół do Spraw Romskich KWRiMNiE pełni funkcję forum umożliwiającego wymianę informacji w sprawach dotyczących problemów romskiej mniejszości etnicznej, jest podmiotem pracującym nad wypracowaniem propozycji działań, mających służyć poprawie sytuacji tej mniejszości w Polsce. W okresie sprawozdawczym odbyło się 12 posiedzeń Zespołu

IV

Ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych stanowi jeden z priorytetów działalności **Rzecznika Praw Obywatelskich**. Szczególną uwagę Rzecznik poświęca realizacji prawa mniejszości narodowych i etnicznych do zachowania i rozwoju własnej tożsamości. Rzecznik stoi także na straży przestrzegania zasady równego traktowania w sferze życia społecznego, ekonomicznego i kulturalnego.

Do końca 2000 roku w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich istniało wyodrębnione stanowisko ds. mniejszości narodowych oraz cudzoziemców. W dniu 1 stycznia 2001 roku utworzony został Samodzielny Wydział Ochrony Praw Cudzoziemców i Mniejszości Narodowych. W następnych latach sprawy z zakresu mniejszości narodowych i etnicznych należały do właściwości zespołów merytorycznych działających w ramach w Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Od 2011 r. sprawami mniejszości narodowych i etnicznych w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich zajmuje się Zespół Prawa Administracyjnego

i Gospodarczego. Zespół, działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, rozpatruje skargi kierowane do Rzecznika w sprawach dotyczących mniejszości narodowych i etnicznych. Na bieżąco prowadzi także analizę stanu przestrzegania praw mniejszości oraz osób do nich należących. Ważnym aspektem działalności Zespołu jest również podejmowanie badań terenowych, poświęconych sytuacji społeczności mniejszościowych lub poszanowaniu praw mniejszości przez organy administracji publicznej. W roku 2010 i 2011 do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło 39 skarg, które zaklasyfikowane zostały jako dotyczące mniejszości narodowych lub etnicznych. Niezależnie od liczby wpływających do Biura RPO skarg, stopień przestrzegania praw mniejszości narodowych i etnicznych, oraz osób należących do tych mniejszości, jest w Biurze RPO na bieżąco monitorowany. W tym celu zbierane i analizowane są m.in. wszelkie materiały informacyjne i publicystyczne. Niezbędną wiedzę o sytuacji społeczności mniejszościowych Rzecznik czerpie także z kontaktów z organizacjami pozarządowymi, zrzeszającymi członków tych społeczności. Rzecznik współpracuje również z organami administracji publicznej, właściwymi w sprawach mniejszości narodowych i etnicznych, z Komisją Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz z Komisją Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP. Prowadzony w Biurze RPO monitoring ma szczególne znaczenie z uwagi na fakt, że interwencje, zarówno w sprawach indywidualnych, jak i generalnych, Rzecznik Praw Obywatelskich podejmuje nie tylko na podstawie skarg nadsyłanych przez osoby bezpośrednio zainteresowane czy poszkodowane. Stosowne działania mogą także być podejmowane przez Rzecznika z inicjatywy własnej, po uzyskaniu informacji wskazujących na możliwość zaistnienia naruszenia określonych praw lub wolności.

V

W celu zwiększenia skuteczności systemu rządowych instytucji zajmujących się ochroną przed dyskryminacją, rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 2008 roku w *sprawie Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania* (Dz.U. nr Nr 75, poz. 450 z późn. zm.) powołany został **Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania** w randze sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Obecnie ramy funkcjonowania Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania określa ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. Nr 254, poz. 1700), która wykonywanie zadań dotyczących realizacji zasady równego traktowania powierza Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Pełnomocnikowi Rządu do Spraw Równego Traktowania. Pełnomocnikiem jest sekretarz stanu w Kancelarii Prezesa

Rady Ministrów, powołany przez Prezesa Rady Ministrów, któremu też podlega. Do Pełnomocnika należy realizowanie polityki rządu w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, wiek, niepełnosprawność oraz orientację seksualną.

Do zadań Pełnomocnika należy w szczególności:

- opracowywanie i opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie równego traktowania;
- przeprowadzanie analiz i ocen rozwiązań prawnych pod kątem respektowania zasady równego traktowania, a także występowanie z wnioskami o wydanie lub zmianę aktów prawnych;
- podejmowanie działań eliminujących lub ograniczających skutki naruszania zasady równego traktowania;
- dokonywanie analiz i ocen sytuacji prawnej i społecznej w zakresie równego traktowania oraz inicjowanie, realizowanie, koordynowanie lub monitorowanie działań zmierzających do zapewnienia równego traktowania, a także do ochrony przed dyskryminacją;
- współpraca z właściwymi organami administracji publicznej, partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w zakresie równego traktowania;
- promowanie, upowszechnianie i propagowanie problematyki równego traktowania;
- współpraca z zagranicznymi i międzynarodowymi organizacjami i organami działającymi w zakresie równego traktowania;

Pełnomocnik opracowuje i przedkłada Radzie Ministrów Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania, określający cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania. Przewodniczy też powołanej zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów Radzie do spraw Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Nietolerancji.

VI

Prawa osób należących do mniejszości do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości, a także prawa tych osób do nauki historii i kultury mniejszości realizowane są na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty*. Zgodnie z art. 17 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku*

regionalnym sprawy te powierzone zostały **Ministerstwu Edukacji Narodowej**, w strukturze którego nie ma wprawdzie wyspecjalizowanej komórki do spraw mniejszości narodowych, ale zajmuje się nimi Departament Kształcenia Ogólnego i Wychowania. W zależności od rodzaju problemów tematyka mniejszości narodowych jest również podejmowana przez inne departamenty Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Ponadto, w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej zatrudniona jest osoba, której zakres obowiązków obejmuje kwestie związane z mniejszościami.

VII

Ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych* w sposób wyraźny wskazała zakres zadań **wojewody** w zakresie ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych. Jego zadania zostały wymienione w art. 22 i należy do nich:

- koordynowanie na obszarze województwa działań organów administracji rządowej, realizujących zadania na rzecz mniejszości;
- podejmowanie działań na rzecz respektowania praw mniejszości oraz przeciwdziałanie naruszaniu tych praw i dyskryminacji osób należących do mniejszości;
- podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemów mniejszości;
- podejmowanie działań na rzecz respektowania praw osób posługujących się językiem regionalnym.

Dodatkowo, na podstawie art. 32 ustawy, organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe są obowiązane do przekazywania wojewodzie, w celu zaopiniowania, dokumentów dotyczących programów realizowanych z ich udziałem na terenie województwa, dotyczących mniejszości lub zachowania i rozwoju języka regionalnego, finansowanych w całości lub części ze środków publicznych.

Ustawa *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* umożliwiła także wojewodom ustanawianie pełnomocnika do spraw mniejszości narodowych i etnicznych. W sytuacji tej nie stosuje się przepisu art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. *o wojewodzie i administracji rządowej w województwie* (Dz.U. Nr 31, poz. 206, z późn zm.). Obecnie pełnomocnicy wojewodów do spraw mniejszości narodowych i etnicznych funkcjonują we wszystkich 16 województwach.

VIII

Na mocy Zarządzenia Nr 26 Dyrektora Generalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie zatwierdzenia wewnętrznego regulaminu

organizacyjnego Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, z późn. zm. w ramach Departamentu Kontroli Skarg i Wniosków MSW funkcjonuje **Zespół do Spraw Ochrony Praw Człowieka**. Do zakresu działania Zespołu należy:

- analizowanie rozwoju międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka w odniesieniu do spraw objętych zakresem działu administracji rządowej, którym kieruje Minister, inicjowanie i wdrażanie programów oraz strategii na rzecz ochrony praw człowieka w tym zakresie oraz inicjowanie zmian legislacyjnych i organizacyjnych w celu zapewnienia zgodności rozwiązań polskich z tymi standardami;
- podejmowanie działań zmierzających do zapewnienia należytego poziomu ochrony praw człowieka podczas realizacji zadań przez urzędy obsługujące organy i kierowników jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi lub przez niego nadzorowanych;
- prowadzenie monitoringu spraw dotyczących zjawisk związanych z przestępstwami z nienawiści, a także podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie tego rodzaju zjawiskom;
- współpraca z organami i jednostkami podległymi lub nadzorowanymi przez Ministra, innymi organami administracji publicznej, instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony praw człowieka i przeciwdziałania przestępstwom na tle nienawiści;
- uczestnictwo w pracach krajowych i międzynarodowych instytucji zajmujących się ochroną praw człowieka oraz zwalczaniem i przeciwdziałaniem przestępstwom z nienawiści;
- monitorowanie, a w uzasadnionych przypadkach również koordynowanie, realizacji w resorcie spraw wewnętrznych, w szczególności w Policji i Straży Granicznej programów szkoleniowych w zakresie problematyki ochrony praw człowieka oraz przygotowywanie, a następnie aktualizowanie dla tych podmiotów materiałów dydaktycznych w zakresie ochrony praw człowieka;
- przygotowanie informacji do międzynarodowych sprawozdań z wykonywania przez Polskę postanowień międzynarodowych konwencji w zakresie działań na rzecz ochrony praw człowieka w ramach kompetencji Ministra;
- prowadzenie spraw związanych z nadzorem Ministra nad wykonywaniem przez Policję i Straż Graniczną działań wynikających z wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;

- prowadzenie spraw związanych z nadzorem Ministra nad Policją i Strażą Graniczną w zakresie przekazywania Niezależnej Instytucji Badającej Niewłaściwe Zachowania Policji skarg i informacji pozaskargowych na te służby.

Zespół do Spraw Ochrony Praw Człowieka kontynuuje działania prowadzone uprzednio przez Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii działający w ramach Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

IX

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest instytucją powołaną na mocy ustawy z dnia 21 stycznia 1988 *o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa* (Dz.U. Nr 2, poz. 2, z późn. zm.) do inicjowania i koordynowania działalności związanej z upamiętnieniami historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski. Do zadań Rady w zakresie problematyki mniejszości narodowych należy:

- opiniowanie i zatwierdzanie spraw związanych z pochówkami ofiar wojen i represji, cmentarzami wojennymi i wszelkimi upamiętnieniami symbolicznymi mniejszości narodowych i etnicznych,
- opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących problemów ochrony grobów i cmentarzy ofiar wojen i represji oraz wszelkich upamiętnień mniejszości narodowych i etnicznych,
- współdziałanie z organizacjami i środowiskami mniejszości narodowych i etnicznych na terenie Polski oraz z przedstawicielami rządów poszczególnych krajów pochodzenia.

Realizując swoje zadania Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa współpracuje z wieloma instytucjami w kraju i zagranicą wśród których jest m.in. Ludowy Niemiecki Związek Opieki Nad Grobami Wojennymi w Kassel, Wydział Memorialny Ambasady Rosyjskiej w Warszawie oraz Państwowa Międzyresortowa Komisja ds. Upamiętnienia Ofiar Wojny i Represji Politycznych działająca przy Radzie Ministrów Ukrainy.

Część IV: Dane dotyczące przestępczości

Choć analiza statystyk dotyczących popełniania przestępstw w okresie sprawozdawczym uzasadnia twierdzenie, że skala przestępczości o podłożu etnicznym w Polsce jest niewielka, to jednak zgodnie z zaleceniem Prokuratury Krajowej (obecnie Prokuratury Generalnej) od 2004 r. wszystkie postępowania przygotowawcze o czyny popełnione na tle etnicznym są objęte nadzorem służbowym prokuratur okręgowych w celu wyeliminowania przypadków pochopnego odmawiania wszczęcia postępowań lub ich umarzania z powodu znikomej szkodliwości społecznej. Ponadto, prokuratury apelacyjne raz na kwartał badają sprawy przestępstw zakończonych odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego lub jego umorzeniem oraz dokonują oceny zasadności tych decyzji, a następnie przedstawiają Prokuraturze Generalnej (wcześniej Prokuraturze Krajowej) informację o wynikach badania i dalszych działaniach w tych sprawach. Ocena nadesłanych do Prokuratury Generalnej (wcześniej Prokuratury Krajowej) informacji wraz z uwagami i spostrzeżeniami jest przekazywana wszystkim jednostkom prokuratury w kraju do dalszego stosowania oraz w celu ujednoczenia metodyki prowadzenia postępowań przygotowawczych w tej kategorii przestępstw.

1. Wyciąg z przepisów Kodeksu karnego dotyczących przestępstw z pobudek rasistowskich bądź ksenofobicznych popełnianych wobec osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych.

Stosownie do art. 53 k.k. rasistowskie bądź ksenofobiczne pobudki są uznawane za okoliczność obciążającą przy wymiarze kary. Właściwe przepisy stanowią, iż:

Art. 53. § 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając **stopień społecznej szkodliwości czynu** oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

§ 2. Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności **motywację i sposób zachowania się sprawcy**, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub

zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego.

Art. 115 § 2. Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, **motywację sprawcy**, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

Art. 118. § 1. Kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, w celu określonym w § 1, stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Art. 119. § 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 256. § 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Do dnia 7 czerwca 2010 roku przepis ten brzmiał:

Art. 256. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 257. Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególłą osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Dane ilościowe dotyczące przestępstw z pobudek rasistowskich bądź ksenofobicznych popełniane wobec osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych.

Analizując dane na temat przestępczości na tle etnicznym lub rasowym należy podkreślić, że mają one charakter zbiorczy i w przeważającym stopniu dotyczą osób, które nie są członkami mniejszości narodowych i etnicznych. Zaprezentowane poniżej statystyki nie pozwalają na dokonanie dokładnych szacunków w jakim stopniu przestępczość na tle etnicznym dotyczy mniejszości narodowych i etnicznych mieszkających w Polsce.

Rok 2007 (Prawomocne skazania)

Przepis Kodeksu karnego	Razem skazania i warunkowe umorzenia	Skazania	Pozbawienie wolności	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna	Samoistny środek karny	Warunkowe umorzenie postępowania
art.118	-	-	-	-	-	-	-
art.119§1	3	3	3	-	-	-	-
art.256	7	7	-	6	1	-	-
art. 257	8	4	4	-	-	-	4

Rok 2008 (Prawomocne skazania)

Przepis Kodeksu karnego	Razem skazania i warunkowe umorzenia	Skazania	Pozbawienie wolności	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna	Samoistny środek karny	Warunkowe umorzenie postępowania
art.118	-	-	-	-	-	-	-
art.119§1	3	3	3	-	-	-	-
art.256	17	14	5	1	6	2	2
art. 257	17	16	12	1	2	1	1

Rok 2009 (Prawomocne skazania)

Przepis Kodeksu karnego	Razem skazania i warunkowe umorzenia	Skazania	Pozbawienie wolności	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna	Samoistny środek karny	Warunkowe umorzenie postępowania
art.118	-	-	-	-	-	-	-
art.119§1	17	17	17	-	-	-	-
art.256	19	17	11	2	4	-	2
art. 257	22	22	13	6	3	-	-

Rok 2010 (Prawomocne skazania)

Przepis Kodeksu karnego	Razem skazania i warunkowe umorzenia	Skazania	Pozbawienie wolności	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna	Samoistny środek karny	Warunkowe umorzenie postępowania
art.118	-	-	-	-	-	-	-
art.119§1	10	10	10	-	-	-	-
art.256	9	9	6	2	1	-	-
art. 257	21	16	13	0	3	-	5

Rok 2011 (osoby osądzone w I instancji)

Przepis Kodeksu karnego	Razem skazania i warunkowe umorzenia	Skazania	Pozbawienie wolności	Ograniczenie wolności	Grzywna samoistna	Samoistny środek karny	Warunkowe umorzenie postępowania
art.118	-	-	-	-	-	-	-
art.119§1	4	3	3	-	-	-	1
art.256	9	6	2	2	2	-	3
art. 257	59	50	34	7	9	-	9

3. Przykładowe dane jakościowe dotyczące czynów zabronionych popełnionych z pobudek rasistowskich bądź ksenofobicznych wobec osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych.

Wyrokiem z dnia 18 marca 2009 r., wydanym w sprawie II K 133/09, Sąd Rejonowy w Jaśle skazał 20-letnią kobietę za znieważanie osób narodowości romskiej, kierowanie do nich gróźb, na karę 10 miesięcy ograniczenia wolności polegającej na wykonywaniu nieodpłatnej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin miesięcznie.

Postanowieniem z dnia 23 czerwca 2009 r., wydanym w sprawie III Now 70/09, Sąd Rejonowy w Chrzanowie zobowiązał troje 14-latków, którzy poprzewracali nagrobki na miejscowym zabytkowym cmentarzu żydowskim, do udziału w lekcji muzealnej zorganizowanej przez zarządzające cmentarze Muzeum, do wykonania na cmentarzu prac w wymiarze po 6 godzin i oddał ich pod nadzór odpowiedzialny rodziców.

Wyrokiem z dnia 14 lipca 2010 r., wydanym w sprawie II K 116/09, Sąd Rejonowy w Jaśle skazał 35-letniego mężczyznę za znieważanie osób narodowości romskiej, naruszenie ich nietykalności cielesnej i kierowanie do nich gróźb, na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonania warunkowo zawiesił na okres 3 lat próby i oddał go pod dozór kuratora sądowego.

Wyrokiem z dnia 14 grudnia 2010 r., wydanym w sprawie III K 49/10, Sąd Okręgowy we Wrocławiu skazał trzech mężczyzn za to, że brali udział w zorganizowanej grupie mającej na celu popełnianie przestępstw przeciwko porządkowi publicznemu, w tym propagowanie totalitarnego ustroju państwa, nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, znieważanie grup ludności na tle ich przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej, nawoływali do stosowania przemocy wobec grupy osób z powodu ich przynależności rasowej i politycznej oraz nawoływali do nienawiści na tle różnic narodowościowych i publicznie znieważali grupę ludności żydowskiej, romskiej i inne z powodu ich przynależności etnicznej i wyznaniowej – na kary 1 roku i 6 miesięcy, 1 roku i 1 miesiąca, 1 roku i 3 miesięcy pozbawienia wolności, wszystkie bez warunkowego zawieszenia ich wykonania.

ZAKOŃCZENIE

W omawianym w niniejszym Raporcie okresie sytuacja prawna mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym pozostawała stabilna. Podstawą obowiązujących uregulowań prawnych była ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (dzięki jej przyjęciu w 2005 r. do polskiego systemu prawnego implementowane zostały wszystkie zasady zawarte w *Konwencji ramowej*). W omawianym okresie kontynuowano proces doskonalenia procedur implementujących przepisy ustawy, tak, aby korzystanie z przysługujących praw było jak najbardziej ułatwione dla zainteresowanych osób. Dobitnym przykładem obrazującym coraz pełniejsze korzystanie przez środowiska mniejszości narodowych i etnicznych z przepisów dokumentu są kolejne tablice z dodatkowymi nazwami miejscowości w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku regionalnym, które dzięki inicjatywie organizacji pozarządowych i władz samorządowych oraz wsparciu finansowemu z budżetu Państwa stanęły w kilkuset miejscowościach kraju.

Współpraca organizacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym z instytucjami państwa, realizowana w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, była w omawianym okresie stopniowo usprawniana i intensyfikowana (obecnie odbywa się 6 posiedzeń Komisji Wspólnej rocznie, podczas gdy jej regulamin wymaga ich organizowania jedynie co pół roku). Dzięki temu Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych stała się sprawnie działającym forum, na którym w duchu dialogu i porozumienia omawiane są wszelkie sprawy oraz rozwiązywane problemy istotne dla środowisk mniejszości narodowych i etnicznych. Również w codziennych kontaktach z urzędami, realizującymi politykę rządu wobec mniejszości, przykładą się szczególną wagę do rozwiązywania na bieżąco zgłaszanych kłopotów i problemów. Sprzyja temu także działalność pełnomocników wojewodów do spraw mniejszości narodowych i etnicznych ustanowionych we wszystkich 16 województwach kraju. W duchu dialogu i porozumienia rozwiązywane są wszystkie problemy zgłaszane administracji przez środowiska mniejszości, a obywatele należący do mniejszości mają możliwość bezpośredniego zgłaszania swoich problemów organom administracji zajmującym się ich rozwiązywaniem. Dzięki wspólnym działaniom administracji rządowej i środowisk mniejszości udało się rozwiązać kilka problemów od lat nurtujących środowiska mniejszości. Wśród najważniejszych tego typu spraw wymienić należy przekazanie Związkowi Ukraińców

w Polsce budynku byłego Domu Ludowego w Przemyślu czy rozwiązanie sprawy własności budynku „Ruskiej Bursy” w Gorlicach.

Jak już wspomniano na wstępie Raportu w omawianym okresie pomimo trudności budżetowych znacznemu zwiększeniu uległa suma środków przekazywanych z budżetu państwa na realizację zadań służących podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego, dzięki czemu wzrosła liczba działań realizowanych na rzecz mniejszości podejmowanych przy wsparciu finansowym państwa. Dzięki zwiększonym środkom finansowym środowiska mniejszości mogą realizować nowe, często nowatorskie pomysły służące podtrzymaniu i rozwojowi ich tożsamości. Spośród wielu tego typu nowych inicjatyw przykładowo można wymienić: rozpoczęcie działalności przez niepubliczne Łemkowskie Radio Internetowe Stowarzyszenia Ruska Bursa (używające obecnie nazwy Radio Internetowe Ruskiej Bursy „LEM.fm”), wydanie po raz pierwszy w języku kaszubskim tłumaczenia Ewangelii Nowego Testamentu oraz komiksu stworzonego od podstaw w tym języku, rozpoczęcie digitalizacji zbiorów archiwalnych dotyczących dziedzictwa polskich Ormian czy działalność Centrum Edukacji i Promocji Kultury Białoruskiej w Szczytach-Dzięciołowie. Dzięki zwiększeniu środków finansowych udało się również zrealizować szereg inwestycji od lat zgłaszanych przez środowiska mniejszości. Przykładem tego typu działań mogą być: budowa budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Puńsku, budowa Centrum Słowackiej Kultury w Nowej Białej czy modernizacja obiektów Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Wieżycy. Omawiając kwestie finansowego wsparcia dla działań służących mniejszościom należy zauważyć, że w regulacjach dotyczących finansów publicznych wprowadzonych w omawianym okresie²³ uczynione zostało zastrzeżenie niezwykle istotne z punktu widzenia środowisk mniejszości narodowych i etnicznych. Podmioty ubiegające się w trybie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym o wsparcie z budżetu państwa inwestycji służących podtrzymaniu, zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości nie muszą bowiem zapewniać wkładu własnego na poziomie wyższym niż 10% (dla podmiotów realizujących dzięki wsparciu budżetowemu innego rodzaju inwestycje próg ten wynosi 50%). Wprowadzone uregulowania mogą być szczególnie istotne dla organizacji społecznych mniejszości realizujących dzięki wsparciu budżetowemu inwestycje istotne dla podtrzymania tożsamości kulturowej mniejszości.

²³ Art. 66 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1241, z późn. zm.).

W omawianym okresie nadal trwały prace służące dalszej poprawie funkcjonowania systemu oświaty skierowanej do mniejszości. Wszelkie działania podejmowane w tym zakresie odbywały się w dialogu z organizacjami społecznymi mniejszości narodowych i etnicznych. Ukoronowaniem kolejnego etapu działań było przyjęcie w dniu 28 czerwca 2011 r. *Strategii rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej w Polsce*. Po strategiach dotyczących oświaty mniejszości litewskiej (przyjętej w 2001 r.) i niemieckiej (przyjętej w 2006 r.) jest to trzeci tego rodzaju dokument. Obecnie trwają prace nad opracowaniem kolejnej strategii, dotyczącej oświaty mniejszości białoruskiej. O pozytywnych zmianach w zakresie edukacji świadczy również rozpoczęcie prac nad dodatkową wagą w systemie subwencjonowania oświaty, która pozwoli na dodatkowe zwiększenie wsparcia przekazywanego z budżetu państwa na każdego ucznia należącego do mniejszości uczącego się w szkole dwujęzycznej lub prowadzącej nauczanie w języku mniejszości. Tego typu działania mają stymulować władze samorządowe oraz organizacje społeczne mniejszości do tworzenia tego typu klas i szkół, dzięki czemu powinna znacznie wzrosnąć liczba godzin zajęć prowadzonych dla uczniów należących do mniejszości w ich języku.

Na odrębne odnotowanie zasługuje kontynuowanie działań podejmowanych w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Działania podejmowane w ramach *Programu* zostały wielokrotnie pozytywnie ocenione na forum krajowym i międzynarodowym. Służą także za wzór dla podobnych rozwiązań przyjętych w szeregu współpracujących z Polską państw. W ramach realizowanych w *Programie* projektów szczególnie istotne jest udzielanie stałego wsparcia finansowego dla rodzącej się romskiej inteligencji poprzez działania podejmowane w ramach systemów stypendialnych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych (stypendia wprowadzone od 2011 r.), uczniów uzdolnionych artystycznie oraz studentów pochodzenia romskiego. Warte wzmianki są również projekty realizowane na rzecz romskiej mniejszości etnicznej w ramach Prezydencji Rzeczypospolitej Polskiej w Radzie Unii Europejskiej. I tak w dniach 1-2 sierpnia 2011 r. zorganizowane zostały uroczyste obchody likwidacji tzw. obozu cygańskiego „Zigeunerlager” w byłym obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau. W ramach obchodów zostało zorganizowane uroczyste posiedzenie Zespołu ds. Romskich Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, połączone z międzynarodowym seminarium nt. zagłady Romów oraz prezentacją projektu Europejskiej Sieci Organizacji Młodzieżowych ternYpe skupiającej młodych liderów romskich. W związku z inicjatywą Zespołu ds. Romskich w dniu 29 lipca 2011 roku Sejm RP uchwalił 2 sierpnia Dniem Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti. W listopadzie 2011 r. zorganizowano w Brukseli spotkanie Europejskiej Platformy na rzecz

Integracji Romów, podejmując tym samym ciągłość polityki Unii Europejskiej w zakresie inkluzji Romów i kontynuując dyskusję na temat skutecznych strategii regionalnych/państwowych na rzecz tej mniejszości. Z kolei znaczącemu usprawnieniu bieżących działań na rzecz społeczności romskiej posłużyło wypracowanie stałego, komplementarnego wobec *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*, systemu finansowania działań na rzecz społeczności romskiej w postaci „komponentu romskiego” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (EFS).

W omawianym okresie zauważalna była także rola kwestii mniejszościowych w stosunkach dwustronnych. Szczególnie godne odnotowania są tutaj działający od 2011 r. tzw. polsko-niemiecki „okrągły stół”, który poświęca wiele uwagi sprawom mniejszości narodowych w obu krajach, oraz pracująca od 2011 r. Polsko-litewska grupa robocza do spraw edukacji mniejszości narodowych.

W omawianym okresie nie udało się rozwiązać wszystkich problemów zgłaszanych przez środowiska mniejszości narodowych i etnicznych. Przykładowo nadal trwają prace służące wypracowaniu optymalnego modelu finansowania z budżetu państwa edukacji skierowanej do dzieci i młodzieży należących do mniejszości. W szczególności omawiany jest sposób zróżnicowania kwot subwencji, tak by zachęcić samorzady do tworzenia szkół z wykładowym językiem mniejszości i szkół dwujęzycznych. Trwają również dyskusje nad poprawą sytuacji w dziedzinie tworzenia i wydawania podręczników dla uczniów należących do mniejszości. Częścią toczącej się dyskusji na temat modelu funkcjonowania i finansowania mediów publicznych jest dyskusja dotycząca zwiększenia obecności programów skierowanych do mniejszości na antenach oddziałów Polskiego Radia S.A i TVP S.A. Prowadzone są także działania mające na celu zachęcanie środowisk mniejszości do pełniejszego korzystania z zapisanych w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym uprawnień dotyczących obecności języków mniejszości w sferze publicznej. Wszystkie wspomniane powyżej zagadnienia stanowią wyzwanie, które środowiska mniejszości oraz Rząd Rzeczypospolitej będą wspólnie podejmować w najbliższym czasie.

Omawiany okres definitywnie wskazał, że obowiązujące w Polsce uregulowania prawne dobrze służą podtrzymaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego. Dzięki nim mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym mogą przy wsparciu instytucji państwa pielęgnować i rozwijać swoją kulturę oraz rozwiązywać w duchu dialogu i porozumienia swoje problemy zaś wszelkie działania na

rzecz mniejszości narodowych i etnicznych podejmowane są przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej w duchu przepisów *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych*.

Zestawienie komentarzy do III Raportu dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych¹

Miejsce zamieszczenia	Autor	Treść
Uwaga ogólna	Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii	Otwarta Rzeczpospolita z zadowoleniem przyjmuje informacje raportu o podejmowaniu działań mających na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i nienawiści na tle rasowym. Z zalem stwierdzamy, że Raport nie opiera się na najnowszych danych ostatniego Spisu Powszechnego z roku 2011, zwłaszcza, że zadawano w nim pytanie o przynależność narodową i etniczną, a respondenci po raz pierwszy mieli możliwość udzielenia na to pytanie więcej niż jednej odpowiedzi
Część I, pkt 4.2	Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii	W świetle Art. 3 Konwencji oraz Art. 53 Konstytucji RP niezrozumiałe jest charakteryzowanie członków poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych poprzez wyróżnik wyznawanych religii i przynależności do kościołów. Wbrew zastrzeżeniu zawartemu w 1.1., że Raport "ogranicza ocenę na rzecz faktów", zastosowano tu oceny o niejasnym kryterium. Oceny te dotyczą osób (Ukraińcy, Romowie, Słowacy) i znajdują wyraz w określeniach: "...należą w większości do kościoła...", "są w większości wyznania...", "przeważnie są...", "tradycyjnie są...". Autorzy nie wskazują przynależności religijnej Rosjan i Tatarów, o Karaimach piszą, że "wyróżnia ich religia karaimska wywodząca się z judaizmu", a o Żydach - "to wyznawcy religii mojżeszowej". Zastanowienie budzi również zdanie: "Osoby używające w kontaktach domowych języka regionalnego są w większości wiernymi Kościoła Rzymsko-Katolickiego". Używanie podobnych ocen i opartych na stereotypach uogólnień w dokumencie rządowym wydaje się nie na miejscu.
Część II, art. 3	Helsińska Fundacja Praw Człowieka	W odniesieniu do wyjaśnień Rządu HFPC zamieszczonych na stronach 37 – 38 Raportu pragnie wskazać na problem związany z zakazem przymuszania obywateli do ujawniania swojej przynależności do mniejszości oraz pochodzenia. Z doświadczeń Fundacji wynika, że prowadząc postępowanie przygotowawcze w sprawach dotyczących przemocy motywowanej nienawiścią

¹ Wszystkie poniższe przypisy pochodzą od autorów zgłoszonych komentarzy.

		wobec określonej grupy od pokrzywdzonych wymaga się ujawnienia swojej przynależności narodowej lub etnicznej. Fundacja pragnie wskazać, że taka sytuacja miała miejsce w dwóch sprawach objętych Programem „Artykuł 32” – w przywołanej już powyżej sprawie Tomasza Pietrasiewicza oraz sprawie Andrzeja S., która dotyczyła pobicia mężczyzny z powodu jego rzekomego żydowskiego pochodzenia ² . Ustalając kwalifikację prawną czynu, obaj pokrzywdzeni byli wypytywani przez funkcjonariuszy organów ścigania o swoje pochodzenie i ewentualną przynależność do mniejszości. W ocenie Fundacji, takie praktyki pozostają w sprzeczności z wpływającym z treści art. 3 Konwencji Ramowej obowiązkiem powstrzymania się przez organy władzy publicznej przed ingerencją w sferę samoidentyfikacji.
Część II, art 4, ust. 1	Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii	Przywołując na s. 43 fakt wejścia w życie z dniem 1 stycznia 2011 ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania, Raport nie wspomina, że przy jej uchwaleniu pominięto zastrzeżenia i uwagi zgłaszane przez organizacje pozarządowe reprezentujące mniejszości.
Część II, art 4, ust. 1	Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii	Z satysfakcją przyjmujemy do wiadomości informację o zobowiązaniu Pełnomocnika Rządu ds. równego traktowania do przygotowania Krajowego Programu Działań na Rzecz Równego Traktowania, zabrakło nam jednak stwierdzenia faktu, że założenia Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i Związanej z Nimi Nietolerancji na lata 2004-2009, wynikającego z międzynarodowych zobowiązań Polski nie zostały w zasadzie zrealizowane.
Część II, art 4 i art. 6	Helsińska Fundacja Praw Człowieka	(Poniższe sugestie odnoszą się do informacji zamieszczonych przez Rząd na stronach: 39 – 43 oraz 61 – 62). W odniesieniu do części Raportu, w której omówione zostały regulacje prawne dotyczące praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych, Fundacja pragnie ponownie zwrócić uwagę Rządu na kwestie związane z koniecznością zapewnienia przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych skutecznych mechanizmów ochrony przed dyskryminacją i przemocą motywowaną nienawiścią. W ocenie HFPC w kontekście praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych istotne znaczenie mają kwestie związane z obecnym kształtem przepisów ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w

² Pełny opis sprawy Andrzeja S. jest dostępny na stronie Programu „Artykuł 32” HFPC.

		<p>zakresie równego traktowania (Dz. U. nr 254, poz. 1700; dalej „ustawa”). Zdaniem Fundacji, nie sposób zgodzić się ze stanowiskiem Rządu, że akt ten „porządkuje sytuację prawną i w pełni implementuje przepisy obowiązujących dyrektyw antydyskryminacyjnych Unii Europejskiej”³. W ramach prowadzonej działalności, HFPC wielokrotnie wskazywała, że powyższy akt nie zawiera rozwiązań prawnych odnoszących się do zjawisk „dyskryminacji wielokrotnej” oraz „dyskryminacji przez asocjację”, które bardzo często dotyczą przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych. Przykładem „dyskryminacji wielokrotnej” jest problem dyskryminacji kobiet romskich, gdzie podstawą wykluczenia jest nie tylko ich pochodzenie etniczne, ale również płeć. W odniesieniu do zjawiska „dyskryminacji przez asocjację” należy wymienić sytuację, w której osoba pada ofiarą dyskryminacji, gdyż jest powiązana z osobą-nosicielem cechy prawnie chronionej (np. pozostaje w relacji z przedstawicielem mniejszości narodowej). HFPC pragnie zwrócić uwagę Rządu na poważne konsekwencje prawne tego pominięcia ustawodawczego, które w istotny sposób ogranicza możliwość dochodzenia odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania na gruncie ustawy. Należy również wskazać, że przepisy ustawy nie precyzują również sposobu ustalania wysokości odszkodowania w powyższych specyficznych sytuacjach. W ocenie HFPC, istotnym problemem jest również sposób, w jaki ustawa została skonstruowana – w naszej ocenie zrozumienie treści przepisów ustawy może nastroczać odbiorcom poważne trudności i w konsekwencji zniechęcać ich do podejmowania działań prawnych. Uszczegółowienia wymaga również procedura dochodzenia odszkodowania na podstawie przepisów ustawy – obecne rozwiązanie zawarte w art. 13 ustawy ma charakter zbyt ogólny i stwarza ryzyko, że przepisy te nie będą wykorzystywane w praktyce. Podkreślenia wymaga, że przepisy ustawy nie przewidują możliwości dochodzenia zadośćuczynienia za doznaną krzywdę od osoby, która naruszyła zasadę równego traktowania.</p>
<p>Część II, art 5, ust. 1</p>	<p>Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii</p>	<p>W związku z Art. 5 Konwencji na s. 48 jest mowa o tym, że Konstytucja RP gwarantuje, a "polski system oświaty umożliwia zachowanie tożsamości... wyrażającej się w wyznawanej religii.(...)w 2 publicznych szkołach bądź przedszkolach organizowane jest nauczanie religii konfesyjnej. Uważamy, że Raport powinien zawierać informację o rzeczywistym realizowaniu tego prawa.</p>

³ III Raport dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez Rzeczpospolitą Polską postanowień Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, strona 43 wers 21 i 22 Raportu.

<p>Część II, art. 6</p>	<p>Helsińska Fundacja Praw Człowieka</p>	<p>(Poniższe informacje dotyczą informacji zamieszczonych przez Rząd na stronach 58 – 61 Raportu). W odniesieniu do zagadnienia prawnokarnej ochrony przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych HFPC pragnie zwrócić uwagę Rządu na problematykę właściwego stosowania przepisów art. 119 oraz 257 kodeksu karnego⁴ (dalej: „k.k.”) przez przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania. Z doświadczeń Fundacji wynika, że prowadząc postępowanie przygotowawcze w sprawie dotyczącej przemocy motywowanej nienawiścią organy ścigania napotykają na problemy z określeniem poprawnej kwalifikacji prawnej czynu. Problem z właściwym zastosowaniem przepisu art. 119 k.k. pojawił się na kanwie wielokrotnie omawianej przez HFPC sprawy Tomasza Pietrasiewicza, który od niemal dwóch lat regularnie pada ofiarą antysemickich ataków. Podejmując pierwszą interwencję w tej sprawie, Fundacja zwróciła uwagę, że organy ścigania nie dokonały kwalifikacji prawnej uwzględniającej antysemicki charakter zdarzenia i uznały, że wrzucenie cegieł z namalowaną swastyką do mieszkania osoby zajmującej się tematyką historii Żydów w Łodzi, lecz niebędącej Żydem nie wypełnia znamion czynu określonego w art. 119 k.k.⁵. W ramach prowadzonej działalności Fundacja interweniowała również w sprawie dotyczącej niewłaściwej aplikacji przepisu art. 257 k.k. Sprawa dotyczyła osoby zatrzymanej przez pracowników ochrony supermarketu pod zarzutem kradzieży. W trakcie zatrzymania, ochroniarze zauważyli na szyi zatrzymanego naszyjnik z Gwiazdą Dawida i wielokrotnie znieważyli go, używając obraźliwych określeń odnoszących się do jego żydowskiego pochodzenia narodowego. Odmawiając wszczęcia dochodzenia w sprawie, prokuratura wskazała na brak interesu publicznego w objęciu czynu ściganiem z urzędu. Podobne stanowisko zajął sąd rozpatrujący zażalenie pokrzywdzonego⁶. W ocenie Fundacji, analiza powyższych przypadków wskazuje, że konieczne jest kontynuowanie działań edukacyjnych z zakresu materii antydyskryminacyjnej wśród przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania.</p>
--------------------------------	---	---

⁴ Dz.U. z 1997 r. nr 88 poz. 553.

⁵ Opis sprawy Tomasza Pietrasiewicza można znaleźć na stronie Programu „Artykuł 32” HFPC pod adresem: <http://www.hfhrpol.waw.pl/dyskryminacja/litygacja/dyskryminacja-pochodzenie-narodowe-i-etniczne/>

⁶ Pełny opis sprawy jest dostępny na stronie Programu „Artykuł 32” HFPC.

Część II, art. 12	Helsińska Fundacja Praw Człowieka	(Poniższe sugestie dotyczą informacji zamieszczonych przez Rząd na stronach 106 – 108 Raportu). W nawiązaniu do przedstawionych przez Rząd działań w zakresie edukacji przedstawicieli mniejszości romskiej, HFPC pragnie zaznaczyć, że Raport w zbyt ogólny sposób odnosi się do problematyki kierowania uczniów i uczennic o romskim pochodzeniu etnicznym do szkół specjalnych. Z sygnałów napływających do HFPC wynika, że aktualnie obowiązująca formuła testu, na podstawie którego dzieci kierowane są do szkół specjalnych jest skonstruowana w sposób wadliwy. Opisywane zjawisko zostało zdiagnozowane i przeanalizowane przez psychologów Uniwersytetu Jagiellońskiego we współpracy ze Stowarzyszeniem Romów w Polsce, którzy wskazują, że osiągnięcie dobrego wyniku na teście jest uzależnione nie od poziomu inteligencji dziecka, a od stopnia w jakim włada ono językiem polskim ⁷ . Należy również zważyć, że powyższy problem był również przedmiotem rozważań Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej” „ETPC”) w sprawie Orsus p. Chorwacji ⁸ . W wyroku ETPC zauważył, że ze względów historycznych przedstawiciele mniejszości romskiej stali się specyficznym typem mniejszości, która jest szczególnie narażona na krzywdę. Z tych względów Romowie wymagają otoczenia ich specjalną ochroną prawną, której zakres obejmuje również sferę edukacji ⁹ . Omawiając problem kierowania dzieci romskich do klas specjalnych ze względu na nieznaną im języka danego państwa, ETPC podkreślił, że zastosowanie tego typu środka nie stanowi naruszenia art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ¹⁰ , o ile jest to absolutnie konieczne, a test na podstawie którego dzieci są kierowane do odpowiednich placówek jest spójny, obiektywny i wszechstronnie bada umiejętności językowe dziecka ¹¹ .
Część II, art. 12	Helsińska Fundacja Praw Człowieka	(Poniższe sugestie dotyczą informacji zamieszczonych przez Rząd na stronach 136- 137 Raportu). HFPC pragnie również podtrzymać dotychczasowe stanowisko dotyczące statusu prawnego instytucji Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania wyrażone w piśmie z dnia 20 grudnia 2011 r., podkreślając jednocześnie konieczność przyznania osobie pełniącej tę funkcję w pełni samodzielnych kompetencji, niewymagających zgody Prezesa Rady Ministrów czy

⁷ Wyniki badań zostały opisane w artykule Gazety Wyborczej pt. „Romskie dzieci bezpodstawnie kierowane do szkół specjalnych”, artykuł dostępny pod adresem: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CEsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwyborcza.pl%2F1%2C75478%2C10543315%2CRomskie_dzieci_bezpodstawnie_wysylane_do_szkol_specjalnych.html&ei=pvkYUMb-E43FtAbWwoCoBg&usq=AFQjCNH0sus1fZzc0N6OOZQ3yxhxdaqVPg

⁸ Sprawa Orsus p. Chorwacji, nr skargi 15766/03; wyrok Wielkiej Izby zapadł 16 marca 2010 roku.

⁹ Orsus p. Chorwacji, nr skargi 15766/03; wyrok Wielkiej Izby z 16 marca 2010 roku, § 147.

¹⁰ Dz. U. z 1998r. nr 147 poz. 962.

¹¹ Orsus p. Chorwacji, nr skargi 15766; wyrok Wielkiej Izby z 16 marca 2010 roku, § 159.

		uzgodnienia stanowisk z właściwymi ministrami (art. 21 ust. 4 i 5 ustawy). W ocenie Fundacji, zasadne jest również poddanie pod dyskusję postulatu ukształtowania statusu prawnego Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania jako organu całkowicie niezależnego od władzy wykonawczej.
Część II, art. 12, ust. 3	Związek Romów Polskich	Mówiąc o odsetku dzieci romskich z orzeczeniem o niepełnosprawności warto przeanalizować dogłębnie w jakim stopniu są to działania wynikające rzeczywiście ze zgody rodziców. Może się bowiem okazać, że rodzice romscy nie do końca znali prawo oświatowe i dlatego też podjęli takie, a nie inne decyzje dotyczące swych dzieci. Warto się również zastanowić nad tym, czy sposób diagnozowania uczniów romskich przez pedagogów i socjologów jest adekwatny wobec dzieci dwukulturowych i dwujęzycznych, a takimi bez wątpienia są mali Romowie. Nie zgadzam się tym samym z treścią zawartą w ostatnim akapicie na stronie 108 III Raportu.
Część IV	Otwarta Rzeczpospolita Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii	Otwarta Rzeczpospolita od kilku lat prowadzi wrywkowe badania akt sądowych i zgłasza do prokuratur zawiadomienia o naruszeniach artykułów 256 i 257 kk. Dane te oraz monitorowanie doniesień prasowych sugerują, że przestępstw powodowanych nienawiścią rasową i ksenofobią jest więcej, niż wskazuje przytoczona w raporcie statystyka. Ponadto, nasze dane wskazują, o czym Raport milczy, że prokuratury niechętnie wszczynają podobne sprawy, że są one bardzo często umarzane z powodu niewykrycia sprawców lub kwalifikowane jako chuligaństwo. Przytoczone w p. 3 <i>Przykładowe dane jakościowe dotyczące czynów zabronionych popełnionych z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych...</i> , cytują wyłącznie skazujące postanowienia sądów, pomijając fakt, że zbyt często mamy do czynienia z postanowieniami co najmniej kontrowersyjnymi stawiającymi pod znakiem zapytania przygotowanie sędziów do rozstrzygnięcia w takich sprawach.

Załącznik nr 7

Lista gmin wpisanych na podstawie art. 12 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r.
o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym
(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)
do Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości

L.p.	Nazwa gminy	Powiat	Województwo	Urzędowa nazwa w języku polskim	Dodatkowa nazwa w języku mniejszości	Język mniejszości narodowej i etnicznej lub język regionalny	Data wpisu
1.	Radłów (gm. w.)	oleski	opolskie	Biskupice, wieś	Bischdorf	niemiecki	22.12.2006
				Kolonia Biskupska, wieś	Friedrichswille		
				Kościeliska, wieś	Kostellitiz		
				Ligota Oleska, wieś	Ellguth		
				Nowe Karmonki, wieś	Neu Karmunkau		
				Psurów, osada	Psurow		
				Radłów, wieś	Radlau		
				Stare Karmonki, osada	Alt Karmunkau		
				Sternalice, wieś	Sternalitz		
				Wichrów, wieś	Wichrau		
				Wolęcín, wieś	Wollentschin		

				Biskupskie Drogi, przysiółek	Strassenkrug		29.10.2007
2.	Cisek (gm. w.)	kędzierzyńsko- kozielski	opolskie	Błażejowice, wieś	Blaseowitz	niemiecki	11.10.2007
				Cisek, wieś	Czissek		
				Dzielnica, wieś	Dzielnitz		
				Kobylice, wieś	Kobelwitz		
				Landzmerz, wieś	Landsmierz		
				Łany, wieś	Lohnau		
				Miejsce Odrzańskie, wieś	Mistitz		
				Nieznaszyn, wieś	Niesnaschin		
				Podlesie, wieś	Podlesch		
				Przewóz, wieś	Przewos		
				Roszowice, wieś	Roschowitzdorf		
				Roszowicki Las, wieś	Roschowitzwald		
				Stebłów, wieś	Stóblau		
				Sukowice, wieś	Suckowitz		
3.	Stężycza (gm. w.)	kartuski	pomorskie	Borucino, wieś	Boręceno	kaszubski	14.11.2007
				Kamienny Dół, część wsi Borucino	Kamianny Dół		
				Nowe Czaple, wieś	Nowé Czaple		
				Stare Czaple, wieś	Stôré Czaple		

				Czysta Woda, część wsi Gapowo	Czëstô Wòda		
				Gapowo, wieś	Gapòwò		
				Malbork, część wsi Gapowo	Malbòrg		
				Szczukowo, część wsi Gapowo	Szczukòwò		
				Mestwin, część wsi Gołubie	Mestwinowò		
				Bolwerk, część wsi Kamienica Szlachecka	Bùlwark		
				Ostrowo, część wsi Kamienica Szlachecka	Òstrowò		
				Przyrowie, wieś	Przërowié		
				Danachowo, część wsi Klukowa Huta	Donachòwò		
				Łączyno, wieś	Łączëno		
				Łaczyński Młyn, część wsi Łączyno	Łączinśczì Młin		
				Dąbrowa, część wsi Łosienice	Dąbrowa		

				Nowe Łosienice, część wsi Łosienice	Nowé Łoseńce		
				Nowy Ostrów, część wsi Łosienice	Nowi Ôstrów		
				Stare Łosienice, część wsi Łosienice	Stôré Łoseńce		
				Pustka, część wsi Niesiołowice	Pùstka		
				Rzepiska, część wsi Niesiołowice	Rzepiska		
				Potuły, wieś	Pòtułë		
				Krzeszna, wieś	Krzeszna		
				Nowa Sikorska Huta, kolonia	Nowô Sëkòrskô Hëta		
				Sikorzyno, wieś	Sëkòrzëno		
				Stara Sikorska Huta, kolonia	Stôrô Sëkòrskô Hëta		
				Stężyca, wieś	Stãżëca		
				Delowo, kolonia	Délowò		
				Kucborowo, część kolonii Delowo	Kùcbòrowò		

			Pażęce, część kolonii Delowo	Pažāce		
			Pypkowo, część wsi Stężyca	Pipkòwò		
			Śnice, część koloni Delowo	Snice		
			Zdrębowo, część kolonii Delowo	Zdrābòwò		
			Stężycka Huta, wieś	Stāžēckô Hēta		
			Szymbark, wieś	Szimbark		
			Drozdowo, część wsi Szymbark	Drozdowò		
			Kolano, kolonia	Kòlano		
			Wieżyca, część wsi Szymbark	Wieżēca		
			Smokowo, wieś	Smòkòwò		
			Uniradze, część wsi Smokowo	Ùniredzé		
			Zgorzałe, wieś	Zgòrzałé		
			Chróstowo, część wsi Żuromino	Chróstowò		

				Dubowo, wieś	Dubòwò		
				Betlejem, część wsi Gapowo	Betlejem		
				Przymuszewo, część kolonii Delowo	Przëmùszewò		
				Czapielski Młyn, część wsi Nowe Czaple	Czapelszi Mlin		20.05.2008
				Gołubie, wieś	Golëbie		
				Kamienica Szlachecka, wieś	Kamiénca Szlacheckò		
				Klukowa Huta, wieś	Klëkòwò Hëta		
				Wygoda Łączyńska, część wsi Łączyno	Łączzińskò Wigòda		
				Niesiołowice, wieś	Niesołejce		
				Nowa Wieś, wieś	Nowô Wies		
				Pierszczewko, wieś	Pierszczewkò		
				Pierszczewo, wieś	Pierszczewò		
				Żuromino, wieś	Žëromino		
4.	Chmielno (gm. w.)	kartuski	pomorskie	Borzestowo, wieś	Bòrzestowò	kaszubski	3.12.2007
				Grodzisko, część wsi Borzestowo	Grodzëskò		

			Stary Dwór, część wsi Borzestowo	Stôri Dwór		
			Zajezerze, część wsi Borzestowo	Zajezerzé		
			Borzestowska Huta, wieś	Bòrżestowskô Hëta		
			Chmielno, wieś	Chmielno		
			Babino, część wsi Chmielno	Babino		
			Bukowinki, część wsi Chmielno	Bùkòwinczi		
			Chmielonko, część wsi Chmielno	Chmielónkò		
			Osowa Góra, część wsi Chmielno	Òsowô Góra		
			Rekowo, część wsi Chmielno	Rekòwò		
			Węgliska, część wsi Chmielno	Wãglëska		
			Cegliska, część wsi Cieszenie	Ceglëska		
			Garcz, wieś	Gôrcz		

			Kożyczkowo, wieś	Kòžëczkòwò		
			Borczeni, część wsi Kożyczkowo	Bòrczëczë		
			Młyn Dolny, część wsi Kożyczkowo	Dólny Młin		
			Młyn Górny, część wsi Kożyczkowo	Górny Młin		
			Rzym, część wsi Kożyczkowo	Rzim		
			Stanowisko, część wsi Kożyczkowo	Stónowiskò		
			Miechucino, wieś	Miechùcëno		
			Glinno, część wsi Miechucino	Glinno		
			Koryta, część wsi Miechucino	Kòrëta		
			Miechucińskie Chrósty, część wsi Miechucino	Miechùcczë Chróstë		
			Przewóz, wieś	Przewóz		
			Sznurki, kolonia	Sznërczi		
			Haska, osada	Hòska		

				Maks, osada	Maks		
				Dejk, część wsi Reskowo	Dejk		
				Lipowiec, część wsi Reskowo	Lëpówc		
				Zawory, wieś	Zôwòrë		
5.	Leśnica (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	Czarnocin, wieś	Scharnosin	niemiecki	11.04.2008
				Dolna, wieś	Dollna		
				Góra Świętej Anny, wieś	Sankt Annaberg		
				Kadłubiec, wieś	Kadlubietz		
				Krasowa, wieś	Krassowa		
				Leśnica, miasto	Leschnitz		
				Lichynia, wieś	Lichinia		
				Łąki Kozielskie, wieś	Lenkau		
				Poręba, wieś	Poremba		
				Raszowa, wieś	Raschowa		
				Wysoka, wieś	Wyssoka		
				Zalesie Śląskie, wieś	Salesche		
6.	Rudnik (gm. w.)	raciborski	śląskie	Łubowice, wieś	Lubowitz		
7.	Tarnów Opolski (gm. w.)	opolski	opolskie	Kąty Opolskie, wieś	Konty	niemiecki	14.04.2008
				Kosorowice, wieś	Kossorowitz		

				Miedziana, wieś	Kupferberg		
				Nakło, wieś	Nakel		
				Przywory, wieś	Przywor		
				Raszowa, wieś	Raschau		
				Tarnów Opolski, wieś	Tarnau		
				Walidrogi, wieś	Schulenburg		
8.	Chrząstowice (gm. w.)	opolski	opolskie	Chrząstowice, wieś	Chronstau	niemiecki	20.05.2008
				Daniec, wieś	Danietz		
				Dąbrowice, wieś	Dombrowitz		
				Dębie, wieś	Dembio		
				Dębska Kuźnia, wieś	Dembiohammer		
				Falmirowice, wieś	Fallmirowitz		
				Lędziny, wieś	Lendzin		
				Niwki, wieś	Tempelhof		
				Suchy Bór, wieś	Derschau		
9.	Izbicko (gm. w.)	strzelecki	opolskie	Borycz, wieś	Boritsch	niemiecki	20.05.2008
				Grabów, wieś	Grabow		
				Izbicko, wieś	Stubendorf		
				Krośnica, wieś	Kroschnitz		
				Ligota Czamborowa, wieś	Tschammer Ellguth		
				Otmice, wieś	Ottmütz		

				Poznowice, wieś	Posnowitz		
				Siedlec, wieś	Schedlitz		
				Sprzęcice, wieś	Sprentschütz		
				Suchodaniec, wieś	Sucho-Danietz		
				Utrata, wieś	Zauche		
10.	Puńsk (gm. w.)	sejneński	podlaskie	Boksze-Osada, wieś	Bokšiai	litewski	20.05.2008
				Buda Zawidugierska, wieś	Vidugirių Būda		
				Buraki, wieś	Burokai		
				Dowiaciszki, osada	Dievetišké		
				Dziedziule, wieś	Didžiuliai		
				Giłusze, wieś	Giluišiai		
				Kalinowo, wieś	Kalinavas		
				Kompocie, wieś	Kampuočiai		
				Krejwiany, wieś	Kreivėnai		
				Nowiniki, wieś	Navinykai		
				Ogórki, wieś	Agurkiai		
				Oszkinie, wieś	Ožkiniai		
				Pełele, wieś	Peleliai		
				Poluńce, wieś	Paliūnai		
				Przystawańce, wieś	Pristavonys		
				Puńsk, wieś	Punskas		

				Rejsztokiemie, wieś	Raistiniai		
				Sankury, wieś	Sankūrai		
				Sejwy, wieś	Seivai		
				Skarkiszki, wieś	Skarkiškiai		
				Szlinokiemie, wieś	Šlynakiemis		
				Tauroszyzki, wieś	Taurusiškės		
				Trakiszki, wieś	Trakiškės		
				Trompole, wieś	Trumpalis		
				Widugiery, wieś	Vidugiriai		
				Wilkopedzie, wieś	Vilkapėdžiai		
				Wojciuliszki, wieś	Vaičiuliškės		
				Wojtokiemie, wieś	Vaitakiemis		
				Wołyńce, wieś	Valinčiai		
				Żwikiele, wieś	Žvikeliai		
11.	Dobrodzień (gm. m-w.)	oleski	opolskie	Dobrodzień, miasto	Guttentag	niemiecki	4.07.2008
				Bąki, przysiółek wsi Bzinica Stara	Bonken		
				Błachów, wieś	Blachow		
				Bzinica Nowa, wieś	Wilhelmshort		
				Bzinica Stara, wieś	Bzinitz		

			Bzionków, część wsi Rzędowice	Bziunkau		
			Dąbrowica, kolonia	Dombrowitze		
			Główczyce, wieś	Glowtschütz		
			Gosławice, wieś	Goslawitz		
			Klekotna, wieś	Charlottenthal		
			Kocury, wieś	Kotzuren		
			Kolejka, wieś	Heine		
			Ligota Dobrodzieńska, wieś	Ellguth Guttentag		
			Liszczok, część wsi Pietraszów	Liszczok		
			Makowczyce, wieś	Makowtschütz		
			Malichów, przysiółek wsi Warłów	Malchow		
			Myślina, wieś	Mischline		
			Pietraszów, wieś	Petershof		
			Pludry, wieś	Pluder		
			Rędzina, przysiółek wsi Klekotna	Rendzin		
			Rzędowice, wieś	Rzendowitz		

				Szemrowice, wieś	Schemrowitz		
				Turza, wieś	Thursy		
				Warłów, wieś	Warlow		
				Zwóz, wieś	Zwoos		
12.	Jemielnica (gm. w.)	strzelecki	opolskie	Barut, wieś	Liebenhain	niemiecki	14.11.2008
				Gąsiorowice, wieś	Gonschiorowitz		
				Jemielnica, wieś	Himmelwitz		
				Łaziska, wieś	Lasisk		
				Piotrówka, wieś	Petersgrätz		
				Wierchlesie, wieś	Wierschlesche		
13.	Kolonowskie (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	Kolonowskie, miasto	Colonnowska	niemiecki	14.11.2008
				Staniszczce Małe, wieś	Klein Stanisch		
				Staniszczce Wielkie, wieś	Groß Stanisch		
				Sporok, wieś	Carmerau		
14.	Krzanowice (gm. m-w.)	raciborski	śląskie	Bojanów, wieś	Bojanow	niemiecki	19.11.2008
				Borucin, wieś	Borutin		
				Krzanowice, miasto	Kranowitz		
				Pietraszyn, wieś	Klein Peterwitz		
				Wojnowice, wieś	Woinowitz		
							01.12.2009

15.	Ujazd (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	Balcarzowice, wieś	Balzarowitz	niemiecki	19.11.2008
				Jaryszów, wieś	Jarischau		
				Klucz, wieś	Klutschau		
				Niezdrowice, wieś	Niesdrowitz		
				Nogowczyce, wieś	Nogowschütz		
				Olszowa, wieś	Olschowa		
				Sieroniuwice, wieś	Schironowitz		
				Stary Ujazd, wieś	Alt Ujest		
				Ujazd, miasto	Ujest		
				Zimna Wódka, wieś	Kaltwasser		
16.	Zębowice (gm. w.)	oleski	opolskie	Kadłub Wolny, wieś	Frei Kadlub	niemiecki	19.11.2008
				Knieja, wieś	Kneja		
				Kosice, przysiółek wsi Radawie	Koschütz		
				Łąka, wieś	Lenke		
				Osiecko, wieś	Oschietzko		
				Poczółków, wieś	Poscholkau		
				Prusków, wieś	Pruskau		
				Radawie, wieś	Radau		
				Siedliska, wieś	Schiedlisk		

				Zębowice, wieś	Zembowitz		
17.	Biała (gm. m-w.)	prudnicki	opolskie	Biała, miasto	Zülz	niemiecki	24.11.2008
				Browiniec Polski, wieś	Probnitz		
				Brzeźnica, wieś	Bresnitz		
				Chrzelice, wieś	Schelitz		
				Czartowice, wieś	Schartowitz		
				Dębina, wieś	Dambine		
				Gostomia, wieś	Simsdorf		
				Górka Prudnicka, wieś	Ernestinenberg		
				Grabina, wieś	Grabine		
				Józefów, wieś	Josefsgrund		
				Kolnowice, wieś	Kohlsdorf		
				Krobusz, wieś	Krobusch		
				Żabnik, przysiółek wsi Krobusz	Ziabnik		
				Ligota Bialska, wieś	Ellguth		
				Łącznik, wieś	Lonschnik		
				Miłowice, wieś	Mühlsdorf		
Mokra, wieś	Mokrau						

				Nowa Wieś Prudnicka, wieś	Neudorf		
				Ogiernicze, wieś	Legelsdorf		
				Olbrachcice, wieś	Olbersdorf		
				Otoki, wieś	Ottok		
				Pogórze, wieś	Pogosch		
				Frącki, przysiółek wsi Pogórze	Fronzke		
				Prężyna, wieś	Groß Pramsen		
				Radostynia, wieś	Radstein		
				Rostkowice, wieś	Rosenberg		
				Solec, wieś	Altzülz		
				Śmicz, wieś	Schmitsch		
				Wasiłowice, wieś	Waschelwitz		
				Wilków, wieś	Wilkau		
18.	Gorlice (gm. w.)	gorlicki	małopolskie	Bielanka, wieś	Білянка	łemkowski	24.11.2008
19.	Strzeleczyki (gm. w.)	krapkowicki	opolskie	Dobra, wieś	Dobrau	niemiecki	24.11.2008
				Nowy Bud, przysiółek wsi Dobra	Neubude		
				Dziedzice, wieś	Sedschütz		

			Komorniki, wieś	Komornik		
			Nowy Młyn, przysiółek wsi Komorniki	Neumühle		
			Kujawy, wieś	Kujau		
			Łowkowice, wieś	Lobkowitz		
			Moszna, wieś	Moschen		
			Ursulanowice, przysiółek wsi Moszna	Ursulanowitz		
			Pisarzowice, wieś	Schreibersdorf		
			Buława, przysiółek wsi Pisarzowice	Buhlau		
			Raławiczki, wieś	Rasselwitz		
			Smolarnia, wieś	Pechhütte		
			Serwitut, przysiółek wsi Smolarnia	Serwitut		
			Strzeleczyki, wieś	Klein Strehlitz		
			Ścigów, wieś	Schiegau		
			Kopalina, przysiółek wsi Ścigów	Kopaline		
			Wawrzyńcowice	Lorenzdorf		

				Zielina, wieś	Zellin		
20.	Murów (gm. w.)	opolski	opolskie	Bukowo, wieś	Georgenwerk	niemiecki	31.03.2009
				Dębiniac, wieś	Dambinietz		
				Grabice, wieś	Zedlitz		
				Kały, wieś	Podewils		
				Młodnik, wieś	Süssenrode		
				Murów, wieś	Murow		
				Nowe Budkowice, wieś	Neu Budkowitz		
				Okoły, wieś	Tauenzinow		
				Radmierowice, wieś	Plümkenau		
				Stare Budkowice, wieś	Alt Budkowitz		
				Morcinek, przysiółek wsi Stare Budkowice	Morcinek		
				Święciny, wieś	Neuwedel		
				Zagwizdzie, wieś	Friedrichsthal		
21.	Walce (gm. w.)	krapkowicki	opolskie	Brozec, wieś	Broschütz	niemiecki	03.06.2009
				Ćwiercie, wieś	Schwärze		
				Dobieszowice, wieś	Dobersdorf		
				Grocholub, wieś	Grocholub		
				Kromolów, wieś	Kramelau		

				Rozkochów, wieś	Rosnochau		
				Stradunia, wieś	Straduna		
				Walce, wieś	Walzen		
				Zabierzów, wieś	Zabierzau		
22.	Głogówek (gm. m-w.)	prudnicki	opolskie	Biedrzychowice, wieś	Friedersdorf	niemiecki	01.12.2009
				Błazejowice Dolne, wieś	Blaschewitz		
				Dzierżysławice, wieś	Dirschelwitz		
				Kierpień, wieś	Kerpen		
				Leśnik, wieś	Leschnig		
				Mionów, wieś	Polnisch Müllmen		
				Mochów, wieś	Mochau		
				Nowe Kotkowice, wieś	Neu Kuttendorf		
				Rzepcze, wieś	Repsch		
				Stare Kotkowice, wieś	Alt Kuttendorf		
				Twardawa, wieś	Twardawa		
				Malkowice, przysiółek wsi Twardawa	Malkowitz		
				Wierzch, wieś	Deutsch Müllmen		
				Wróblin, wieś	Fröbel		
				Zawada, wieś	Zowade		

				Zwiastowice, wieś	Schwesterwitz		30.04.2010
				Golczowice, przysiółek wsi Zawada	Golschowitz		
				Mucków, przysiółek wsi Zawada	Mutzkau		
				But, przysiółek wsi Zawada	Neuvorwerk		
				Sysłów, przysiółek wsi Zawada	Syßlau		
				Głogówek, miasto	Oberglogau		
				Chudoba, przysiółek wsi Nowe Kotkowice	Schekai		
23.	Sierakowice (gm. w.)	kartuski	pomorskie	Ameryka, część wsi Leszczynki	Amerika	kaszubski	01.12.2009
				Bączka Huta, wieś	Bączkô Hëta		
				Borowy Las, wieś	Bòrowi Las		
				Bór, część wsi Szopa	Bór		
				Bukowo, kolonia	Bùkòwò		

			Ciechomie, część wsi Kamienica Królewska	Cechòmié		
			Dąbrowa Puzdrowska, część wsi Puzdrowo	Dąbrowa Pùzdrowskò		
			Długi Kierz, wieś	Dłudzi Czerz		
			Dolina Jadwigi, część wsi Smolniki	Dolèzna Jadwidzi		
			Gowidlino, wieś	Gòwidlèno		
			Jagodowo, część wsi Leszczynki	Jagòdowò		
			Janowo, część wsi Sierakowska Huta	Janowò		
			Jelonko, część wsi Sierakowska Huta	Jelónkò		
			Kamienica Królewska, wieś	Kamińca Królewskò		
			Kamienicki Młyn, wieś	Kamieniczi Młin		
			Kamienicka Huta, część wsi Leszczynki	Kamienickò Hëta		

			Kamionka Gowidlińska, część wsi Borowy Las	Kamiónka Gòwidlińskô		
			Karczewko, część wsi Sierakowice	Karczèwkò		
			Karłowo, część wsi Tuchlino	Karłowò		
			Karwacja, część wsi Mojusz	Karwacjò		
			Kawle, część wsi Gowidlino	Kawle		
			Koryto, część wsi Kamienica Królewska	Kòrèto		
			Kowale, osada	Kòwòle		
			Kujaty, wieś	Kùjòtë		
			Kukówka, część wsi Kamienicki Młyn	Kùkówka		
			Lemany, wieś	Lémanë		
			Leszczyнки, wieś	Leszczinczi		
			Lisie Jamy, część wsi Długi Kierz	Lësé Jamë		

			Łączki, część wsi Szopa	Łączzi		
			Łyśniewo Sierakowickie, wieś	Łėsniewò Serakòwsczé		
			Migi, kolonia	Mėdzi		
			Moczydło, część wsi Puzdrowo	Mòczėdło		
			Mojusz, wieś	Mòjsz		
			Mojuszewska Huta, wieś	Mòjszewskò Hėta		
			Mrozy, wieś	Mrozė		
			Nowa Ameryka, część wsi Leszczyнки	Nowò Amerika		
			Nowalczyisko, część wsi Kamienica Królewska	Nowalcėskò		
			Olszewko, część wsi Załakowo	Òlszėwkò		
			Paczewo, wieś	Paczewò		
			Pałubice, wieś	Pałėbice		
			Patoki, część wsi Sierakowska Huta	Patoczi		

			Piekielko, część wsi Sierakowice	Pieczelkò		
			Poljańska, część wsi Mojuszewska Huta	Pòliańskò		
			Poreby, część wsi Sierakowice	Pòràbë		
			Przylesie, część wsi Szklana	Przëlesé		
			Puzdrowo, wieś	Pùzdrowò		
			Sierakowice, wieś	Serakòjce		
			Sierakowska Huta, wieś	Serakòwskò Hëta		
			Skrzeszewo, wieś	Skrzeszewò		
			Smolniki, wieś	Smólniczi		
			Sosnowa Góra, część wsi Sierakowice	Sosnowò Góra		
			Srocze Góry, część wsi Leszczyński	Sroczé Górë		
			Stara Huta, wieś	Stôrò Hëta		

			Stara Maszyna, część wsi Mrozy	Stôrô Maszina		30.04.2010
			Szklana, wieś	Szklanô		
			Szopa, wieś	Szopa		
			Szramnica, część wsi Leszczyнки	Szramnica		
			Tuchlinek, kolonia wsi Tuchlino	Tëchlink		
			Tuchlino, wieś	Tëchlëno		
			Welk, część wsi Sierakowska Huta	Welk		
			Wygoda Sierakowska, część wsi Sierakowice	Wigòda Serakòwskô		
			Zarębisko, część wsi Kujaty	Zarãbiskò		
			Kokwino, część wsi Kamienica Królewska	Kòkwino		
			Rębienica, część wsi Tuchlino	Rãbiénica		
			Załakowo, wieś	Załkòwò		

24.	Komprachcice (gm. w.)	opolski	opolskie	Chmielowice, wieś	Chmiellowitz	niemiecki	01.12.2009
				Domecko, wieś	Dometzko		
				Dziekaństwo, wieś	Dziekanstwo		
				Komprachcice, wieś	Comprachtschütz		
				Ochodze, wieś	Ochotz		
				Osiny, wieś	Rothhaus		
				Polska Nowa Wieś, wieś	Polnisch Neudorf		
				Pucnik, przysiółek wsi Domecko	Simsdorf		
				Wawelno, wieś	Bowallno		
				Żerkowice, wieś	Zirkowitz		
25.	Dobrzeń Wielki (gm. w.)	opolski	opolskie	Borki, wieś	Borrek	niemiecki	01.12.2009
				Brzezie, wieś	Finkenstein		
				Chróścice, wieś	Chroszczütz		
				Czarnowąsy, wieś	Czarnowanz		
				Dobrzeń Mały, wieś	Klein Döbern		

				Dobrzeń Wielki, wieś	Groß Döbern		
				Krzanowice, wieś	Krzanowitz		
				Kup, wieś	Kupp		
				Świerkle, wieś	Horst		
26.	Bytów (gm. m-w.)	bytowski	pomorskie	Bory, osada leśna	Bòrë	kaszubski	01.12.2009
				Bytów, miasto	Bëtowò		
				Dąbie, wieś	Dąbié		
				Dąbki, osada	Dąbczi		
				Gostkowo, wieś	Gòstkòwò		
				Leśno, osada leśna	Lesno		
				Mała Wieś, przysiółek wsi Pomysk Wielki	Môłò Wies		
				Mądrzechowo, wieś	Mądrzechòwò		
				Mokrzyn, wieś	Mòkrzëno		
				Niezabyszewo, wieś	Niezabëszewò		
				Pomysk Mały, wieś	Môłi Pòmësk		

			Pomysk Wielki, wieś	Wiôldzi Pòmësk		30.04.2010	
			Pyszno, przysiółek wsi Sierzno	Pëszno			
			Pomyski Młyn, przysiółek wsi Pomysk Wielki	Pòmësczi Mlin			
			Rekowo, wieś	Rekówò			
			Rzepnica, wieś	Rzepnica			
			Szarzyn, przysiółek wsi Pomysk Wielki	Szarzëno			
			Świątkowo, wieś	Świątkòwò			
			Świerkówko, osada leśna	Swiérkówkò			
			Międzygórze, przysiółek wsi Pomysk Mały	Midzëgòrzé			
			Płotowo, wieś	Wiôldzé Płótowò			
			Płotówko, część wsi Płotowo	Mólé Płótowò			
			Sierzno, wieś	Sérzno			

27.	Szemud (gm. w.)	wejherowski	pomorskie	Będargowo, wieś	Bãdargòwò	kaszubski	30.04.2010
				Bojano, wieś	Bòjano		
				Częstkowo, wieś	Czãstkówó		
				Dobrzewino, wieś	Dobrzewino		
				Donimierz, wieś	Dolmiérz		
				Głazica, wieś	Glôzëca		
				Grabowiec, wieś	Grabówc		
				Jeleńska Huta, wieś	Jeleńskô Hëta		
				Kamień, wieś	Kamién		
				Kielno, wieś	Czelno		
				Koleczkowo, wieś	Kòleczkòwò		
				Kowalewo, wieś	Kòwòlewò		
				Leśno, wieś	Lesno		
				Łebno, wieś	Łebno		
				Łebieńska Huta, wieś	Łebińskô Hëta		
Przetoczyno, wieś	Przetoczëno						

				Rębiska, część wsi Warzno	Rãbiska		
				Szemud, wieś	Szëmôłd		
				Szemudzka Huta, wieś	Szëmôłdzkô Hëta		
				Warzno, wieś	Wôrzno		
				Zęblewo, wieś	Ząblewò		
				Karczemki, część wsi Dobrzewino	Karczemczì		
				Kieleńska Huta, wieś	Czelińskô Hëta		10.01.2011
28.	Linia (gm. w.)	wejherowski	pomorskie	Cieszonko, część wsi Miłoszewo	Ceszónkò	kaszubski	30.04.2010
				Dargolewo, część wsi Strzecz	Dargòlewò		
				Dąbrówka, część wsi Linia	Dąbrówka		
				Dąbrówka, część wsi Poblocie	Dąbrówka		
				Głodnica, część wsi Strzecz	Głodnica		

			Igrzyczno, osada	Jigržeczno		
			Jastrzębiec, przysiółek wsi Miłoszewo	Jastržebiok		
			Karpaty, przysiółek wsi Miłoszewo	Karpatě		
			Kętrzyno, wieś	Kãtrženo		
			Kobylasz, wieś	Kòbëlôsz		
			Kopce, część wsi Lewino	Kòpce		
			Kukówka, osada wsi Kobylasz	Kùkówka		
			Leobór, przysiółek wsi Lewino	Léòbòra		
			Lewinko, wieś	Lewinkò		
			Lewino, wieś	Lewino		
			Linia, wieś	Lëniò		
			Lipki, część wsi Tłuczewo	Lëpczi		
			Malinowy Rów, część wsi Miłoszewo	Malënowi Rów		

				Miłoszewo, wieś	Miłoszewò		
				Niedźwiadek, część wsi Poblócie	Miedwiedzòk		
				Niepoczółowice, wieś	Niepòczółowice		
				Osiek, wieś	Òsek		
				Poblócie, wieś	Pòblócé		
				Porzecze, część wsi Tłuczewo	Pòrzécze		
				Potęgowo, kolonia	Pòtãgòwò		
				Rosochy, przysiółek wsi Lewino	Rosochë		
				Smażyno, wieś	Smažëno		
				Starowiejski Rów, część wsi Poblócie	Stôromieszczi Rów		
				Strzecz, wieś	Strzëpcz		
				Szeperia, część wsi Poblócie	Szeperiò		
				Tłuczewo, wieś	Tłuczewò		

				Wronia, część wsi Tłuczewo	Wronica		
				Zakrzewo, wieś	Zakrzewo		
				Zielony Dwór, część wsi Strzepcz	Zelony Dwór		
29.	Łubniany (gm. w.)	opolski	opolskie	Biadacz, wieś	Biadacz	niemiecki	30.04.2010
				Brynica, wieś	Brinnitz		
				Dąbrówka Łubniańska, wieś	Lugnian Dombrowka		
				Grabie, wieś	Heinrichsfelde		
				Jelowa, wieś	Jellowa		
				Kępa, wieś	Kempa		
				Kobyłno, wieś	Kobyłno		
				Kolanowice, wieś	Kollanowitz		
				Luboszyce, wieś	Luboschütz		
				Łubniany, wieś	Lugnian		
				Masów, wieś	Massow		

30.	Prószków (gm. w.)	opolski	opolskie	Boguszyce, wieś	Boguschütz	niemiecki	30.04.2010
				Chrzaszczyce, wieś	Chrzumczütz		
				Chrzowice, wieś	Chrzowitz		
				Folwark, wieś	Follwark		
				Górki, wieś	Gorek		
				Jaśkowice, wieś	Jaschkowitz		
				Ligota Prószkowska, wieś	Ellguth Proskau		
				Nowa Kuźnia, wieś	Neuhammer		
				Prószków, miasto	Proskau		
				Winów, wieś	Winau		
				Zimnice Małe, wieś	Klein Schimnitz		
				Zimnice Wielkie, wieś	Gross Schimnitz		
				Złotniki, wieś	Zlattnik		
				Żlinice, wieś	Zlönitz		
Przysiecz, wieś	Przyschetz	17.11.2011					
31.	Gogolin	krapkowicki	opolskie	Zakrzów, wieś	Sakrau	niemiecki	30.04.2010

	(gm. m-w.)			Dąbrówka, wieś	Dombrowka		
				Górażdże, wieś	Goradze		
				Chorula, wieś	Chorulla		
				Malnia, wieś	Malnie		
				Odrawąż, wieś	Oderwanz		
				Kamionek, wieś	Klein Stein		
				Kamień Śląski, wieś	Gross Stein		
				Obrowiec, wieś	Oberwitz		
32.	Lasowice Wielkie (gm. w.)	kluczborski	opolskie	Chocianowice, wieś	Kotschanowitz	niemiecki	16.08.2010
				Chudoba, wieś	Kudoba		
				Ciarka, wieś	Schiorke		
				Gronowice, wieś	Grunowitz		
				Jasienie, wieś	Jaschine		
				Laskowice, wieś	Laskowitz		
				Lasowice Małe, osada	Klein Lassowitz		
				Lasowice Wielkie, wieś	Gross Lassowitz		

				Oś, wieś	Marienfeld		
				Szumirad, wieś	Sausenberg		
				Trzebiszyn, wieś	Trebitschin		
				Tuły, wieś	Thule		
				Wędrynia, wieś	Wendrin		
33.	Kartuzy (gm. m-w.)	kartuski	pomorskie	Bącz, wieś	Bącz	kaszubski	16.08.2010
				Borowo, wieś	Bòrowò		
				Brodnica Dolna, wieś	Dólnò Brodnica		
				Brodnica Górna, wieś	Górnò Brodnica		
				Dzierżążno, wieś	Dzérżążno		
				Głusino, wieś	Głészëno		
				Grzybno, wieś	Grzëbno		
				Kaliska, wieś	Kalëska		
				Kartuzy, miasto	Kartuzë		
				Kiełpino, wieś	Kôłpino		
				Kolonia, wieś	Kòloniô		
				Kosy, wieś	Kòsë		

				Łapalice, wieś	Łapalëce		
				Mezowo, wieś	Mézowò		
				Mirachowo, wieś	Mirochòwò		
				Nowa Huta, wieś	Nowô Hëta		
				Prokowo, wieś	Prokòwò		
				Ręboszewo, wieś	Rãbòszewò		
				Sianowo, wieś	Swiònowò		
				Sianowska Huta, wieś	Swiònowskô Hëta		
				Sitno, wieś	Sëtno		
				Smętowo Chmieleńskie, wieś	Chmieleńszcë Smätowò		
				Staniszewo, wieś	Stajszewò		
				Stara Huta, wieś	Stôrô Hëta		
				Strysza Buda, wieś	Strëszô Bùda		
				Pomiczyńska Huta, wieś	Pòmieczińskô Hëta		29.04.2011
34.	Bierawa (gm. w.)	kędzierzyńsko- kozielski	opolskie	Bierawa, wieś	Birawa	niemiecki	10.01.2011
				Brzeźce, wieś	Brzezetz		

				Goszyce, wieś	Goschütz		
				Grabówka, wieś	Sackenhoyrn		
				Kotlarnia, wieś	Jakobswalde		
				Lubieszów, wieś	Libischau		
				Ortowice, wieś	Ortowitz		
				Stara Kuźnia, wieś	Klein Althammer		
				Stare Koźle, wieś	Alt Cosel		
				Dziergowice, wieś	Oderwalde		24.05.2011
35.	Brusy (gm. m-w.)	chojnicki	pomorskie	Antoniewo, wieś	Antóniewò	kaszubski	10.01.2011
				Asmus, wieś	Asmùs		
				Blewiec, osada leśna wsi Lubnia	Bléwc		
				Broda, kolonia	Broda		
				Brusy, miasto	Brusë		
				Brusy-Jagle, wieś	Brusë-Jagle		
				Brusy-Wybudowanie, wieś	Brusë-Pùstczy		

			Chłopowy, osada	Chłopòwò		
			Czapiewice, wieś	Czôpiewice		
			Czapiewice- Wybudowanie, osada wsi Czapiewice	Czôpiewice- Pùstczi		
			Czarniż, wieś	Czôrnéż		
			Czarnowo, wieś	Czôrnówò		
			Czernica, wieś	Czerznica		
			Czyczkowy, wieś	Czëczkòwë		
			Czyczkowy- Wybudowanie, osada wsi Czyczkowy	Czëczkòwë- Pùstczi		
			Dąbrówka, wieś	Dąbrówka		
			Dębowa Góra, osada leśna wsi Męcikał	Dąbòwò Góra		
			Gacnik, wieś	Gacnik		
			Giełdon, wieś	Dzëldón		
			Główczewice, wieś	Główczëce		

			Huta, wieś	Hëta		
			Kaszuba, wieś	Kaszëba		
			Kinice, wieś	Czinice		
			Kosobudy, wieś	Kòsobùdë		
			Kosobudy-Wybudowanie, osada wsi Kosobudy	Kòsobùdë- Pùstczi		
			Krównia, wieś	Krówniô		
			Kruszyn, wieś	Krëszëniô		
			Lamk, wieś	Lamk		
			Laska, wieś	Lôska		
			Lendy, wieś	Lãdë		
			Leśnictwo Gieldon, osada leśna wsi Czarniż	Lesyństwò Dżeldón		
			Leśno, wieś	Lesno		
			Leśno-Wybudowanie, osada leśna wsi Leśno	Lesno- Pùstczi		
			Lubnia, wieś	Lubniô		

			Lubnia-Wybudowanie, osada wsi Lubnia	Lubniô- Pùstczi		
			Małe Chełmy, wieś	Môlé Chelmë		
			Małe Chełmy- Wybudowanie, osada wsi Małe Chełmy	Môlé Chelmë- Pùstczi		
			Męcikał, wieś	Măcëkôł		
			Męcikał-Struga, część wsi Męcikał	Măcëkôł-Strëga		
			Młynek, osada leśna	Młink		
			Okręglik, wieś	Òkrăglëk		
			Orlik, wieś	Òrlik		
			Parowa, osada	Pôrowa		
			Parzyn, wieś	Pôrzin		
			Peplin, wieś	Peplin		
			Pokrzywno, kolonia	Pòkrziwno		
			Przymuszewo, wieś	Przëmùszewò		
			Rolbik, wieś	Rólbiék		

			Rudziny, wieś	Rëdzënë		
			Skoszewo, wieś	Skòszewò		
			Spierwia, osada leśna wsi Męcikał	Spiérwiô		
			Turowiec, kolonia	Turówc		
			Warszyn, osada leśna wsi Kaszuba	Warszëno		
			Widno, wieś	Widno		
			Wielkie Chełmy, wieś	Dużé Chëlmë		
			Wielkie Chełmy- Wybudowanie, osada wsi Wielkie Chełmy	Dużé Chëlmë- Pùstczy		
			Windorp, wieś	Windorp		
			Wysoka Zaborska, wieś	Wësokô Zòbòrskô		
			Zalesie, wieś	Zôles		
			Zalesie-Wybudowanie, osada wsi Zalesie	Zôles- Pùstczy		
			Żabno, wieś	Żòbno		

				Małe Glišno, wieś	Glësno		
36.	Parchowo (gm. w.)	bytowski	pomorskie	Bawernica, kolonia	Bawernica	kaszubski	10.01.2011
				Chośnica, wieś	Chòsznica		
				Chałupa, osada	Chałëpa		
				Folwark, osada	Fòlwark		
				Grabowo Parchowskie, wieś	Grabòwò Parchòwsczi		
				Jamno, wieś	Jòmno		
				Ceglarnia, przysiółek wsi Jamno	Ceglarniô		
				Jamnowski Młyn, przysiółek wsi Jamno	Jómsczi Młin		
				Jeleńcz, wieś	Jeléncz		
				Mirosław, część wsi Jeleńcz	Mirosłòw		
Nakla, wieś	Nòklô						

			Glinowo-Leśniczówka, część wsi Nakła	Głënowszé Lesyństwò		
			Józefata Dolina, część wsi Nakła	Dolëzna Jozefata		
			Kłótnica, część wsi Nakła	Kłótnica		
			Skrobacz, część wsi Nakła	Skrobôcz		
			Wola, część wsi Nakła	Wólò		
			Wygoda, przysiółek wsi Nakła	Wigòda		
			Nowa Wieś, wieś	Nowo Wies		
			Baranowo, przysiółek wsi Nowa Wieś	Baranowò		
			Parchowo, wieś	Parchòwò		
			Frydrychowo, przysiółek wsi Parchowo	Fridrichòwò		
			Karłowo, część wsi Parchowo	Karłowò		
			Parchowski Bór, przysiółek wsi Parchowo	Parchòwsczi Bór		

				Parchowski Młyn, przysiółek wsi Parchowo	Parchòwsczi Młin		
				Wiślany, część wsi Parchowo	Wiszlónë		
				Zielony Dwór, część wsi Parchowo	Zelony Dwór		
				Garbacz, przysiółek wsi Sylczno	Garbôcz		
				Soszyca, przysiółek wsi Bukówko	Soszëca		
				Struga, osada	Strëga		
				Gołzewo, wieś	Gôłzewò		24.05.2011
				Gołzewo, część wsi Gołzewo	Gôłzewò		
				Sylczno, wieś	Sélczo		
				Sumin, osada	Sumino		
				Żukówko, wieś	Żukówkò		
				Bylina, przysiółek wsi Bukówko	Bëlëno		
37.	Orla	bielski	podlaskie	Antonowo, kolonia	Антоново	białoruski	11.01.2011

(gm. w.)			Baranowce, kolonia	Бараноўцы	
			Czechy Zabłotne, wieś	Чахі Заболотны	
			Dydule, wieś	Дыдулі	
			Gregorowce, wieś	Рыгороўцы	
			Koszele, wieś	Кошэлі	
			Koszki, wieś	Кошкі	
			Kruhłe, kolonia	Круглэ	
			Krywiatycze, wieś	Крывятычы	
			Malinniki, wieś	Маліннікі	
			Malinniki-Kolonia, kolonia	Маліннікі-Колёнія	
			Mikłasze, wieś	Міклашы	
			Moskiewce, wieś	Москоўцы	
			Oleksze, wieś	Олекшы	
			Orla, wieś	Орля	
			Paszkowszczyzna, wieś	Пашкоўшчына	

				Pawlinowo, wieś	Паўліново		
				Reduty, wieś	Рудуты		
				Spiczki, wieś	Спічкі		
				Szczyty-Dzięciołowo, wieś	Шчыты-Дзенцёлово		
				Szczyty-Nowodwory, wieś	Шчыты-Новодворы		
				Szernie, wieś	Шэрні		
				Topczykały, wieś	Топчыкалы		
				Wólka, wieś	Волька		
				Wólka Wygonowska, wieś	Волька Выганоўска		
				Gredele, wieś	Грэдэлі		17.11.2011
				Gredele-Kolonia, kolonia	Грэдэлі-Колёнія		
38.	Reńska Wieś (gm. w.)	kędzierzyńsko-kozielski	opolskie	Bytków, wieś	Pickau	niemiecki	11.01.2011
				Dębowa, wieś	Dembowa		
				Długomiłowice, wieś	Langlieben		

				Gieraltowice, wieś	Gieraltowitz		
				Kamionka, wieś	Kamionka		
				Komorno, wieś	Komorno		
				Łężce, wieś	Lenschütz		
				Mechnica, wieś	Mechnitz		
				Naczysławki, wieś	Klein Nimsdorf		
				Poborszów, wieś	Poborschau		
				Pociękarb, wieś	Potzenkarb		
				Pokrzywnica, wieś	Nesselwitz		
				Radziejów, wieś	Juliusburg		
				Reńska Wieś, wieś	Reinschdorf		
				Większyce, wieś	Wiegenschütz		
39.	Sulęczyno (gm. w.)	kartuski	pomorskie	Amalka, część wsi Podjazy	Amalka	kaszubski	13.01.2011
				Bielawki, część wsi Kistowo	Biélôwczî		
				Borek Kamienny, wieś	Kamiany Bórk		

			Borowiec, część wsi Węsiory	Bòrówc		
			Bukowa Góra, wieś	Bùkòwô Góra		
			Chojna, część wsi Kistowo	Chòjna		
			Czarlino, część wsi Węsiory	Czòrlëno		
			Kistowo, wieś	Czistowò		
			Kistówko, część wsi Kistowo	Czistówkò		
			Kołodzieje, wieś	Kòłodzeje		
			Mściszewice, wieś	Mscëszejce		
			Nowe Pole, część wsi Sucha	Nowé Pòle		
			Nowy Dwór, osada	Nowi Dwór		
			Ogonki, wieś	Ògónczi		
			Ostrowite, osada	Òstrowité		
			Podjazy, wieś	Pòdjazë		

				Sucha, wieś	Sěchô		
				Sulęczyno, wieś	Sělęczëno		
				Węsiory, wieś	Wäsorë		
				Widna Góra, część wsi Podjazy	Widnô Góra		
				Zdunowice, osada	Zdënejce		
				Żakowo, wieś	Żôkòwò		
				Skoczkowo, część wsi Mściszewice	Skòczkòwò		
				Lewinowo, część wsi Mściszewice	Lewinowò		
				Przemielnica, część wsi Kistowo	Przmiélnica		
				Bębny, część wsi Mściszewice	Bãbnë		
				Golica, część wsi Mściszewice	Gòlëca		
40.	Polska Cerekiew (gm. w.)	kędzierzyńsko- kozielski	opolskie	Ciężkowice, wieś	Czienskowitz	niemiecki	29.04.2011
				Dzielawy, wieś	Dzielau		

				Grzędzin, wieś	Grzendzin		
				Jaborowice, wieś	Jaborowitz		
				Ligota Mała, wieś	Klein Ellguth		
				Łaniec, wieś	Lanietz		
				Mierzęcín, wieś	Mierzenzin		
				Polska Cerekiew, wieś	Groß Neukirch		
				Połowa, wieś	Puhlau		
				Witosławice, wieś	Witoslawitz		
				Wronin, wieś	Wronin		
				Zakrzów, wieś	Sakrau		
41.	Somonino (gm. w.)	kartuski	pomorskie	Borcz, wieś	Bórcz	kaszubski	29.04.2011
				Egiertowo, wieś	Egertowò		
				Goręczyno, wieś	Gòrãczëno		
				Hopowo, wieś	Hopòwò		
				Kamela, wieś	Kamëla		
				Kaplica, wieś	Kaplëca		
				Ostrzyce, wieś	Òstrzëce		

				Piotrowo, wieś	Piotrowò		
				Ramleje, wieś	Ramleje		
				Rąty, wieś	Rąṭë		
				Rybaki, wieś	Rëbackô Hëta		
				Sławki, wieś	Słówczy		
				Somonino, wieś	Somònino		
				Starkowa Huta, wieś	Starkòwô Hëta		
				Połączyno, wieś	Pòłączëno		17.11.2011
				Wyczechowo, wieś	Wiczechòwò		
42.	Uście Gorlickie (gm. w.)	gorlicki	małopolskie	Blechnarka, wieś	Бліхнарка	łemkowski	17.11.2011
				Gładyszów, wieś	Гладышів		
				Konieczna, wieś	Конечна		
				Kunkowa, wieś	Кункова		
				Nowica, wieś	Новиця		
				Regietów, wieś	Регетів		
				Ropki, wieś	Ріпки		
				Zdynia, wieś	Ждыня		

Załącznik nr 6

Lista gmin wpisanych na podstawie art. 10 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r.
o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym
(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)
do Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy

L.p.	Nazwa gminy	Powiat	Województwo	Język pomocniczy	Data wpisu
1	Radłów (gm. w.)	oleski	opolskie	niemiecki	25.01.2006
2	Chrzastowice (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	25.01.2006
3	Izbicko (gm. w.)	strzelecki	opolskie	niemiecki	06.03.2006
4	Biała (gm. m-w.)	prudnicki	opolskie	niemiecki	06.03.2006
5	Walce (gm. w.)	krapkowicki	opolskie	niemiecki	04.04.2006
6	Strzeleczyki (gm. w.)	krapkowicki	opolskie	niemiecki	17.05.2006
7	Leśnica (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	niemiecki	17.05.2006
8	Puńsk (gm. w.)	sejneński	podlaskie	litewski	25.05.2006
9	Prószków (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	11.07.2006
10	Parchowo (gm. w.)	bytowski	pomorskie	kaszubski	16.08.2006
11	Jemielnica (gm. w.)	strzelecki	opolskie	niemiecki	28.08.2006
12	Ujazd (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	niemiecki	28.08.2006
13	Kolonowskie (gm. m-w.)	strzelecki	opolskie	niemiecki	22.09.2006
14	Lasowice Wielkie (gm. w.)	kluczborski	opolskie	niemiecki	18.10.2006
15	Reńska Wieś (gm. w.)	kędzierzyńsko -kozielski	opolskie	niemiecki	26.10.2006
16	Tarnów Opolski (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	15.02.2007
17	Bierawa (gm. w.)	kędzierzyńsko -kozielski	opolskie	niemiecki	23.04.2007
18	Zębówice (gm. w.)	oleski	opolskie	niemiecki	23.10.2007
19	Sierakowice (gm. w.)	kartuski	pomorskie	kaszubski	23.10.2007

20	Hajnówka (gm. m.)	hajnowski	podlaskie	białoruski	03.12.2007
21	Turawa (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	12.09.2008
22	Dobrzeń Wielki (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	22.04.2009
23	Głogówek (gm. m-w.)	prudnicki	opolskie	niemiecki	22.04.2009
24	Murów (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	22.04.2009
25	Orla (gm. w.)	bielski	podlaskie	białoruski	07.05.2009
26	Dobrodzień (gm. m-w.)	oleski	opolskie	niemiecki	13.05.2009
27	Komprachcice (gm. w.)	opolski	opolskie	niemiecki	04.06.2009
28	Narewka (gm. w.)	hajnowski	podlaskie	białoruski	16.06.2009
29	Czyże (gm. w.)	hajnowski	podlaskie	białoruski	08.02.2010
30	Hajnówka (gm. w.)	hajnowski	podlaskie	białoruski	28.05.2010

Liczba obywateli polskich deklarujących przynależność do mniejszości narodowych i etnicznych w poszczególnych województwach oraz liczba osób deklarujących używanie w kontaktach domowych języka kaszubskiego w poszczególnych województwach

(Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r.)

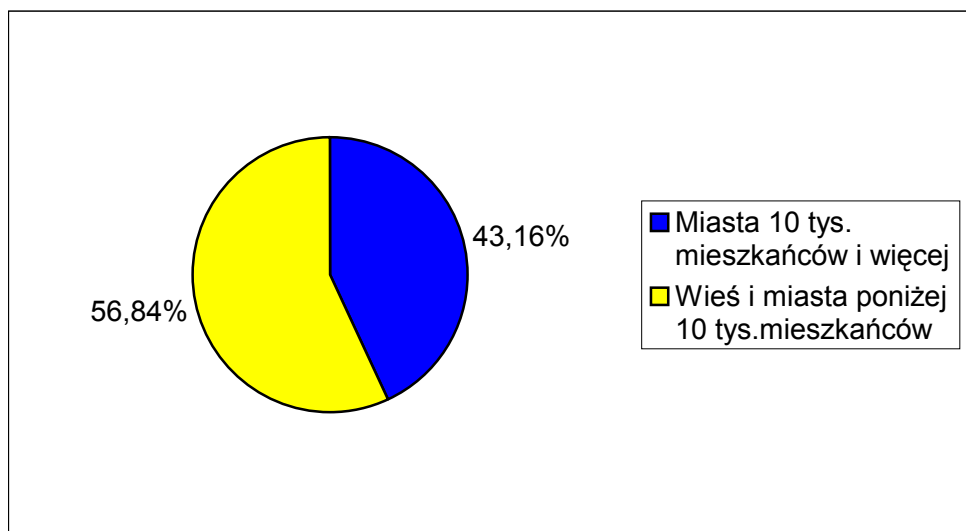
<u>Województwo</u>	Liczba obywateli polskich należących do mniejszości	Odsetek osób należących do mniejszości wśród mieszkańców województwa	Liczba osób posługujących się w kontaktach domowych językiem kaszubskim	Odsetek osób posługujących się w kontaktach domowych językiem kaszubskim wśród mieszkańców województwa
Dolnośląskie	8 429	0,28993	2	0,00007
Kujawsko-Pomorskie	1 615	0,07804	22	0,00106
Lubelskie	1 408	0,06403	3	0,00014
Lubuskie	2 433	0,24114	0	0
Łódzkie	1 851	0,07084	1	0,00004
Małopolskie	5 734	0,17739	4	0,00012
Mazowieckie	4 075	0,07953	16	0,00031
Opolskie	105 509	9,90655	1	0,00009
Podkarpackie	4 071	0,19350	1	0,00005
Podlaskie	53 807	4,45199	3	0,00025
Pomorskie	5 560	0,25506	52 588	2,41240
Śląskie	32 679	0,68901	7	0,00015
Świętokrzyskie	507	0,03908	0	0
Warmińsko-Mazurskie	17 096	1,19690	11	0,00077
Wielkopolskie	2 543	0,07587	5	0,00015
Zachodniopomorskie	5 956	0,35072	1	0,00006

Mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym według miejsca zamieszkania

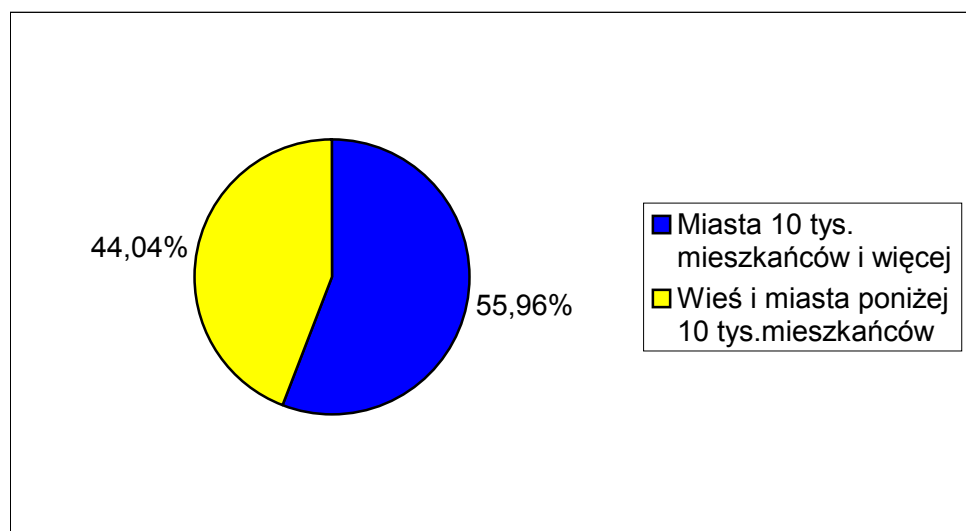
(Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r.)

Białorusini

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	43,16%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	56,84%

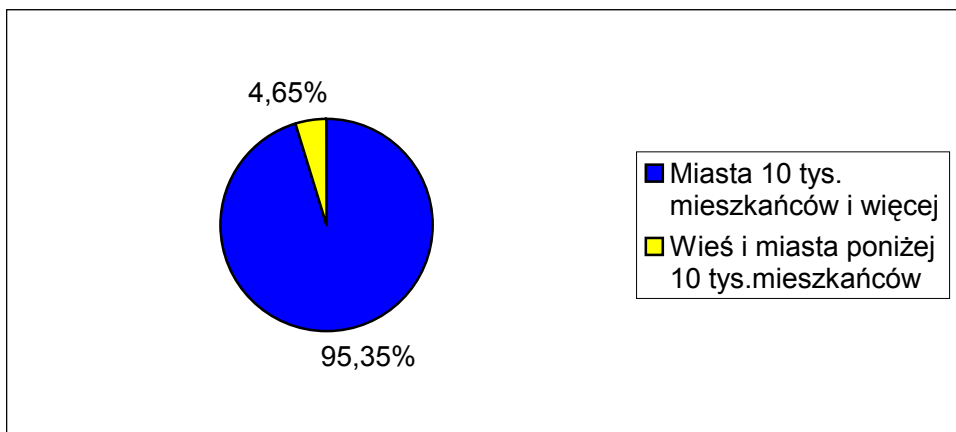
Czesi

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	55,96%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	44,04%

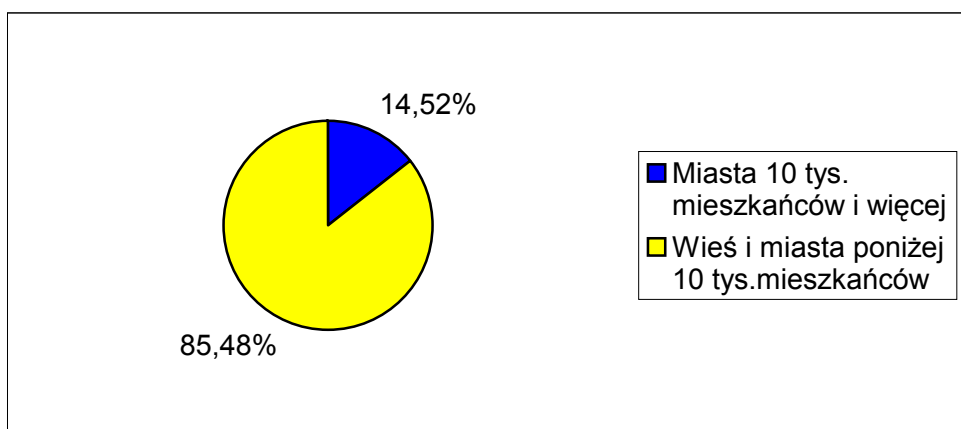
Karaimi

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	95,35%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	4,65%

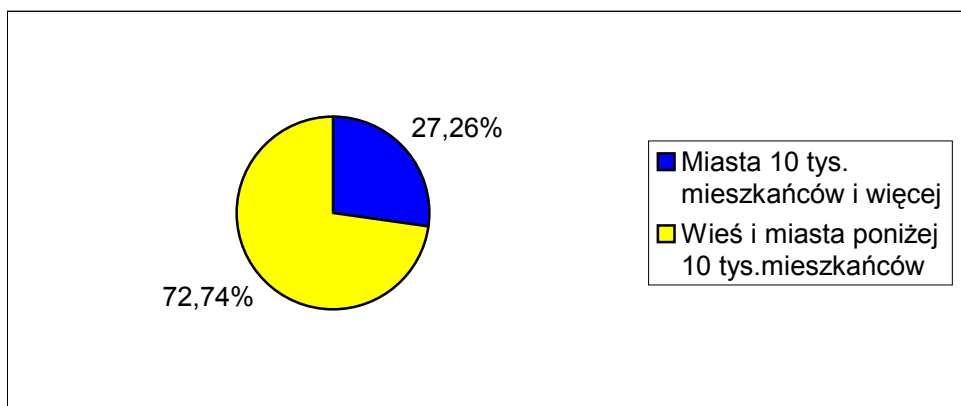
Litwini

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	14,52%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	85,48%

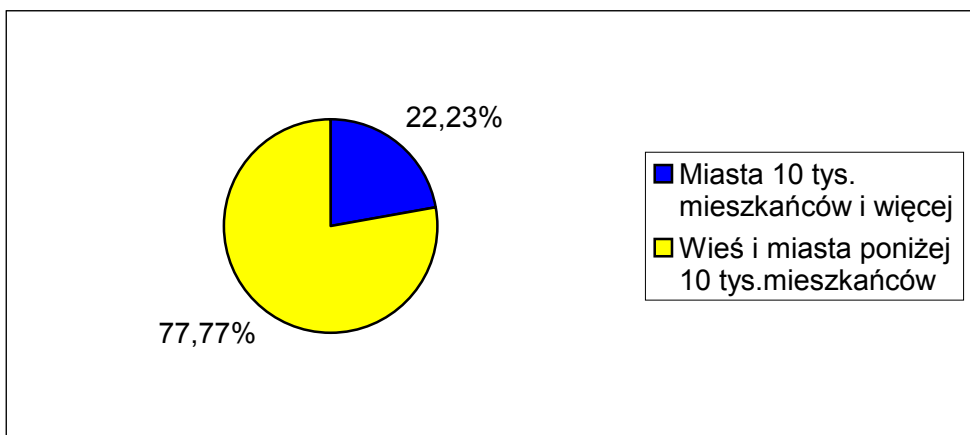

Łemkowie

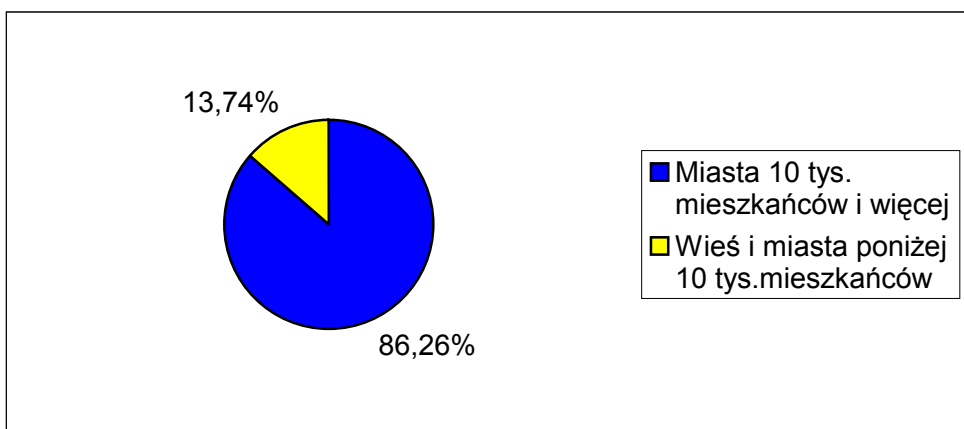
Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	27,26%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	72,74%

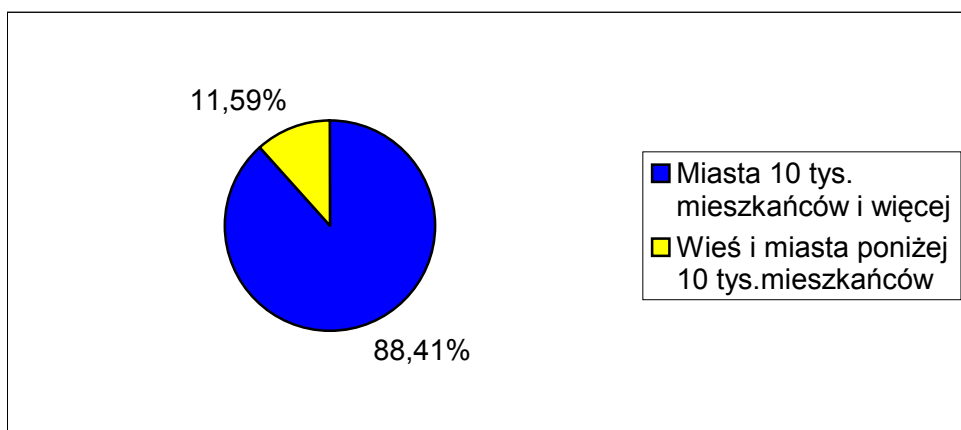
Niemcy	
Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	22,23%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	77,77%

Ormianie	
Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	86,26%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	13,74%

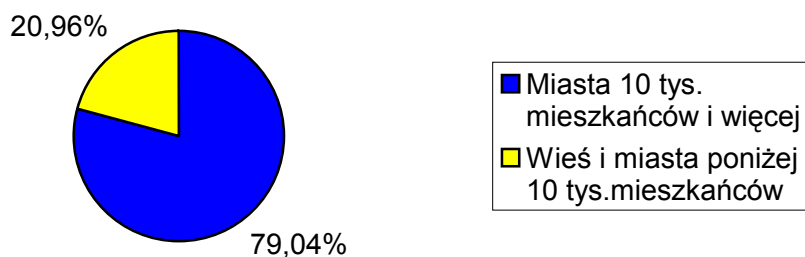

Romowie	
Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	88,41%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	11,59%

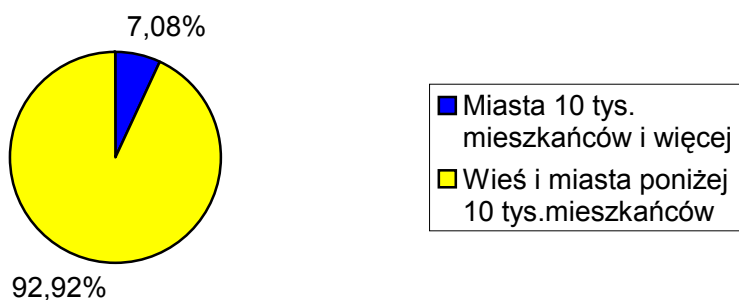
Rosjanie

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	79,04%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	20,96%

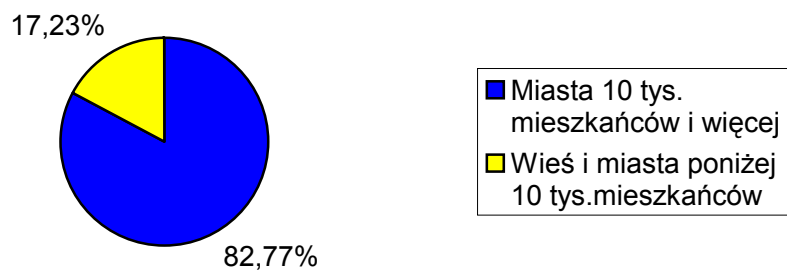
Słowacy

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	7,08%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	92,92%

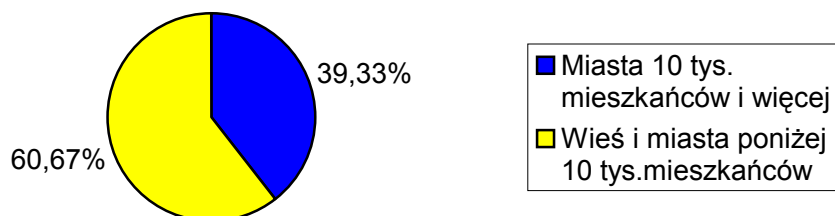
Tatarzy

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	82,77%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	17,23%

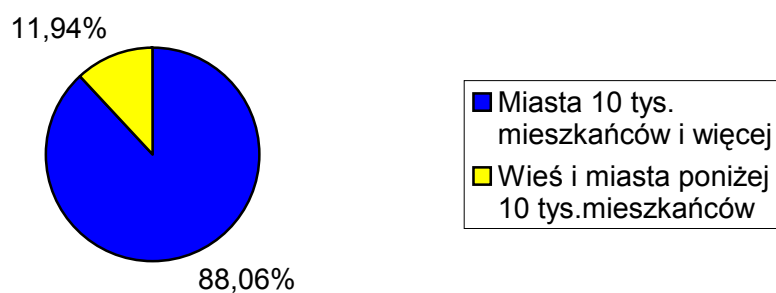
Ukraińcy

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	39,33%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	60,67%

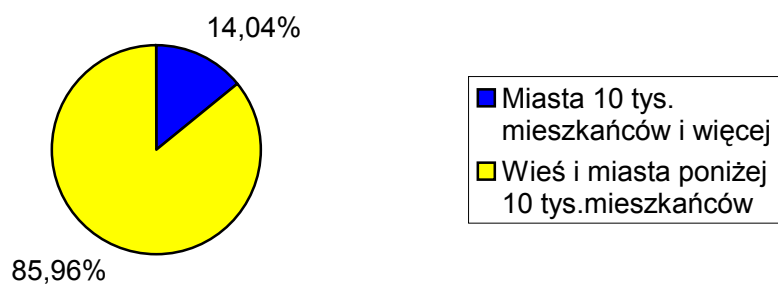
Żydzi

Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	88,06%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	11,94%

Osoby posługujące się w kontaktach domowych językiem kaszubskim

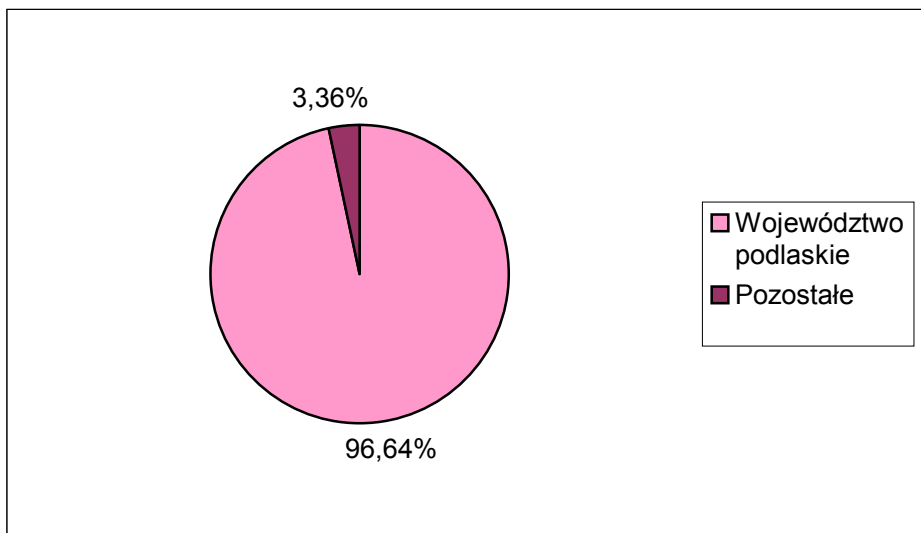
Miasta 10 tys. mieszkańców i więcej	14,04%
Wieś i miasta poniżej 10 tys.mieszkańców	85,96%

**Rozmieszczenie mniejszości narodowych i etnicznych
oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym**
(Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r.)

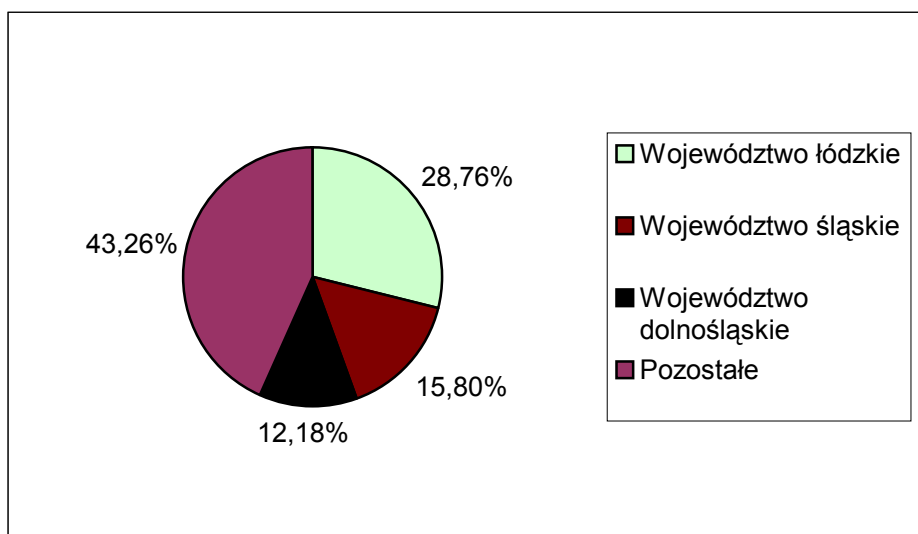
Białorusini

Województwo podlaskie	96,64%
Pozostałe	3,36%

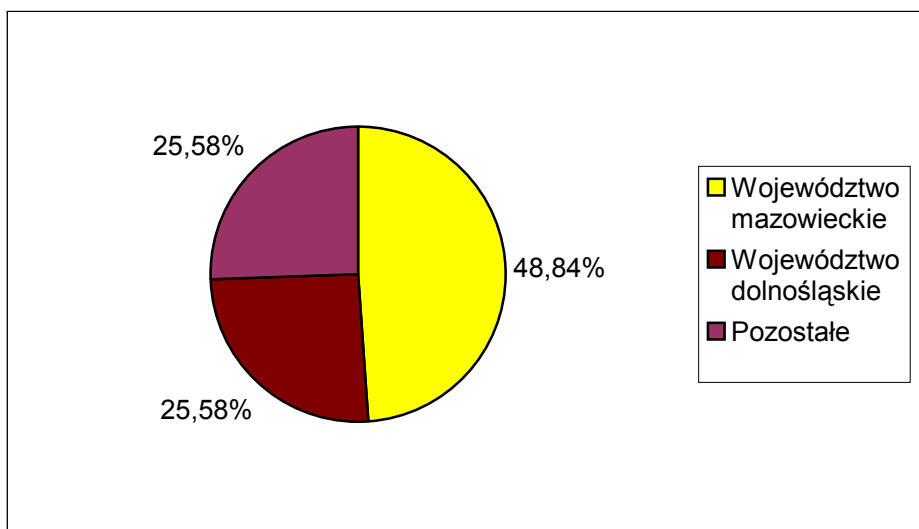
Czesi

Województwo łódzkie	28,76%
Województwo śląskie	15,80%
Województwo dolnośląskie	12,18%
Pozostałe	43,26%

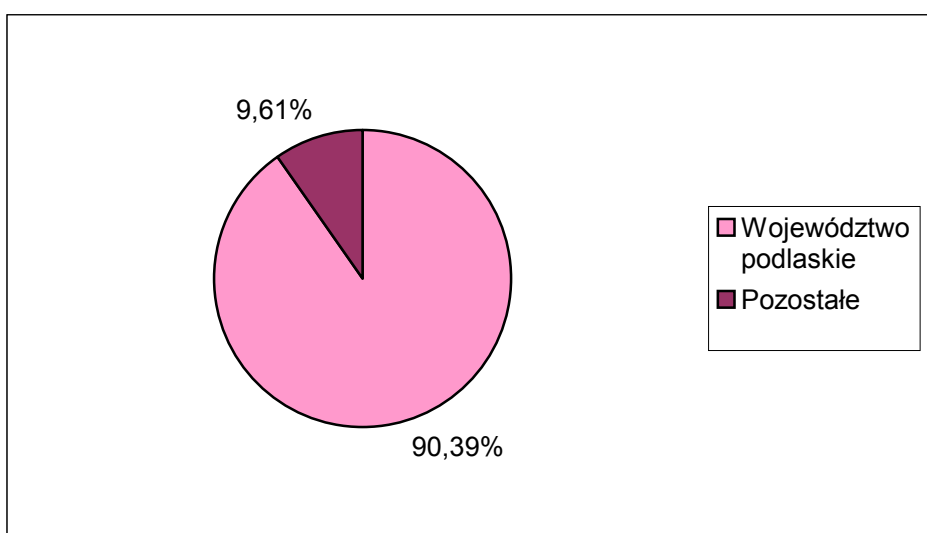
Karaimi

Województwo mazowieckie	48,84%
Województwo dolnośląskie	25,58%
Pozostałe	25,58%

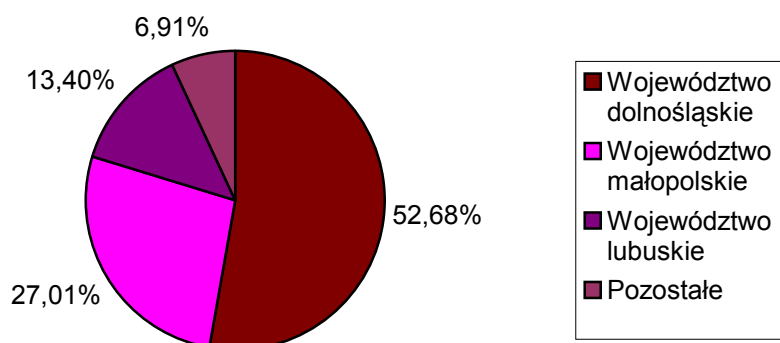
Litwini

Województwo podlaskie	90,39%
Pozostałe	9,61%

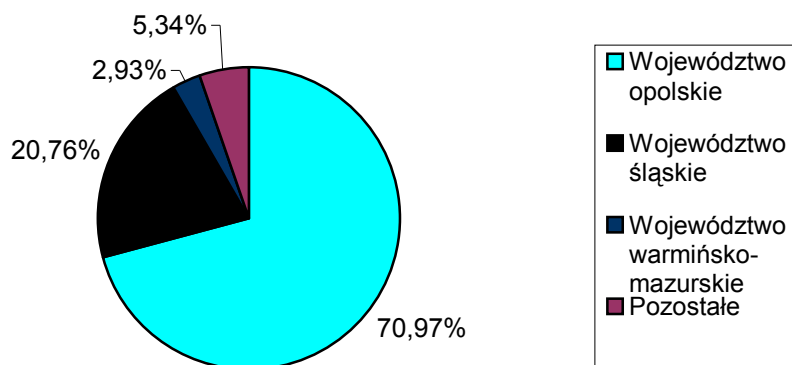
Łemkowie

Województwo dolnośląskie	52,68%
Województwo małopolskie	27,01%
Województwo lubuskie	13,40%
Pozostałe	6,91%

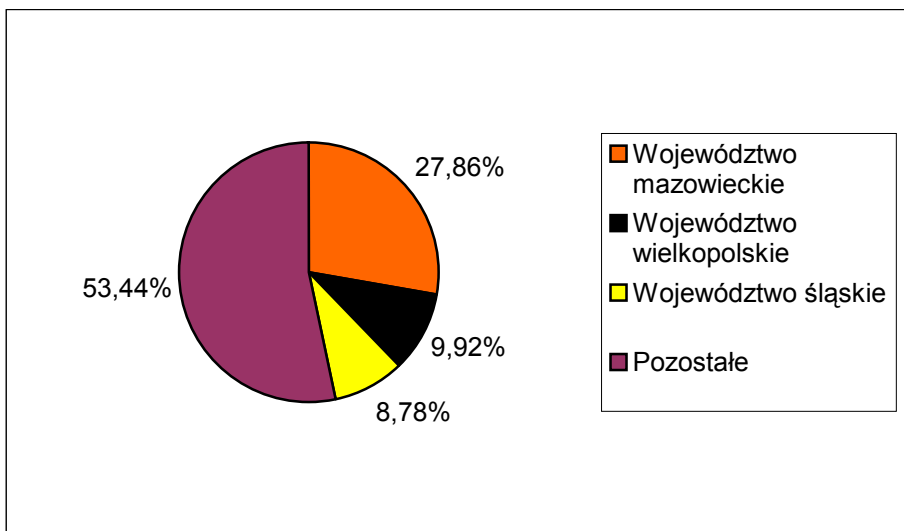
Niemcy

Województwo opolskie	70,97%
Województwo śląskie	20,76%
Województwo warmińsko-mazurskie	2,93%
Pozostałe	5,34%

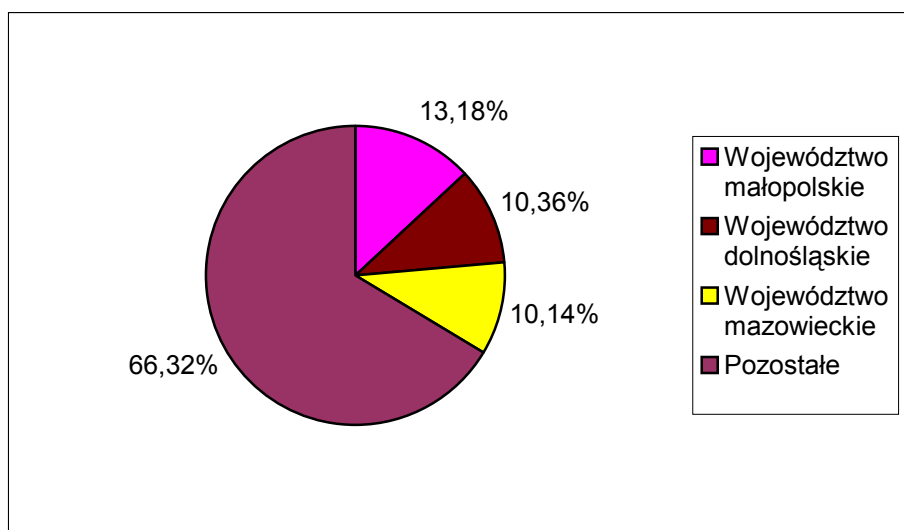
Ormianie

Województwo mazowieckie	27,86%
Województwo wielkopolskie	9,92%
Województwo śląskie	8,78%
Pozostałe	53,44%

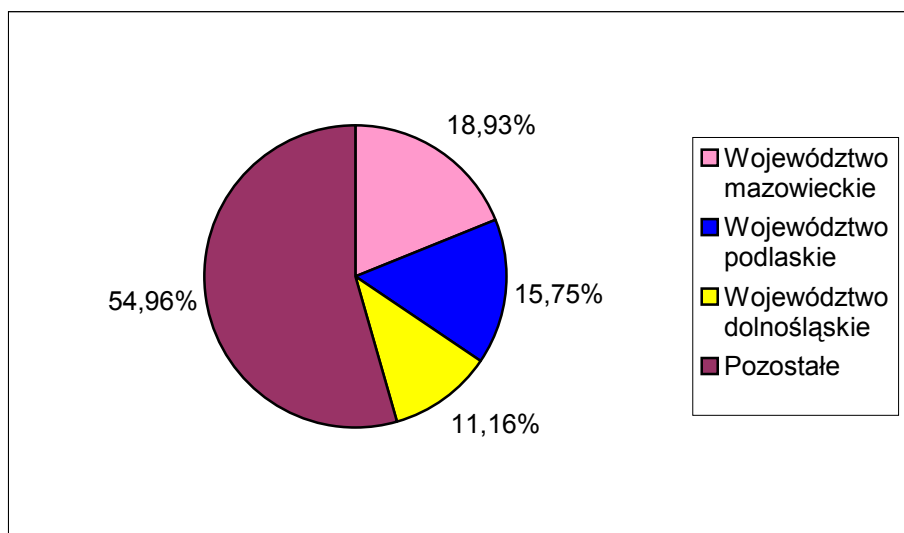
Romowie

Województwo małopolskie	13,18%
Województwo dolnośląskie	10,36%
Województwo mazowieckie	10,14%
Pozostałe	66,32%

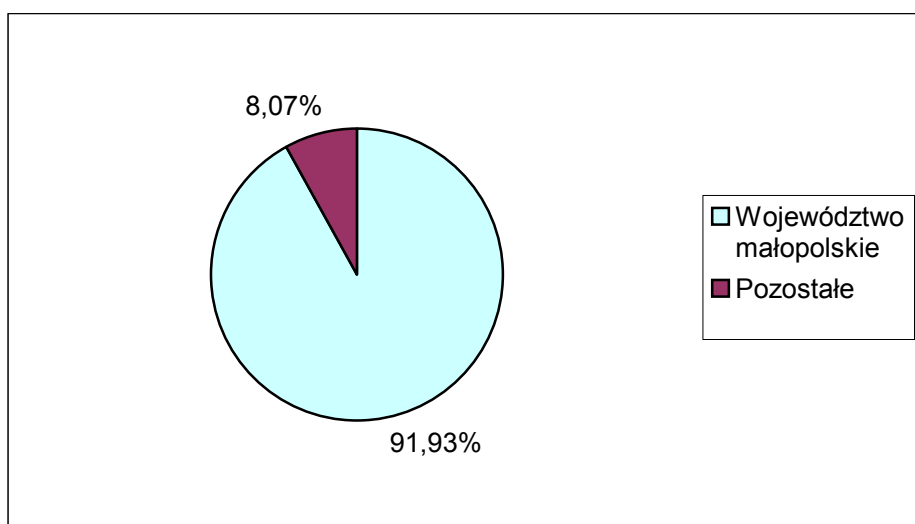
Rosjanie

Województwo mazowieckie	18,93%
Województwo podlaskie	15,75%
Województwo dolnośląskie	11,16%
Pozostałe	54,96%

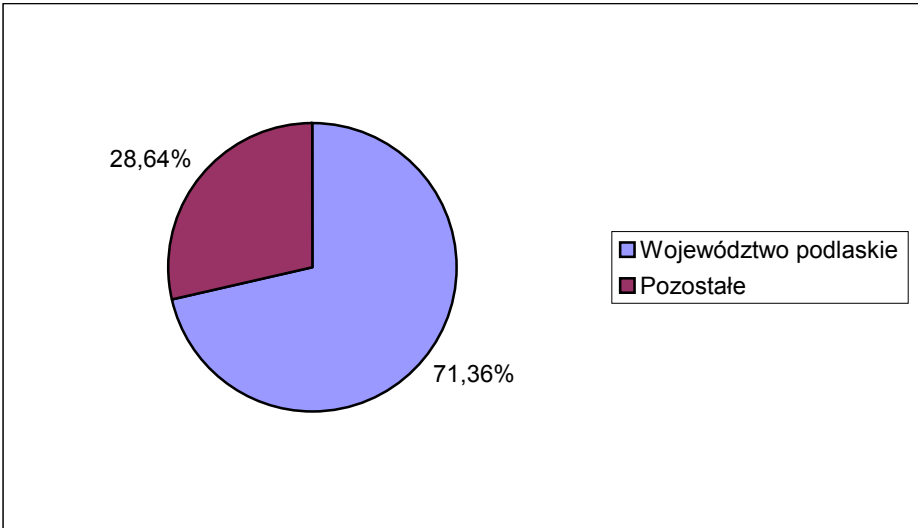
Słowacy

Województwo małopolskie	91,93%
Pozostałe	8,07%

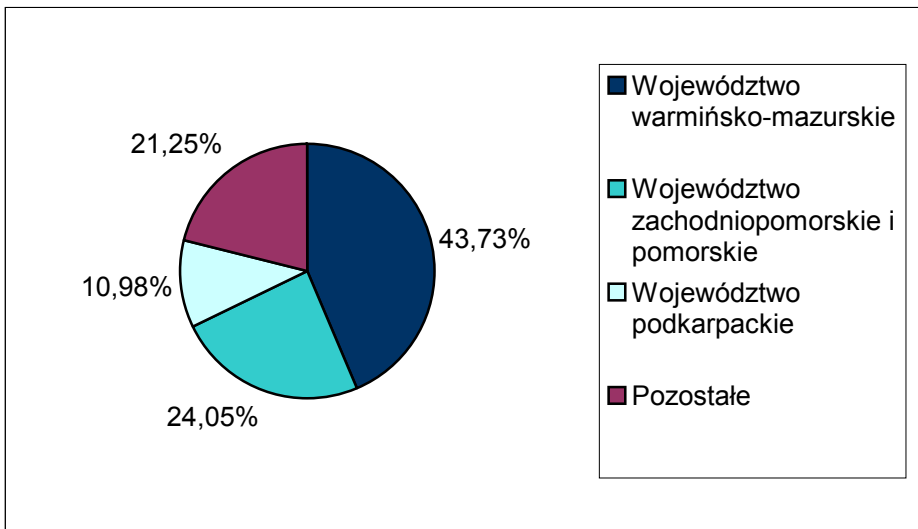
Tatarzy

Województwo podlaskie	71,36%
Pozostałe	28,64%

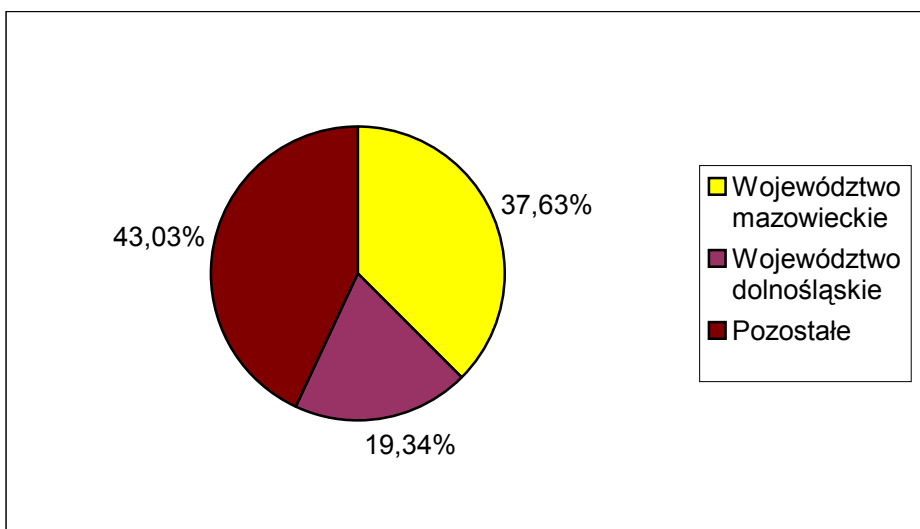
Ukraińcy

Województwo warmińsko-mazurskie	43,73%
Województwo zachodniopomorskie i pomorskie	24,05%
Województwo podkarpackie	10,98%
Pozostałe	21,25%

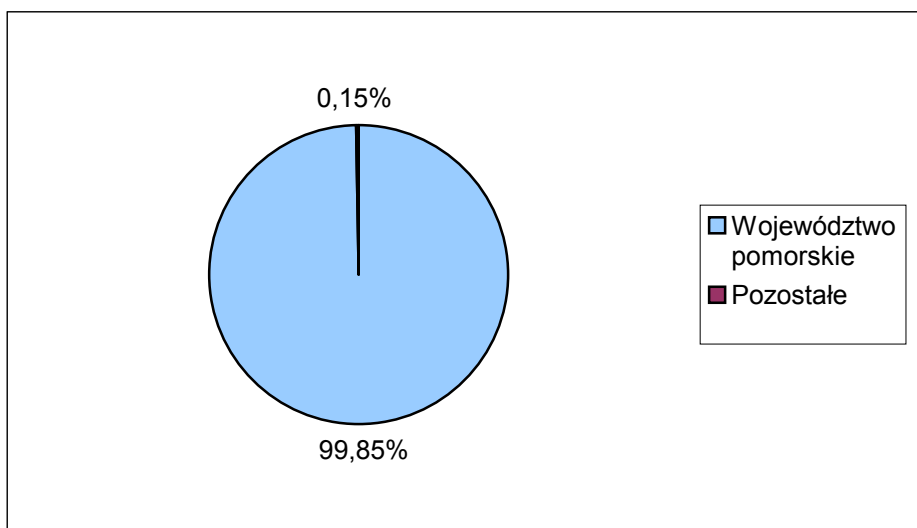
Żydzi

Województwo mazowieckie	37,63%
Województwo dolnośląskie	19,34%
Pozostałe	43,03%

Osoby posługujące się w kontaktach domowych językiem kaszubskim

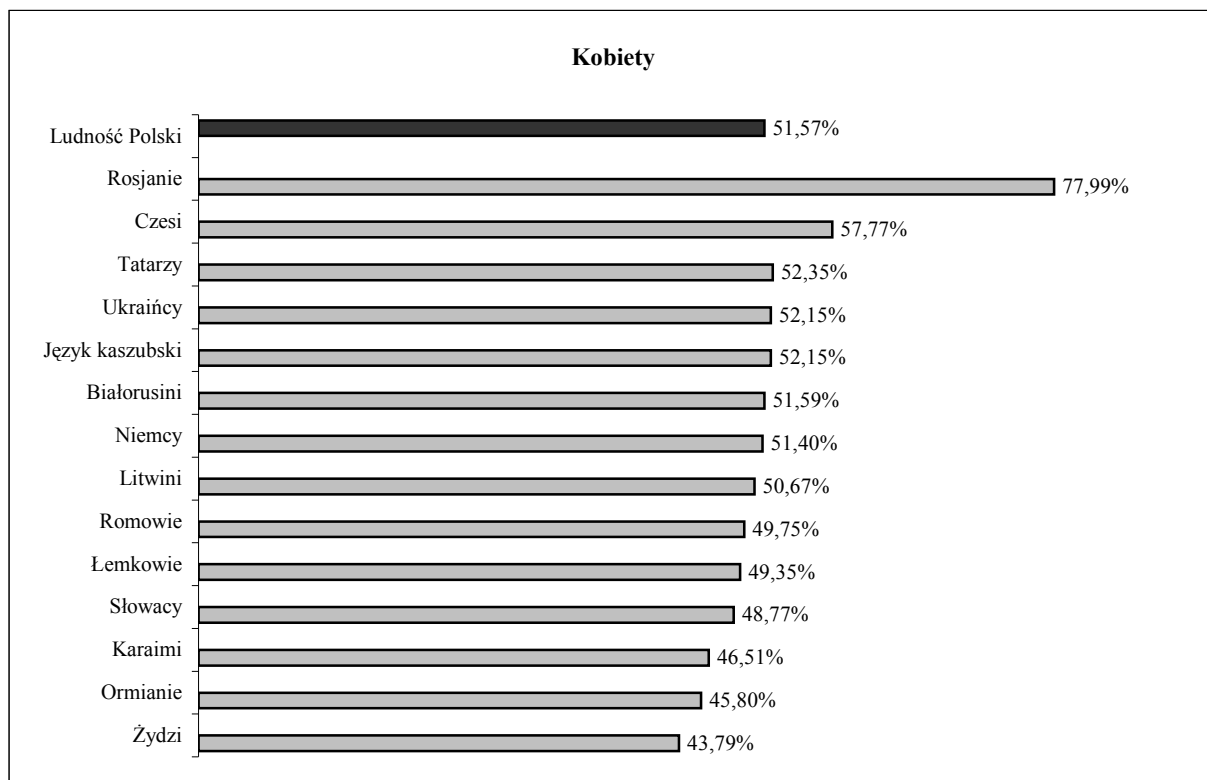
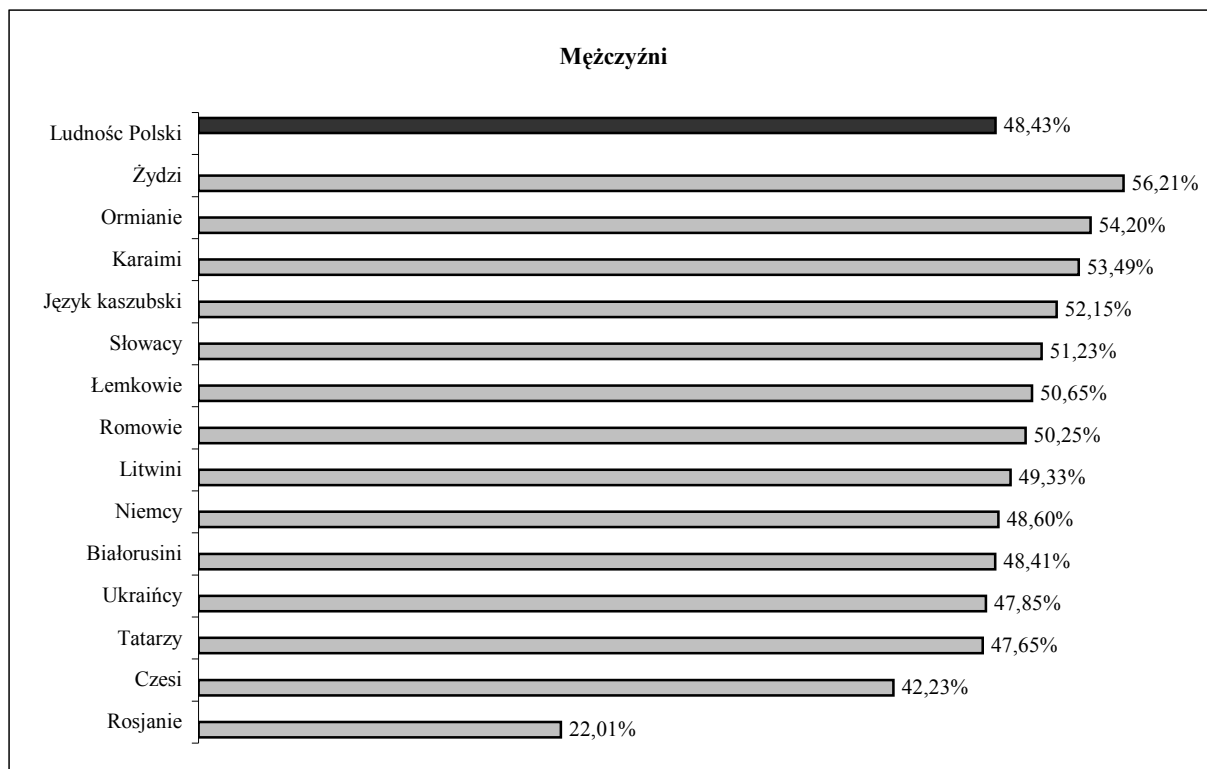
Województwo pomorskie	99,85%
Pozostałe	0,15%

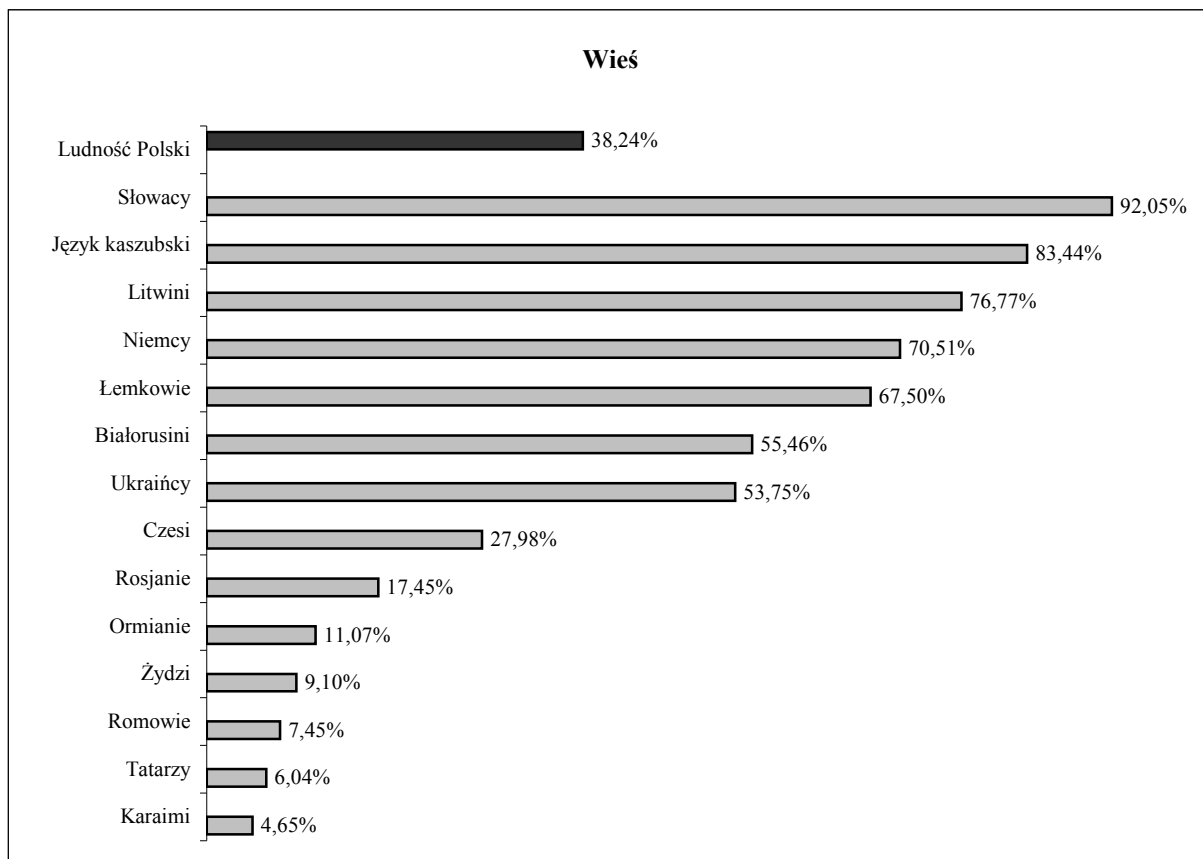
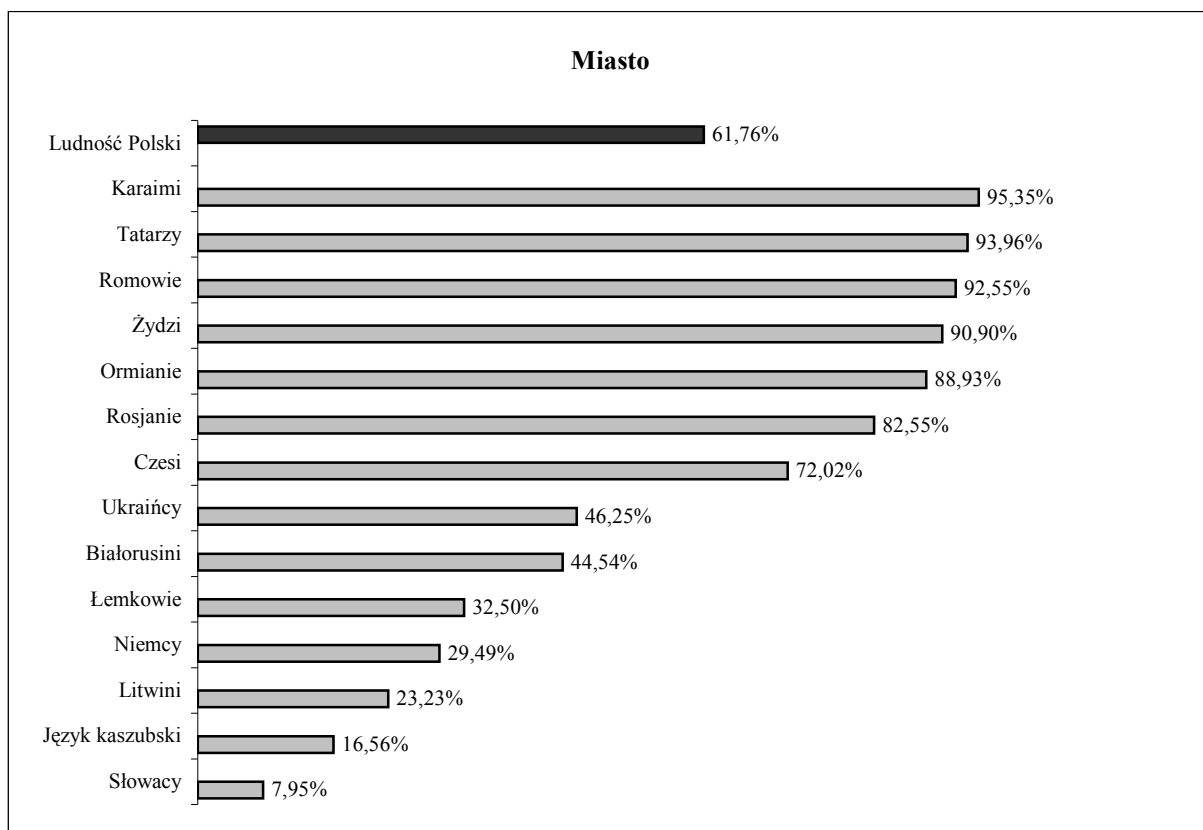
Załącznik nr 2

Ogólna charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r.)

Płeć

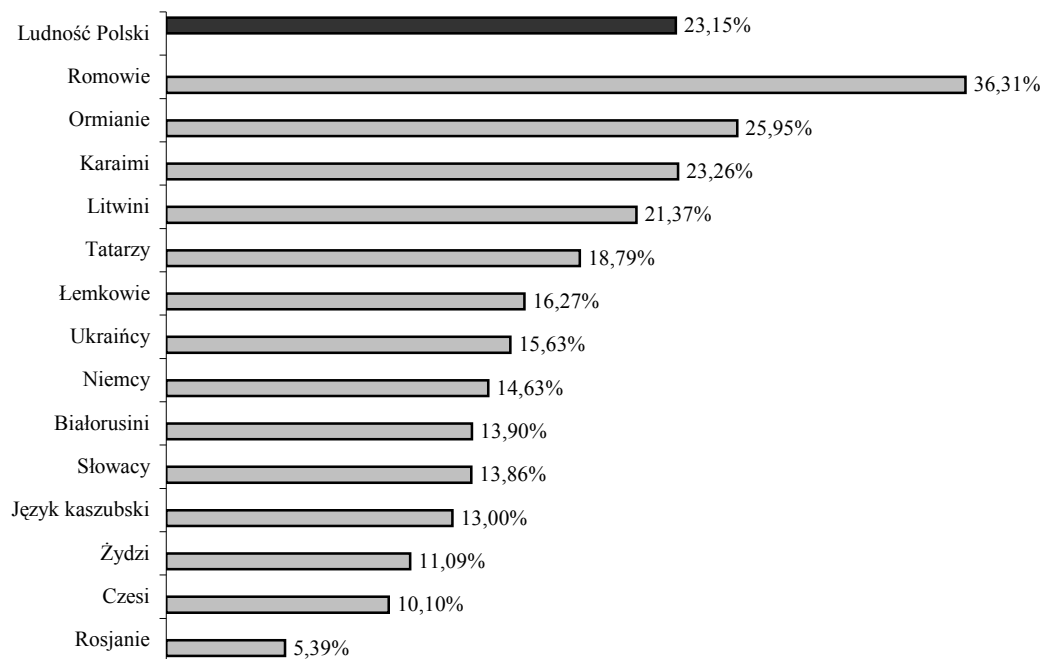

Charakter miejsca zamieszkania

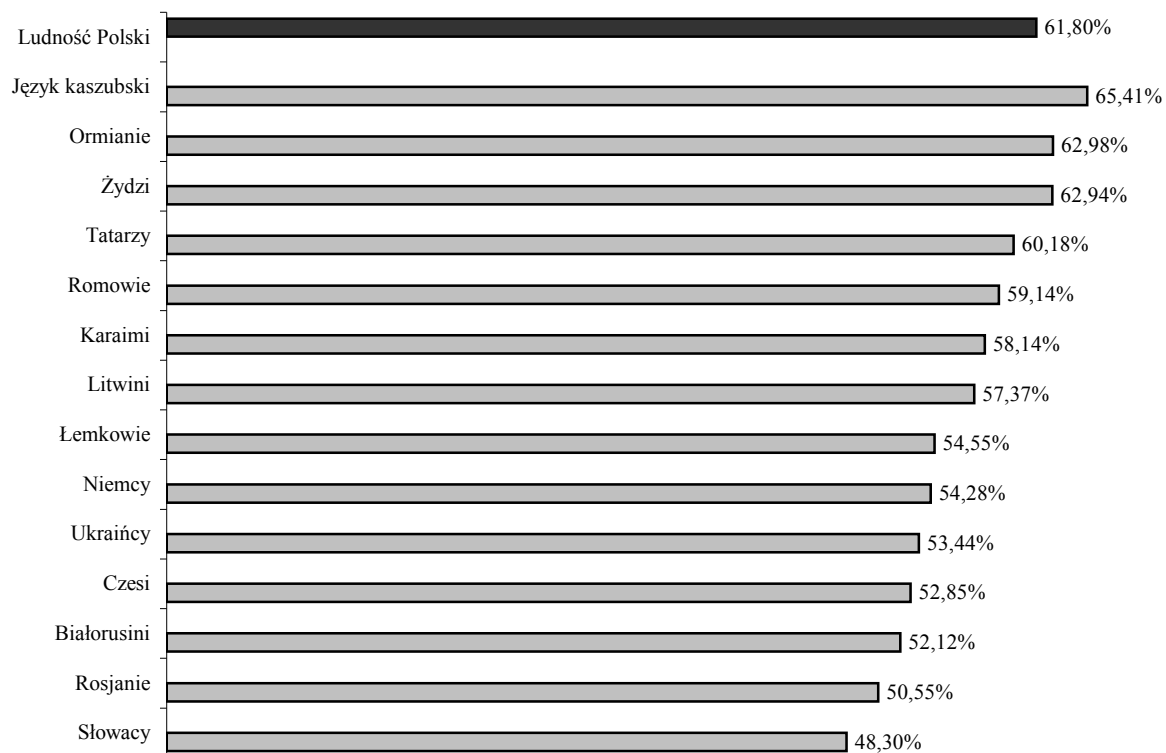

Ekonomiczne grupy wieków

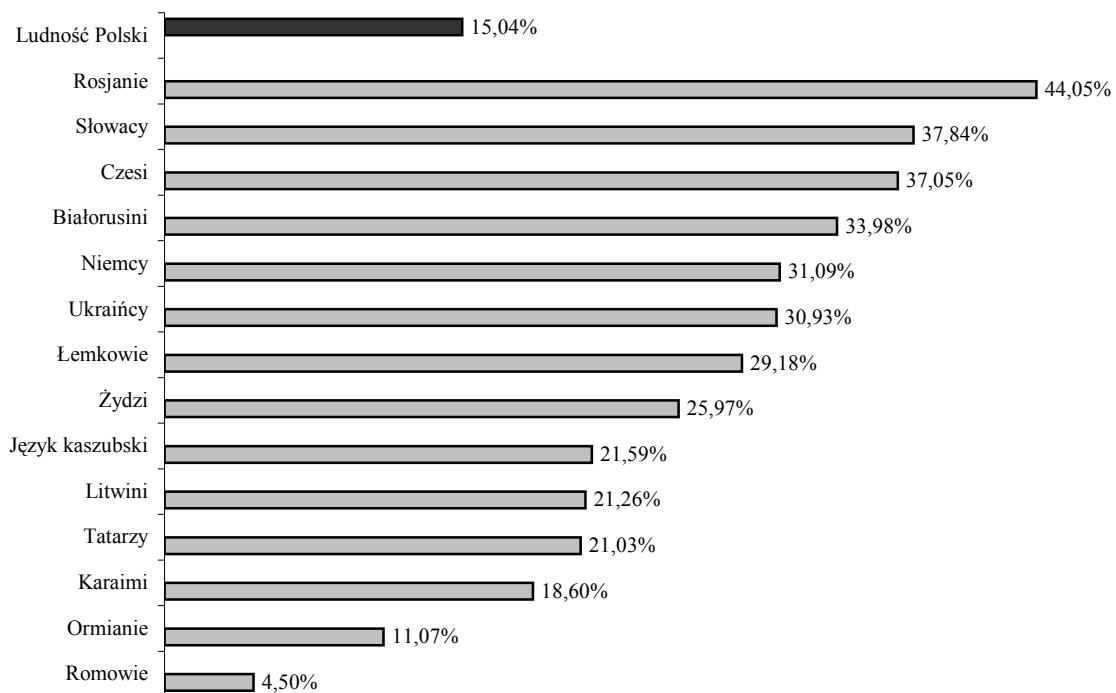
Wiek przedprodukcyjny (0 -17)

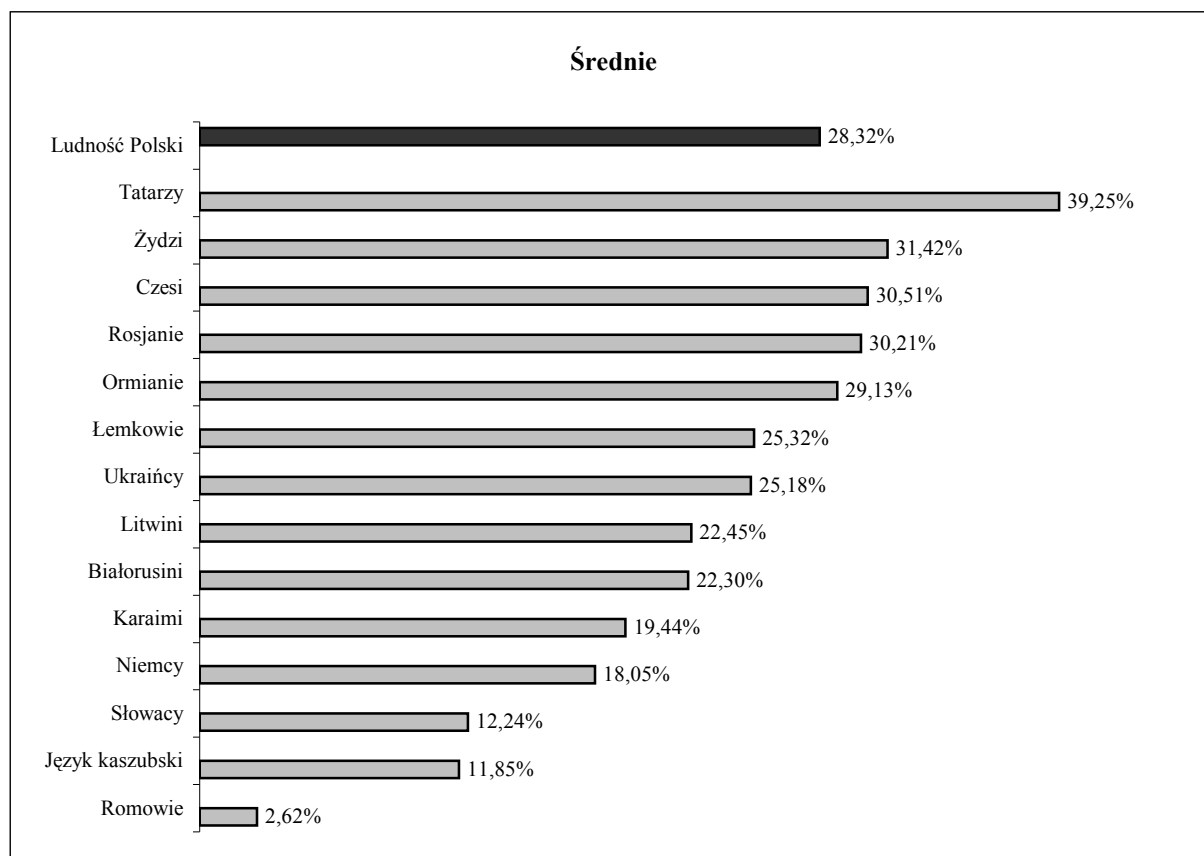
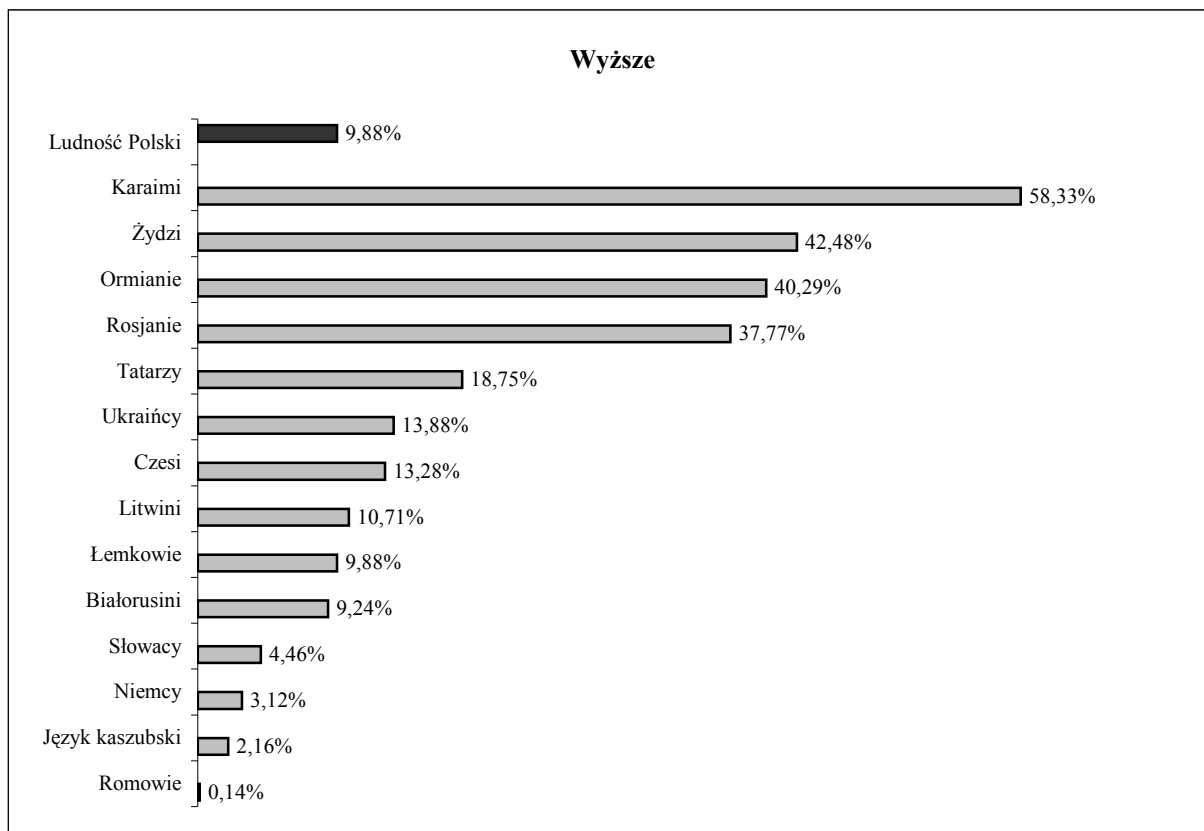
Wiek produkcyjny razem (18 - 59/64)

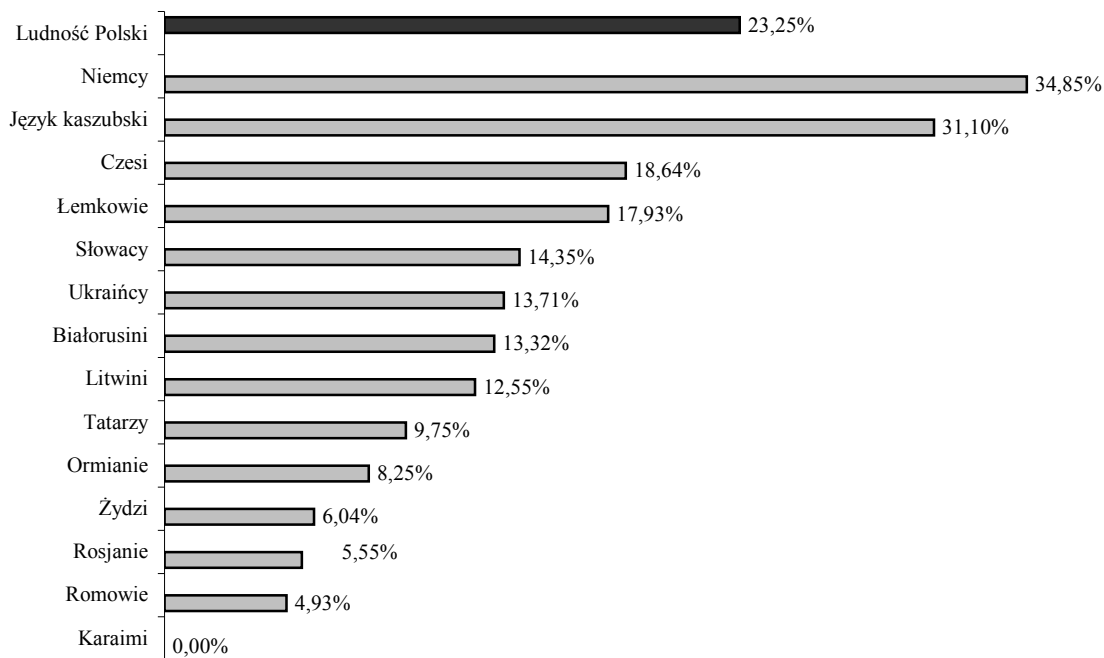
Wiek poprodukcyjny (60/65 lat i więcej)

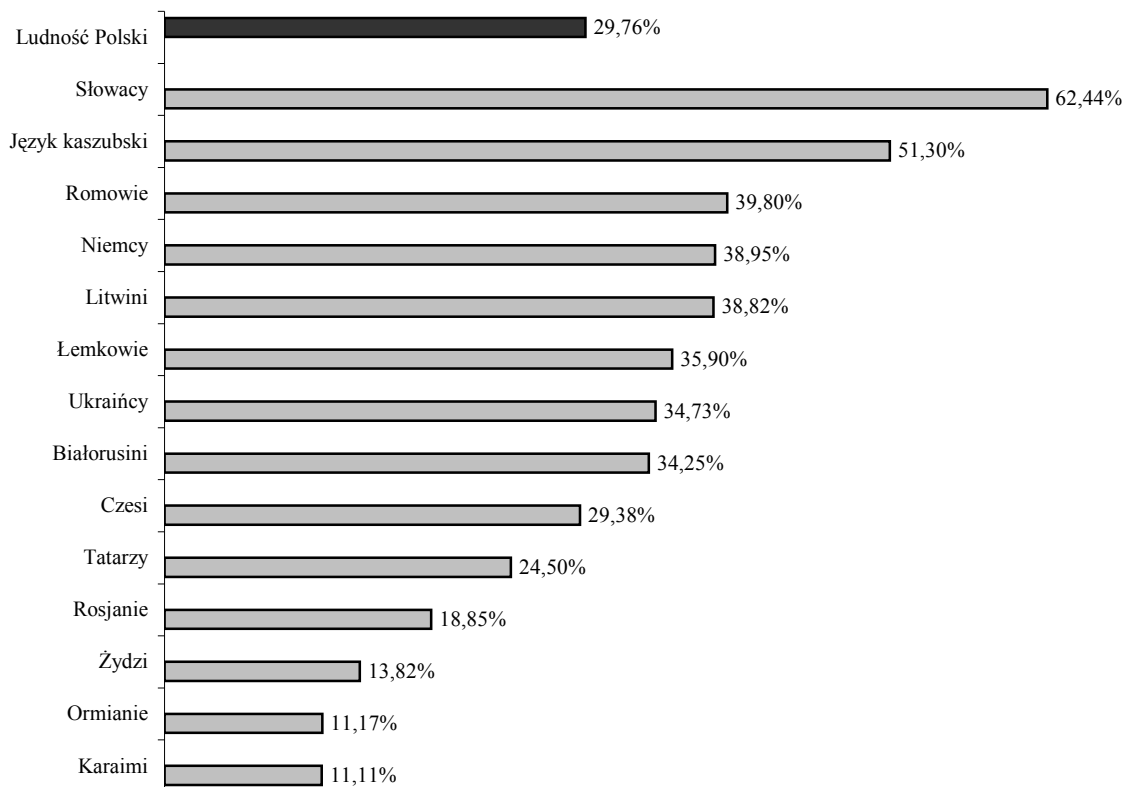
Poziom wykształcenia (dla osób w wieku 13 i więcej lat)

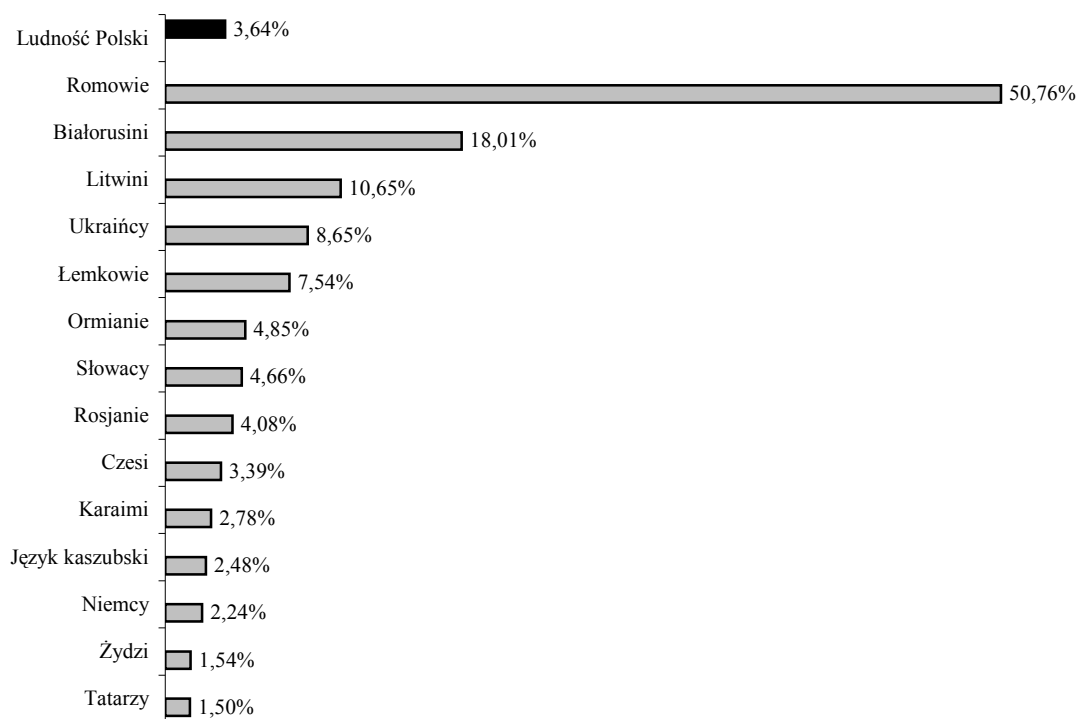
Zasadnicze zawodowe

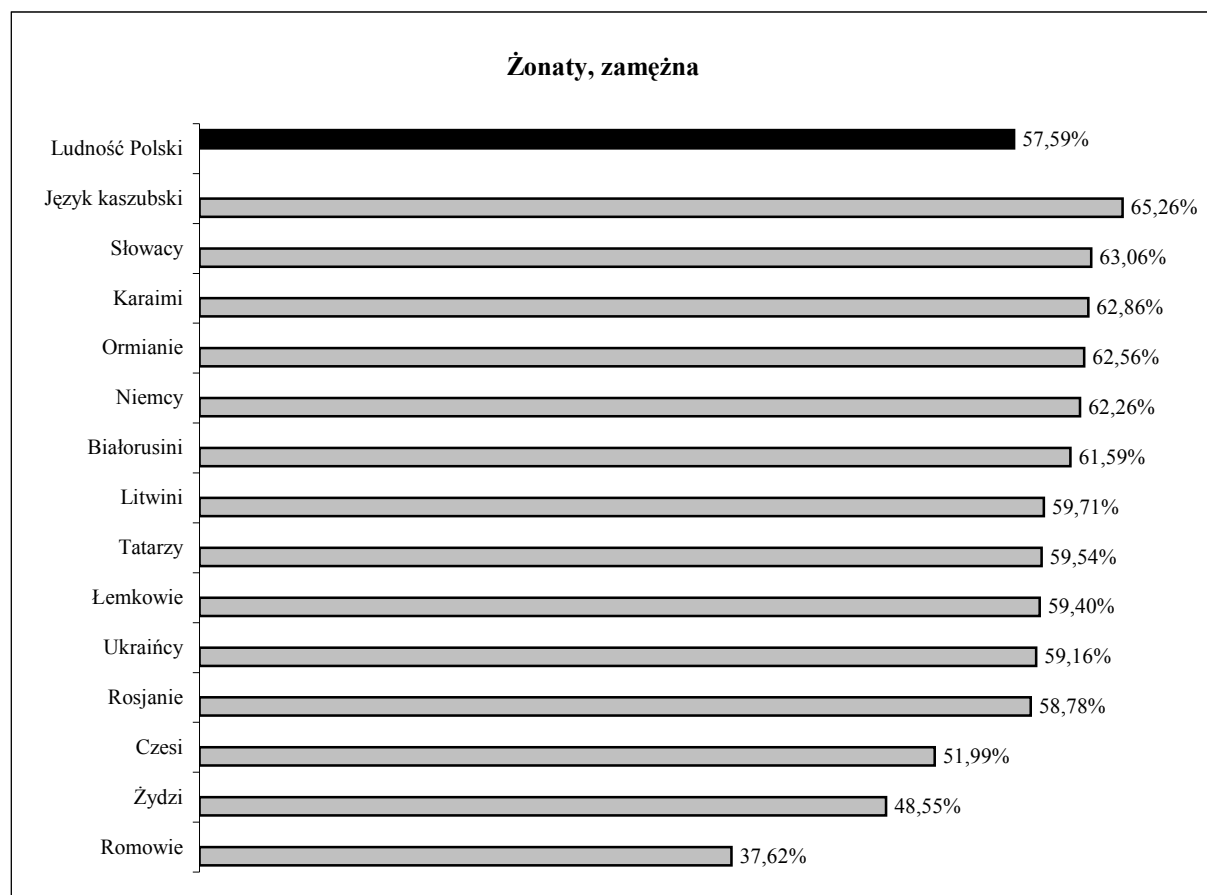
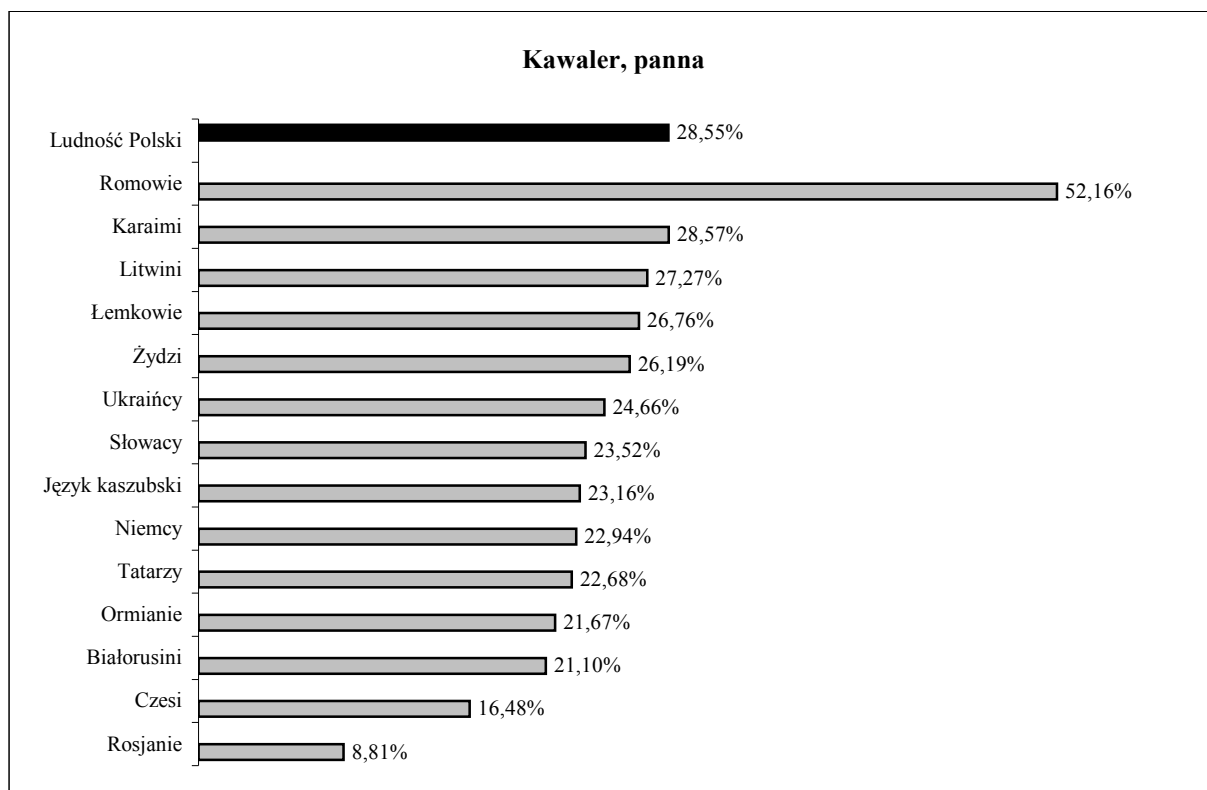
Podstawowe ukończone

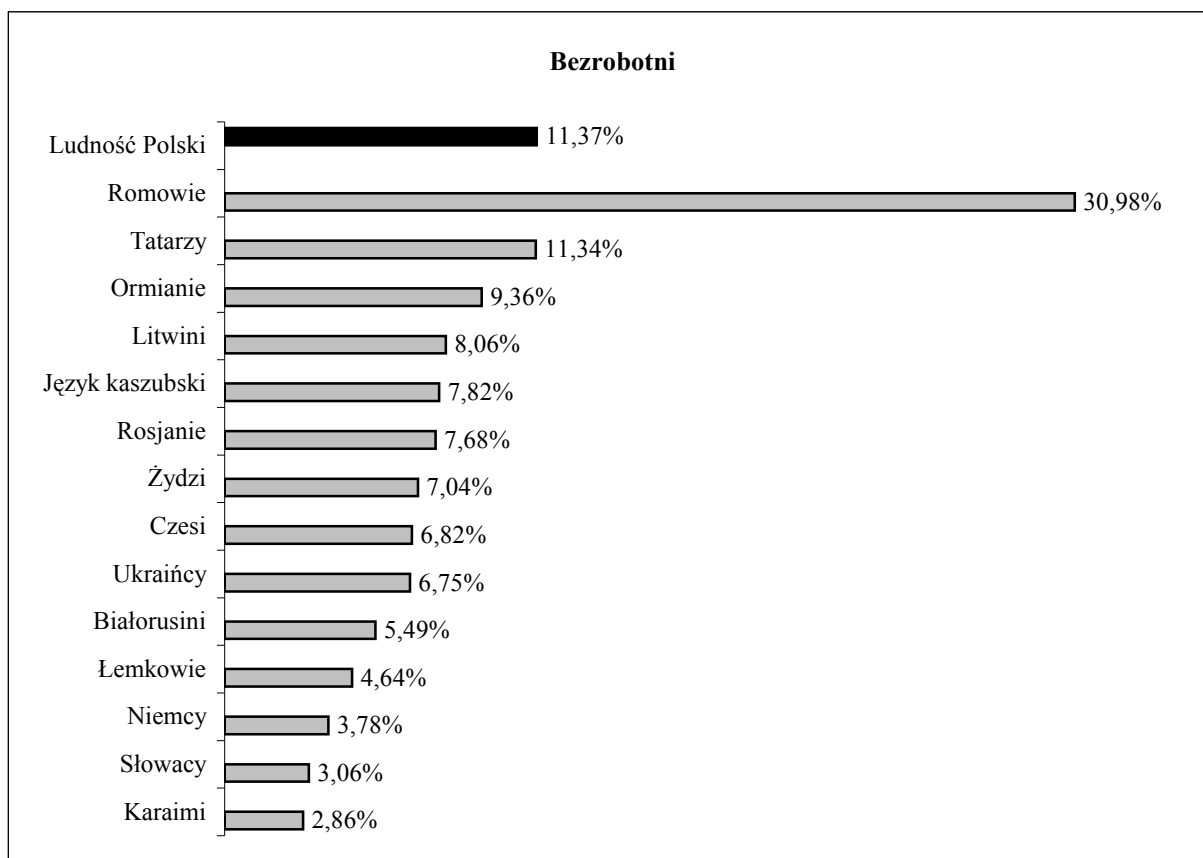
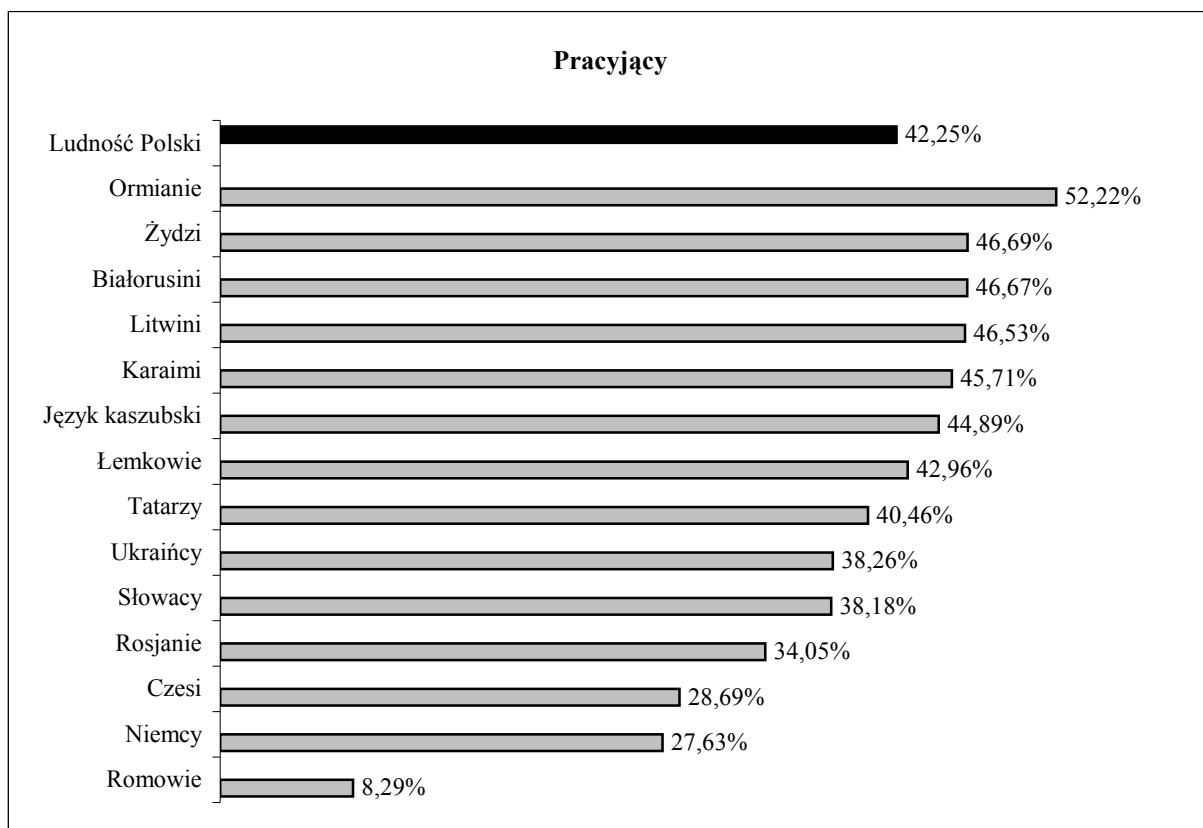
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia

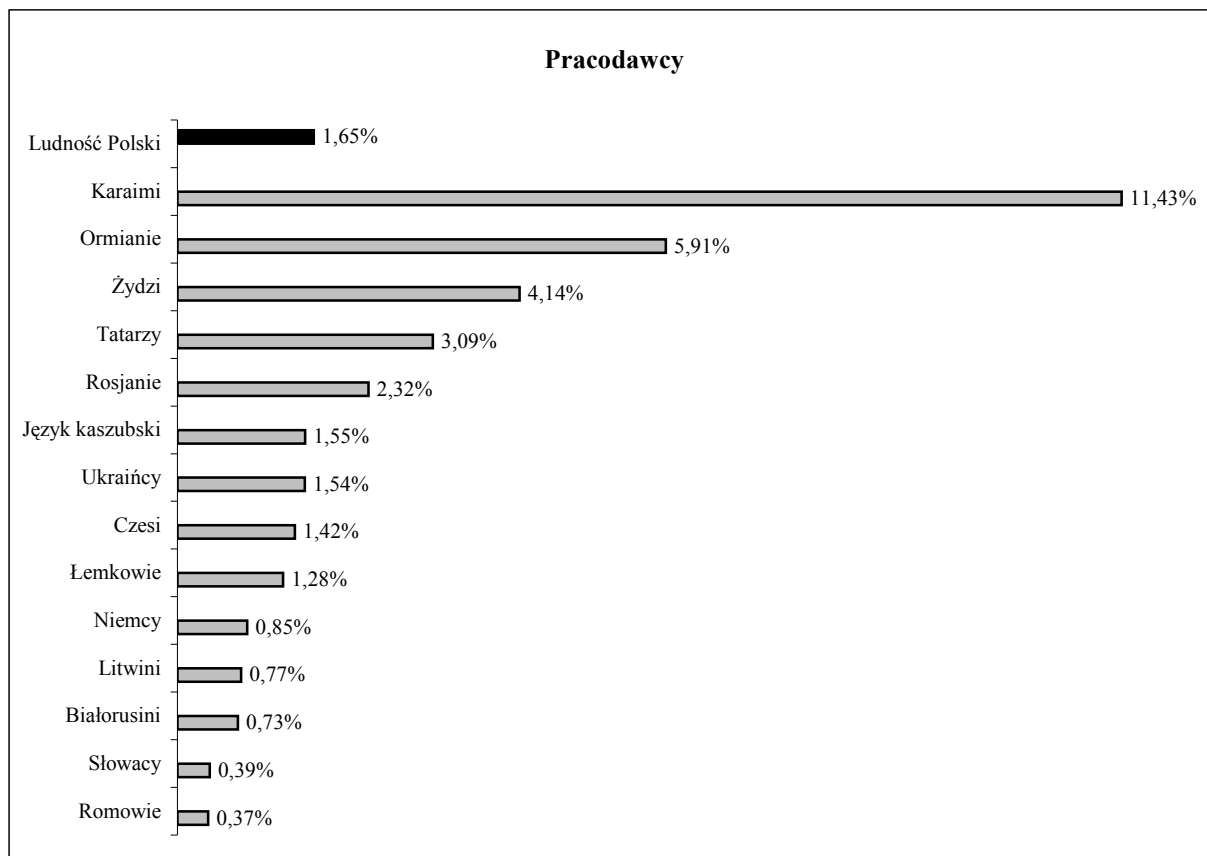
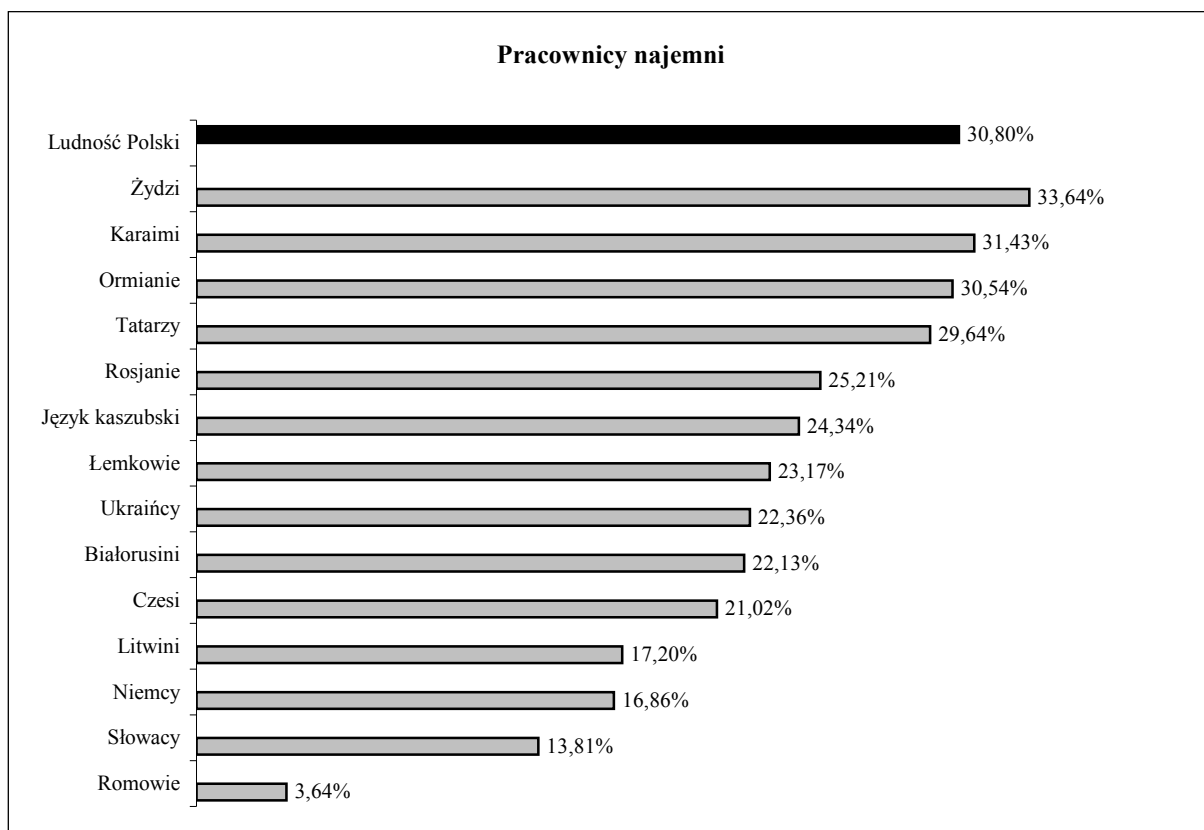
Stan cywilny (dla osób w wieku 15 i więcej lat)

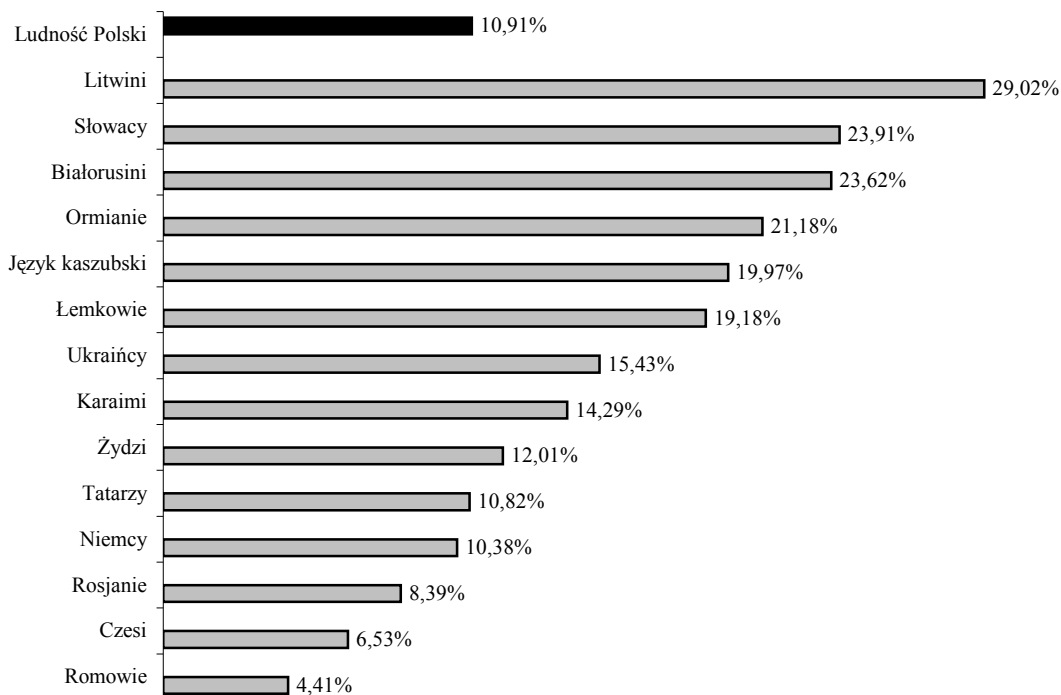
Aktywność ekonomiczna (dla osób w wieku 15 i więcej lat)

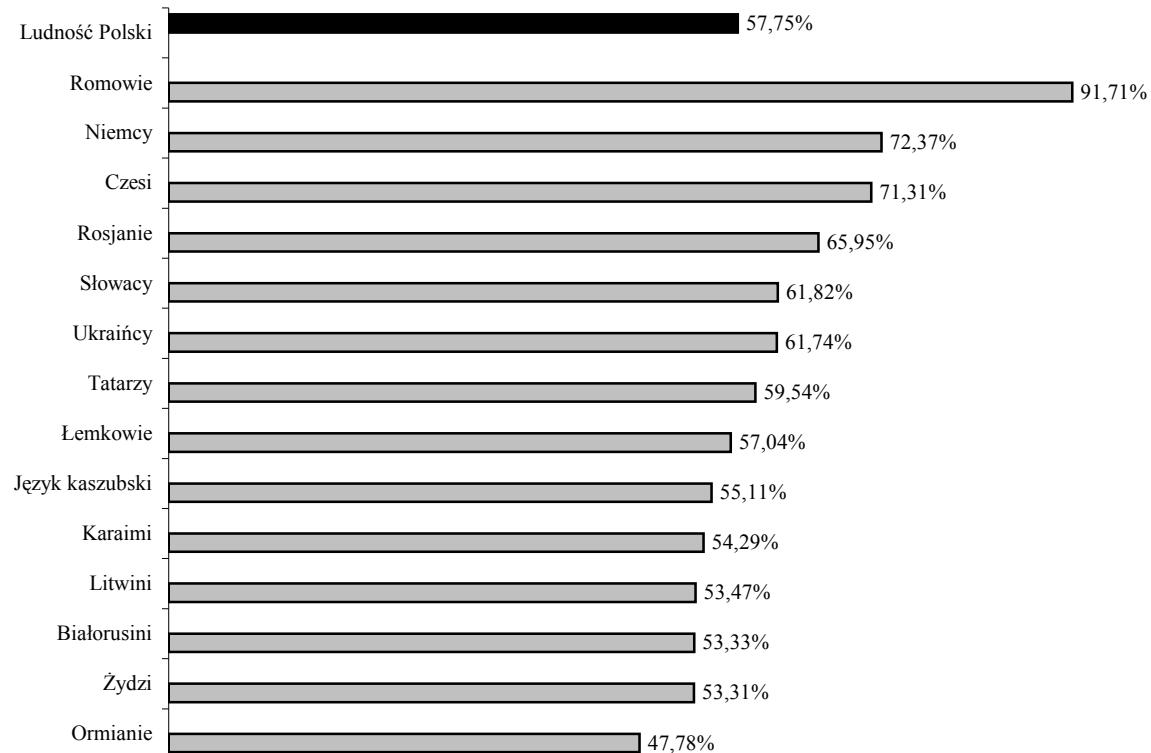
Status na rynku pracy (dla osób w wieku 15 i więcej lat)

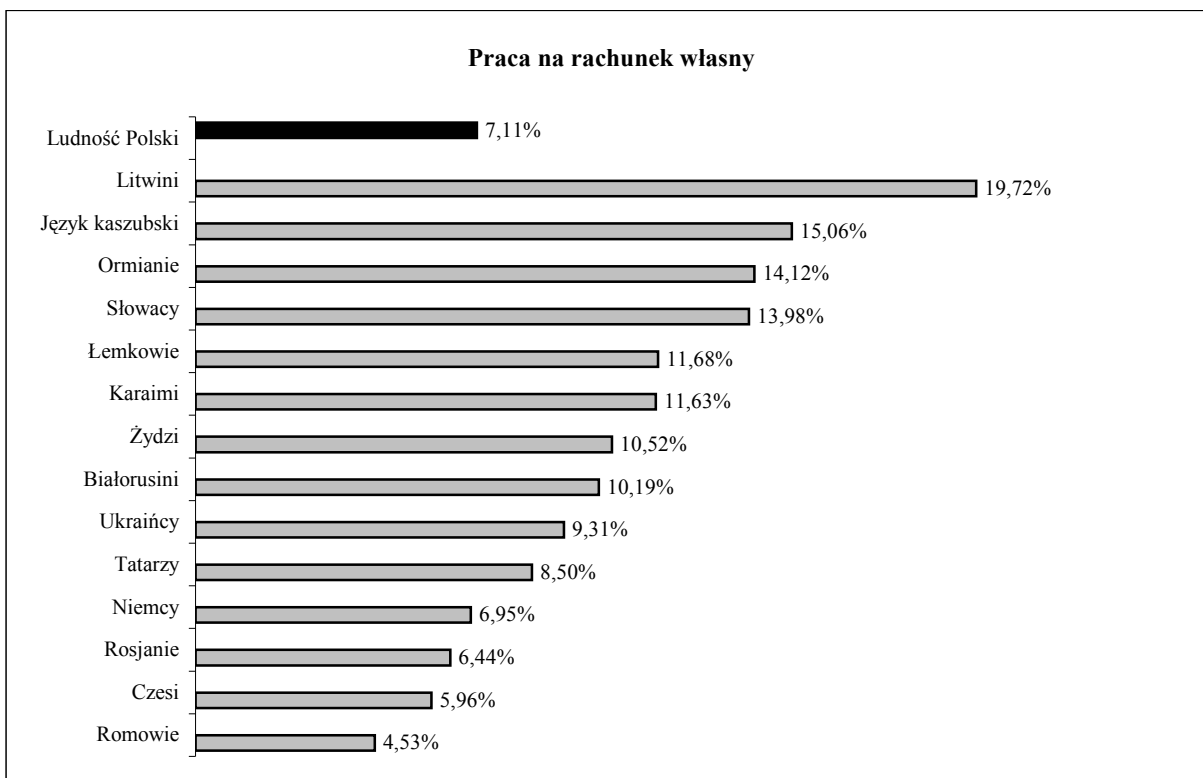
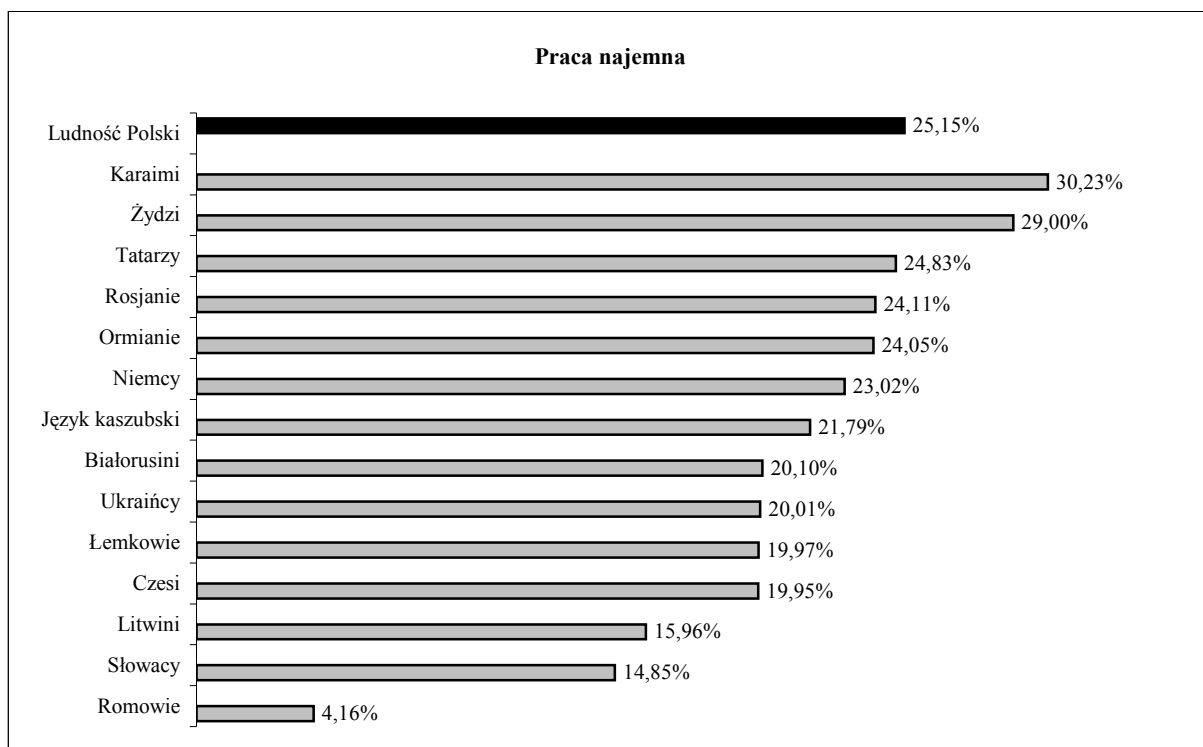
Pracujący na własny rachunek łącznie z pomagającymi członkami rodzin

Niepracujący lub o niestabilnym statusie na rynku pracy

Główne źródła utrzymania

OBJAŚNIENIE

W kategorii "Język kaszubski" wykazano osoby, które w trakcie przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zadeklarowały używanie języka regionalnego w kontaktach domowych

Stan Prawny

Polskie ustawodawstwo szczegółowo określa prawa mniejszości narodowych. Wszystkie przepisy Konwencji znajdują swoje odzwierciedlenie w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych oraz ustawach.

Najważniejsze prawa dotyczące mniejszości narodowych i etnicznych regulują wymienione poniżej przepisy:

- wolność zachowania i rozwoju własnego języka - art. 35 ust. 1 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), art. 8 i rozdział 4 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.);
- wolność zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury - art. 35 ust. 1 *Konstytucji*, art. 1-7 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* (Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965, z późn. zm.), rozdział 3 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*;
- prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych oraz takich, których celem jest ochrona tożsamości religijnej - art. 35 ust. 2 *Konstytucji*, art. 13 ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), ustawa *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*;
- prawo do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących własnej tożsamości narodowej - art. 35 ust. 2 *Konstytucji*; art. 23-30 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*;
- prawo do swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie - art. 27 *Konstytucji*, art. 2 ustawy z dnia 7 października 1999 r. *o języku polskim* (Dz. U. 2011 r. Nr 43, poz. 224), rozdział 2 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*;
- prawo do pisowni imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości - art. 7 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*;

- prawo dostępu do publicznych środków masowego przekazu - art. 54 *Konstytucji*, art. 21 ust. 2 pkt 9 ustawy *o radiofonii i telewizji* (Dz. U. z 2011 r. 43, poz. 226);
- prawo do nieskrępowanego wykonywania praktyk religijnych - art. 53 *Konstytucji*, *ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*;
- prawo do swobodnego kontaktu z rodakami w kraju zamieszkania i za granicą - traktaty dwustronne z: Republiką Federalną Niemiec, Ukrainą, Republiką Białorusi oraz Republiką Litewską;
- zakaz dyskryminacji oraz istnienia organizacji, których program lub działalność zakłada albo dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową - art. 13 *Konstytucji*, art. 6 ustawy *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*, art. 119, 256, 257 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, art. 5 i 6 ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, rozdział 2 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. Nr 254, poz. 1700);
- przywileje wyborcze dla komitetów wyborczych organizacji mniejszości - art. 197 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. *Kodeks wyborczy* (Dz. U. Nr 21, poz. 112, zm. Dz. U. Nr 217, poz. 1281);
- prawo do zrzeszania się - art. 58 *Konstytucji*, art. 1 ustawy *Prawo o stowarzyszeniach* (Dz. U. z 2011 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.).

WYCIĄG Z PODSTAWOWYCH PRZEPISÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH PRAW MNIJSZOŚCI NARODOWYCH W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 2 kwietnia 1997 r.
(Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.)

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 7

Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Art. 11

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.
2. Finansowanie partii politycznych jest jawne.

Art. 12

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Art. 13

Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszystów i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Art. 25

1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.
2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.
3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.
4. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.
5. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Art. 27

W Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Art. 31

1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.
2. Każdy jest obowiązany szanować wolność i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.
3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32

1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.
2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

Art. 35

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.
2. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Art. 52

1. Każdemu zapewnia się wolność poruszania po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu.
2. Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 53

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.
3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.
4. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.

5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

Art. 54

1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.

2. Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane. Ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.

Art. 57

Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określić ustawa.

Art. 58

1. Każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się.

2. Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne w Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd.

3. Ustawa określa rodzaje zrzeszeń podlegających sądowej rejestracji, tryb tej rejestracji oraz formy nadzoru nad tymi zrzeszeniami.

Art. 60

Obywatele polscy korzystający z pełni praw publicznych mają prawo dostępu do służby publicznej na jednakowych zasadach.

Art. 70

1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa.

2. Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością.

3. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

4. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa.

5. Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie.

Art. 79

1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie i jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

Art. 80

Każdy ma prawo wystąpienia, na zasadach określonych w ustawie, do Rzecznika Praw Obywatelskich z wnioskiem o pomoc w ochronie swoich wolności i praw naruszonych przez organy władzy publicznej.

Art. 87

1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.
2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

Art. 91

1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba, że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.
2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.
3. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczypospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Art. 208

1. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych.
2. Zakres i sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich określa ustawa.

Art. 213

1. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji stoi na straży wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji.

USTAWA

z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1

Ustawa reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniem i rozwojem języka regionalnego, a także sposób realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne oraz określa zadania i kompetencje organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie tych spraw.

Art. 2

1. Mniejszością narodową, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- 6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

2. Za mniejszości narodowe uznaje się następujące mniejszości:

- 1) białoruską;
- 2) czeską;
- 3) litewską;
- 4) niemiecką;
- 5) ormiańską;
- 6) rosyjską;
- 7) słowacką;
- 8) ukraińską;
- 9) żydowską.

3. Mniejszością etniczną, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- 6) nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

4. Za mniejszości etniczne uznaje się następujące mniejszości:

- 1) karaimską;
- 2) łemkowską;
- 3) romską;
- 4) tatarską.

Art. 3

Ilekróć w ustawie jest mowa o:

- 1) mniejszościach - rozumie się przez to mniejszości narodowe i etniczne, o których mowa w art. 2;
- 2) języku mniejszości - rozumie się przez to własny język mniejszości narodowej lub etnicznej, o których mowa w art. 2.

Art. 4

1. Każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.
2. Nikt nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii.
3. Nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości.
4. Osoby należące do mniejszości mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej ustawie indywidualnie, jak też wspólnie z innymi członkami swojej mniejszości.

Art. 5

1. Zabrania się stosowania środków mających na celu asymilację osób należących do mniejszości, jeżeli środki te są stosowane wbrew ich woli.
2. Zabrania się stosowania środków mających na celu zmianę proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości.

Art. 6

1. Zabrania się dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości.
2. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu:
 - 1) popierania pełnej i rzeczywistej równości w sferze życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pomiędzy osobami należącymi do mniejszości a osobami należącymi do większości;
 - 2) ochrony osób, które są obiektem dyskryminacji, wrogości lub przemocy, będących skutkiem ich przynależności do mniejszości;
 - 3) umacniania dialogu międzykulturowego.

PRZEPISY DOTYCZĄCE UDZIAŁU W ŻYCIU PUBLICZNYM

USTAWA

z dnia 17 maja 1989 r.

o gwarancjach wolności sumienia i wyznania

(Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965, z późn. zm.)

Art. 1

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznania.
2. Wolność sumienia i wyznania obejmuje swobodę wyboru religii lub przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, prywatnie i publicznie.
3. Obywatele wierzący wszystkich wyznań oraz niewierzący mają równe prawa w życiu państwowym, politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym.

Art. 2

Korzystając z wolności sumienia i wyznania obywatele mogą w szczególności:

- 1) tworzyć wspólnoty religijne, zwane dalej "kościołami i innymi związkami wyznaniowymi", zakładane w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej, posiadające własny ustrój, doktrynę i obrzędy kultowe,
- 2) zgodnie z zasadami swojego wyznania uczestniczyć w czynnościach i obrzędach religijnych oraz wypełniać obowiązki religijne i obchodzić święta religijne,
- 2a) należeć lub nie należeć do kościołów i innych związków wyznaniowych,
- 3) głosić swoją religię lub przekonania,
- 4) wychowywać dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem w sprawach religii,
- 5) zachowywać milczenie w sprawach swojej religii lub przekonań,
- 6) utrzymywać kontakty ze współwyznawcami, w tym uczestniczyć w pracach organizacji religijnych o zasięgu międzynarodowym,
- 7) korzystać ze źródeł informacji na temat religii,
- 8) wytwarzać i nabywać przedmioty potrzebne do celów kultu i praktyk religijnych oraz korzystać z nich,
- 9) wytwarzać, nabywać i posiadać artykuły potrzebne do przestrzegania reguł religijnych,
- 10) wybrać stan duchowny lub zakonny,
- 11) zrzeszać się w organizacjach świeckich w celu realizacji zadań wynikających z wyznawanej religii bądź przekonań w sprawach religii,
- 12) otrzymać pochówek zgodny z wyznawanymi zasadami religijnymi lub z przekonaniem w sprawach religii.

Art. 3

1. Uzewnętrznianie indywidualnie lub zbiorowo swojej religii lub przekonań może podlegać jedynie ograniczeniom ustawowym koniecznym do ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.
2. Korzystanie z wolności sumienia i wyznania nie może prowadzić do uchylania się od wykonywania obowiązków publicznych nałożonych przez ustawy.

3. Ze względu na przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne obywatele mogą występować o przeznaczenie do służby zastępczej na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o służbie zastępczej (Dz. U. Nr 223, poz. 2217 oraz z 2005 r. Nr 180, poz. 1496).

Art. 4

1. Prawo określone w art. 2 pkt 2 oraz prawo do posiadania i korzystania z przedmiotów potrzebnych do uprawiania kultu i praktyk religijnych przysługują również osobom:
 - 1) pełniącym służbę wojskową lub zasadniczą służbę w obronie cywilnej,
 - 2) przebywającym w zakładach służby zdrowia⁽¹⁾ i opieki społecznej⁽²⁾ oraz dzieciom i młodzieży na krajowych koloniach i obozach organizowanych przez instytucje państwowe,
 - 3) przebywającym w zakładach karnych, poprawczych i wychowawczych oraz aresztach śledczych, ośrodkach przystosowania społecznego⁽³⁾ oraz schroniskach dla nieletnich.
2. Sposób realizacji uprawnień określonych w ust. 1 regulują odrębne ustawy oraz przepisy wydane na ich podstawie.

Art. 5

Obywatele mają prawo do swobodnego świadczenia na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych oraz instytucji charytatywno-opiekuńczych.

Art. 6

1. Nikt nie może być dyskryminowany bądź uprzywilejowany z powodu religii lub przekonań w sprawach religii.
2. Nie wolno zmuszać obywateli do niebrania udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych ani do udziału w nich.

Art. 7

1. Cudzoziemcy przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej korzystają z wolności sumienia i wyznania na równi z obywatelami polskimi.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do bezpieczeństwa.

Art. 42

1. Osoby należące do kościołów i innych związków wyznaniowych, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy lub nauki na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii.
2. Osoby niepełnoletnie mogą korzystać z prawa określonego w ust. 1 na wniosek swych rodziców bądź opiekunów prawnych.
3. Zwolnienie od pracy, o którym mowa w ust. 1 i 2, może być udzielone pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych.
4. Minister właściwy do spraw pracy oraz minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego, w porozumieniu z *ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych*⁽¹⁶⁾, w drodze rozporządzenia, określają szczegółowe zasady udzielania zwolnień, o których mowa w ust. 1 i 2.

USTAWA

z dnia 7 kwietnia 1989 r.

Prawo o stowarzyszeniach

tekst jednolity (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, zm. Dz. U. Z 2011 r. Nr 112, poz. 654)

Art. 1

1. Obywatele polscy realizują prawo zrzeszania się w stowarzyszeniach, zgodnie z przepisami Konstytucji oraz porządkiem prawnym określonym w ustawach.

2. Prawo zrzeszania się w stowarzyszeniach może podlegać ograniczeniom przewidzianym jedynie przez ustawy, niezbędnym do zapewnienia interesów bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego oraz ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo ochrony praw i wolności innych osób.

Art. 2

Stowarzyszenia mają prawo wypowiedania się w sprawach publicznych.

USTAWA

z dnia 5 lipca 1990 r.

Prawo o zgromadzeniach

(Dz. U. Nr 51, poz. 297, z późn. zm.)

Art. 1

1. Każdy może korzystać z wolności pokojowego zgromadzania się. 2. Zgromadzeniem jest zgrupowanie co najmniej 15 osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska.

USTAWA

z dnia 27 czerwca 1997 r.

o partiach politycznych

tekst jednolity (Dz. U. z 2011 r. Nr 155, poz. 924)

Art. 2

1. Członkami partii politycznych mogą być obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, którzy ukończyli 18 lat.

2. Zakaz przynależności do partii politycznych określają odrębne ustawy.

USTAWA

z dnia 5 stycznia 2011 r.

Kodeks wyborczy

(Dz. U. Nr 21, poz. 112, zm. Dz. U. Nr 217, poz. 1281)

Art. 197

§ 1. Komitety wyborcze utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą korzystać ze zwolnienia list tych komitetów z warunku, o którym mowa w art. 196 § 1, jeżeli złożą Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie w tej sprawie najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów. Wraz z oświadczeniem, o którym mowa w zdaniu pierwszym, komitet jest obowiązany przedłożyć dokument właściwego organu statutowego organizacji mniejszości narodowej potwierdzający utworzenie komitetu przez wyborców będących członkami tej organizacji.

§ 2. Państwowa Komisja Wyborcza potwierdza niezwłocznie otrzymanie oświadczenia, o którym mowa w § 1. Potwierdzenie oświadczenia jest wiążące.

USTAWA

z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)

Art. 23

1. Tworzy się Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów, zwaną dalej "Komisją Wspólną".
2. Do zadań Komisji Wspólnej należy:
 - 1) wyrażanie opinii w sprawach realizacji praw i potrzeb mniejszości, w tym ocena sposobu realizacji tych praw oraz formułowanie propozycji w zakresie działań zmierzających do zapewnienia realizacji praw i potrzeb mniejszości;
 - 2) opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego;
 - 3) opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących spraw mniejszości;
 - 4) opiniowanie wysokości i zasad podziału środków przeznaczonych w budżecie państwa na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego;
 - 5) podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości.
3. W celu realizacji swoich zadań Komisja Wspólna:
 - 1) współdziała z organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz z zainteresowanymi organizacjami społecznymi;
 - 2) może zwracać się do instytucji, placówek i środowisk naukowych oraz organizacji społecznych w szczególności o opinie, stanowiska, ekspertyzy lub informacje;
 - 3) może zapraszać do udziału w swoich pracach przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i środowisk naukowych.

Art. 24

1. W skład Komisji Wspólnej wchodzi:
 - 1) przedstawiciele organów administracji rządowej;

- a) ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych,
 - b) ministra właściwego do spraw administracji publicznej,
 - c) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
 - d) ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania,
 - e) ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
 - f) ministra właściwego do spraw pracy,
 - g) Ministra Sprawiedliwości,
 - h) ministra właściwego do spraw wewnętrznych,
 - i) ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego,
 - j) ministra właściwego do spraw zagranicznych,
 - k) Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego,
 - l) Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa,
 - m) Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- 2) przedstawiciele mniejszości w liczbie:
- a) dwóch przedstawicieli mniejszości białoruskiej,
 - b) jeden przedstawiciel mniejszości czeskiej,
 - c) dwóch przedstawicieli mniejszości litewskiej,
 - d) dwóch przedstawicieli mniejszości niemieckiej,
 - e) jeden przedstawiciel mniejszości ormiańskiej,
 - f) jeden przedstawiciel mniejszości rosyjskiej,
 - g) jeden przedstawiciel mniejszości słowackiej,
 - h) dwóch przedstawicieli mniejszości ukraińskiej,
 - i) jeden przedstawiciel mniejszości żydowskiej,
 - j) jeden przedstawiciel mniejszości karaimskiej,
 - k) dwóch przedstawicieli mniejszości łemkowskiej,
 - l) dwóch przedstawicieli mniejszości romskiej,
 - m) jeden przedstawiciel mniejszości tatarskiej;
- 3) dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19;
- 4) sekretarz Komisji Wspólnej, którym jest pracownik urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
2. Prezes Rady Ministrów powołuje i odwołuje członków Komisji Wspólnej na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zawiadamia organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, o zamiarze wystąpienia do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem, o którym mowa w ust. 2.
4. Organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, zgłaszają ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej w terminie 90 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3.
5. Poszczególne mniejszości, o których mowa w art. 2, oraz społeczność posługująca się językiem, o którym mowa w art. 19, zgłaszają ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących daną mniejszość lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, w liczbie określonej dla tej mniejszości lub dla tej społeczności odpowiednio w ust. 1 pkt 2 albo pkt 3, w terminie 90 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3.

6. Jeżeli w terminie określonym w ust. 5 któraś z mniejszości lub społeczność posługująca się językiem, o którym mowa w art. 19, nie zgłosi swoich kandydatów lub zgłosi liczbę kandydatów inną niż określona odpowiednio dla tej mniejszości w ust. 1 pkt 2, a dla społeczności w ust. 1 pkt 3, wówczas minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przedstawia tej mniejszości lub społeczności do zaopiniowania swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących tę mniejszość lub społeczność. W przypadku niewyrażenia przez mniejszość lub społeczność opinii w terminie 30 dni od dnia przedstawienia przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych kandydatów, wymóg uzyskania opinii uznaje się za spełniony.

7. We wniosku, o którym mowa w ust. 2, minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych wskazuje jako kandydatów na członków Komisji Wspólnej jedynie osoby zgłoszone przez organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz mniejszości lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, z zastrzeżeniem ust. 6, a także kandydata na sekretarza Komisji Wspólnej.

Art. 25

1. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych występuje do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem o odwołanie członka Komisji Wspólnej w przypadku:

- 1) złożenia przez członka rezygnacji z członkostwa w Komisji Wspólnej;
- 2) wystąpienia przez organ lub mniejszość lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, których przedstawicielem jest członek, do ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, z uzasadnionym wnioskiem o odwołanie członka ze składu Komisji Wspólnej;
- 3) skazania członka prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo popełnione z winy umyślnej.

2. Członkostwo w Komisji Wspólnej wygasa w razie śmierci.

3. W przypadku wygaśnięcia członkostwa w Komisji Wspólnej lub odwołania członka, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, powołuje nowego członka Komisji Wspólnej. Przepisy art. 24 ust. 2-7 stosuje się odpowiednio.

Art. 26

Rada Ministrów może włączyć w skład Komisji Wspólnej, w drodze rozporządzenia, przedstawiciela organu administracji rządowej innego niż wymieniony w art. 24 ust. 1 pkt 1. Do powołania i odwołania członka Komisji Wspólnej stosuje się odpowiednio przepisy art. 24 ust. 2, 3 i 7 oraz art. 25.

Art. 27

1. Współprzewodniczącymi Komisji Wspólnej są przedstawiciel ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciel mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, wybrany przez członków Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3.

2. Współprzewodniczących Komisji Wspólnej powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Art. 28

1. Posiedzenia Komisji Wspólnej odbywają się nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy.
2. Posiedzenia zwołuje współprzewodniczący Komisji Wspólnej, będący przedstawicielem ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, z inicjatywy własnej lub na wniosek współprzewodniczącego, będącego przedstawicielem mniejszości i społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19.
3. W celu wypracowania wspólnego stanowiska mniejszości i społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, współprzewodniczący, będący przedstawicielem mniejszości i tej społeczności, może zwoływać posiedzenia, w których udział będą brali tylko członkowie Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3. Stanowisko jest niezwłocznie przekazywane pozostałym członkom Komisji Wspólnej przez współprzewodniczącego.
4. W celu wypracowania wspólnego stanowiska administracji rządowej, współprzewodniczący, będący przedstawicielem ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, może zwoływać posiedzenia, w których udział będą brali tylko członkowie Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 1. Stanowisko jest niezwłocznie przekazywane pozostałym członkom Komisji Wspólnej przez współprzewodniczącego.
5. Stanowiska, o których mowa w ust. 3 i 4, a także opinie, o których mowa w art. 23 ust. 2, są przekazywane Prezesowi Rady Ministrów i Radzie Ministrów.
6. Szczegółowy regulamin pracy Komisji Wspólnej określa, w drodze zarządzenia, Prezes Rady Ministrów.

Art. 29

1. Członkom Komisji Wspólnej nie przysługuje wynagrodzenie z tytułu członkostwa w Komisji Wspólnej.
2. Przedstawicielom organizacji mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, uczestniczącym w pracach Komisji Wspólnej przysługuje zwrot kosztów podróży i noclegów, na zasadach określonych w przepisach dotyczących wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju, wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 Kodeksu pracy.

Art. 30

1. Obsługę organizacyjno-techniczną prac Komisji Wspólnej zapewnia urząd obsługujący ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
2. Koszty funkcjonowania Komisji Wspólnej są pokrywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

USTAWA

z dnia 29 sierpnia 1997 r.

o ochronie danych osobowych

(Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.)

Art. 27

1. Zabrania się przetwarzania danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową, partyjną lub związkową, jak również danych o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym oraz danych dotyczących skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym.
2. Przetwarzanie danych, o których mowa w ust. 1, jest jednak dopuszczalne, jeżeli:
 - 1) osoba, której dane dotyczą, wyrazi na to zgodę na piśmie, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych,
 - 2) przepis szczególny innej ustawy zezwala na przetwarzanie takich danych bez zgody osoby, której dane dotyczą, i stwarza pełne gwarancje ich ochrony,
 - 3) przetwarzanie takich danych jest niezbędne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby, gdy osoba, której dane dotyczą, nie jest fizycznie lub prawnie zdolna do wyrażenia zgody, do czasu ustanowienia opiekuna prawnego lub kuratora,
 - 4) jest to niezbędne do wykonania statutowych zadań kościołów i innych związków wyznaniowych, stowarzyszeń, fundacji lub innych niezarobkowych organizacji lub instytucji o celach politycznych, naukowych, religijnych, filozoficznych lub związkowych, pod warunkiem, że przetwarzanie danych dotyczy wyłącznie członków tych organizacji lub instytucji albo osób utrzymujących z nimi stałe kontakty w związku z ich działalnością i zapewnione są pełne gwarancje ochrony przetwarzanych danych,
 - 5) przetwarzanie dotyczy danych, które są niezbędne do dochodzenia praw przed sądem,
 - 6) przetwarzanie jest niezbędne do wykonania zadań administratora danych odnoszących się do zatrudnienia pracowników i innych osób, a zakres przetwarzanych danych jest określony w ustawie,
 - 7) przetwarzanie jest prowadzone w celu ochrony stanu zdrowia, świadczenia usług medycznych lub leczenia pacjentów przez osoby trudniące się zawodowo leczeniem lub świadczeniem innych usług medycznych, zarządzania udzielaniem usług medycznych i są stworzone pełne gwarancje ochrony danych osobowych,
 - 8) przetwarzanie dotyczy danych, które zostały podane do wiadomości publicznej przez osobę, której dane dotyczą,
 - 9) jest to niezbędne do prowadzenia badań naukowych, w tym do przygotowania rozprawy wymaganej do uzyskania dyplomu ukończenia szkoły wyższej lub stopnia naukowego; publikowanie wyników badań naukowych nie może następować w sposób umożliwiający identyfikację osób, których dane zostały przetworzone,
 - 10) przetwarzanie danych jest prowadzone przez stronę w celu realizacji praw i obowiązków wynikających z orzeczenia wydanego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym.

USTAWA

z dnia 4 marca 2010 r.

o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r.

(Dz. U. Nr 47, poz. 277)

Art. 2. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) budynku - rozumie się przez to obiekt budowlany, w którym znajduje się jedno lub więcej mieszkań, a w szczególności budynek, o którym mowa w art. 2 lit. c rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. Urz. UE L 218 z 13.08.2008, str. 14);
- 2) gospodarstwie domowym - rozumie się przez to wszystkie osoby spokrewnione lub niespokrewnione zamieszkałe w danym mieszkaniu, utrzymujące się lub nieutrzymujące się wspólnie;
- 3) kraju urodzenia - rozumie się przez to kraj, w jego aktualnych granicach, w którym:
 - a) urodziła się osoba objęta spisem lub
 - b) zamieszkiwała matka w chwili urodzenia osoby objętej spisem;
- 4) liczbie żywo urodzonych dzieci - rozumie się przez to liczbę wszystkich żywo urodzonych dzieci, niezależnie od tego, czy dzieci te żyją oraz czy mieszkają z kobietą, która je urodziła;
- 5) mieszkaniu - rozumie się przez to mieszkanie w rozumieniu art. 2 lit. b rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. Urz. UE L 218 z 13.08.2008, str. 14);
- 6) narodowości - przynależności narodowej lub etnicznej - rozumie się przez to deklaratywną, opartą na subiektywnym odczuciu, indywidualną cechę każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub związany z pochodzeniem rodziców, określonym narodem lub wspólnotą etniczną;
- 7) niepełnosprawności - rozumie się przez to, że dana osoba posiada aktualne orzeczenie o niezdolności do pracy, niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności, celowości przekwalifikowania, niezdolności do samodzielnej egzystencji, inwalidztwie lub niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, wydane przez organ do tego uprawniony, lub dana osoba deklaruje niepełnosprawność;
- 8) niezdolności do pracy - rozumie się przez to całkowitą lub częściową utratę zdolności do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i brak rokowań odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu;
- 9) obiekcie zbiorowego zakwaterowania - rozumie się przez to zespół pomieszczeń (pokoi i pomieszczeń pomocniczych) zlokalizowanych w jednym lub kilku budynkach, zajętych przez jeden odrębny zakład świadczący usługi: hotelarskie, opiekuńczo-wychowawcze, zdrowotne bądź inne, które to usługi są związane z zamieszkaniem w takim zakładzie większej liczby osób;
- 10) systemie informacyjnym administracji publicznej - rozumie się przez to systemy informacyjne administracji publicznej w rozumieniu art. 2 pkt 13 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.¹⁾);
- 11) wyposażeniu mieszkania w urządzenia i instalacje techniczno-sanitarne - rozumie się przez to wyposażenie mieszkania w łazienkę, wodociąg, ustęp spłukiwany, ciepłą wodę, gaz, centralne ogrzewanie;
- 12) wyznaniu - przynależności wyznaniowej - rozumie się przez to formalne uczestnictwo lub emocjonalny związek osoby z określonym wyznaniem religijnym, kościołem lub związkiem wyznaniowym;
- 13) zamieszkanym pomieszczeniu niebędącym mieszkaniem - rozumie się przez to pomieszczenie nieprzeznaczone do celów mieszkalnych i zamieszkałe tymczasowo (w szczególności strych, pralnia, suszarnia), obiekt ruchomy (w szczególności barakowóz, przyczepa kempingowa, barka) lub inne pomieszczenie, które w czasie spisu jest jedynym miejscem zamieszkania osoby objętej spisem;

- 14) związku nieformalnym - rozumie się przez to dwie osoby żyjące w tym samym gospodarstwie domowym, które nie zawarły związku małżeńskiego w formie przewidzianej prawem polskim, ale wzajemne relacje tych osób są natury małżeńskiej.

Art. 6. 1. Szczegółowy wykaz danych zbieranych w spisie określa załącznik do rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. Urz. UE L 218 z 13.08.2008, str. 14), zwanego dalej "rozporządzeniem nr 763/2008".

2. Szczegółowy wykaz tematów i danych zbieranych w spisie wyłącznie na potrzeby krajowe, z zastrzeżeniem ust. 4, określa załącznik nr 1 do ustawy.

3. Wyłącznie na zasadzie dobrowolności mogą być zbierane od osób fizycznych dane dotyczące:

- 1) pozostawania w związku nieformalnym;
- 2) wyznania - przynależności wyznaniowej;
- 3) liczby żywo urodzonych dzieci oraz planów prokreacyjnych.

4. Pozyskane z systemów informacyjnych administracji publicznej dane dotyczące niepełnosprawności mogą być uzupełniane na zasadzie dobrowolności w trakcie przeprowadzania badania reprezentacyjnego z udziałem osoby objętej spisem.

ZALĄCZNIK Nr 1

SZCZEGÓŁOWY WYKAZ TEMATÓW I DANYCH ZBIERANYCH W SPISIE WYŁĄCZNIE NA POTRZEBY KRAJOWE

6. Temat - charakterystyka etniczno-kulturowa:
- 1) narodowość - przynależność narodowa lub etniczna;
 - 2) język, którym posługują się osoby w kontaktach domowych, w tym posługiwanie się językiem regionalnym;
 - 3) język ojczysty;
 - 4) mniejszości narodowe i etniczne;
 - 5) wyznanie - przynależność wyznaniowa.

USTAWA

z dnia 3 grudnia 2010 r.

o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania
(Dz. U. Nr 254, poz. 1700).

Rozdział 2

Zasada równego traktowania i środki prawne dla jej ochrony

Art. 6. Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość w zakresie dostępu i warunków korzystania z

zabezpieczenia społecznego, usług, w tym usług mieszkaniowych, rzeczy oraz nabywania praw lub energii, jeżeli są one oferowane publicznie.

Art. 7. Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość w zakresie opieki zdrowotnej oraz oświaty i szkolnictwa wyższego.

Art. 8. 1. Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w zakresie:

- 1) podejmowania kształcenia zawodowego, w tym doksztalcania, doskonalenia, przekwalifikowania zawodowego oraz praktyk zawodowych;
- 2) warunków podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej, w tym w szczególności w ramach stosunku pracy albo pracy na podstawie umowy cywilnoprawnej;
- 3) przystępowania i działania w związkach zawodowych, organizacjach pracodawców oraz samorządach zawodowych, a także korzystania z uprawnień przysługujących członkom tych organizacji;
- 4) dostępu i warunków korzystania z instrumentów rynku pracy i usług rynku pracy określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oferowanych przez instytucje rynku pracy oraz instrumentów rynku pracy i usług rynku pracy oferowanych przez inne podmioty działające na rzecz zatrudnienia, rozwoju zasobów ludzkich i przeciwdziałania bezrobociu.

2. Nie stanowi naruszenia zakazu, o którym mowa w ust. 1, nierówne traktowanie ze względu na religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w zakresie podejmowania środków koniecznych w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa publicznego i porządku, ochrony zdrowia lub ochrony wolności i praw innych osób oraz zapobiegania działaniom podlegającym sankcjom karnym, w zakresie określonym w innych przepisach.

Art. 9. Zakazuje się zachęcania do nierównego traktowania lub nakazywania nierównego traktowania określonego w art. 6, art. 7 i art. 8 ust. 1.

Art. 10. W zakresie określonym w art. 6, art. 7, art. 8 ust. 1 i art. 9 zakazuje się nierównego traktowania odpowiednio osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, jeżeli naruszenie zasady równego traktowania następuje ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość ich członków.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRÓW PRACY I POLITYKI SOCJALNEJ ORAZ EDUKACJI NARODOWEJ

z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do
kościół i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie
będących dniami ustawowo wolnymi od pracy

(Dz. U. Nr 26, poz.235)

Na podstawie art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. Nr 29, poz. 155, z 1990 r. Nr 51, poz. 297, Nr 55, poz. 321 i Nr 86, poz. 504,

z 1991 r. Nr 95, poz. 425, z 1993 r. Nr 7, poz. 34 oraz z 1998 r. Nr 59, poz. 375) zarządza się, co następuje:

§ 1

1. Pracownik należący do kościoła lub innego związku wyznaniowego, którego święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, prośbę o udzielenie zwolnienia od pracy, o którym mowa w art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. Nr 29, poz. 155, z 1990 r. Nr 51, poz. 297, Nr 55, poz. 321 i Nr 86, poz. 504, z 1991 r. Nr 95, poz. 425, z 1993 r. Nr 7, poz. 34 oraz z 1998 r. Nr 59, poz. 375), zwanej dalej "ustawą", powinien zgłosić pracodawcy co najmniej 7 dni przed dniem zwolnienia. Pracodawca zawiadamia pracownika o warunkach odpracowania zwolnienia nie później niż 3 dni przed dniem zwolnienia.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się w razie świąt religijnych przypadających w określonym dniu każdego tygodnia. W celu umożliwienia pracownikowi obchodzenia tych świąt pracodawca, na prośbę pracownika, ustala dla niego indywidualny rozkład czasu pracy.

§ 2

1. Uczeń lub student należący do kościoła lub innego związku wyznaniowego, którego święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, zgłasza prośbę o udzielenie zwolnienia od nauki, o którym mowa w art. 42 ust. 1 ustawy, do szkoły (innej placówki oświatowo-wychowawczej lub opiekuńczo-wychowawczej) albo szkoły wyższej, zwanej dalej "szkołą", w sposób przyjęty w szkole na początku roku szkolnego (akademickiego) lub w toku nauki, nie później jednak niż 7 dni przed dniem zwolnienia.

2. Udzielając zwolnienia od nauki, szkoła określa jednocześnie sposób wyrównania zaległości dydaktycznych spowodowanych zwolnieniem.

§ 3

W imieniu osoby niepełnoletniej prośbę o udzielenie zwolnienia, o którym mowa w § 1 ust. 1 i w § 2 ust. 1, zgłaszają rodzice lub opiekunowie prawni.

§ 4

Traci moc rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 12 listopada 1990 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy (Dz. U. Nr 82, poz. 481).

§ 5

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

PRZEPISY DOTYCZĄCE JĘZYKA

USTAWA

z dnia 7 października 1999 r.

o języku polskim

tekst jednolity (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 224, zm. Dz. U. z 2011 r. Nr 84, poz. 455)

Art. 2

Ustawa nie narusza:

- 1) przepisów ustaw o stosunku państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych, w szczególności dotyczących uprawiania kultu i praktyk religijnych,
- 2) praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

USTAWA

z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)

Rozdział 2

Używanie języka mniejszości

Art. 7

1. Osoby należące do mniejszości mają prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości.
2. Imiona i nazwiska osób należących do mniejszości zapisane w alfabecie innym niż alfabet łaciński podlegają transliteracji.
3. Minister właściwy do spraw administracji publicznej w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w drodze rozporządzenia, sposób transliteracji, o której mowa w ust. 2, uwzględniając zasady pisowni języka mniejszości.

Art. 8

Osoby należące do mniejszości mają w szczególności prawo do:

- 1) swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie;
- 2) rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości;
- 3) zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym;
- 4) nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości.

Art. 9

1. Przed organami gminy, obok języka urzędowego, może być używany, jako język pomocniczy, język mniejszości.
2. Język pomocniczy może być używany jedynie w gminach, w których liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców gminy i które zostały wpisane do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy, zwanego dalej "Urzędowym Rejestrem".
3. Możliwość używania języka pomocniczego oznacza, że osoby należące do mniejszości, z zastrzeżeniem ust. 5, mają prawo do:
 - 1) zwracania się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej;
 - 2) uzyskiwania, na wyraźny wniosek, odpowiedzi także w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej.
4. Dopuszcza się wniesienie podania w języku pomocniczym. Wniesienie podania w języku pomocniczym nie stanowi braku powodującego pozostawienie podania bez rozpoznania.
5. Procedura odwoławcza odbywa się wyłącznie w języku urzędowym.
6. Nikt nie może uchylić się od wykonania zgodnego z prawem polecenia lub orzeczenia wydanego w języku urzędowym, jeżeli okoliczności wymagają niezwłocznego jego wykonania, aby mogło osiągnąć swój cel.
7. Wątpliwości rozstrzygane są na podstawie dokumentu sporządzonego w języku urzędowym.

Art. 10

1. Wpisu do Urzędowego Rejestru dokonuje prowadzący Urzędowy Rejestr minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, na podstawie wniosku rady gminy.
2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, powinien zawierać w szczególności dane urzędowe dotyczące liczby mieszkańców gminy, w tym liczby mieszkańców należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, oraz uchwałę rady gminy o wyrażeniu zgody na wprowadzenie języka pomocniczego wraz ze wskazaniem języka mniejszości, który ma być językiem pomocniczym.
3. Przed dokonaniem wpisu do Urzędowego Rejestru minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych weryfikuje wniosek, o którym mowa w ust. 1. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych może odmówić dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru, jeżeli wniosek nie spełnia wymogów określonych w ust. 2.
4. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych odmawia dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru, jeżeli liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców tej gminy.
5. Na odmowę dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego.
6. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na wniosek rady gminy wykreśla gminę z Urzędowego Rejestru.

7. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, w drodze rozporządzenia, sposób prowadzenia Urzędowego Rejestru oraz wzór wniosku, o którym mowa w ust. 1, uwzględniając w szczególności dane pozwalające na jednoznaczną identyfikację gminy (nazwa województwa, nazwa powiatu, nazwa gminy) oraz informacje, o których mowa w ust. 2.

Art. 11

1. W gminie wpisanej do Urzędowego Rejestru pracownikom zatrudnionym w urzędzie gminy, w jednostkach pomocniczych gminy oraz w gminnych jednostkach i zakładach budżetowych może być przyznany dodatek z tytułu znajomości języka pomocniczego obowiązującego na terenie tej gminy. Zasady przyznawania dodatku oraz jego wysokość określają przepisy dotyczące zasad wynagradzania pracowników samorządowych.

2. Znajomość języka pomocniczego potwierdza dyplom, zaświadczenie lub certyfikat.

3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, w drodze rozporządzenia, wykaz dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów, o których mowa w ust. 2, uwzględniając wszystkie języki mniejszości.

Art. 12

1. Dodatkowe tradycyjne nazwy w języku mniejszości mogą być używane obok:

- 1) urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych,
- 2) nazw ulic

- ustalonych w języku polskim na podstawie odrębnych przepisów.

2. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, mogą być używane jedynie na obszarze gmin wpisanych do prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości, zwanego dalej "Rejestrem gmin". Wpisu do Rejestru gmin dokonuje minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na wniosek rady gminy, na której obszarze nazwy te mają być używane, z zastrzeżeniem ust. 7 i art. 13 ust. 1-7.

3. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, nie mogą nawiązywać do nazw z okresu 1933-1945, nadanych przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

4. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, mogą być wprowadzone na terenie całej gminy lub w poszczególnych miejscowościach.

5. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, umieszczane są po nazwie w języku polskim i nie mogą być stosowane samodzielnie.

6. Ustalenie dodatkowej nazwy w języku mniejszości następuje zgodnie z zasadami pisowni tego języka.

7. Dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości może być ustalona na wniosek rady gminy, jeżeli:

- 1) liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców tej gminy lub, w przypadku miejscowości zamieszkannej, za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w konsultacjach, przeprowadzonych w trybie określonym w art. 5a ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o

samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.¹⁾), ponad połowa mieszkańców tej miejscowości biorących udział w konsultacjach;

- 2) wniosek rady gminy uzyskał pozytywną opinię Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, utworzonej na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz. U. Nr 166, poz. 1612).

8. Do ustalania dodatkowych nazw ulic w języku mniejszości zastosowanie mają przepisy ustawy, o której mowa w ust. 7 pkt 1.

Art. 13

1. Rada gminy przedstawia wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, na wniosek mieszkańców gminy należących do mniejszości lub z inicjatywy własnej. W przypadku wniosku dotyczącego nazwy miejscowości zamieszkaney, rada gminy jest obowiązana uprzednio przeprowadzić w tej sprawie konsultacje z mieszkańcami tej miejscowości, w trybie określonym w art. 5a ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym.

2. Rada gminy przedstawia wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych za pośrednictwem wojewody.

3. Wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, powinien zawierać:

- 1) uchwałę rady gminy w sprawie ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego;
- 2) prawidłowe brzmienie urzędowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku polskim;
- 3) w przypadku obiektu fizjograficznego - opinie zarządów województw, na których terenie obiekt się znajduje;
- 4) proponowane brzmienie nazwy dodatkowej w języku mniejszości;
- 5) omówienie wyników konsultacji, o których mowa w ust. 1 i w art. 12 ust. 7 pkt 1;
- 6) informację o kosztach finansowych wprowadzenia proponowanej zmiany.

4. Wymóg zasięgnięcia opinii uznaje się za spełniony w przypadku niewyrażenia opinii, o których mowa w ust. 3 pkt 3, w terminie 30 dni od dnia otrzymania wystąpienia o opinię.

5. Wojewoda jest obowiązany przekazać ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, nie później niż w ciągu 30 dni od dnia jego otrzymania, dołączając swoją opinię. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przekazuje Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych wniosek do zaopiniowania. Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przedstawia ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoją opinię, za pośrednictwem ministra właściwego do spraw administracji publicznej, niezwłocznie po zapoznaniu się z wnioskiem.

6. Dodatkową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości uważa się za ustaloną, jeżeli została wpisana do Rejestru gmin.

7. Wpisu, o którym mowa w ust. 6, dokonuje minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, po uzyskaniu pozytywnej opinii Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.

8. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych odmówi wpisania do Rejestru gmin dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości lub wykreśli nazwę z tego Rejestru, jeżeli będzie

nawiązywała do nazwy z okresu 1933-1945, nadanej przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

9. Na odmowę dokonania wpisu, o którym mowa w ust. 6, i na wykreślenie, o którym mowa w ust. 8, radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego.

10. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, wzory wniosków rady gminy:

- 1) o wpisanie gminy do Rejestru gmin,
- 2) o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości

- biorąc pod uwagę szczegółowy zakres informacji umieszczanych w Rejestrze gmin.

11. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób prowadzenia Rejestru gmin oraz szczegółowy zakres informacji umieszczanych w tym Rejestrze, uwzględniając określenie województwa i powiatu, na których obszarze położona jest gmina, nazwę gminy, urzędową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego oraz dodatkową nazwę w języku mniejszości.

12. Minister właściwy do spraw transportu, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych i ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, szczegóły dotyczące umieszczania na znakach i tablicach dodatkowych nazw w języku mniejszości, uwzględniając w szczególności wielkość i styl czcionki nazw w języku polskim i w języku mniejszości.

Art. 14

Przez liczbę mieszkańców gminy należących do mniejszości, o której mowa w art. 9 ust. 2, art. 10 ust. 4 i art. 12 ust. 7 pkt 1, należy rozumieć liczbę urzędowo ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego.

Art. 15

1. Koszty związane z wprowadzeniem i używaniem na obszarze gminy języka pomocniczego oraz koszty związane z wprowadzeniem dodatkowych nazw, o których mowa w art. 12 ust. 1, w języku mniejszości ponosi, z zastrzeżeniem ust. 2, budżet gminy.

2. Koszty związane z wymianą tablic informacyjnych, wynikającą z ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości, ponosi budżet państwa.

Art. 16

Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zarządza tłumaczenie niniejszej ustawy na języki mniejszości

Rozdział 4

Język regionalny

Art. 19

1. Za język regionalny w rozumieniu ustawy, zgodnie z Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, uważa się język, który:

- 1) jest tradycyjnie używany na terytorium danego państwa przez jego obywateli, którzy stanowią grupę liczebnie mniejszą od reszty ludności tego państwa;
- 2) różni się od oficjalnego języka tego państwa; nie obejmuje to ani dialektów oficjalnego języka państwa, ani języków migrantów.

2. Językiem regionalnym w rozumieniu ustawy jest język kaszubski. Przepisy art. 7-15 stosuje się odpowiednio, z tym że przez liczbę mieszkańców gminy, o której mowa w art. 14, należy rozumieć liczbę osób posługujących się językiem regionalnym, urzędowo ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego.

Art. 20

1. Realizacja prawa osób posługujących się językiem, o którym mowa w art. 19, do nauki tego języka lub w tym języku odbywa się na zasadach i w trybie określonych w ustawie wymienionej w art. 17.

2. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do zachowania i rozwoju języka, o którym mowa w art. 19. Przepisy art. 18 ust. 2 i 3 oraz ust. 5 stosuje się odpowiednio.

3. Środkami, o których mowa w ust. 2, mogą być również środki przekazywane z budżetu jednostki samorządu terytorialnego organizacjom lub instytucjom, realizującym zadania służące zachowaniu i rozwojowi języka, o którym mowa w art. 19.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

z dnia 30 maja 2005 r.

**w sprawie sposobu transliteracji imion i nazwisk osób należących do mniejszości
narodowych i etnicznych zapisanych w alfabecie innym niż alfabet łaciński**
(Dz. U. Nr 102, poz. 855)

Na podstawie art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550) zarządza się, co następuje:

§ 1

Sposób transliteracji imion i nazwisk osób należących do:

- 1) mniejszości białoruskiej, zapisanych w alfabecie białoruskim, określa załącznik nr 1 do rozporządzenia;
- 2) mniejszości łemkowskiej, zapisanych w alfabecie łemkowskim, określa załącznik nr 2 do rozporządzenia;
- 3) mniejszości ormiańskiej, zapisanych w alfabecie ormiańskim, określa załącznik nr 3 do rozporządzenia;
- 4) mniejszości rosyjskiej, zapisanych w alfabecie rosyjskim, określa załącznik nr 4 do rozporządzenia;

- 5) mniejszości ukraińskiej, zapisanych w alfabecie ukraińskim, określa załącznik nr 5 do rozporządzenia;
- 6) mniejszości żydowskiej:
- a) zapisanych w alfabecie hebrajskim, określa załącznik nr 6 do rozporządzenia,
 - b) zapisanych w alfabecie jidysz, określa załącznik nr 7 do rozporządzenia.

§ 2

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK Nr 1

SPÓSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO MNIJSZOŚCI BIAŁORUSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE BIAŁORUSKIM

<i>Znaki alfabetu białoruskiego</i>	<i>Znaki alfabetu polskiego</i>
А, а	A, a
Б, б	B, b
В, в	W, w
Г, г	H, h
Д, д	D, d
Е, е	1) Je, je – na początku wyrazu, po samogłoskach i po Ъ, ъ 2) e – po Л 3) ie – po innych spółgłoskach
Ё, ё	1) Jo, jo – na początku wyrazu, po samogłoskach i po Ъ, ъ 2) o – po Л 3) o – po innych spółgłoskach
Ж, ж	Ż, ż
З, з	Z, z
І, і	I, i
Й, й	J, j
К, к	K, k
Л, л	1) L, l – przed e, я, ю, ъ 2) Ł, ł – w pozostałych przypadkach
М, м	M, m
Н, н	N, n
О, о	O, o
П, п	P, p
Р, р	R, r

С, с	S, s
Т, т	T, t
У, у	U, u
Ў, ў	U, u
Ф, ф	F, f
Х, х	Ch, ch
Ц, ц	C, c
Ч, ч	Cz, cz
Ш, ш	Sz, sz
Ы, ы	Y, y
Ь, ь	
Э, э	E, e
Ю, ю	1) Ju, ju – na początku wyrazu oraz po samogłoskach 2) u – po Л 3) iu – po innych spółgłoskach
Я, я	1) Ja, ja – na początku wyrazu oraz po samogłoskach 2) a – po Л 3) ia – po innych spółgłoskach
	pomija się

ZAŁĄCZNIK Nr 2

SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO MNIEJSZOŚCI ŁEMKOWSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE ŁEMKOWSKIM

Znaki alfabetu łemkowskiego	<i>Znaki alfabetu polskiego</i>
А, а	A, a
Б, б	B, b
В, в	W, w
Г, г	H, h
Ґ, ґ	G, g
Д, д	D, d
Е, е	E, e
Є, є	4) Je, je – na początku wyrazu, po samogłoskach i po ь, ь 5) e – po Л 6) ie – po innych spółgłoskach
Ж, ж	Ż, ż
З, з	Z, z
І, і	I, i

И, и	Y, y
Ы, ы	Y, y
Й, й	J, j
К, к	K, k
Л, л	1) L, l – przed e, я, ю, ь 2) Ł, ł – w pozostałych przypadkach
М, м	M, m
Н, н	N, n
О, о	O, o
П, п	P, p
Р, р	R, r
С, с	S, s
Т, т	T, t
У, у	U, u
Ф, ф	F, f
Х, х	Ch, ch
Ц, ц	C, c
Ч, ч	Cz, cz
Ш, ш	Sz, sz
Щ, щ	Szcz, SzcZ
Ю, ю	4) Ju, ju – na początku wyrazu, po samogłoskach oraz po ь 5) u – po Л 6) iu – po innych spółgłoskach oraz po ь
Я, я	4) Ja, ja – na początku wyrazu, po samogłoskach oraz po ь 5) a – po Л 6) ia – po innych spółgłoskach
Ь, ь	1) pomija się – po л, przed a, y, e, я, ю 2) i – przed o (po л - także wówczas, gdy występuje przed o - pomija się)
Ъ, ъ	,

ZAŁĄCZNIK Nr 3**SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO MNIJSZOŚCI ORMIAŃSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE ORMIAŃSKIM**

Znaki alfabetu ormiańskiego	Znaki alfabetu polskiego
1	2
Ա, ա	A, a
Բ, բ	B, b
Գ, գ	G, g
Դ, դ	D, d
Ե, ե	1) Je, je - na początku wyrazu 2) E, e - w środku i na końcu wyrazu
Զ, զ	Z, z
Է, է	E, e
Ը, ը	Y, y
Թ, Թ	T, t
Ժ, ժ	Ż, ż
Ի, ի	I, i
Լ, լ	L, l
Խ, Խ	Ch, ch
Մ, մ	C, c
Կ, կ	K, k
Հ, հ	H, h
Ջ, ճ	Dz, dz
Ղ, ղ	Gh, gh
Ճ, ճ	Cz, cz
Մ, մ	M, m
Թ, յ	J, j

ZAŁĄCZNIK Nr 4

SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO
MNIEJSZOŚCI ROSYJSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE ROSYJSKIM

Znaki alfabetu rosyjskiego	Znaki alfabetu polskiego
А, а	A, a
Б, б	B, b
В, в	W, w
Г, г	G, g
Д, д	D, d
Е, е	<ol style="list-style-type: none"> 1) Je, je – na początku wyrazu, po samogłoskach i po ъ, ь 2) e – po Л, Ж, Ш, Ч, Щ, Ц; w nazwiskach obcego pochodzenia e po wszystkich spółgłoskach zapisujemy jako e 3) ie – po wszystkich innych spółgłoskach
Ё, ё	<ol style="list-style-type: none"> 1) Jo, jo – na początku wyrazu, po samogłoskach i po ъ, ь 2) o – po Л, Ж, Ш, Ч, Щ 3) io – po wszystkich innych spółgłoskach
Ж, ж	Ż, ż
З, э	Z, z
И, и	<ol style="list-style-type: none"> 1) I, I; również po Ч, Щ 2) ji – po ъ 3) y – po Ж, Ш, Ц
Й, й	J, j
К, к	K, k
Л, л	<ol style="list-style-type: none"> 3) L, l – przed e, ё, я, ю, и, ь 4) Ł, ł – przed spółgłoskami, przed samogłoskami a, o, y, ы oraz na końcu wyrazu
М, м	M, m
Н, н	N, n
О, о	O, o
П, п	P, p
Р, р	R, r
С, с	S, s

Т, т	T, t
У, у	U, u
Ф, ф	F, f
Х, х	Ch, ch
Ц, ц	C, c
Ч, ч	Cz, cz
Ш, ш	Sz, sz
Щ, щ	Szcz, szcz
Ь, ь	pomija się
Ы, ы	Y, y
Ъ, ъ	˘ - znak zmiękczenia; znak jest pomijany, gdy występuje po Л, Ж, Ш, Щ oraz przed samogłoską
Э, э	E, e
Ю, ю	1) Ju, ju – na początku wyrazu oraz po samogłoskach i po Ъ, ъ 2) u – po Л 3) iu – po innych spółgłoskach
Я, я	1) Ja, ja – na początku wyrazu oraz po samogłoskach i po Ъ, ъ 2) a – po Л 3) ia – po innych spółgłoskach
	pomija się

ZAŁĄCZNIK Nr 5

SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO MNIEJSZOŚCI UKRAIŃSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE UKRAIŃSKIM

<i>Znaki alfabetu ukraińskiego</i>	<i>Znaki alfabetu polskiego</i>
А, а	A, a
Б, б	B, b
В, в	W, w
Г, г	H, h
Ґ, ґ	G, g
Д, д	D, d
Е, е	E, e
Є, є	7) Je, je – na początku wyrazu, po samogłoskach i po Ъ, ъ 8) e – po Л 9) ie – po innych spółgłoskach
Ж, ж	Ż, ż
З, з	Z, z

И, и	Y, y
I, i	I, i
Ī, ī	Ji, ji
Й, й	J, j
К, к	K, k
Л, л	5) L, l – przed я, ю, ь 6) Ł, ł – w pozostałych przypadkach
М, м	M, n
Н, н	N, n
О, о	O, o
П, п	P, p
Р, р	R, r
С, с	S, s
Т, т	T, t
У, у	U, u
Ф, ф	F, f
Х, х	Ch, ch
Ц, ц	C, c
Ч, ч	Cz, cz
Ш, ш	Sz, sz
Щ, щ	Szcz, szcz
Ь, ь	
Ю, ю	7) Ju, ju – na początku wyrazu oraz po samogłoskach 8) u – po Л 9) iu – po innych spółgłoskach
Я, я	7) Ja, ja – na początku wyrazu oraz po samogłoskach 8) a – po Л 9) ia – po innych spółgłoskach
	pomija się

ZAŁĄCZNIK Nr 6

SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO MNIEJSZOŚCI ŻYDOWSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE HEBRAJSKIM

Znaki alfabetu hebrajskiego	Znaki alfabetu polskiego
1	2
א	a
ב	b
ב	w
ג	g
ג	g
ג'	dż
ד	d
ד	d
ה	h
ו	w
ו	u
ו	o
ז	z
ז'	ż
ח	ch
ט	t
י	j
כ	k
כ, ך	ch
ל	l
מ, ם	m
נ, ן	n
ס	s
ע	pomija się
פ	p
ף	f
ץ צ	c

ZALĄCZNIK Nr 7

SPOSÓB TRANSLITERACJI IMION I NAZWISK OSÓB NALEŻĄCYCH DO
MNIJSZOŚCI ŻYDOWSKIEJ, ZAPISANYCH W ALFABECIE JIDYSZ

Znaki alfabetu jidysz	Znaki alfabetu polskiego
א	omija się
אָ	a
אױ	o
ב	b
ג	g
ד	d
דױז	dż
ה	h
ו	u
ױ	u
ױ	w
ױ	oj
ז	z
זױז	ż
ח	ch
ט	t
שׂט	cz
י	1) j - na początku sylaby (przed samogłoską) 2) i - w środku lub na końcu sylaby (po spółgłosce)
י	i
ײ	ej
ײ	aj
ך, כ	ch
כ	k
ל	l
ם, מ	m
ן, נ	n
ס	s
ע	e
ף, פ	p
ף, פ	f
ץ, צ	c
ק	k
ר	r
ש	sz
ת	s

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI¹⁾**

z dnia 30 maja 2005 r.

w sprawie Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy
(Dz. U. Nr 102, poz. 856)

Na podstawie art. 10 ust. 7 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550) zarządza się, co następuje:

§ 1

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia Urzędowego Rejestru Gmin, w których jest używany język pomocniczy, zwanego dalej "Urzędowym Rejestrem", oraz wzór wniosku rady gminy o wpisanie gminy do tego Rejestru.

§ 2

1. Urzędowy Rejestr jest prowadzony w formie elektronicznej w postaci tabeli.

2. Tabela, o której mowa w ust. 1, składa się z następujących kolumn:

- 1) kolejny numer pozycji;
- 2) gmina;
- 3) powiat;
- 4) województwo;
- 5) liczba mieszkańców gminy ogółem;
- 6) liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości lub posługujących się językiem regionalnym;
- 7) język pomocniczy;
- 8) data podjęcia uchwały rady gminy o wyrażeniu zgody na wprowadzenie języka pomocniczego;
- 9) numer uchwały rady gminy o wyrażeniu zgody na wprowadzenie języka pomocniczego;
- 10) data wpisu gminy do Urzędowego Rejestru;
- 11) data wykreślenia gminy z Urzędowego Rejestru.

3. Informacje wpisywane do kolumn, o których mowa w ust. 2 pkt 2-4 i 7-9, są wprowadzane do Urzędowego Rejestru na podstawie informacji zawartych we wniosku rady gminy o wpisanie gminy do Urzędowego Rejestru.

4. Informacje wpisywane do kolumn, o których mowa w ust. 2 pkt 5 i 6, są wpisywane do nich po zweryfikowaniu przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych informacji dotyczących ogólnej liczby mieszkańców gminy oraz liczby mieszkańców gminy należących do mniejszości narodowej lub etnicznej, której język ma być używany jako język pomocniczy, albo liczby mieszkańców gminy posługujących się językiem regionalnym, jeżeli to ten język ma być używany jako język pomocniczy, zawartych we wniosku rady gminy o wpisanie gminy do Urzędowego Rejestru.

§ 3

Wzór wniosku rady gminy o wpisanie gminy do Urzędowego Rejestru stanowi załącznik do rozporządzenia.

§ 4

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

ZALĄCZNIK

WZÓR

WNIOSEK o wpisanie gminy do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy

Gmina (nazwa)
Powiat (nazwa)
Województwo (nazwa)
Ogólna liczba mieszkańców gminy ¹	Liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy ²
.....
Język pomocniczy (nazwa)
Data, numer i tytuł uchwały rady gminy

Załączniki:

- 1) uchwała rady gminy o wyrażeniu zgody na wprowadzenie języka pomocniczego wraz ze wskazaniem języka mniejszości narodowej lub etnicznej albo języka regionalnego, który ma być językiem pomocniczym;
- 2) określenie kosztów wprowadzenia języka pomocniczego w okresie pierwszego roku;
- 3) informacja wojewody o ważności uchwały rady gminy.

.....
(podpis i pieczęć przewodniczącego
rady gminy)

¹ Przez liczbę tę należy rozumieć liczbę ustaloną na podstawie aktualnych danych Głównego Urzędu Statystycznego.

² Przez liczbę tę należy rozumieć liczbę, o której mowa odpowiednio w art. 14 i art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550), czyli liczbę ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego - odpowiednio liczbę mieszkańców gminy należących do konkretnej mniejszości narodowej lub etnicznej albo liczbę mieszkańców gminy posługujących się językiem regionalnym.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

z dnia 30 maja 2005 r.

**w sprawie Rejestru gmin, na których obszarze są używane nazwy w języku mniejszości,
wzorów wniosków o wpisanie do tego Rejestru oraz o ustalenie dodatkowej nazwy
miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości narodowej lub etnicznej
albo w języku regionalnym
(Dz. U. Nr 102, poz. 857)**

Na podstawie art. 13 ust. 10 i 11 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550) zarządza się, co następuje:

§ 1

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości, szczegółowy zakres informacji umieszczanych w tym Rejestrze oraz wzory wniosków rady gminy o wpisanie gminy do Rejestru gmin i o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości narodowej lub etnicznej albo w języku regionalnym.

§ 2

1. Rejestr gmin prowadzony jest w formie elektronicznej.
2. Rejestr gmin składa się z:
 - 1) Rejestru gmin, na obszarze których używane są dodatkowe nazwy ulic;
 - 2) Rejestru gmin, na obszarze których używane są dodatkowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych.
3. Każdej gminie wpisywanej do Rejestru gmin przypisuje się kolejny numer w Rejestrze, rozpoczynający się od symbolu odpowiednio: "NU/nn" dla gmin wpisywanych do Rejestru, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, oraz "NM/nn" dla gmin wpisywanych do Rejestru, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, gdzie "nn" oznacza kolejny numer pozycji w danym Rejestrze.
4. W Rejestrze, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, informacje są wprowadzane odrębnie dla każdej gminy i obejmują:
 - 1) numer pozycji, pod jaką wpisywana jest gmina;
 - 2) nazwę województwa, na którego obszarze znajduje się gmina;

- 3) nazwę powiatu, na którego obszarze znajduje się gmina;
 - 4) nazwę gminy;
 - 5) ogólną liczbę mieszkańców gminy;
 - 6) ustaloną na podstawie wyników ostatniego spisu powszechnego liczbę mieszkańców gminy należących do mniejszości narodowej lub etnicznej, w języku której są proponowane dodatkowe nazwy, albo liczbę mieszkańców gminy posługujących się językiem regionalnym;
 - 7) datę podjęcia oraz numer uchwały rady gminy w sprawie nadania dodatkowych nazw ulic;
 - 8) datę podjęcia oraz numer uchwały rady gminy w sprawie złożenia wniosku o wpisanie gminy do Rejestru gmin, na obszarze których używane są dodatkowe nazwy;
 - 9) datę wpisania gminy do Rejestru gmin.
5. W Rejestrze, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, informacje są wprowadzane odrębnie dla każdej dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego. Każdej dodatkowej nazwie przypisuje się numer składający się z numeru gminy, o którym mowa w ust. 3, oraz numeru pozycji, wynikającej z kolejności ustalania dodatkowych nazw w danej gminie.
6. Zakres informacji wprowadzanych do Rejestru, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, obejmuje:
- 1) numer przypisany dodatkowej nazwie miejscowości lub obiektu fizjograficznego;
 - 2) nazwę województwa, na którego obszarze znajduje się gmina;
 - 3) nazwę powiatu, na którego obszarze znajduje się gmina;
 - 4) nazwę gminy;
 - 5) datę podjęcia oraz numer uchwały rady gminy w sprawie złożenia wniosku o wpisanie gminy do Rejestru gmin, na obszarze których używane są dodatkowe nazwy;
 - 6) oznaczenie rodzaju nazwy (nazwa miejscowości, nazwa obiektu fizjograficznego);
 - 7) ogólną liczbę mieszkańców gminy;
 - 8) ustaloną na podstawie wyników ostatniego spisu powszechnego liczbę mieszkańców gminy należących do mniejszości narodowej lub etnicznej, w języku której są proponowane dodatkowe nazwy, albo liczbę mieszkańców gminy posługujących się językiem regionalnym;
 - 9) w przypadku miejscowości zamieszkałej - liczbę mieszkańców tej miejscowości biorących udział w konsultacjach oraz liczbę mieszkańców miejscowości biorących udział w konsultacjach, którzy opowiedzieli się za wprowadzeniem dodatkowej nazwy miejscowości;
 - 10) urzędową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego;
 - 11) dodatkową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego, zapisaną w języku mniejszości;
 - 12) adnotacje dotyczące opinii:
 - a) zarządów województw, na których terenie znajduje się obiekt fizjograficzny, dla którego ustalana jest dodatkowa nazwa w języku mniejszości lub w języku regionalnym,
 - b) wojewody,
 - c) Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych;
 - 13) datę wpisu dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego do Rejestru gmin;
 - 14) datę wykreślenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego z Rejestru gmin.

§ 3

Wzór wniosku rady gminy o wpisanie gminy do Rejestru gmin określa załącznik nr 1 do rozporządzenia.

§ 4

Wzór wniosku rady gminy o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości narodowej lub etnicznej albo w języku regionalnym określa załącznik nr 2 do rozporządzenia.

§ 5

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK Nr 1

WZÓR

WNIOSEK

o wpisanie gminy do Rejestru gmin, na obszarze których używane są dodatkowe nazwy miejscowości lub obiektów fizjograficznych albo ulic

A. Dane ogólne

Gmina (nazwa)	
Powiat (nazwa)	
Województwo (nazwa)	
rodzaj dodatkowej nazwy¹:		
nazwa ulicy ☐	nazwa miejscowości ☐	nazwa obiektu fizjograficznego ☐
Ogólna liczba mieszkańców gminy ²	Liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, w języku której mają być używane dodatkowe nazwy ³	
W przypadku miejscowości zamieszkaney:⁴		
Liczba mieszkańców miejscowości biorących udział w konsultacjach	Liczba mieszkańców miejscowości biorących udział w konsultacjach, którzy opowiedzieli się za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości	

B. Dane dotyczące dodatkowych nazw miejscowości lub obiektów fizjograficznych, o ustalenie których występuje rada gminy⁵

Nazwy miejscowości	
Urzędowa nazwa miejscowości	Proponowana dodatkowa nazwa
1.	1.
2.	2.
Nazwy obiektów fizjograficznych	
Urzędowa nazwa	Proponowana dodatkowa nazwa
1.	1.
2.	2.
Język, w którym ma być używana dodatkowa nazwa	

C. Dane dotyczące uchwały rady gminy:

Data, numer i tytuł uchwały rady gminy
--	----------------

Załączniki:

- 1) uchwała rady gminy w sprawie złożenia wniosku o wpisanie gminy do Rejestru gmin, na obszarze których używane są nazwy w języku mniejszości;
- 2) uchwała rady gminy w sprawie ustalenia dodatkowej nazwy ulicy⁶;
- 3) szczegółowy kosztorys wymiany tablic informacyjnych, o której mowa w art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.);
- 4) informacja wojewody o ważności uchwał rady gminy, wymienionych w pkt 1 i 2;
- 5) wniosek o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego⁷.

.....
(podpis i pieczęć przewodniczącego
rady gminy)

¹ Postawić znak x przy rodzaju dodatkowych nazw, które mają być używane na obszarze gminy.

² Przez liczbę tę należy rozumieć liczbę ustaloną na podstawie aktualnych danych Głównego Urzędu Statystycznego.

³ Przez liczbę tę należy rozumieć liczbę, o której mowa odpowiednio w art. 14 i art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.), czyli liczbę ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego - odpowiednio liczbę mieszkańców gminy należących do konkretnej mniejszości narodowej lub etnicznej albo liczbę mieszkańców gminy posługujących się językiem regionalnym.

- 4 Wypełnić, jeżeli podstawą wystąpienia z wnioskiem był wynik konsultacji przeprowadzonych w miejscowości zamieszkałej.
- 5 Dane wypełnia się, jeżeli gmina przedkłada wraz z wnioskiem o wpisanie gminy do Rejestru także wnioski o ustalenie dodatkowych nazw miejscowości lub obiektów fizjograficznych, uwzględniając wszystkie nazwy, o ustalenie których gmina występuje.
- 6 Uchwałę dołącza się wyłącznie w przypadku, gdy rada gminy składa wniosek o wpisanie gminy do Rejestru gmin w związku z ustaleniem dodatkowej nazwy ulicy.
- 7 Dołącza się wyłącznie w przypadku, gdy rada gminy składa wniosek o wpisanie gminy do Rejestru gmin w związku z ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego.

ZALĄCZNIK Nr 2

WZÓR

(podpis i pieczęć przewodniczącego rady gminy)

WNIOSEK

o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego

Gmina (nazwa)	
Powiat (nazwa)	
Województwo (nazwa)	
oznaczenie rodzaju dodatkowej nazwy:		
nazwa miejscowości ☐	nazwa obiektu fizjograficznego ☐	
Urzędowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego		
Proponowana dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego*		

Załączniki:

- 1) uchwała rady gminy w sprawie ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego;
- 2) w przypadku obiektu fizjograficznego - opinie zarządów województw, na których terenie obiekt się znajduje;
- 3) omówienie wyników konsultacji przeprowadzonych w trybie art. 5a ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.);
- 4) informacja o kosztach finansowych wprowadzenia proponowanej zmiany.

.....
(podpis i pieczęć przewodniczącego rady gminy)

* Zapisana w alfabecie języka, w którym ma być używana.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA INFRASTRUKTURY

z dnia 10 sierpnia 2005 r.

w sprawie umieszczania na znakach i tablicach dodatkowych nazw w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku regionalnym (Dz. U. Nr 157, poz. 1320)

Na podstawie art. 13 ust. 12 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550) zarządza się, co następuje:

§ 1

Rozporządzenie określa szczegóły dotyczące umieszczania na znakach i tablicach, obok umieszczonych w języku polskim urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz nazw ulic, dodatkowych nazw w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz w języku regionalnym, zwanych dalej "dodatkowymi nazwami".

§ 2

1. W przypadku gdy na znakach i tablicach występuje jedna nazwa w języku polskim, wielkość liter, którymi zapisano dodatkową nazwę, powinna być taka sama jak wielkość liter, którymi zapisano nazwę w języku polskim.
2. W przypadku gdy na znakach i tablicach występuje więcej niż jedna nazwa w języku polskim, wielkość liter, którymi zapisano dodatkowe nazwy, powinna być o jedną czwartą mniejsza w stosunku do wielkości liter, którymi zapisano nazwy w języku polskim.

§ 3

Krój liter, którymi zapisano dodatkowe nazwy, powinien być taki sam jak krój liter, którymi zapisano nazwy w języku polskim.

§ 4

Dodatkowe nazwy umieszczane na znakach i tablicach są zapisane literami alfabetu właściwego dla języka danej mniejszości narodowej lub etnicznej albo dla języka regionalnego, z uwzględnieniem specyficznych dla tego alfabetu znaków diakrytycznych.

§ 5

Dodatkowe nazwy umieszczane są pod nazwami w języku polskim w taki sposób, aby środek dodatkowej nazwy i środek nazwy w języku polskim znajdowały się na jednej osi.

§ 6

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

z dnia 16 czerwca 2005 r.

w sprawie dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów potwierdzających znajomość języka pomocniczego

(Dz. U. Nr 119, poz. 1013)

Na podstawie art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa wykaz dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów potwierdzających znajomość języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego.

§ 2. Wykaz dyplomów, zaświadczeń i certyfikatów określa załącznik do rozporządzenia.

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

ZAŁĄCZNIK

WYKAZ DYPLOMÓW, ZAŚWIADCZEŃ LUB CERTYFIKATÓW POTWIERDZAJĄCYCH ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW MNIJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH ORAZ JĘZYKA REGIONALNEGO

- 1) dyplom ukończenia:
 - a) studiów na kierunku filologia w zakresie odpowiedniego języka obcego,
 - b) studiów w specjalności odpowiedniego języka obcego lub lingwistyki stosowanej w zakresie odpowiedniego języka obcego,
 - c) nauczycielskiego kolegium języków obcych w specjalności danego języka obcego;
- 2) świadectwo dojrzałości potwierdzające znajomość odpowiedniego języka, uzyskane po ukończeniu szkoły prowadzącej nauczanie języka mniejszości narodowej lub etnicznej albo nauczanie języka regionalnego;
- 3) wydany za granicą dokument:
 - a) potwierdzający ukończenie studiów wyższych - uznaje się język wykładowy,
 - b) potwierdzający ukończenie studiów wyższych na kierunku filologia w zakresie odpowiedniego języka obcego,
 - c) uznany za równoważny świadectwu dojrzałości - uznaje się język wykładowy;
- 4) zaświadczenie o zdanym egzaminie resortowym:

- a) w Ministerstwie Spraw Zagranicznych,
- b) w Ministerstwie Gospodarki i Pracy,¹⁾
- c) w Ministerstwie Obrony Narodowej - od poziomu 3333 według STANAG 6001;
- 5) certyfikat potwierdzający znajomość języka obcego wydany przez Krajową Szkołę Administracji Publicznej w wyniku lingwistycznego postępowania sprawdzającego;
- 6) dokument potwierdzający wpis na listę tłumaczy przysięgłych;
- 7) dokumenty potwierdzające znajomość języka kaszubskiego:
 - a) świadectwo ukończenia podyplomowych studiów pedagogiczno-metodycznych w zakresie nauczania języka kaszubskiego organizowanych przez Uniwersytet Gdański,
 - b) zaświadczenie potwierdzające znajomość języka kaszubskiego wydane przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie dla potrzeb nauczania lub prowadzenia zajęć w szkołach umożliwiających uczniom podtrzymywanie tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, stosownie do przepisów w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli;
- 8) dokumenty potwierdzające zdanie egzaminów ze znajomości języka niemieckiego:
 - a) Zertifikat Deutsch (ZD), Die Zentrale Mittelstufenprüfung (ZMP), Die Zentrale Oberstufenprüfung (ZOP), Das Kleine Deutsche Sprachdiplom (KDS), Das Grosse Deutsche Sprachdiplom (GDS) - egzaminy organizowane przez Goethe Institut,
 - b) Prüfung Wirtschaftsdeutsch International (PWD) - egzaminy organizowane przez Goethe Institut, Niemiecką Izbę Przemysłowo-Handlową i Instytut Carla Duisberga,
 - c) Österreichisches Sprachdiplom für Deutsch als Fremdsprache (ÖSD) - od poziomu Mittelstufe, Diplom Wirtschaftssprache Deutsch (DWD) - egzaminy organizowane przez Instytut Austriacki,
 - d) Zertifikat Deutsch (B1), Zertifikat Deutsch Plus (B2), Zertifikat Deutsch für den Beruf (B2) - egzaminy TELC (The European Language Certificates) administrowane przez WBT (Weiterbildungs-Testsysteme GmbH),
 - e) Deutsches Sprachdiplom (DSD I), Deutsches Sprachdiplom (DSD II) - egzaminy organizowane przez Kultusministerkonferenz;
- 9) dokumenty potwierdzające zdanie egzaminów ze znajomości języka rosyjskiego:
 - a) Русский Язык. Деловое Общение (Бизнес и Коммерция) – od poziomu Средний Уровень – wydawany przez Państwowy Instytut Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina;
 - b) Европейские Сертификаты по языкам, Сертификат по русскому языку egzamin TELC (The European Language Certificates) administrowany przez WBT (Weiterbildungs-Testsysteme GmbH)
- 10) dokument potwierdzający zdanie egzaminu ze znajomości języka romskiego: dyplom ukończenia studiów na kierunku filologia romska w Section de langues et Civilization Rromani organizowanych przez Institut National des Langues et Civilisations Orientales w Paryżu.

¹⁾ Zaświadczenie o zdanym egzaminie resortowym przeprowadzanym przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy oraz przez jego wszystkich poprzedników i następców prawnych.

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI**

z dnia 18 marca 2002 r.

**w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć
wersje w przekładzie na język obcy**
(Dz. U. Nr 37, poz. 349, z późn. zm.)

Na podstawie art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. Nr 90, poz. 999 i z 2000 r. Nr 29, poz. 358) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa wypadki i granice, w których nazwom i tekstom w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej, a także przeznaczonym do odbioru publicznego oraz w środkach transportu publicznego, sporządzonym w języku polskim, mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy.

§ 2. 1. Nazwom i tekstom w języku polskim znajdującym się:

- 1) ⁽¹⁾ w miejscowościach, w których występują zwarte środowiska mniejszości narodowych, etnicznych lub społeczności posługującej się językiem regionalnym,
- 2) w strefie nadgranicznej,
- 3) w miastach, w których znajdują się przedstawicielstwa obcych państw, siedziby organizacji międzynarodowych bądź firm zagranicznych,
- 4) przy międzynarodowych drogach tranzytowych,
- 5) w miejscowościach wypoczynkowych i uzdrowiskowych oraz miejscowościach cechujących się uznanymi walorami rekreacyjnymi lub krajobrazowymi,
- 6) ⁽²⁾ w polskich placówkach zagranicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej (Dz. U. Nr 128, poz. 1403 oraz z 2004 r. Nr 273, poz. 2703),
- 7) ⁽³⁾ na lotniskach w rozumieniu ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. - Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696, z późn. zm.),
- 8) ⁽⁴⁾ na pokładach statków powietrznych zarejestrowanych w Polsce w rozumieniu ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. - Prawo lotnicze,
- 9) ⁽⁵⁾ w zintegrowanych węzłach przesiadkowych w rozumieniu ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym (Dz. U. z 2011 r. Nr 5, poz. 13),
- 10) ⁽⁶⁾ w portach i przystaniach morskich w rozumieniu ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 179),
- 11) ⁽⁷⁾ na pokładach statków morskich o polskiej przynależności w rozumieniu ustawy z dnia 18 września 2001 r. - Kodeks morski (Dz. U. z 2009 r. Nr 217, poz. 1689, z 2010 r. Nr 127, poz. 857 oraz z 2011 r. Nr 80, poz. 432),
- 12) ⁽⁸⁾ na pokładach statków polskich w rozumieniu ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 857, z późn. zm.),
- 13) ⁽⁹⁾ w bankomatach w rozumieniu ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385, z późn. zm.),
- 14) ⁽¹⁰⁾ w automatach biletowych

- mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy.

2. Dokonywanie przekładu dotyczy nazw i tekstów:

- 1) umieszczonych:

- a) na tablicy urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,
 - b) w innym eksponowanym miejscu przeznaczonym do informowania,
 - c) w środkach transportu publicznego,
- 2) przeznaczonych do odbioru publicznego.
3. ⁽¹¹⁾ Przekład umieszcza się pod tekstem sporządzonym w języku polskim lub w formie załącznika do tego tekstu, lub w inny sposób stanowiący uzupełnienie nazw i tekstów sporządzonych w języku polskim.
4. ⁽¹²⁾ W wypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, językiem obcym powinien być w szczególności język mniejszości narodowych lub etnicznych albo język regionalny.
- 4a. ⁽¹³⁾ W wypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, językiem obcym powinien być w szczególności język urzędowy sąsiadującego państwa.
- 4b. ⁽¹⁴⁾ W wypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 3-14, językiem obcym powinien być jeden z języków urzędowych Unii Europejskiej.
5. Przekładu nazw i tekstów można dokonywać na więcej niż jeden język obcy.

§ 3. 1. Przekład, o którym mowa w § 2, obejmuje:

- 1) nazwę urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,
 - 2) zasady wstępu do urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,
 - 3) informację pozwalającą osobie zainteresowanej na skierowanie sprawy do właściwej komórki organizacyjnej urzędu lub instytucji użyteczności publicznej,
 - 4) inne informacje ułatwiające korzystanie z działalności podmiotów, o których mowa w pkt 1,
 - 5) ⁽¹⁵⁾ informacje istotne ze względów bezpieczeństwa oraz ułatwiające korzystanie z obiektów oraz urządzeń, o których mowa w § 2 ust. 1 pkt 7-14.
2. W środkach transportu publicznego przekład obejmuje:
- 1) najważniejsze postanowienia regulaminu przejazdu,
 - 2) sposób posługiwania się urządzeniami znajdującymi się w środkach przejazdu,
 - 3) inne informacje ułatwiające korzystanie ze środków transportu publicznego.

§ 4. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przypisy:

- ¹⁾ § 2 ust. 1 pkt 1 zmieniony przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 19 kwietnia 2006 r. (Dz.U.2006.75.526) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 19 maja 2006 r.
- ²⁾ § 2 ust. 1 pkt 6 dodany przez § 1 pkt 1 lit. b) rozporządzenia z dnia 19 kwietnia 2006 r. (Dz.U.2006.75.526) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 19 maja 2006 r.
- ³⁾ § 2 ust. 1 pkt 7 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.
- ⁴⁾ § 2 ust. 1 pkt 8 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.
- ⁵⁾ § 2 ust. 1 pkt 9 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.
- ⁶⁾ § 2 ust. 1 pkt 10 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.
- ⁷⁾ § 2 ust. 1 pkt 11 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.
- ⁸⁾ § 2 ust. 1 pkt 12 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

⁹⁾ § 2 ust. 1 pkt 13 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹⁰⁾ § 2 ust. 1 pkt 14 dodany przez § 1 pkt 1 lit. a) tiret drugie rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹¹⁾ § 2 ust. 3 zmieniony przez § 1 pkt 1 lit. b) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹²⁾ § 2 ust. 4:

- zmieniony przez § 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 19 kwietnia 2006 r. (Dz.U.2006.75.526) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 19 maja 2006 r.

- zmieniony przez § 1 pkt 1 lit. b) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹³⁾ § 2 ust. 4a dodany przez § 1 pkt 1 lit. c) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹⁴⁾ § 2 ust. 4b dodany przez § 1 pkt 1 lit. c) rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

¹⁵⁾ § 3 ust. 1 pkt 5 dodany przez § 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 29 września 2011 r. (Dz.U.2011.224.1349) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 3 listopada 2011 r.

USTAWA

z dnia 17 października 2008 r.

o zmianie imienia i nazwiska

(Dz. U. Nr 220, poz. 1414)

Art. 1. Ustawa określa zasady zmiany imienia lub nazwiska na inne imię lub nazwisko oraz właściwość organów administracji publicznej i tryb postępowania w sprawach zmiany imienia lub nazwiska.

Art. 2. Ustawę stosuje się do:

- 1) obywateli polskich;
- 2) cudzoziemców nieposiadających obywatelstwa żadnego państwa, jeżeli posiadają w Rzeczypospolitej Polskiej miejsce pobytu stałego;
- 3) cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, z zastrzeżeniem art. 4 ust. 2.

Art. 3. W rozumieniu ustawy:

- 1) zmiana imienia oznacza zmianę na inne imię lub zmianę pisowni imienia;
- 2) zmiana nazwiska oznacza zmianę na inne nazwisko, zmianę pisowni nazwiska lub zmianę nazwiska ze względu na formę właściwą dla rodzaju żeńskiego lub męskiego;
- 3) członkiem rodziny jest małżonek i wstępny osoby ubiegającej się o zmianę imienia lub nazwiska.

Art. 4. 1. Zmiany imienia lub nazwiska można dokonać wyłącznie z ważnych powodów, w szczególności gdy dotyczą zmiany:

- 1) imienia lub nazwiska ośmieszającego albo nieliczącego z godnością człowieka;
- 2) na imię lub nazwisko używane;
- 3) na imię lub nazwisko, które zostało bezprawnie zmienione;

4) na imię lub nazwisko noszone zgodnie z przepisami prawa państwa, którego obywatelstwo również się posiada.

2. Zmiany imienia lub nazwiska cudzoziemca, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, można dokonać wyłącznie ze szczególnie ważnych powodów związanych z zagrożeniem jego prawa do życia, zdrowia, wolności lub bezpieczeństwa osobistego.

Art. 5. Zmiany nazwiska nie dokonuje się w przypadku ubiegania się o zmianę na nazwisko historyczne, wstawione w dziedzinie kultury, nauki, działalności politycznej, społecznej albo wojskowej, chyba że osoba ubiegająca się o zmianę nazwiska posiada członków rodziny o tym nazwisku.

Art. 6. 1. Po zmianie nazwiska, z zastrzeżeniem art. 4 ust. 1 pkt 4, nazwisko nie może składać się z więcej niż dwóch członków.

2. Po zmianie imienia można mieć najwyżej dwa imiona.

Art. 7. 1. Zmiana nazwiska może dotyczyć nazwiska noszonego aktualnie lub nazwiska rodowego.

2. Zmiana nazwiska noszonego po zawarciu małżeństwa, gdy jest ono tożsame z nazwiskiem rodowym, rozciąga się na nazwisko rodowe wyłącznie na wyraźne żądanie osoby ubiegającej się o zmianę nazwiska.

Art. 8. 1. Zmiana nazwiska obojga rodziców rozciąga się na małoletnie dzieci i na dzieci, które zrodzą się z tego małżeństwa.

2. Zmiana nazwiska jednego z rodziców rozciąga się na małoletnie dzieci pod warunkiem, że drugi z rodziców wyraził na to zgodę, chyba że nie ma on pełnej zdolności do czynności prawnych, nie żyje lub nie jest znany albo jest pozbawiony władzy rodzicielskiej. Jeżeli w chwili zmiany nazwiska dziecko ukończyło 13 lat, do zmiany nazwiska dziecka jest potrzebne także wyrażenie zgody przez dziecko.

3. W przypadku braku porozumienia między rodzicami dziecka, każde z nich może zwrócić się do sądu opiekuńczego o wyrażenie zgody na zmianę nazwiska dziecka.

4. Zgoda dziecka oraz drugiego z rodziców na zmianę nazwiska dziecka powinna zostać wyrażona osobiście przed organami, o których mowa w art. 12, lub w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym. Osoby zamieszkałe za granicą mogą wyrazić zgodę za pośrednictwem konsula Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 9. 1. Zmiana imienia lub nazwiska następuje na pisemny wniosek osoby ubiegającej się o zmianę, zwanej dalej "wnioskodawcą".

2. Zmiana imienia lub nazwiska małoletniego dziecka następuje na pisemny wniosek przedstawiciela ustawowego dziecka. Przepisy art. 8 ust. 2-4 stosuje się odpowiednio.

Art. 10. 1. Wniosek o zmianę imienia lub nazwiska składa się osobiście do organu, o którym mowa w art. 12.

2. Osoby zamieszkałe za granicą wniosek o zmianę nazwiska mogą złożyć za pośrednictwem konsula Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Dopuszcza się złożenie wniosku o zmianę nazwiska bez zachowania wymogów określonych w ust. 1 i 2 pod warunkiem dokonania tej czynności w formie pisemnej z podpisem notarialnie poświadczonym.

Art. 11. 1. Wniosek o zmianę imienia lub nazwiska zawiera:

- 1) dane osoby, której zmiana dotyczy:
 - a) imię (imiona), nazwisko oraz nazwisko rodowe,
 - b) adres miejsca zameldowania na pobyt stały lub ostatni pobyt stały,
 - c) w przypadku braku miejsca zameldowania na pobyt, o którym mowa w lit. b, adres pobytu czasowego trwającego ponad 3 miesiące,
 - d) numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności, zwany dalej "numerem PESEL";
- 2) imię i nazwisko, na jakie ma nastąpić zmiana;
- 3) uzasadnienie.

2. Do wniosku o zmianę nazwiska dołącza się:

- 1) odpis zupełny aktu urodzenia;
- 2) odpis zupełny aktu małżeństwa;
- 3) odpisy zupełne aktów urodzenia małoletnich dzieci, jeżeli zmiana nazwiska rozciąga się na dzieci;
- 4) inne dokumenty uzasadniające zmianę nazwiska.

3. Do wniosku o zmianę imienia dołącza się:

- 1) odpis zupełny aktu urodzenia;
- 2) odpis zupełny aktu małżeństwa;
- 3) inne dokumenty uzasadniające zmianę imienia.

4. Do wniosku nie dołącza się dokumentów wymienionych w ust. 2 pkt 1-3 oraz w ust. 3 pkt 1-2, jeżeli zostały sporządzone w urzędzie stanu cywilnego, w którym osoba ubiega się o zmianę nazwiska.

5. W przypadkach, o których mowa w art. 10 ust. 1 i 2, wnioskodawca przedstawia do wglądu dokument stwierdzający tożsamość.

6. Jeżeli dokument, o którym mowa w ust. 5, nie zawiera numeru PESEL, wnioskodawca przedstawia również powiadomienie o nadaniu numeru PESEL albo zaświadczenie o nadaniu tego numeru na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 993, z późn. zm.²⁾).

Art. 12. 1. Decyzję o wyrażeniu zgody na zmianę imienia lub nazwiska bądź o odmowie wyrażenia zgody na zmianę imienia lub nazwiska wydaje kierownik urzędu stanu cywilnego właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego wnioskodawcy albo jego zastępcę, a w przypadku braku takiego miejsca - kierownik urzędu stanu cywilnego właściwy ze względu na ostatnie miejsce pobytu stałego wnioskodawcy albo jego zastępcę.

2. Jeżeli nie można ustalić właściwości miejscowej w sposób wskazany w ust. 1, w sprawach określonych w ustawie rozstrzyga kierownik urzędu stanu cywilnego właściwy dla miasta stołecznego Warszawy albo jego zastępcę.

Art. 13. 1. Organy, o których mowa w art. 12, o zmianie imienia lub nazwiska niezwłocznie informują:

- 1) kierownika urzędu stanu cywilnego właściwego ze względu na miejsce sporządzenia aktu urodzenia i małżeństwa wnioskodawcy, a także miejsce sporządzenia aktów urodzenia jego małoletnich dzieci, jeżeli zmiana nazwiska rozciąga się na dzieci, przekazując decyzję o zmianie imienia lub nazwiska;
- 2) organ gminy prowadzący ewidencję ludności właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego wnioskodawcy i jego małoletnich dzieci, jeżeli zmiana nazwiska rozciąga się na

dzieci; w przypadku braku miejsca pobytu stałego tych osób - organ gminy prowadzący ewidencję ludności właściwy ze względu na ich ostatnie miejsce pobytu stałego lub organ gminy prowadzący ewidencję ludności właściwy ze względu na miejsce pobytu czasowego trwającego ponad 3 miesiące, jeżeli wnioskodawca lub jego małoletnie dzieci są zameldowani wyłącznie na ten pobyt, przekazując zawiadomienie o zmianie imienia lub nazwiska;

- 3) ministra właściwego do spraw wewnętrznych, który prowadzi ewidencję ludności w formie zbioru danych osobowych Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), jeżeli wnioskodawca lub jego małoletnie dzieci na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nigdy nie posiadali miejsca pobytu stałego oraz nie posiadają miejsca pobytu czasowego trwającego ponad 3 miesiące, przekazując zawiadomienie o zmianie imienia lub nazwiska;
- 4) organ, który wydał dowód osobisty wnioskodawcy i jego małoletnim dzieciom, jeżeli zmiana nazwiska rozciąga się na te dzieci, przekazując zawiadomienie o zmianie imienia lub nazwiska.

2. Zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2-4, zawiera:

- 1) dane, o których mowa w art. 11 ust. 1 pkt 1;
- 2) imię (imiona) lub nazwisko (nazwiska), na jakie nastąpiła zmiana;
- 3) nazwę organu, który wydał decyzję o zmianie imienia lub nazwiska;
- 4) oznaczenie i datę wydania decyzji.

3. Decyzja i zawiadomienie, o których mowa w ust. 1 i 2, mogą być przekazywane przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej lub na informatycznych nośnikach danych, w formie dokumentów elektronicznych.

Art. 14. 1. Określone w ustawie zadania i kompetencje kierownika urzędu stanu cywilnego i jego zastępcy są zadaniami z zakresu administracji rządowej.

2. Wojewodowie sprawują nadzór nad realizacją zadań, o których mowa w art. 12 i art. 13 ust. 1, przez kierowników urzędów stanu cywilnego.

3. Wojewoda jest organem wyższego stopnia w sprawach prowadzonych na podstawie ustawy.

4. Minister właściwy do spraw wewnętrznych sprawuje zwierzchni nadzór nad sprawami objętymi niniejszą ustawą.

Art. 15. W ustawie z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 993, z późn. zm.³⁾) w art. 14:

- 1) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

"1. Dane dotyczące zmiany stanu cywilnego oraz innych zmian w aktach stanu cywilnego kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje niezwłocznie do organu gminy właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego osoby, której dane dotyczą, a w przypadku braku miejsca pobytu stałego osoby - do organu właściwego ze względu na ostatnie miejsce pobytu stałego lub czasowego trwającego ponad 3 miesiące oraz do organu, który wydał dowód osobisty.";

- 2) po ust. 1 dodaje się ust. 1a w brzmieniu:

"1a. Do przekazywania danych dotyczących zmiany imienia lub nazwiska dokonanej na podstawie ustawy z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska (Dz. U. Nr 220, poz. 1414) stosuje się przepisy tej ustawy.";

- 3) uchyla się ust. 3.

Art. 16. W ustawie z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. Nr 225, poz. 1635, z późn. zm.⁴⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 2 w ust. 1 pkt 6 otrzymuje brzmienie:

"6) dokonanie czynności urzędowej i wydanie zaświadczenia w sprawach o zmianę imienia (imion) lub nazwiska osób, którym bezprawnie je zmieniono, a także zstępnych i małżonków tych osób;"

2) w części I załącznika uchyla się ust. 6.

Art. 17. Traci moc ustawa z dnia 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk (Dz. U. z 2005 r. Nr 233, poz. 1992 oraz z 2007 r. Nr 21, poz. 125).

Art. 18. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawę z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych oraz ustawę z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej.

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, z 2007 r. Nr 21, poz. 125 oraz z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 171, poz. 1056 i Nr 195, poz. 1198.

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, z 2007 r. Nr 21, poz. 125 oraz z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 171, poz. 1056 i Nr 195, poz. 1198.

⁴⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2007 r. Nr 64, poz. 427, Nr 124, poz. 859, Nr 127, poz. 880 i Nr 128, poz. 883 oraz z 2008 r. Nr 44, poz. 262, Nr 63, poz. 394, Nr 182, poz. 1121, Nr 195, poz. 1198 i Nr 216, poz. 1367.

USTAWA

z dnia 29 sierpnia 2003 r.

o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych
(Dz. U. Nr 166, poz. 1612, z późn. zm.)

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1

1. Ustawa określa:

- 1) zasady i tryb ustalania, dokonywania zmian i znoszenia urzędowych nazw miejscowości i ich części oraz urzędowych nazw obiektów fizjograficznych;
- 2) zasady działania Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych;
- 3) sposób ustalania i ogłaszania wykazów urzędowych nazw miejscowości i ich części oraz obiektów fizjograficznych.

2. Przepisów ustawy nie stosuje się do ustalania, dokonywania zmian i znoszenia urzędowych nazw w zakresie uregulowanym przepisami o ochronie przyrody, a także w przypadkach, gdy urzędową nazwę określa odrębna ustawa.

Rozdział 2

Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych

Art. 4

1. Tworzy się Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, zwaną dalej "Komisją", jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach ustalania, dokonywania zmian i znoszenia urzędowych nazw miejscowości i ich części oraz obiektów fizjograficznych, zwanych dalej "urzędowymi nazwami".

2. Komisja działa przy ministrze właściwym do spraw administracji publicznej.

3. Do zadań Komisji należy:

- 1) opiniowanie wniosków o ustalenie, zmianę lub zniesienie urzędowych nazw;
- 2) opiniowanie projektów wykazów, o których mowa w art. 9 ust. 1;
- 3) wnioskowanie o ustalenie, zmianę lub zniesienie urzędowych nazw miejscowości niezamieszkanymi i ich części;
- 4) wyrażanie opinii w innych sprawach dotyczących realizacji ustawy.

4. Minister właściwy do spraw administracji publicznej określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) tryb pracy Komisji, uwzględniając konieczność zapewnienia sprawnej pracy Komisji;
- 2) wysokość wynagrodzenia przysługującego członkom za udział w posiedzeniach Komisji, uwzględniając, że maksymalna wysokość wynagrodzenia nie może przekroczyć 60 % minimalnego wynagrodzenia za pracę, określonego w odrębnych przepisach.

Art. 5

1. W skład Komisji wchodzi:

- 1) przewodniczący, którym jest przedstawiciel nauki z dziedziny językoznawstwa, powoływany na czteroletnią kadencję przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej spośród osób wskazanych przez Prezesa Polskiej Akademii Nauk;
- 2) zastępca przewodniczącego, powoływany na czteroletnią kadencję przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej na wniosek przewodniczącego Komisji spośród członków Komisji, o których mowa w pkt 4;
- 3) sekretarz, którym jest przedstawiciel ministra właściwego do spraw administracji publicznej;
- 4) sześciu członków powoływanych na czteroletnią kadencję przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej spośród przedstawicieli nauki zgłoszonych przez rady wydziałów szkół wyższych oraz rady naukowe komitetów i instytutów Polskiej Akademii Nauk - z dziedzin: językoznawstwa, historii, geografii i kartografii;
- 5) po jednym przedstawicielu: Ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Głównego Geodety Kraju oraz Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, powoływanym na czteroletnią kadencję przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej,

- 6) ⁽¹⁾ sekretarz Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, utworzonej na podstawie przepisu art. 23 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141).
2. Minister właściwy do spraw administracji publicznej odwołuje członka Komisji przed upływem kadencji w przypadku:
 - 1) złożenia rezygnacji;
 - 2) wniosku organu, który zgłosił kandydata na członka.
3. Obsługę administracyjną prac Komisji zapewnia urząd obsługujący ministra właściwego do spraw administracji publicznej.
4. Koszty działalności Komisji są pokrywane z budżetu państwa w części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw administracji publicznej.

USTAWA

z dnia 17 lipca 2001 r.

Prawo o ustroju sądów powszechnych

(Dz. U. Nr 98, poz. 1070)

Art. 5.

§1. Językiem urzędowym jest język polski.

§2. Osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią w języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza.

§3. O przyznaniu tłumacza osobie, o której mowa w § 2, orzeka sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Wniosek o przyznanie tłumacza zgłoszony w toku sprawy rozpoznaje sąd tej instancji, w której sprawa się toczy.

PRZEPISY DOTYCZĄCE KULTURY

USTAWA

z dnia 29 grudnia 1992 r.

o radiofonii i telewizji

tekst jednolity (Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 226, zm. Dz. U. z 2011 r. Nr 85, poz. 459)

Art. 2

1. Prawo rozpowszechniania programów radiowych i telewizyjnych przysługuje jednostkom publicznej radiofonii i telewizji oraz osobom fizycznym, osobom prawnym i osobowym spółkom handlowym, które uzyskały koncesję na taką działalność, albo - w przypadku programów telewizyjnych rozpowszechnianych wyłącznie w systemach teleinformatycznych - wpis do rejestru takich programów.

2. Ustawy nie stosuje się do:

- 1) programu rozpowszechnianego lub rozprowadzanego wyłącznie w obrębie jednego budynku;
- 2) programu rozpowszechnianego lub rozprowadzanego w systemie, w którym urządzenia nadawcze i odbiorcze należą do tej samej osoby, prowadzącej działalność gospodarczą lub inną zarejestrowaną działalność publiczną, a treść programu ogranicza się do spraw związanych z tą działalnością i jest adresowana do pracowników lub innego określonego kręgu osób związanych z nadawcą;
- 3) programu rozprowadzanego w sieci kablowej, jeżeli liczba indywidualnych odbiorców nie przekracza 250;
- 4) ⁽⁵⁾ programów radiowych rozpowszechnianych wyłącznie w systemach teleinformatycznych oraz audialnych usług na żądanie;
- 5) ⁽⁶⁾ korespondencji prowadzonej z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej;
- 6) ⁽⁷⁾ elektronicznych wersji dzienników i czasopism oraz prasy udostępnianej w systemie teleinformatycznym pod warunkiem że nie składają się w przeważającej części z audycji audiowizualnych;
- 7) ⁽⁸⁾ gier losowych i zakładów wzajemnych, chyba że są częścią audycji usługi medialnej.

Art. 18

1. Audycje lub inne przekazy nie mogą propagować działań sprzecznych z prawem, z polską racją stanu oraz postaw i poglądów sprzecznych z moralnością i dobrem społecznym, w szczególności nie mogą zawierać treści nawołujących do nienawiści lub dyskryminujących ze względu na rasę, niepełnosprawność, płeć, wyznanie lub narodowość.

Art. 21

1a. Programy publicznej radiofonii i telewizji powinny:

8a) uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym emitowanie programów informacyjnych w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym;

USTAWA

z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)

Art. 18

1. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości.

2. Środkami, o których mowa w ust. 1, mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe na:

- 1) działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości;
- 2) inwestycje służące zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości;
- 3) wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku;
- 4) wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości;
- 5) ochronę miejsc związanych z kulturą mniejszości;
- 6) działalność świetlicową;
- 7) prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości;
- 8) edukację dzieci i młodzieży realizowaną w różnych formach;
- 9) propagowanie wiedzy o mniejszościach;
- 10) inne programy realizujące cele, o których mowa w ust. 1, oraz wspierające integrację obywatelską mniejszości.

3. Dotacje, o których mowa w ust. 2, przyznawane z części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, mogą być udzielane z pominięciem otwartego konkursu ofert. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych corocznie ogłasza zasady postępowania w sprawach dotyczących udzielania dotacji, o których mowa w ust. 2. Przepisy art. 14-18 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 oraz z 2004 r. Nr 64, poz. 593, Nr 116, poz. 1203 i Nr 210, poz. 2135) stosuje się odpowiednio.

3a. ⁽¹⁾ Łączna kwota dotacji przyznanych w kolejnych latach na dofinansowanie inwestycji, o których mowa w ust. 2 pkt 2, nie pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, nie może być wyższa niż 90 % planowanej wartości kosztorysowej inwestycji.

4. Środkami, o których mowa w ust. 1, mogą być również środki przekazywane z budżetu jednostki samorządu terytorialnego organizacjom lub instytucjom, realizującym zadania służące ochronie, zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości.

5. ⁽²⁾ Dotacje podmiotowe, o których mowa w ust. 2, mogą otrzymywać organizacje mniejszości lub mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości instytucje kulturalne. Przepis art. 122 ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240) stosuje się odpowiednio.

PRZEPISY DOTYCZĄCE OŚWIATY

USTAWA

z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

(Dz. U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.)

Art. 17

Realizacja prawa osób należących do mniejszości do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości, a także prawa tych osób do nauki historii i kultury mniejszości odbywa się na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781).

USTAWA

z dnia 7 września 1991 r.

o systemie oświaty

tekst jednolity (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)

Art. 13

1. Szkoła i placówka publiczna umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury.
2. Na wniosek rodziców nauka, o której mowa w ust. 1, może być prowadzona:
 - 1) w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach;
 - 2) w grupach, oddziałach lub szkołach - z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury;
 - 3) w międzyszkolnych zespołach nauczania.
3. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, warunki i sposób wykonywania przez szkoły i placówki zadań, o których mowa w ust. 1 i 2, w szczególności minimalną liczbę uczniów, dla których organizuje się poszczególne formy nauczania wymienione w ust. 2.
4. W pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły publiczne zapewniają podtrzymywanie kultury i tradycji regionalnej.
5. Podręczniki szkolne i książki pomocnicze do kształcenia uczniów w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej mogą być dofinansowywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw oświaty i wychowania.
6. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu zapewnienia możliwości kształcenia nauczycieli oraz dostępu do podręczników na potrzeby szkół i placówek publicznych, o których mowa w ust. 1.
7. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania podejmie działania w celu popularyzacji wiedzy o historii, kulturze, języku i o tradycjach religijnych mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Art. 58

1. Szkołę lub placówkę publiczną zakłada się na podstawie aktu założycielskiego, który określa jej typ, nazwę i siedzibę.

2. Akt założycielski szkoły publicznej, w której jest realizowany obowiązek szkolny, oprócz danych wymienionych w ust. 1 określa także jej zasięg terytorialny (obwód), w szczególności nazwy miejscowości (w miastach nazwy ulic lub ich części) należących do jej obwodu, a w przypadku szkoły podstawowej także podporządkowane jej organizacyjnie szkoły filialne. Szkole publicznej prowadzonej przez osobę fizyczną lub osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego nie ustala się obwodu, chyba że osoba prowadząca wystąpi z takim wnioskiem.

2a.⁽¹⁸⁸⁾ Nie ustala się obwodów szkołom specjalnym, szkołom integracyjnym, szkołom dwujęzycznym, szkołom dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym, szkołom sportowym, szkołom mistrzostwa sportowego, szkołom artystycznym, szkołom w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz szkołom przy zakładach karnych i aresztach śledczych.

3.⁽¹⁸⁹⁾ Założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego lub osobę fizyczną wymaga zezwolenia właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego, której zadaniem jest prowadzenie szkół lub placówek publicznych danego typu, a w przypadku szkół artystycznych - zezwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

4. Wniosek o udzielenie zezwolenia, o którym mowa w ust. 3, łącznie z projektami aktu założycielskiego i statutu, powinien być złożony nie później niż do dnia 30 września roku poprzedzającego rok, w którym ma nastąpić uruchomienie szkoły lub placówki. Termin ten może zostać przedłużony za zgodą odpowiednio organu jednostki samorządu terytorialnego, o którym mowa w ust. 3, albo ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

5. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, a w stosunku do szkół artystycznych - minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określają, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i warunki udzielania i cofania zezwolenia na założenie szkoły lub placówki publicznej, tak aby tworzenie szkół publicznych przez osoby prawne i fizyczne sprzyjało poprawie warunków kształcenia, a także korzystnie uzupełniało sieć szkół publicznych na danym terenie.

6. Organ lub osoba, o których mowa w art. 5 ust. 2, zakładająca szkołę lub placówkę podpisuje akt założycielski oraz nadaje pierwszy statut.

7. Akt założycielski i statut szkoły lub placówki publicznej przesyła się właściwemu kuratorowi oświaty oraz innym organom właściwym do sprawowania nadzoru pedagogicznego nad szkołą lub plac

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ¹⁾

z dnia 14 listopada 2007 r.

w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym

(Dz. U. Nr 214, poz. 1579, zm. Dz. U. z 2010 r. Nr 109, poz. 712)

Na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.²⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Przedszkola, szkoły i placówki publiczne umożliwiają uczniom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, o których mowa w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550), podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej przez prowadzenie:

- 1) nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej, zwanego dalej "językiem mniejszości", oraz języka regionalnego;
- 2) nauki własnej historii i kultury.

2. W celu umożliwienia uczniom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym podtrzymywania i rozwijania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, w tym znajomości własnej historii i kultury, przedszkola, szkoły i placówki publiczne mogą prowadzić naukę geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, zajęcia artystyczne lub inne dodatkowe zajęcia.

§ 2. 1. Naukę języka mniejszości lub języka regionalnego w przedszkolu oraz naukę języka mniejszości lub języka regionalnego i naukę własnej historii i kultury w szkole organizuje odpowiednio dyrektor przedszkola lub szkoły, na pisemny wniosek rodziców (prawnych opiekunów) ucznia, składany na zasadzie dobrowolności.

2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, składa się:

- 1) dyrektorowi przedszkola przy zgłoszeniu dziecka do przedszkola;
- 2) dyrektorowi szkoły przy zgłoszeniu ucznia do szkoły albo w toku nauki w szkole w terminie do dnia 30 kwietnia.

3. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, dotyczy odpowiednio całego okresu, na który dziecko jest przyjmowane do przedszkola, oraz całego okresu nauki ucznia w szkole.

§ 3. 1. W przedszkolach nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego może być organizowane:

- 1) w przedszkolach lub oddziałach przedszkolnych, w których zajęcia są prowadzone w języku mniejszości lub języku regionalnym, z zastrzeżeniem ust. 2;
- 2) w przedszkolach lub oddziałach przedszkolnych, w których zajęcia są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym;
- 3) w przedszkolach lub oddziałach przedszkolnych, w których zajęcia w języku mniejszości lub języku regionalnym są prowadzone w wymiarze 4 godzin tygodniowo;
- 4) w międzyprzedszkolnych zespołach nauczania języka mniejszości lub języka regionalnego.

2. Dla dzieci spełniających obowiązki rocznego przygotowania przedszkolnego w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, w których zajęcia są prowadzone w języku mniejszości lub języku regionalnym, zajęcia są prowadzone także w języku polskim, w wymiarze 4 godzin tygodniowo.

§ 4. W szkołach nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego może być organizowane:

- 1) w szkołach lub oddziałach z nauczaniem w języku mniejszości lub języku regionalnym, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w tym języku, z wyjątkiem zajęć obejmujących:

- a) ⁽¹⁾ w szkole podstawowej: w I etapie edukacyjnym - edukację wczesnoszkolną (kształcenie zintegrowane) w zakresie treści nauczania języka polskiego; w II etapie edukacyjnym - język polski oraz część historii i społeczeństwa dotyczącą historii Polski,
- b) w pozostałych typach szkół - język polski, część historii dotyczącą historii Polski i część geografii dotyczącą geografii Polski;
- 2) w szkołach lub oddziałach, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w dwóch językach: polskim oraz języku mniejszości lub języku regionalnym, będącym drugim językiem nauczania;
- 3) w szkołach lub oddziałach z dodatkową nauką języka mniejszości lub języka regionalnego, prowadzoną w formie odrębnych zajęć, w których zajęcia edukacyjne są prowadzone w języku polskim, z wyjątkiem zajęć z języka mniejszości lub języka regionalnego;
- 4) w międzyszkolnych zespołach nauczania języka mniejszości lub języka regionalnego.

§ 5. Oddziały, o których mowa w § 3 ust. 1 pkt 1-3 i § 4 pkt 1-3, są organizowane, jeżeli na naukę języka mniejszości lub języka regionalnego zostanie zgłoszonych:

- 1) w przedszkolu na poziomie danego oddziału - co najmniej 7 dzieci;
- 2) w szkole podstawowej i gimnazjum na poziomie danej klasy - co najmniej 7 uczniów;
- 3) w szkole ponadgimnazjalnej na poziomie danej klasy - co najmniej 14 uczniów.

§ 6. W przypadku gdy liczba zgłoszonych uczniów jest mniejsza niż określona w § 5 pkt 2 i 3, nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego w szkołach organizuje się w grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych, z tym że:

- 1) grupa międzyoddziałowa, utworzona z uczniów różnych oddziałów na poziomie danej klasy, nie może liczyć mniej niż 7 uczniów w szkole podstawowej i gimnazjum oraz 14 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej;
- 2) grupa międzyklasowa, utworzona z uczniów różnych klas, w której nauczanie odbywa się według organizacji nauczania w klasach łączonych, nie może liczyć mniej niż 3 i więcej niż 14 uczniów.

§ 7. W uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego przedszkole lub szkołę, liczba uczniów w oddziałach, grupach międzyoddziałowych lub międzyklasowych może być mniejsza niż określona w § 5 i 6.

§ 8. 1. Jeżeli z powodu zbyt małej liczby zgłoszonych uczniów lub braku nauczyciela nie ma możliwości zorganizowania nauczania języka mniejszości lub języka regionalnego w sposób określony w § 3 ust. 1 pkt 1-3 i w § 4 pkt 1-3, organ prowadzący przedszkole lub szkołę, uwzględniając miejscowe warunki komunikacyjne, organizuje zespoły międzyprzedszkolne lub międzyszkolne. Dyrektor przedszkola lub szkoły przekazuje organowi prowadzącemu listę uczniów zgłoszonych na naukę języka mniejszości lub języka regionalnego.

2. Liczba uczniów w zespole międzyprzedszkolnym lub międzyszkolnym nie może być mniejsza niż 3 i większa niż 20.

3. Nauczanie języka mniejszości lub języka regionalnego w zespole międzyprzedszkolnym lub międzyszkolnym prowadzi się w wymiarze 3 godzin tygodniowo.

§ 9. ⁽²⁾ Nauczanie języka mniejszości, języka regionalnego, własnej historii i kultury oraz geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, odbywa się na podstawie programów nauczania dopuszczonych do użytku w szkole przez dyrektora

szkoły oraz podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, zgodnie z przepisami w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników.

§ 10. W wykonywaniu zadań, o których mowa w § 1, organy prowadzące oraz dyrektorzy przedszkoli, szkół i placówek publicznych współdziałają z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

§ 11. 1. Szkoły podejmują, w razie takiej potrzeby, dodatkowe działania mające na celu podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości etnicznej uczniów romskich oraz wspomagające edukację tych uczniów, w szczególności prowadzą zajęcia wyrównawcze.

2. W szkole można zatrudnić w charakterze pomocy nauczyciela asystenta edukacji romskiej. Asystent edukacji romskiej udziela uczniom romskim pomocy w kontaktach ze środowiskiem szkolnym oraz współdziała z ich rodzicami i ze szkołą.

§ 12. Sposób organizacji nauki języka i kultury kraju pochodzenia dla uczniów niebędących obywatelami polskimi określają przepisy w sprawie przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek.

§ 13. Warunki i sposób podtrzymywania poczucia tożsamości religijnej uczniów określają przepisy w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach.

§ 14. Traci moc rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 grudnia 2002 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej uczniów należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych (Dz. U. Nr 220, poz. 1853).

§ 15. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

¹⁾ Minister Edukacji Narodowej kieruje działem administracji rządowej - oświata i wychowanie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 lipca 2006 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej (Dz. U. Nr 131, poz. 907).

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658 oraz z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292.

Przypisy:

¹⁾ § 4 pkt 1 lit. a) zmieniona przez § 1 pkt 1 rozporządzenia z dnia 18 maja 2010 r. (Dz.U.2010.109.712) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 7 lipca 2010 r.

²⁾ § 9 zmieniony przez § 1 pkt 2 rozporządzenia z dnia 18 maja 2010 r. (Dz.U.2010.109.712) zmieniającego nin. rozporządzenie z dniem 7 lipca 2010 r.

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ**

z dnia 30 kwietnia 2007 r.

w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

(Dz. U. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.)

Na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.²⁾) zarządza się, co następuje:

34. 1. ⁽⁶¹⁾ Informator, o którym mowa w art. 9a ust. 2 pkt 1b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zwanej dalej "ustawą", jest ogłaszany nie później niż do dnia 1 września roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin gimnazjalny.

2. Informator, o którym mowa w ust. 1, jest ogłaszany również w językach mniejszości narodowych nauczanych w szkołach lub oddziałach z językiem nauczania mniejszości narodowych.

§ 36. 1. Uczniowie szkół lub oddziałów z językiem nauczania mniejszości narodowej, w których zajęcia są prowadzone w tym języku, przystępują do sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego lub odpowiedniej części tego egzaminu w języku polskim albo w języku danej mniejszości narodowej.

2. W przypadku gdy uczeń zamierza przystąpić do sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego lub odpowiedniej części tego egzaminu w języku danej mniejszości narodowej, rodzice (prawni opiekunowie) ucznia składają dyrektorowi szkoły pisemną deklarację o przystąpieniu ucznia do sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego lub odpowiedniej części tego egzaminu w języku danej mniejszości narodowej.

3. Deklarację, o której mowa w ust. 2, składa się nie później niż do dnia 20 września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin gimnazjalny.

4. ⁽⁶⁵⁾ Wykaz uczniów, którzy zamierzają przystąpić do sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego lub odpowiedniej części tego egzaminu w języku danej mniejszości narodowej, dyrektor szkoły przekazuje dyrektorowi komisji okręgowej nie później niż do dnia 30 września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin gimnazjalny. Wykaz zawiera: imię (imiona) i nazwisko ucznia, numer PESEL, miejsce urodzenia, datę urodzenia, płeć, informację o specyficznych trudnościach w uczeniu się, rodzaj zestawu zadań oraz nazwę języka mniejszości narodowej.

5. Uczeń może zrezygnować z przystąpienia do sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego lub odpowiedniej części tego egzaminu w języku danej mniejszości narodowej. O rezygnacji rodzice (prawni opiekunowie) ucznia, nie później niż na 3 miesiące przed terminem sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego, informują pisemnie dyrektora szkoły, który niezwłocznie powiadamia o tym dyrektora komisji okręgowej.

§ 54. 1. Egzamin maturalny składa się z części ustnej, ocenianej w szkole, oraz z części pisemnej, ocenianej przez egzaminatorów wpisanych do ewidencji egzaminatorów, o której mowa w art. 9c ust. 2 pkt 7 ustawy.

2. ⁽⁹⁴⁾ Egzamin maturalny obejmuje następujące przedmioty obowiązkowe:

- 1) w części ustnej:
 - a) język polski,
 - b) język obcy nowożytny,
 - c) język mniejszości narodowej - dla absolwentów szkół lub oddziałów z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej;
- 2) w części pisemnej:
 - a) język polski,
 - b) język obcy nowożytny,
 - c) matematyka,
 - d) język mniejszości narodowej - dla absolwentów szkół lub oddziałów z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej.

3. ⁽⁹⁵⁾ Absolwent ma prawo przystąpić w danym roku do egzaminu maturalnego z nie więcej niż sześciu przedmiotów dodatkowych:

- 1) w części ustnej z:
 - a) języka obcego nowożytnego,
 - b) języka mniejszości narodowej - z wyjątkiem absolwentów szkół lub oddziałów z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej,
 - c) języka mniejszości etnicznej,
 - d) języka regionalnego;
- 2) w części pisemnej z:
 - a) biologii,
 - b) chemii,
 - c) filozofii,
 - d) fizyki i astronomii,
 - e) geografii,
 - f) historii,
 - g) historii muzyki,
 - h) historii sztuki,
 - i) informatyki,
 - j) języka łacińskiego i kultury antycznej,
 - k) języka mniejszości etnicznej,
 - l) języka mniejszości narodowej,
 - m) języka obcego nowożytnego,
 - n) języka polskiego,
 - o) języka regionalnego,
 - p) matematyki,
 - q) wiedzy o społeczeństwie,
 - r) wiedzy o tańcu.

4. Wybór przedmiotu zdawanego na egzaminie maturalnym nie jest zależny od typu szkoły, do której uczęszczał absolwent, ani od przedmiotów nauczanych w tej szkole.

§ 55. 1. ⁽⁹⁶⁾ Egzamin maturalny z języka obcego nowożytnego można zdawać z następujących języków: angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego, niemieckiego, rosyjskiego i włoskiego.

2. ⁽⁹⁷⁾ Egzamin maturalny z języka obcego nowożytnego jako przedmiotu obowiązkowego jest zdawany w części ustnej i w części pisemnej z tego samego języka.

2a. ⁽⁹⁸⁾ Absolwent szkoły lub oddziału z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej nie może wybrać języka danej mniejszości narodowej na egzaminie maturalnym z języka obcego nowożytnego jako przedmiotu obowiązkowego.

2b. ⁽⁹⁹⁾ Egzamin maturalny z języka obcego nowożytnego jako przedmiotu dodatkowego może być zdawany w części ustnej albo w części pisemnej albo w obu tych częściach.

3. ⁽¹⁰⁰⁾ (uchylony).

4. ⁽¹⁰¹⁾ Egzamin maturalny z języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego jako przedmiotu dodatkowego może być zdawany w części ustnej albo w części pisemnej albo w obu tych częściach.

§ 57. 1. ⁽¹⁰²⁾ Egzamin maturalny w części pisemnej z przedmiotów obowiązkowych jest zdawany na poziomie podstawowym.

2. ⁽¹⁰³⁾ Dla egzaminu maturalnego w części ustnej z przedmiotów obowiązkowych nie określa się poziomu egzaminu.

3. ⁽¹⁰⁴⁾ Egzamin maturalny z przedmiotów dodatkowych może być zdawany na poziomie podstawowym albo na poziomie rozszerzonym, z wyjątkiem przedmiotów, o których mowa w ust. 4-4c.

4. ⁽¹⁰⁵⁾ Dla egzaminu maturalnego w części ustnej z przedmiotów dodatkowych nie określa się poziomu egzaminu.

4a. ⁽¹⁰⁶⁾ Egzamin maturalny w części pisemnej z przedmiotów: język polski i matematyka, jako przedmiotów dodatkowych, jest zdawany na poziomie rozszerzonym.

4b. ⁽¹⁰⁷⁾ Absolwenci szkół lub oddziałów z nauczaniem języka mniejszości narodowej, którzy wybrali na egzaminie maturalnym w części pisemnej język mniejszości narodowej jako przedmiot dodatkowy, zdają ten język na poziomie rozszerzonym.

4c. ⁽¹⁰⁸⁾ W przypadku gdy absolwent wybrał na egzaminie maturalnym w części pisemnej, jako przedmiot dodatkowy, ten sam język obcy nowożytny, który zdawał jako przedmiot obowiązkowy, zdaje ten język na poziomie rozszerzonym tylko w części pisemnej.

5. ⁽¹⁰⁹⁾ Absolwenci szkół lub oddziałów dwujęzycznych, którzy wybrali jako przedmiot dodatkowy język obcy nowożytny będący drugim językiem nauczania, mogą przystąpić do egzaminu z tego języka w części ustnej albo w części pisemnej, albo w obu tych częściach na jednym poziomie, określonym w standardach wymagań, o których mowa w § 53 ust. 1, zwanym dalej "poziomem dwujęzycznym".

§ 58. 1. Absolwenci szkół lub oddziałów z językiem nauczania mniejszości narodowej, w których zajęcia są prowadzone w tym języku, oraz szkół lub oddziałów dwujęzycznych, w których język mniejszości narodowej jest drugim językiem nauczania, mogą zdawać na egzaminie maturalnym przedmioty w języku polskim lub - z wyjątkiem języka polskiego oraz treści dotyczących historii Polski i geografii Polski - w języku danej mniejszości narodowej. Wyboru języka, w którym będzie zdawany przedmiot, absolwent dokonuje w deklaracji, o której mowa w § 63 ust. 1.

§ 63. 1. Zdający, który zamierza przystąpić do egzaminu maturalnego, składa pisemną deklarację dotyczącą wyboru:

- 1) przedmiotów zdawanych na egzaminie maturalnym, w tym języka lub języków, z określeniem przedmiotów zdawanych jako obowiązkowe i dodatkowe;
- 2) ⁽¹¹⁷⁾ (uchylony);
- 3) ⁽¹¹⁸⁾ tematu z języka polskiego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego w części ustnej egzaminu maturalnego, wybranego z list tematów, o których mowa w § 69 ust. 1;
- 4) środowiska komputerowego, programów użytkowych oraz języka programowania - w przypadku zdających egzamin maturalny z informatyki; listę środowisk komputerowych, programów użytkowych oraz języków programowania, z której zdający dokonuje wyboru, dyrektor Komisji Centralnej podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej Komisji Centralnej nie później niż na 10 miesięcy przed terminem egzaminu maturalnego;
- 5) ⁽¹¹⁹⁾ języka, w którym ma być zdawany egzamin maturalny w części pisemnej z danego przedmiotu lub przedmiotów - w przypadku absolwentów, o których mowa w § 58 ust. 1;
- 6) ⁽¹²⁰⁾ poziomu egzaminu maturalnego w części ustnej z języka obcego nowożytnego zdawanego jako przedmiot dodatkowy - w przypadku absolwentów, o których mowa w § 57 ust. 5, oraz poziomu egzaminu maturalnego w części pisemnej z przedmiotów zdawanych jako dodatkowe;
- 7) ⁽¹²¹⁾ przystąpienia do rozwiązywania dodatkowych zadań egzaminacyjnych - w przypadku absolwentów, o których mowa w § 58a.

§ 65. 1. Przewodniczący zespołu egzaminacyjnego w danej szkole w szczególności:

- 1) powołuje przedmiotowe zespoły egzaminacyjne, o których mowa w § 68 ust. 1, nie później niż na 2 miesiące przed terminem części pisemnej egzaminu maturalnego;
- 2) opracowuje i ogłasza szkolny harmonogram przeprowadzania części ustnej egzaminu maturalnego, nie później niż na 2 miesiące przed terminem części pisemnej egzaminu maturalnego, i przesyła go niezwłocznie dyrektorowi komisji okręgowej;
- 3) ⁽¹²⁶⁾ zleca nauczycielom, o których mowa w § 69 ust. 1, przygotowanie list tematów do części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego;
- 4) powołuje zespoły nadzorujące przebieg części pisemnej egzaminu maturalnego, o których mowa w § 81 ust. 1, nie później niż na miesiąc przed terminem części pisemnej egzaminu maturalnego.

§ 69. 1. ⁽¹³⁰⁾ Nauczyciele danego przedmiotu w szkole przygotowują do części ustnej egzaminu maturalnego listę tematów z języka polskiego, a w przypadku szkół lub oddziałów z nauczaniem języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego - także listę tematów z danego języka, w terminie do dnia 10 kwietnia roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, w którym jest przeprowadzany egzamin maturalny.

2. Do części ustnej egzaminu maturalnego z każdego przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, przygotowuje się w danej szkole jedną listę tematów. Lista tematów może uwzględniać tematy zaproponowane przez uczniów (słuchaczy).

§ 72. 1. Do sali, w której jest przeprowadzana część ustna egzaminu maturalnego, nie można wносить żadnych urządzeń telekomunikacyjnych ani korzystać z nich w tej sali.

2. ⁽¹³³⁾ W czasie trwania części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego, języka obcego nowożytnego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego w sali może przebywać tylko jeden zdający.

3. ⁽¹³⁴⁾ W czasie trwania części ustnej egzaminu maturalnego z języka obcego nowożytnego będącego drugim językiem nauczania w szkołach lub oddziałach dwujęzycznych, zdawanego jako przedmiot dodatkowy na poziomie dwujęzycznym, w sali może przebywać jeden zdający i jeden przygotowujący się do egzaminu.

§ 73. 1. ⁽¹³⁵⁾ Egzamin maturalny w części ustnej z języka polskiego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej i języka regionalnego trwa około 25 minut i składa się z dwóch części:

- 1) prezentacji tematu wybranego z listy tematów, o której mowa w § 69 ust. 1, która trwa około 15 minut;
- 2) rozmowy zdającego z zespołem przedmiotowym, która jest związana z prezentowanym tematem.

2. Projekcja filmu lub odtworzenie nagranej wypowiedzi lub muzyki może trwać do 5 minut z czasu przeznaczanego na prezentację tematu.

3. W części przeznaczonej na prezentację tematu nie przerywa się wypowiedzi zdającemu.

4. Rozmowa, o której mowa w ust. 1 pkt 2, dotyczy prezentowanego tematu i wykorzystanej do opracowania tematu bibliografii.

5. ⁽¹³⁶⁾ Zdający składa przewodniczącemu zespołu egzaminacyjnego bibliografię wykorzystywaną do opracowania tematu nie później niż na 4 tygodnie przed terminem rozpoczęcia części pisemnej egzaminu maturalnego. Przewodniczący zespołu egzaminacyjnego niezwłocznie przekazuje bibliografię właściwemu zespołowi przedmiotowemu.

6. ⁽¹³⁷⁾ Złożenie bibliografii w terminie określonym w ust. 5 jest warunkiem przystąpienia do części ustnej egzaminu maturalnego z danego języka.

§ 85b. ⁽¹⁴⁹⁾ 1. Egzamin maturalny w części pisemnej z języka mniejszości narodowej jako przedmiotu obowiązkowego jest zdawany na poziomie podstawowym, a jako przedmiotu dodatkowego - może być zdawany na poziomie podstawowym albo na poziomie rozszerzonym.

2. ⁽¹⁵⁰⁾ Egzamin na poziomie podstawowym trwa 170 minut i polega na sprawdzeniu umiejętności rozumienia czytanego tekstu nieliterackiego oraz napisaniu tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym.

3. Egzamin na poziomie rozszerzonym trwa 180 minut i polega na sprawdzeniu umiejętności pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym.

4. W czasie trwania egzaminu zdający może korzystać ze słowników językowych.

§ 93b. ⁽¹⁶²⁾ 1. Egzamin maturalny w części pisemnej z języka mniejszości etnicznej i języka regionalnego może być zdawany na poziomie podstawowym albo na poziomie rozszerzonym.

2. Egzamin na poziomie podstawowym trwa 120 minut i polega na rozwiązaniu testu leksykalno-gramatycznego oraz sporządzeniu przekładu oryginalnego tekstu napisanego odpowiednio w języku mniejszości etnicznej lub języku regionalnym na język polski.

3. Egzamin na poziomie rozszerzonym trwa 180 minut i polega na rozwiązaniu testu leksykalno-gramatycznego, sporządzeniu przekładu oryginalnego tekstu napisanego odpowiednio w języku mniejszości etnicznej lub języku regionalnym na język polski oraz napisaniu w języku polskim tekstu własnego z wykorzystaniem dołączonych do tematu tekstów kultury.

4. W czasie trwania egzaminu zdający może korzystać ze słownika językowego właściwego dla zdawanego języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego.

§ 104. 1. ⁽¹⁸¹⁾ Zdający, który nie zdał egzaminu maturalnego z określonego przedmiotu lub przedmiotów, w części ustnej lub części pisemnej, albo przerwał egzamin maturalny, może przystąpić ponownie do części ustnej lub części pisemnej egzaminu maturalnego z tego przedmiotu lub przedmiotów w okresie 5 lat od pierwszego egzaminu maturalnego, licząc od października roku, w którym zdający przystąpił do egzaminu maturalnego po raz pierwszy w terminie jego przeprowadzania, określonym w § 61 ust. 1. Przepisy § 63 ust. 1-7 stosuje się odpowiednio.

2. ⁽¹⁸²⁾ Zdający, o którym mowa w ust. 1, przystępujący ponownie do egzaminu maturalnego może, jeżeli wcześniej nie otrzymał świadectwa dojrzałości, wybrać inny język obcy nowożytny niż język obcy nowożytny, który zdawał poprzednio, z wyjątkiem języka obcego nowożytnego, który zdawał jako przedmiot dodatkowy na poziomie podstawowym.

3. ⁽¹⁸³⁾ Po upływie 5 lat od pierwszego egzaminu maturalnego zdający przystępuje do egzaminu maturalnego w pełnym zakresie.

4. Zdający, który nie zdał egzaminu maturalnego w części ustnej z języka polskiego lub języka mniejszości narodowej albo przerwał część ustną egzaminu maturalnego z danego języka lub języków, przystępujący ponownie do części ustnej egzaminu maturalnego z danego języka może wskazać w deklaracji, o której mowa w § 63 ust. 1, poprzednio wybrany temat lub nowy temat wybrany z listy tematów, o której mowa w § 69 ust. 1.

5. ⁽¹⁸⁴⁾ Przepis ust. 4 stosuje się odpowiednio do zdających, którzy nie przystąpili do części ustnej egzaminu maturalnego z języka polskiego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego.

§ 105. 1. ⁽¹⁸⁵⁾ Zdający ma prawo przystąpić ponownie do egzaminu maturalnego, zarówno w części ustnej, jak i części pisemnej, z jednego lub więcej przedmiotów, o których mowa w § 54 ust. 2 i 3, w celu podwyższenia wyniku egzaminu maturalnego z tych przedmiotów lub zdania egzaminu maturalnego z przedmiotów dodatkowych wybranych spośród przedmiotów, o których mowa w § 54 ust. 3. Przepisy § 63 ust. 1-7 stosuje się odpowiednio.

1a. ⁽¹⁸⁶⁾ Zdający przystępujący do egzaminu maturalnego w celu podwyższenia wyniku egzaminu w części pisemnej z przedmiotu dodatkowego zdawanego na poziomie podstawowym może zdawać egzamin z tego przedmiotu w części pisemnej na poziomie podstawowym albo na poziomie rozszerzonym.

1b. ⁽¹⁸⁷⁾ Zdający przystępujący do egzaminu maturalnego w celu podwyższenia wyniku egzaminu w części pisemnej z przedmiotu dodatkowego zdawanego na poziomie rozszerzonym może zdawać egzamin z tego przedmiotu w części pisemnej na poziomie rozszerzonym.

2. ⁽¹⁸⁸⁾ (uchylony).

3. ⁽¹⁸⁹⁾ (uchylony).

4. ⁽¹⁹⁰⁾ Zdający przystępujący do egzaminu maturalnego w celu podwyższenia wyniku części ustnej egzaminu z języka polskiego, języka mniejszości narodowej, języka mniejszości etnicznej lub języka regionalnego może wskazać w deklaracji, o której mowa w § 63 ust. 1, poprzednio wybrany temat lub nowy temat wybrany z listy tematów, o której mowa w § 69 ust. 1.

5. ⁽¹⁹¹⁾ (uchylony).

6. ⁽¹⁹²⁾ (uchylony).

7. ⁽¹⁹³⁾ Absolwent szkoły lub oddziału dwujęzycznego przystępujący do egzaminu maturalnego w celu podwyższenia wyniku w części ustnej albo w części pisemnej albo w obu

tych częściach egzaminu z języka obcego nowożytnego będącego drugim językiem nauczania zdawanego jako przedmiot dodatkowy, może zdawać egzamin z tego języka odpowiednio w części ustnej albo w części pisemnej albo w obu tych częściach na poziomie dwujęzycznym, niezależnie od poziomu, na którym przystąpił uprzednio do egzaminu z tego języka jako przedmiotu dodatkowego.

7a.⁽¹⁹⁴⁾ Absolwent szkoły lub oddziału dwujęzycznego przystępujący do egzaminu maturalnego w celu podwyższenia wyniku w części ustnej albo w części pisemnej albo w obu tych częściach egzaminu z języka obcego nowożytnego będącego drugim językiem nauczania, zdawanego jako przedmiot dodatkowy na poziomie dwujęzycznym, zdaje egzamin z tego języka na poziomie dwujęzycznym.

8.⁽¹⁹⁵⁾ (uchylony).

9.⁽¹⁹⁶⁾ Absolwent szkoły lub oddziału dwujęzycznego, w celu podwyższenia wyniku części pisemnej egzaminu maturalnego z przedmiotów nauczanych w języku obcym będącym drugim językiem nauczania, może przystąpić ponownie do rozwiązywania dodatkowych zadań egzaminacyjnych, o których mowa w § 58a ust. 1 i 2.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ

z dnia 14 kwietnia 1992 r.

w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach

(Dz. U. Nr 36, poz. 155, z późn. zm.)

Na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. Nr 95, poz. 425 i z 1992 r. Nr 26, poz. 113) zarządza się, co następuje:

§ 1

1. W publicznych przedszkolach organizuje się, w ramach planu zajęć przedszkolnych, naukę religii na życzenie rodziców (opiekunów prawnych). W publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych, zwanych dalej «szkołami», organizuje się w ramach planu zajęć szkolnych naukę religii i etyki:

- 1) w szkołach podstawowych i gimnazjach - na życzenie rodziców (opiekunów prawnych),
- 2) w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych - na życzenie bądź rodziców (opiekunów prawnych), bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu religii i etyki decydują sami uczniowie.

2. Życzenie, o którym mowa w ust. 1, jest wyrażane w najprostszej formie oświadczenia, które nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może natomiast zostać zmienione.

3. Uczestniczenie lub nieuczestniczenie w przedszkolnej albo szkolnej nauce religii lub etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek w jakiegokolwiek formie.

§ 2

1. Przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole powinny być organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej.

2. Jeżeli w przedszkolu lub szkole na naukę religii danego wyznania lub wyznań wspólnie nauczających zgłosi się mniej niż siedmiu uczniów (wychowanków), organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w porozumieniu z właściwym kościołem lub związkiem wyznaniowym, organizuje naukę religii w grupie międzyszkolnej lub w pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym. Liczba uczniów (wychowanków) w grupie lub punkcie katechetycznym nie powinna być mniejsza niż trzy.

3. Jeżeli w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym uczestniczą uczniowie szkół (wychowankowie przedszkoli) prowadzonych przez różne organy, organy te ustalają, w drodze porozumienia, zasady prowadzenia grup lub punktów katechetycznych.

4. W szczególnie uzasadnionych przypadkach organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w ramach posiadanych środków, może - na wniosek kościoła lub związku wyznaniowego - zorganizować nauczanie religii danego wyznania w sposób odmienny niż określony w ust. 1-3.

5. Dopuszcza się nieodpłatne udostępnienie sal lekcyjnych na cele katechetyczne, w terminach wolnych od zajęć szkolnych, kościołom i związkom wyznaniowym również nie organizującym nauczania religii w ramach systemu oświatowego.

§ 3

1. Uczniom, których rodzice lub którzy sami wyrażają takie życzenie (§ 1 ust. 1), szkoła organizuje lekcje etyki w oparciu o programy dopuszczone do użytku szkolnego na zasadach określonych w art. 22 ust. 2 pkt 3 ustawy o systemie oświaty.

2. W zależności od liczby zgłoszonych uczniów zajęcia z etyki mogą być organizowane według zasad podanych w § 2.

3. Szkoła jest obowiązana zapewnić w czasie trwania lekcji religii lub etyki opiekę lub zajęcia wychowawcze uczniom, którzy nie korzystają z nauki religii lub etyki w szkole.

§ 4

Nauczanie religii odbywa się na podstawie programów opracowanych i zatwierdzonych przez właściwe władze kościołów i innych związków wyznaniowych i przedstawionych Ministrowi Edukacji Narodowej do wiadomości. Te same zasady stosuje się wobec podręczników do nauczania religii.

§ 5

1. Przedszkole lub szkoła zatrudnia nauczyciela religii, katechetę przedszkolnego lub szkolnego, zwanego dalej «nauczycielem religii», wyłącznie na podstawie imiennego pisemnego skierowania do danego przedszkola lub szkoły, wydanego przez:

- 1) w przypadku Kościoła Katolickiego - właściwego biskupa diecezjalnego,
- 2) w przypadku pozostałych kościołów oraz innych związków wyznaniowych - właściwe władze zwierzchnie tych kościołów i związków wyznaniowych.

2. Cofnięcie skierowania, o którym mowa w ust. 1, jest równoznaczne z utratą uprawnień do nauczania religii w danym przedszkolu lub szkole. O cofnięciu skierowania właściwe władze kościołów lub innych związków wyznaniowych powiadamiają dyrektora przedszkola lub szkoły oraz organ prowadzący. Na okres pozostały do końca roku szkolnego kościół lub inny związek wyznaniowy może skierować inną osobę do nauczania religii, z tym że równocześnie pokrywa on koszty z tym związane.

3. Nauczyciel religii prowadzący zajęcia w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym (pozaprzedszkolnym) punkcie katechetycznym albo uczący na terenie kilku szkół lub przedszkoli

jest zatrudniany przez dyrektora szkoły lub przedszkola wskazanego przez organ prowadzący, o którym mowa w § 2 ust. 2, lub przez organ wskazany w porozumieniu, o którym mowa w § 2 ust.

4. Nauczycieli religii zatrudnia się zgodnie z Kartą Nauczyciela.

§ 6

Kwalifikacje zawodowe nauczycieli religii określają odpowiednio Konferencja Episkopatu Polski Kościoła Katolickiego oraz właściwe władze zwierzchnie kościołów lub innych związków wyznaniowych - w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej.

§ 7

1. Nauczyciel religii wchodzi w skład rady pedagogicznej szkoły, nie przyjmuje jednak obowiązków wychowawcy klasy.

2. Nauczyciel religii ma prawo do organizowania spotkań z rodzicami swoich uczniów również poza wyznaczonymi przez szkołę lub przedszkole zebraniem ogólnymi, wcześniej ustalając z dyrektorem szkoły lub przedszkola termin i miejsce planowanego spotkania.

3. Nauczyciel religii może prowadzić na terenie szkoły organizacje o charakterze społeczno-religijnym i ekumenicznym na zasadach określonych w art. 56 ustawy o systemie oświaty. Z tytułu prowadzenia organizacji nie przysługuje mu dodatkowe wynagrodzenie.

4. Nauczyciel religii ma obowiązek wypełniania dziennika szkolnego.

5. Nauczyciel religii uczący w grupie międzyklasowej (międzyoddziałowej), międzyszkolnej oraz w punkcie katechetycznym ma obowiązek prowadzić odrębny dziennik zajęć, zawierający te same zapisy, które zawiera dziennik szkolny.

§ 8

1. Nauka religii w przedszkolach i szkołach publicznych wszystkich typów odbywa się w wymiarze dwóch zajęć przedszkolnych (właściwych dla danego poziomu nauczania) lub dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo. Wymiar lekcji religii może być zmniejszony jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego Kościoła Katolickiego albo władz zwierzchnich pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych.

2. Tygodniowy wymiar godzin etyki ustala dyrektor szkoły.

§ 9

1. Ocena z religii lub etyki umieszczana jest na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie ze sprawowania. W celu wyeliminowania ewentualnych przejawów nietolerancji nie należy zamieszczać danych, z których wynikałoby, na zajęcia z jakiej religii (bądź etyki) uczeń uczęszczał.

2. Ocena z religii (etyki) nie ma wpływu na promowanie ucznia do następnej klasy.

3. Ocena z religii (etyki) jest wystawiana według skali ocen przyjętej w danej klasie.

1. Uczniowie korzystający z nauki religii lub etyki organizowanej przez organy prowadzące szkoły według zasad określonych w § 2 ust. 2-4 otrzymują ocenę z religii/etyki na świadectwie wydawanym przez szkołę, do której uczęszczą, na podstawie zaświadczenia katechety lub nauczyciela etyki.

§ 10

1. Uczniowie uczęszczający na naukę religii uzyskują trzy kolejne dni zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych, jeżeli religia lub wyznanie, do którego

należą, nakłada na swoich członków tego rodzaju obowiązek. Pieczę nad uczniami w tym czasie zapewniają katecheci. Szczegółowe zasady dotyczące organizacji są przedmiotem odrębnych ustaleń między organizującymi rekolekcje a szkołą.

2. O terminie rekolekcji dyrektor szkoły powinien być powiadomiony co najmniej miesiąc wcześniej.

3. Jeżeli na terenie szkoły prowadzona jest nauka religii więcej niż jednego wyznania, kościoły i związki wyznaniowe powinny dążyć do ustalenia wspólnego terminu rekolekcji wielkopostnych.

§ 11

1. Do wizytowania lekcji religii upoważnieni są odpowiednio wizytatorzy wyznaczeni przez biskupów diecezjalnych Kościoła Katolickiego i właściwe władze zwierzchnie pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych. Lista tych osób jest przekazana do wiadomości organom sprawującym nadzór pedagogiczny.

2. Nadzór pedagogiczny nad nauczaniem religii i etyki, w zakresie metodyki nauczania i zgodności z programem prowadzi dyrektor szkoły (przedszkola) oraz pracownicy nadzoru pedagogicznego, na zasadach określonych odrębnymi przepisami.

3. W uzasadnionych przypadkach wnioski wynikające ze sprawowania nadzoru pedagogicznego mogą być przekazywane odpowiednio biskupowi diecezjalnemu Kościoła Katolickiego oraz właściwym władzom zwierzchnim pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych.

§ 12

W pomieszczeniach szkolnych może być umieszczony krzyż. W szkole można także odmawiać modlitwę przed i po zajęciach. Odmawianie modlitwy w szkole powinno być wyrazem wspólnego dążenia uczniów oraz taktu i delikatności ze strony nauczycieli i wychowawców.

§ 13

1. Tracą moc:

- 1) instrukcja Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 1990 r. dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91,
- 2) instrukcja Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 1990 r. dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91, określająca zasady współdziałania z kościołami i związkami wyznaniowymi poza Kościołem Rzymskokatolickim,
- 3) decyzja nr 25 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 1991 r.,
- 4) z zastrzeżeniem ust 2.

2. Do czasu wydania zarządzeń przewidzianych w przepisach o stosunku Państwa do poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych zachowują moc instrukcje wymienione w ust. 1 odnośnie do nauki religii w przedszkolach i w zakładach opiekuńczo-wychowawczych.

§ 14

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie czterech dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem § 9, który wchodzi w życie z dniem 1 września 1992 r.

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ**

z dnia 20 grudnia 2011 r.

w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2012
(Dz. U. Nr 288, poz. 1693)

Na podstawie art. 28 ust. 6 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.²⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Część oświatowa subwencji ogólnej na rok 2012 jest dzielona między poszczególne jednostki samorządu terytorialnego, z uwzględnieniem zakresu realizowanych przez te jednostki zadań oświatowych, określonych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.³⁾).

2. Ilekroć w rozporządzeniu jest mowa o:

- 1) zadaniach szkolnych - rozumie się przez to zadania związane z: prowadzeniem szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, szkół specjalnych, centrów kształcenia ustawicznego, centrów kształcenia praktycznego, ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego, zakładów kształcenia nauczycieli, kolegiów pracowników służb społecznych, szkół zorganizowanych w podmiotach leczniczych, szkół artystycznych, jednostek obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół i placówek, zapewnieniem od dnia 1 września 2012 r. warunków do prowadzenia kwalifikacyjnych kursów zawodowych;
- 2) zadaniach pozaszkolnych - rozumie się przez to zadania związane z:
 - a) prowadzeniem przedszkoli specjalnych (w tym oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych), oddziałów przedszkolnych specjalnych zorganizowanych w szkołach podstawowych ogólnodostępnych i specjalnych, placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradni specjalistycznych, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych, centrów kształcenia ustawicznego, centrów kształcenia praktycznego i ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego, w zakresie prowadzenia form pozaszkolnych umożliwiających realizację obowiązku nauki, placówek wychowania pozaszkolnego umożliwiających rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego, bibliotek pedagogicznych, świetlic szkolnych dla uczniów i wychowanków, kolonii, obozów,
 - b) udzielaniem pomocy materialnej dla uczniów,
 - c) prowadzeniem burs i internatów oraz domów wczasów dziecięcych,
 - d) prowadzeniem szkolnych schronisk młodzieżowych;
- 3) części oświatowej - rozumie się przez to część oświatową subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego, ustaloną w ustawie budżetowej na rok 2012;

- 4) bazowym roku szkolnym - rozumie się przez to rok szkolny 2011/2012;
- 5) etatach - rozumie się przez to liczbę nauczycieli zatrudnionych na podstawie ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.⁴⁾) w pełnym i niepełnym wymiarze zajęć (po przeliczeniu na pełny wymiar zajęć), z wyłączeniem liczby nauczycieli na urloпах wychowawczych i urloпах bezpłatnych, ustaloną na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r. i dzień 10 października 2011 r.

§ 2. Podział części oświatowej jest dokonywany w szczególności z uwzględnieniem:

- 1) finansowania wydatków bieżących (w tym wynagrodzeń pracowników wraz z pochodnymi) szkół i placówek, o których mowa w § 1 ust. 2 pkt 1 i 2, prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego;
- 2) dotowania publicznych oraz niepublicznych szkół i placówek, o których mowa w § 1 ust. 2 pkt 1 i 2, prowadzonych przez osoby prawne inne niż jednostki samorządu terytorialnego oraz przez osoby fizyczne;
- 3) finansowania zadań z zakresu dokształcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli, z uwzględnieniem doradztwa metodycznego, o którym mowa w art. 70a ustawy wymienionej w § 1 ust. 2 pkt 5;
- 4) finansowania wydatków związanych z indywidualnym nauczaniem;
- 5) dofinansowania wydatków związanych z wypłacaniem odpraw nauczycielom na podstawie art. 20 ust. 2 ustawy wymienionej w § 1 ust. 2 pkt 5 oraz udzielaniem nauczycielom urlopow dla poratowania zdrowia;
- 6) dofinansowania kształcenia uczniów niebędących obywatelami polskimi;
- 7) finansowania dodatków i premii dla opiekunów praktyk zawodowych;
- 8) finansowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, o których mowa w art. 71b ust. 2a ustawy wymienionej w § 1 ust. 1;
- 9) finansowania odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych dla nauczycieli będących emerytami i rencistami;
- 10) finansowania wynagrodzeń nauczycieli biorących udział w przeprowadzaniu części ustnej egzaminu maturalnego.

§ 3. Podział części oświatowej, po odliczeniu rezerwy, o której mowa w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, będącej w dyspozycji ministra właściwego do spraw finansów publicznych, następuje według algorytmu określonego w załączniku do rozporządzenia.

§ 4. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2012 r.⁵⁾

¹⁾ Minister Edukacji Narodowej kieruje działem administracji rządowej - oświata i wychowanie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2011 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej (Dz. U. Nr 248, poz. 1480).

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2010 r. Nr 127, poz. 857 oraz z 2011 r. Nr 139, poz. 814, Nr 207, poz. 1230 i Nr 234, poz. 1385.

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020,

Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917, Nr 216, poz. 1370 i Nr 235, poz. 1618, z 2009 r. Nr 6, poz. 33, Nr 31, poz. 206, Nr 56, poz. 458, Nr 157, poz. 1241 i Nr 219, poz. 1705, z 2010 r. Nr 44, poz. 250, Nr 54, poz. 320, Nr 127, poz. 857 i Nr 148, poz. 991 oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622, Nr 112, poz. 654, Nr 139, poz. 814, Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206.

- 4) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 170, poz. 1218 i Nr 220, poz. 1600, z 2007 r. Nr 17, poz. 95, Nr 80, poz. 542, Nr 102, poz. 689, Nr 158, poz. 1103, Nr 176, poz. 1238, Nr 191, poz. 1369 i Nr 247, poz. 1821, z 2008 r. Nr 145, poz. 917 i Nr 227, poz. 1505, z 2009 r. Nr 1, poz. 1, Nr 56, poz. 458, Nr 67, poz. 572, Nr 97, poz. 800, Nr 213, poz. 1650 i Nr 219, poz. 1706 oraz z 2011 r. Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206.
- 5) Niniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 grudnia 2010 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2011 (Dz. U. Nr 249, poz. 1659).

ZAŁĄCZNIK

ALGORYTM PODZIAŁU CZĘŚCI OŚWIATOWEJ SUBWENCJI OGÓLNEJ DLA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO NA ROK 2012

1. Ustalona w ustawie budżetowej na rok 2012 - po odliczeniu rezerwy, o której mowa w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego - część oświatowa (SO) składa się z kwoty bazowej (SOA), kwoty uzupełniającej (SOB) i kwoty na zadania pozaszkolne (SOC):

$$SO = SOA + SOB + SOC$$

gdzie znaczenie poszczególnych symboli jest następujące:

- 1) **SO** - część oświatowa, po odliczeniu rezerwy, o której mowa w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego;
- 2) **SOA** - kwota bazowa części oświatowej według finansowego standardu A podziału części oświatowej na realizację zadań szkolnych;
- 3) **SOB** - kwota uzupełniająca części oświatowej według wag P zwiększających finansowy standard A na realizację zadań szkolnych;
- 4) **SOC** - kwota części oświatowej na realizację zadań pozaszkolnych.

2. Dla każdej jednostki samorządu terytorialnego będącej organem prowadzącym lub dotującym szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne oraz placówki funkcjonujące w systemie oświaty ustala się przeliczeniową liczbę uczniów ogółem (U_p) w bazowym roku szkolnym, według wzoru:

$$U_p = \sum_{i=1}^N U_{p, i} = \sum_{i=1}^N [(U_{r, i} + U_{u, i} + U_{z, i}) \cdot D_i]$$

gdzie znaczenie poszczególnych symboli jest następujące:

- 1) **U_p** - przeliczeniowa liczba uczniów ogółem;

- 2) $U_{p,i}$ - przeliczeniowa liczba uczniów w i-tej jednostce samorządu terytorialnego, z uwzględnieniem indeksu $i = 1 - 2.479$ dla gmin (w tym dla miast na prawach powiatu w zakresie wykonywanych zadań gminy), $i = 2.480 - 2.544$ dla miast na prawach powiatu, $i = 2.545 - 2.858$ dla pozostałych powiatów, $i = 2.859 - 2.874$ dla samorządów województw, w bazowym roku szkolnym;
- 3) $U_{r,i}$ - statystyczna liczba uczniów w i-tej jednostce samorządu terytorialnego, ustalona na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r. i dzień 10 października 2011 r., obliczana według wzoru:

$$U_{r,i} = S_{a,i} + 0,7 \cdot S_{b,i} + 0,35 \cdot S_{c,i}$$

gdzie:

- $S_{a,i}$ - oznacza liczbę uczniów szkół publicznych i niepublicznych dla dzieci i młodzieży, a także słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli oraz kolegiów pracowników służb społecznych, które prowadzą kształcenie w systemie dziennym, w i-tej jednostce samorządu terytorialnego,
- $S_{b,i}$ - oznacza liczbę uczniów szkół publicznych dla dorosłych, a także słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli oraz kolegiów pracowników służb społecznych, które prowadzą kształcenie w systemie wieczorowym lub zaocznym, w i-tej jednostce samorządu terytorialnego,
- $S_{c,i}$ - oznacza liczbę uczniów szkół niepublicznych dla dorosłych w i-tej jednostce samorządu terytorialnego;

indeks $i = 1 - 2.874$;

- 4) $U_{u,i}$ - uzupełniająca liczba uczniów w bazowym roku szkolnym w zakresie zadań szkolnych, obliczana według wzoru:

$$U_{u,i} = P_1 \cdot N_{1,i} + P_2 \cdot N_{2,i} + \dots + P_{27} \cdot N_{27,i}$$

gdzie:

- P_1 do P_{27} oznaczają wagi,
- N_1 do N_{27} oznaczają przypisane wagom liczebności uczniów w jednostce samorządu terytorialnego z indeksem $i = 1 - 2.874$,

określone następująco:

$P_1 = 0,38$ dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów dla dzieci i młodzieży zlokalizowanych na terenach wiejskich lub w miastach do 5000 mieszkańców - $N_{1,i}$,

$P_2 = 1,40$ dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niedostosowanych społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożonych uzależnieniem, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, z chorobami przewlekłymi - wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) oraz dla uczniów szkół podstawowych specjalnych, gimnazjów specjalnych i szkół ponadgimnazjalnych specjalnych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii - wymagających stosowania specjalnej

- organizacji nauki i metod pracy, którzy nie posiadają orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia - $N_{2,i}$,
- $P_3 = 2,90$ dla uczniów niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z zaburzeniami psychicznymi - wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{3,i}$,
- $P_4 = 3,60$ dla uczniów niesłyszących, słabosłyszących, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{4,i}$,
- $P_5 = 9,50$ dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim realizujących obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poprzez uczestnictwo w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych w szkołach podstawowych i gimnazjach, dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{5,i}$,
- $P_6 = 0,80$ dodatkowo dla niepełnosprawnych uczniów w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{6,i}$,
- $P_7 = 0,082$ dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz szkół artystycznych (z wyłączeniem ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia oraz szkół muzycznych I stopnia) - $N_{7,i}$,
- $P_8 = 0,19$ dla słuchaczy kolegiów pracowników służb społecznych oraz uczniów szkół ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe, w tym na realizację praktycznej nauki zawodu, a także dla uczniów liceów profilowanych i uczniów szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi (waga nie obejmuje uczniów szkół artystycznych) - $N_{8,i}$,
- $P_9 = 0,20$ dla uczniów oddziałów i szkół dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne, a także dla uczniów korzystających z dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o których mowa w art. 94a ust. 4 i 4b ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia - $N_{9,i}$,
- $P_{10} = 1,50$ dla uczniów oddziałów i szkół dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, dla uczniów pochodzenia romskiego, dla których szkoła podejmuje dodatkowe zadania edukacyjne, a także dla uczniów korzystających z dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o których mowa w art. 94a ust. 4 i 4b ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia; dotyczy szkół podstawowych, w których łączna liczba uczniów korzystających z zajęć dla mniejszości narodowej lub etnicznej, społeczności posługującej się

językiem regionalnym, uczniów pochodzenia romskiego lub uczniów korzystających z dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o których mowa w art. 94a ust. 4 i 4b ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia, nie przekracza 84, oraz gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w których łączna liczba uczniów korzystających z zajęć dla mniejszości narodowej lub etnicznej, społeczności posługującej się językiem regionalnym, uczniów pochodzenia romskiego lub uczniów korzystających z dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o których mowa w art. 94a ust. 4 i 4b ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia, nie przekracza 42 (waga P_{10} wyklucza się z wagą P_9) - $N_{10,i}$,

- $P_{11} = 0,20$ dla uczniów klas sportowych - $N_{11,i}$,
 $P_{12} = 1,00$ dla uczniów klas mistrzostwa sportowego - $N_{12,i}$,
 $P_{13} = 1,00$ dla uczniów kształcących się w zawodach medycznych (waga P_{13} wyklucza się z wagą P_8) - $N_{13,i}$,
 $P_{14} = 1,01$ dla uczniów szkół muzycznych I stopnia - $N_{14,i}$,
 $P_{15} = 1,70$ dla uczniów szkół muzycznych II stopnia - $N_{15,i}$,
 $P_{16} = 2,01$ dla uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia - $N_{16,i}$,
 $P_{17} = 3,36$ dla uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych II stopnia - $N_{17,i}$,
 $P_{18} = 0,92$ dla uczniów liceów plastycznych - $N_{18,i}$,
 $P_{19} = 1,35$ dla uczniów ogólnokształcących szkół sztuk pięknych - $N_{19,i}$,
 $P_{20} = 3,42$ dla uczniów szkół baletowych - $N_{20,i}$,
 $P_{21} = 1,00$ dla słuchaczy zakładów kształcenia nauczycieli (waga P_{21} wyklucza się z wagą P_8) - $N_{21,i}$,
 $P_{22} = 1,00$ dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych - $N_{22,i}$,
 $P_{23} = 1,84$ dla wychowanków zespołów pozalekcyjnych zajęć wychowawczych realizowanych w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych - $N_{23,i}$,
 $P_{24} = 0,60$ dla uczniów klas terapeutycznych lub wyrównawczych w szkołach ogólnodostępnych lub integracyjnych - $N_{24,i}$,
 $P_{25} = 0,17$ dla uczniów klas dwujęzycznych (waga P_{25} wyklucza się z wagami P_9 i P_{10}) - $N_{25,i}$,
 $P_{26} = 0,04$ dla uczniów gimnazjów dla dzieci i młodzieży - $N_{26,i}$,
 $P_{27} = 3,00$ dla uczniów szkół kształcących w zawodach podstawowych dla żeglugi morskiej i śródlądowej realizujących w procesie kształcenia postanowienia Międzynarodowej konwencji o wymaganiach w zakresie wyszkolenia marynarzy, wydawania im świadectw oraz pełnienia wacht, 1978, sporządzonej w Londynie dnia 7 lipca 1978 r. (Dz. U. z 1984 r. Nr 39, poz. 201 oraz z 1999 r. Nr 30, poz. 286) i posiadających certyfikat uznania procesu kształcenia uzyskany zgodnie z odrębnymi przepisami (waga P_{27} wyklucza się z wagą P_8) - $N_{27,i}$;

5) Uz,i - przeliczeniowa liczba wychowanków albo dzieci i młodzieży uprawnionych lub korzystających w bazowym roku szkolnym, w zakresie zadań pozaszkolnych, obliczana według wzoru:

$$U_{z,i} = P_{28} \cdot N_{28,i} + P_{29} \cdot N_{29,i} + \dots + P_{41} \cdot N_{41,i}$$

gdzie:

- P_{28} do P_{41} oznaczają wagi,
- N_{28} do N_{41} oznaczają przypisane wagom liczebności uczniów w jednostce samorządu terytorialnego z indeksem $i = 1 - 2.874$,

określone następująco:

- $P_{28} = 4,000$ dla dzieci niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim - objętych wychowaniem i kształceniem specjalnym w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, a także w innych formach wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) oraz dla dzieci w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych zorganizowanych w podmiotach leczniczych - $N_{28,i}$,
- $P_{29} = 1,500$ dla wychowanków internatów i burs - $N_{29,i}$,
- $P_{30} = 0,500$ dodatkowo dla wychowanków internatów i burs, będących uczniami szkół specjalnych - $N_{30,i}$,
- $P_{31} = 3,640$ dla wychowanków internatów szkół artystycznych - $N_{31,i}$,
- $P_{32} = 0,200$ dla wychowanków domów wczasów dziecięcych - $N_{32,i}$,
- $P_{33} = 6,500$ dla wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (waga P_{33} wyklucza się z wagami P_{29} i P_{30}) - $N_{33,i}$,
- $P_{34} = 11,000$ dla wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych, którzy korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach (waga P_{34} wyklucza się z wagami P_{29} i P_{30}) - $N_{34,i}$,
- $P_{35} = 1,500$ dla wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii, którzy nie korzystają z zakwaterowania w tych ośrodkach - $N_{35,i}$,
- $P_{36} = 9,500$ dla wychowanków ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz dla dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi i z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, będących wychowankami przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, a także innych form wychowania przedszkolnego (na podstawie orzeczeń, o których mowa w art. 71b ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{36,i}$,
- $P_{37} = 0,020$ dla korzystających ze szkolnych schronisk młodzieżowych według rzeczywistej liczby miejsc i liczby miesięcy ich użytkowania - $N_{37,i}$,
- $P_{38} = 0,840$ dla dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach podstawowych, specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych, ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych, poradniach psychologiczno-pedagogicznych (na podstawie opinii, o których mowa w art. 71b ust. 3 i 3a ustawy wymienionej w § 1 ust. 1 rozporządzenia) - $N_{38,i}$,

- $P_{39} = 0,001$ dla placówek realizujących zadania pozaszkolne według rzeczywistej liczby uczniów w szkołach prowadzonych lub dotowanych przez i-tą gminę - $N_{39,i}$,
- $P_{40} = 0,030$ dla placówek realizujących zadania pozaszkolne, w tym umożliwiających realizację obowiązku nauki w formach pozaszkolnych, według rzeczywistej liczby uczniów w szkołach zlokalizowanych na terenie i-tego powiatu i prowadzonych lub dotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego - $N_{40,i}$,
- $P_{41} = 0,008$ dla placówek realizujących zadania pozaszkolne według rzeczywistej liczby uczniów w szkołach zlokalizowanych na terenie i-tego województwa i prowadzonych lub dotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego - $N_{41,i}$;

6) D_i - wskaźnik korygujący dla i-tej jednostki samorządu terytorialnego, obliczany według wzoru:

$$D_i = W_r + (1 - W_r) \cdot W_{a,i}$$

gdzie:

- W_r - średni dla kraju wskaźnik wydatków rzeczowych oraz wydatków płacowych dla pracowników administracji i obsługi, wynoszący jednolicie dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego 0,2,
- $W_{a,i}$ - płacowy wskaźnik struktury zatrudnienia nauczycieli w szkołach i placówkach, dla których organem prowadzącym jest i-ta jednostka samorządu terytorialnego, z uwzględnieniem zwiększonych wydatków z tytułu zatrudnienia nauczycieli na terenach wiejskich lub w miastach do 5000 mieszkańców, obliczany według wzoru:

$$W_{a,i} = \frac{P_{ks} \cdot W_{s,i} + P_{kk} \cdot W_{k,i} + P_{km} \cdot W_{m,i} + P_{kd} \cdot W_{d,i}}{P_{ks} \cdot W_{s,k} + P_{kk} \cdot W_{k,k} + P_{km} \cdot W_{m,k} + P_{kd} \cdot W_{d,k}} \cdot \left(1 + R \cdot \frac{L_{w,i}}{L_i} \right)$$

gdzie:

- P_{ks} - średnie wynagrodzenie nauczyciela stażysty,
 - P_{kk} - średnie wynagrodzenie nauczyciela kontraktowego,
 - P_{km} - średnie wynagrodzenie nauczyciela mianowanego,
 - P_{kd} - średnie wynagrodzenie nauczyciela dyplomowanego,
- określone zgodnie z art. 30 ust. 3 ustawy wymienionej w § 1 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia;
- $W_{s,i}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli stażystów w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w i-tej jednostce samorządu terytorialnego,
- $W_{k,i}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli kontraktowych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w i-tej jednostce samorządu terytorialnego,
- $W_{m,i}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli mianowanych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w i-tej jednostce samorządu terytorialnego.

- $W_{d,i}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli dyplomowanych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w i-tej jednostce samorządu terytorialnego,
- $W_{s,k}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli stażystów w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w kraju,
- $W_{k,k}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli kontraktowych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w kraju,
- $W_{m,k}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli mianowanych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w kraju,
- $W_{d,k}$ - wskaźnik określający udział liczby etatów nauczycieli dyplomowanych w ogólnej liczbie etatów nauczycieli w kraju,
- R - waga z tytułu zatrudnienia nauczycieli w szkołach lub placówkach zlokalizowanych na terenach wiejskich lub w miastach do 5000 mieszkańców, uwzględniająca zwiększone wydatki z tytułu wypłacanych dodatków, o których mowa w art. 54 ust. 3 i 5 ustawy wymienionej w § 1 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia - wynosząca jednolicie dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego 0,12,
- $L_{w,i}$ - łączna liczba uczniów szkół zlokalizowanych na terenach wiejskich lub w miastach do 5000 mieszkańców w i-tej jednostce samorządu terytorialnego, ustalona na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r. i dzień 10 października 2011 r.,
- L_i - łączna liczba uczniów szkół w i-tej jednostce samorządu terytorialnego, ustalona na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r. i dzień 10 października 2011 r.

3. Finansowy standard A podziału części oświatowej na ucznia przeliczeniowego określa się według wzoru:

$$A = SO / Up$$

Finansowy standard A stanowi kalkulacyjną kwotę jednostkową na ucznia przeliczeniowego, używaną dla ustalenia kwot SOA, SOB i SOC należnej jednostce samorządu terytorialnego części oświatowej SO. Finansowy standard A ustala się na podstawie danych bazowego roku szkolnego.

4. Kwota bazowa SOA części oświatowej jest ustalana dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego prowadzących lub dotujących szkoły według wzoru:

$$SOA = \sum_{i=1}^N SOA_i = \sum_{i=1}^N [A \cdot (U_{r,i} \cdot D_i)]$$

gdzie $U_{r,i}$ jest ustalane w sposób określony w ust. 2.

5. Kwota uzupełniająca SOB części oświatowej jest ustalana dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego prowadzących lub dotujących szkoły według wzoru:

$$SOB = \sum_{i=1}^N SOB_i = \sum_{i=1}^N [A \cdot (U_{u,i} \cdot D_i)]$$

gdzie $U_{u,i}$ jest ustalane w sposób określony w ust. 2.

6. Kwota SOC części oświatowej na zadania pozaszkolne jest ustalana dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego według przeliczeniowej liczby zadań $U_{z,i}$ w relacji do finansowego standardu A podziału części oświatowej na ucznia według wzoru:

$$SOC = \sum_{i=1}^N SOC_i = \sum_{i=1}^N [A \cdot (U_{z,i} \cdot D_i)]$$

gdzie $U_{z,i}$ jest ustalane w sposób określony w ust. 2.

7. Całkowita kwota części oświatowej dla jednostek samorządu terytorialnego, po odliczeniu rezerwy, o której mowa w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wynosi:

$$SO' = \sum_{i=1}^N SO_i = \sum_{i=1}^N (SO_{Ai} + SO_{Bi} + SOC_i)$$

8. Przy obliczaniu określonych w ust. 2 liczebności $S_{a,i}$, $N_{1,i}$, $N_{16,i}$, $N_{39,i}$, $N_{40,i}$, $N_{41,i}$, $L_{w,i}$, L_i liczbę uczniów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży oraz liczbę uczniów ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia, ustaloną na podstawie danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r., zwiększa się o 4,7%.

9. Określona w ust. 2 statystyczna liczba uczniów ($U_{r,i}$) łącznie z uzupełniającą liczbą uczniów ($U_{u,i}$), a także określone liczebności wychowanków albo dzieci i młodzieży uprawnionych lub korzystających ($U_{z,i}$), podlegają weryfikacji do aktualnego stanu wynikającego z danych systemu informacji oświatowej dla bazowego roku szkolnego według stanu na dzień 30 września 2011 r. i dzień 10 października 2011 r., z uwzględnieniem korekty kwoty części oświatowej (SO_i). Dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami spełniających obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą - w ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym - nie wlicza się do liczebności uczniów $N_{5,i}$ przeliczanej wagą P_5 .

10. Środki z korekty wymienionej w ust. 9 są rozliczane w ramach rezerwy, o której mowa w art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.

PRZEPISY ZAWARTE W KODEKSACH

USTAWA

z dnia 23 kwietnia 1964 r.

Kodeks cywilny

(Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.)

Art. 23

Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.)

Art. 256

Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego.

Art. 265

§ 1. Do przesłuchania świadka nie władającego dostatecznie językiem polskim sąd może przybrać tłumacza.

USTAWA

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks karny

(Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.)

Art. 57

§ 1. Jeżeli zachodzi kilka niezależnych od siebie podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia albo obostrzenia kary, sąd może tylko jeden raz karę nadzwyczajnie złagodzić albo obostrzyć, biorąc pod uwagę łącznie zbiegające się podstawy łagodzenia albo obostrzenia.

§ 2. Jeżeli zbiegają się podstawy nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie albo obostrzenie kary.

Art. 118

§ 1. Kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy,

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, w celu określonym w § 1, stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Art. 118a

§ 1. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) dopuszcza się zabójstwa,
- 2) powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka,
- 3) stwarza dla osób należących do grupy ludności warunki życia grożące ich biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, które są obliczone na ich wyniszczenie,
podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie,
- 2) pozbawia osobę wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręczeniem,
- 3) stosuje tortury lub poddaje osobę okrutnemu lub niehumanitarnemu traktowaniu,
- 4) dopuszcza się zgwałcenia albo stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp w inny sposób narusza wolność seksualną osoby,
- 5) stosując przemoc lub groźbę bezprawną powoduje zajście przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego,
- 6) pozbawia osobę wolności i odmawia udzielenia informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu lub przekazuje nieprawdziwe informacje dotyczące tej osoby lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia takiej osoby ochrony prawnej przez dłuższy okres, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) naruszając prawo międzynarodowe zmusza osoby do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania,
- 2) dopuszcza się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub płci, powodując pozbawienie praw podstawowych, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Art. 119

§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 126a

Kto publicznie nawołuje do popełnienia czynu określonego w art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-125 lub publicznie pochwała popełnienie czynu określonego w tych przepisach, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 126b

§ 1. Kto, nie dopełniając obowiązku należytej kontroli, dopuszcza do popełnienia czynu określonego w art. 117 § 3, art. 118, 118a, 119 § 1, art. 120-126a przez osobę pozostającą pod jego faktyczną władzą lub kontrolą, podlega karze określonej w tych przepisach.

§ 2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 194

Kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 195

§ 1. Kto złośliwie przeszkadza publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym.

Art. 196

Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 256

§ 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 257

Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

USTAWA

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks postępowania karnego
(Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.)

Art. 72

§ 1. Oskarżony ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim.

§ 2. Tłumacza należy wezwać do czynności z udziałem oskarżonego, o którym mowa w § 1.

§ 3. Oskarżonemu, o którym mowa w § 1, postanowienie o przedstawieniu, uzupełnieniu lub zmianie zarzutów, akt oskarżenia oraz orzeczenie podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie doręcza się wraz z tłumaczeniem; za zgodą oskarżonego można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu.

Art. 204

§ 1. Należy wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania:

- 1) głuchego lub niemego, a nie wystarcza porozumienie się z nim za pomocą pisma,
- 2) osoby nie władającej językiem polskim.

§ 2. Należy również wezwać tłumacza, jeżeli zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania oskarżonego z treścią przeprowadzanego dowodu.

§ 3. Do tłumacza stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych.

USTAWA

z dnia 14 czerwca 1960 r.

Kodeks postępowania administracyjnego.
tekst jednolity (Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071, z późn. zm.)

Art. 69

§ 1. Protokół przesłuchania powinien być odczytany i przedstawiony do podpisu osobie zeznającej niezwłocznie po złożeniu zeznania.

§ 2. W protokołach przesłuchania osoby, która złożyła zeznanie w języku obcym, należy podać w przekładzie na język polski treść złożonego zeznania oraz wskazać osobę i adres tłumacza, który dokonał przekładu; tłumacz ten powinien podpisać protokół przesłuchania.

USTAWA

z dnia 26 czerwca 1974 r.

Kodeks pracy

(Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.)

Art. 11³

Jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy - jest niedopuszczalna.

Art. 18^{3a}

§ 1. Pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy.

§ 2. Równe traktowanie w zatrudnieniu oznacza niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, z przyczyn określonych w § 1.

§ 3. Dyskryminowanie bezpośrednio istnieje wtedy, gdy pracownik z jednej lub z kilku przyczyn określonych w § 1 był, jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy.

§ 4. ⁽¹¹⁾ Dyskryminowanie pośrednio istnieje wtedy, gdy na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje albo szczególnie niekorzystna sytuacja w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych wobec wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn określonych w § 1, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne.

§ 5. ⁽¹²⁾ Przejawem dyskryminowania w rozumieniu § 2 jest także:

- 1) działanie polegające na zachęcaniu innej osoby do naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu lub nakazaniu jej naruszenia tej zasady,
- 2) niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika i stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (molestowanie).

§ 6. ⁽¹³⁾ Dyskryminowaniem ze względu na płeć jest także każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci pracownika, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika, w szczególności stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery; na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy (molestowanie seksualne).

§ 7. ⁽¹⁴⁾ Podporządkowanie się przez pracownika molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu, a także podjęcie przez niego działań przeciwstawiających się molestowaniu lub molestowaniu seksualnemu nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji wobec pracownika.

Art. 18^{3b}

§ 1. Za naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, z zastrzeżeniem § 2-4, uważa się różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika z jednej lub kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1, którego skutkiem jest w szczególności:

- 1) odmowa nawiązania lub rozwiązanie stosunku pracy,
- 2) niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia albo pominięcie przy awansowaniu lub przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą,
- 3) pominięcie przy typowaniu do udziału w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe - chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami.

§ 2. ⁽¹⁵⁾ Zasady równego traktowania w zatrudnieniu nie naruszają działania, proporcjonalne do osiągnięcia zgodnego z prawem celu różnicowania sytuacji pracownika, polegające na:

- 1) niezatrudnianiu pracownika z jednej lub kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1, jeżeli rodzaj pracy lub warunki jej wykonywania powodują, że przyczyna lub przyczyny wymienione w tym przepisie są rzeczywistym i decydującym wymaganiem zawodowym stawianym pracownikowi,
- 2) wypowiedzeniu pracownikowi warunków zatrudnienia w zakresie wymiaru czasu pracy, jeżeli jest to uzasadnione przyczynami niedotyczącymi pracowników bez powoływania się na inną przyczynę lub inne przyczyny wymienione w art. 18^{3a} § 1,
- 3) stosowaniu środków, które różnicują sytuację prawną pracownika, ze względu na ochronę rodzicielstwa lub niepełnosprawność,
- 4) stosowaniu kryterium stażu pracy przy ustalaniu warunków zatrudniania i zwalniania pracowników, zasad wynagradzania i awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, co uzasadnia odmienne traktowanie pracowników ze względu na wiek.

§ 3. Nie stanowią naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu działania podejmowane przez określony czas, zmierzające do wyrównywania szans wszystkich lub znacznej liczby pracowników wyróżnionych z jednej lub kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1, przez zmniejszenie na korzyść takich pracowników faktycznych nierówności, w zakresie określonym w tym przepisie.

§ 4. ⁽¹⁶⁾ Nie stanowią naruszenia zasady równego traktowania ograniczanie przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie, dostępu do zatrudnienia, ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd jeżeli rodzaj lub charakter wykonywania działalności przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje powoduje, że religia, wyznanie lub światopogląd są rzeczywistym i decydującym wymaganiem zawodowym stawianym pracownikowi, proporcjonalnym do osiągnięcia zgodnego z prawem celu różnicowania sytuacji tej osoby; dotyczy to również

wymagania od zatrudnionych działania w dobrej wierze i lojalności wobec etyki kościoła, innego związku wyznaniowego oraz organizacji, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie.

Art. 18^{3c}

§ 1. Pracownicy mają prawo do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub za pracę o jednakowej wartości.

§ 2. Wynagrodzenie, o którym mowa w § 1, obejmuje wszystkie składniki wynagrodzenia, bez względu na ich nazwę i charakter, a także inne świadczenia związane z pracą, przyznawane pracownikom w formie pieniężnej lub w innej formie niż pieniężna.

§ 3. Pracami o jednakowej wartości są prace, których wykonywanie wymaga od pracowników porównywalnych kwalifikacji zawodowych, potwierdzonych dokumentami przewidzianymi w odrębnych przepisach lub praktyką i doświadczeniem zawodowym, a także porównywalnej odpowiedzialności i wysiłku.

Art. 18^{3d}

Osoba, wobec której pracodawca naruszył zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalane na podstawie odrębnych przepisów.

Art. 18^{3e}

§ 1. Skorzystanie przez pracownika z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu nie może być podstawą niekorzystnego traktowania pracownika, a także nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji wobec pracownika, zwłaszcza nie może stanowić przyczyny uzasadniającej wypowiedzenie przez pracodawcę stosunku pracy lub jego rozwiązanie bez wypowiedzenia.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do pracownika, który udzielił w jakiegokolwiek formie wsparcia pracownikowi korzystającemu z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu.

PRZEPISY ZAWARTE W UMOWACH DWUSTRONNYCH

UMOWY ZAWARTE Z REPUBLIKĄ BIAŁORUSI

**Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie
i przyjaznej współpracy**
z dnia 23 czerwca 1992 r.
(Dz. U. z 1993 r. Nr 118, poz. 527)

Art. 13

Umawiające się Strony zobowiązują się do respektowania międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych, w szczególności zawartych w międzynarodowych paktach praw człowieka, Akcie końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Dokumencie spotkania kopenhaskiego w sprawie ludzkiego wymiaru oraz Paryskiej Karcie dla Nowej Europy.

Art. 14

1. Umawiające się Strony potwierdzają, że osoby należące do mniejszości polskiej w Republice Białoruś oraz mniejszości białoruskiej w Rzeczypospolitej Polskiej mają prawo, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swojej grupy, do swobodnego zachowania, rozwijania i wyrażania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa.
2. Umawiające się Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru dokonywanego przez osoby i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne negatywne następstwa.

Art. 15

Umawiające się Strony gwarantują, że osoby wymienione w artykule 14 mają w szczególności prawo, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy, do:

- swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznym, dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany, a także używania swych imion i nazwisk w brzmieniu przyjętym dla języka ojczystego,
- zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i innych, które mogą ubiegać się o dobrowolną pomoc finansową lub inną, jak również o pomoc państwową, zgodnie z prawem krajowym, korzystać z dostępu do środków masowego przekazu, a także uczestniczyć w działalności międzynarodowych organizacji pozarządowych,
- wyznawania i praktykowania swej religii, w tym nabywania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku ojczystym,
- ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą na terytorium swego Państwa, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych państw, z którymi łączą je wspólne pochodzenie etniczne lub narodowe, dziedzictwo kulturalne lub przekonania religijne,

- korzystania ze środków prawnych, przewidzianych ustawodawstwem wewnętrznym Państwa zamieszkania, dla urzeczywistnienia i ochrony swych praw.

Art. 16

1. Umawiające się Strony będą rozwijać konstruktywną współpracę w zakresie ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych, traktując je jako czynnik wzmocnienia wzajemnego zrozumienia i dobrosąsiedzkich stosunków między narodami polskim i białoruskim.
2. Umawiające się Strony w trakcie realizacji rozwoju regionalnego będą uwzględniać społeczne i ekonomiczne interesy osób wymienionych w artykule 14 oraz ich organizacji lub stowarzyszeń.
3. Umawiające się Strony będą starać się zapewnić osobom, o których mowa w artykule 14, odpowiednie możliwości nauczania ich języka ojczystego lub nauczania w tym języku w placówkach oświatowych, a także, gdzie jest to możliwe i konieczne, posługiwania się językiem ojczystym wobec władz publicznych. W programach nauczania placówek oświatowych, do których uczęszczają wyżej wymienione osoby, będzie uwzględniona w szerszym zakresie historia i kultura mniejszości narodowych.
4. Umawiające się Strony będą szanować prawo osób, o których mowa w artykule 14, do uczestnictwa w sprawach publicznych, w szczególności dotyczących ochrony i umacniania ich tożsamości, a także w razie potrzeby przeprowadzać konsultacje z organizacjami lub stowarzyszeniami tych osób.

Art. 17

Umawiające się Strony są zgodne co do tego, że osoby, o których mowa w artykule 14, powinny przestrzegać ustawodawstwa Państwa swego zamieszkania.

**Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś
o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty
z dnia 27 listopada 1995 r.
(Dz. U. z 1996 r. Nr 76, poz. 365)**

Art. 13

Umawiające się Strony zapewnią osobom należącym do polskiej mniejszości narodowej w Republice Białoruś i białoruskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej warunki sprzyjające zachowaniu, rozwojowi i wyrażaniu ich tożsamości narodowej, etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej bez jakiegokolwiek dyskryminacji i na warunkach pełnej równości wobec prawa. Umawiające się Strony będą w ramach swojego ustawodawstwa wewnętrznego wszechstronnie wspierać działalność organizacji społecznych, oświatowych i kulturalnych wyżej wymienionych osób i stwarzać warunki dla pozyskiwania przez nie pomocy materialnej z terytorium Państwa drugiej Umawiającej się Strony.

Art. 14

Każda z Umawiających się Stron, zgodnie ze swoimi wewnętrznym ustawodawstwem, stworzy na terytorium swego Państwa osobom wymienionych w art. 13 niniejszej umowy warunki do nauczania języka ojczystego. W tym celu każda z Umawiających się Stron:

- zapewni zainteresowanym osobom na zasadzie dobrowolności dostęp do nauki języka ojczystego i nauki w języku ojczystym w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich, w systemach edukacyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białoruś, a

- także dążyć będzie do stworzenia możliwości nauczania w języku ojczystym na poziomie uniwersyteckim,
- sprzyjać będzie nauczaniu i podnoszeniu poziomu nauczania języka, historii i kultury drugiej Umawiającej się Strony na wszystkich szczeblach kształcenia poza państwowym systemem edukacji,
 - zapewni odpowiednie przygotowanie i doskonalenie kadr nauczycielskich dla szkół mniejszości narodowych,
 - zapewni, za wzajemną zgodą, możliwość pracy nauczycielom skierowanym do szkół przez drugą Umawiającą się Stronę.

Art. 29

Umawiające się Strony będą popierać współpracę w dziedzinie radia, w tym:

- wymianę informacji,
- realizację programów i ich emisję dla mniejszości narodowych.

UMOWA

między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białoruś o ochronie grobów i miejsc pamięci ofiar wojen i represji

z dnia 21 stycznia 1995 r.

(Dz. U. z 1997 r. Nr 32, poz.185)

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Republiki Białoruś, zwane dalej Stronami,- działając w interesie obu Narodów i ich wzajemnego zrozumienia,

- pragnąc uczcić w godny sposób miejsca pamięci i spoczynku na terytoriach Polski i Białorusi żołnierzy i osób cywilnych zmarłych, poległych i pomordowanych w wyniku walk o niepodległość oraz wojen lub represji,
- mając na względzie postanowienia artykułu 25 Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 23 czerwca 1992 r.,
- kierując się odpowiednimi postanowieniami Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z 12 sierpnia 1949 r. oraz protokołów dodatkowych do nich, uzgodniły, co następuje:

Art. 1

W rozumieniu niniejszej umowy:

"miejsca pamięci i spoczynku" to miejsca związane z walką o niepodległość, wojnami lub represjami,

"urządzanie miejsc pamięci i spoczynku" to wyznaczanie ich granic, postawienie nagrobków, pomników i obiektów upamiętniających oraz umieszczanie tablic pamiątkowych,

"utrzymanie miejsc pamięci i spoczynku" to zachowanie w należyтым porządku grobów, nagrobków, pomników, obiektów upamiętniających i tablic pamiątkowych.

Art. 2

1. Niniejsza umowa reguluje współpracę Stron przy rozwiązywaniu spraw związanych z ustalaniem, rejestracją, urządzeniem, zachowaniem i należyтым utrzymaniem miejsc pamięci i spoczynku - polskich w Republice Białoruś i białoruskich w Rzeczypospolitej Polskiej - żołnierzy i osób cywilnych zmarłych, poległych i pomordowanych w wyniku walk

o niepodległość, wojen lub represji. Postanowienia niniejszej umowy obejmują także sprawy związane z ekshumacją szczątków zwłok i godnym ich pamięci ponownym pochowaniem.

2. Strony wymieniają posiadane informacje dotyczące położenia miejsc pamięci i spoczynku, ich liczby i wielkości oraz danych osobowych zmarłych, poległych i pomordowanych, jak również wszelkie inne informacje dotyczące tych osób, związane z realizacją niniejszej umowy. Każda ze Stron sporządza i przekazuje drugiej Stronie wykazy wszystkich miejsc pamięci i spoczynku.

3. W przypadku ujawnienia nowych miejsc pamięci i spoczynku, Strona, na której terytorium państwowym one się znajdują, podejmuje niezwłoczne działania w celu ich ochrony. Miejsca te, za wzajemnym porozumieniem Stron, będą umieszczone w wykazach, o których mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu.

Art. 3

1. Każda ze Stron na swoim terytorium państwowym zapewnia utrzymanie miejsc pamięci i spoczynku osób wymienionych w ustępie 1 artykułu 2 zgodnie z odpowiednimi postanowieniami Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny i protokołów dodatkowych do nich.

2. Każda ze Stron informuje natychmiast drugą Stronę o wszystkich przypadkach zbezczeszczenia, zniszczenia lub uszkodzenia miejsc pamięci i spoczynku oraz podejmuje niezwłoczne działania w celu przywrócenia tym miejscom należnego porządku, ukarania sprawców i zapobiegania podobnym aktom w przyszłości.

3. Strony będą dążyć do usunięcia z terenu otaczającego miejsca pamięci i spoczynku wszelkich obiektów nie licujących z powagą tych miejsc.

4. Za zgodą Stron sposób zarządzania i utrzymania miejsc pamięci i spoczynku może zostać dodatkowo sprecyzowany. Obok już istniejących mogą być stosowane inne formy uczczenia pamięci zmarłych, poległych i pomordowanych.

5. Przy realizacji przedsięwzięć wymienionych w niniejszym artykule Strony uwzględniają tradycje narodowe i religijne.

Art. 9

1. Obywatelom państwa jednej Strony zapewnia się swobodny dostęp do miejsc pamięci i spoczynku znajdujących się na terytorium państwowym drugiej Strony.

2. Każda ze Stron sprzyja odwiedzaniu tych miejsc, szczególnie w dniach doniosłych świąt i rocznic, przez osoby pragnące uczcić pamięć zmarłych, poległych i pomordowanych.

UMOWA ZAWARTA Z CZESKĄ I SŁOWACKĄ REPUBLIKĄ FEDERACYJNĄ (OBOWIĄZUJE W STOSUNKACH Z REPUBLIKĄ CZESKĄ I Z REPUBLIKĄ SŁOWACKĄ)

Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy

z dnia 6 października 1991 r.
(Dz. U. z 1992 r. Nr 59, poz. 296)

Art. 8

1. Umawiające się Strony potwierdzą, że osoby należące do czeskiej i słowackiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej oraz osoby należące do polskiej mniejszości narodowej w Czeskiej i Słowackiej Republice Federacyjnej mają prawo, indywidualnie jak też wspólnie z innymi członkami swej grupy, do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej oraz do rozwijania swej kultury we wszystkich kierunkach, bez jakichkolwiek prób jej asymilacji wbrew ich woli.

Umawiające się Strony respektować będą prawa i wypełniać obowiązki dotyczące mniejszości narodowych zgodnie ze standardami międzynarodowymi, w szczególności europejskimi.

2. Umawiające się Strony oświadczają, że osoby wymienione w ustępie 1 niniejszego artykułu mają prawo indywidualnie jak też wspólnie z innymi członkami swej grupy:

- swobodnie posługiwać się swoim językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznym i obok potrzeby znajomości języka urzędowego lub języków urzędowych danego Państwa
- posługiwać się językiem ojczystym w urzędach państwowych, zgodnie z prawem krajowym;
- mieć dostęp do informacji w języku ojczystym, jej rozpowszechniania i wymiany;
- mieć odpowiednie możliwości nauczania swego języka ojczystego i nauki w swoim języku ojczystym;
- zakładać i utrzymywać własne instytucje, organizacje i stowarzyszenia gospodarcze, oświatowe, kulturalne i religijne.

3. Przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą osobistego wyboru każdego obywatela. Z wyboru tego nie mogą wynikać żadne niekorzystne następstwa.

4. Przynależność do mniejszości narodowej nie zwalnia obywatela z obowiązku lojalnego postępowania wobec swego Państwa, przestrzegania jego przepisów prawnych i korzystania ze swoich praw zgodnie z prawem krajowym.

UMOWA

między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej o współpracy kulturalnej, oświatowej i naukowej

sporządzona w Bratysławie dnia 23 marca 2000 r.

(M.P. z 2002 r. Nr 6, poz. 123)

Art. 21

Umawiające się Strony będą wszechstronnie wspierać osoby należące do mniejszości polskiej na Słowacji i do mniejszości słowackiej w Polsce w działaniach na rzecz kultywowania ich języka, tradycji i kultury narodowej.

Umawiające się Strony będą stwarzać na swoim terytorium państwowym osobom należącym do mniejszości polskiej na Słowacji i do mniejszości słowackiej w Polsce odpowiednie możliwości nauczania ich języka narodowego, a także pobierania nauki w tym języku. W tym celu:

- a) zapewnią możliwość nauczania języka i w języku mniejszości polskiej na Słowacji i słowackiej w Polsce w szkołach publicznych, umożliwiając - zgodnie z istniejącymi potrzebami - zatrudnianie w nich nauczycieli z państwa drugiej Umawiającej się Strony,
- b) zapewnią opiekę merytoryczną i metodyczną przy modernizowaniu, doskonaleniu i poszerzaniu programów nauczania języka polskiego na Słowacji i słowackiego w Polsce, jako języków ojczystych,

- c) będą popierać współpracę autorską w przygotowaniu dla mniejszości narodowych, polskiej na Słowacji i słowackiej w Polsce, podręczników, materiałów i pomocy dydaktycznych z zakresu nauczania ich języka, literatury, kultury, historii i geografii.

Umawiające się Strony będą wspierać wydawnictwa w języku mniejszości polskiej na Słowacji i słowackiej w Polsce oraz współpracę towarzystw i instytucji polskich i słowackich, prowadzących działalność wydawniczą w językach tych mniejszości.

Każda z Umawiających się Stron będzie przyjmować corocznie osoby należące do mniejszości narodowych z państwa drugiej Umawiającej się Strony na studia pełne lub częściowe, jak również na studia doktoranckie.

PROGRAM WSPÓLPRACY

między Ministrem Kultury Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Kultury Republiki Słowackiej na lata 2005-2007

podpisany w Warszawie dnia 14 października 2005 r.
(M.P. z 2006 r. Nr 14, poz. 187)

Art. 11

Strony będą stwarzać sprzyjające warunki do działalności kulturalnej i prezentacji mniejszości słowackiej w Rzeczypospolitej Polskiej i mniejszości polskiej w Republice Słowackiej.

UMOWA

między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o współpracy w dziedzinie kultury, szkolnictwa i nauki

podpisana w Pradze dnia 30 września 2003 r.
(Dz. U. z 2004 r. Nr 244, poz. 2449)

Art. 11

Umawiające się Strony zapewnią osobom należącym do mniejszości polskiej zamieszkującym na terytorium Republiki Czeskiej i osobom należącym do mniejszości czeskiej zamieszkującym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej warunki sprzyjające zachowaniu, rozwojowi i wyrażaniu ich tożsamości narodowej, religijnej, kulturowej i językowej w ramach przepisów obowiązujących w Państwach Umawiających się Stron.

PROGRAM WSPÓLPRACY

między Ministrem Edukacji i Nauki Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Szkolnictwa, Młodzieży i Kultury Fizycznej Republiki Czeskiej w dziedzinie edukacji na lata 2006-2009, podpisany w Pradze dnia 12 kwietnia 2006 r.

(Dz. U. 2006 r. Nr 197, poz. 1449)

Art. 9

1. Umawiające się Strony zapewnią, zgodnie z prawem wewnętrznym, osobom należącym do polskiej mniejszości narodowej w Republice Czeskiej i czeskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej możliwość nauki języka ojczystego i kształcenia w języku ojczystym. W tym celu będą wspomagały działalność szkół nauczających w języku ojczystym i języka ojczystego w środowiskach polskiej mniejszości narodowej w Republice Czeskiej i czeskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej oraz wzajemne zatrudnianie w tych szkołach nauczycieli polskich w Republice Czeskiej i nauczycieli czeskich w Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W celu stworzenia warunków umożliwiających podtrzymywanie i rozwijanie poczucia tożsamości narodowej kulturowej oraz znajomości języka polskiego Strona polska, zgodnie z prawem wewnętrznym, będzie przyjmować młodzież polskiego pochodzenia z Republiki Czeskiej na różne formy kształcenia w publicznych szkołach wyższych w Rzeczypospolitej Polskiej w ramach corocznie określonych limitów.

UMOWY ZAWARTE Z REPUBLIKĄ LITEWSKĄ

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz. U. 1995 r. Nr 15, poz. 71)

Art. 13

1. Układające się Strony zobowiązują się do poszanowania międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych, w szczególności zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w Międzynarodowych paktach praw człowieka, w odpowiednich dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, a także w Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, wraz z protokołami dodatkowymi, przyjętymi przez obie strony.

2. Osoby należące do mniejszości polskiej w Republice Litewskiej, czyli osoby posiadające obywatelstwo litewskie, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do narodowości, kultury lub tradycji polskiej oraz uznają język polski za swój język ojczysty, a także osoby należące do mniejszości litewskiej w Rzeczypospolitej Polskiej, czyli osoby posiadające obywatelstwo polskie, które są litewskiego pochodzenia albo przyznają się do narodowości, kultury lub tradycji litewskiej oraz uznają język litewski za swój język ojczysty, mają prawo indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości narodowej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i przy zachowaniu pełnej równości wobec prawa.

3. Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru dokonywanego przez osobę i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne negatywne następstwa. Nikt nie może być zmuszony do udowodnienia swej narodowości ani do jej wyrzeczenia się.

Art. 14

Układające się Strony oświadczają, że osoby wymienione w artykule 13 ustęp 2 mają w szczególności prawo do:

- swobodnego posługiwania się językiem mniejszości narodowej w życiu prywatnym i publicznie,
- dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany oraz posiadania własnych środków masowego przekazu,
- uczenia się języka swojej mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku,
- zgodnego z prawem krajowym zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń, w szczególności kulturalnych, religijnych i oświatowych, w tym szkół wszystkich szczebli, które mogą się ubiegać o dobrowolne wkłady finansowe i inne, z kraju i z zagranicy, jak również o pomoc publiczną, oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach pozarządowych,
- wyznawania i praktykowania swojej religii, w tym nabywania, posiadania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku mniejszości narodowej,
- ustanawiania i utrzymywania nie zakłóconych kontaktów między sobą w obrębie swego kraju, jak również kontaktów poprzez granicę z obywatelami innych państw, z którymi łączy ich wspólne pochodzenie narodowe,
- używania swych imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości narodowej; szczegółowe regulacje dotyczące pisowni imion i nazwisk zostaną określone w odrębnej umowie,
- uczestniczenia w życiu publicznym bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli na szczeblu władz państwowych i lokalnych oraz dopuszczenia do służby publicznej na równi z innymi obywatelami.

Art. 15

Układające się Strony będą na swych terytoriach chroniły tożsamość narodową, kulturową, językową i religijną osób wymienionych w artykule 13 ustęp 2 oraz tworzyły warunki jej rozwijania.

Strony w szczególności:

- rozważą dopuszczenie używania języków mniejszości narodowych przed swymi urzędami, szczególnie zaś w tych jednostkach administracyjno-terytorialnych, w których dużą część ludności stanowi mniejszość narodowa,
- zapewnią mniejszościom narodowym dostęp do publicznych środków masowego przekazu,
- zapewnią odpowiednie możliwości nauczania języka mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich,
- będą podejmować niezbędne środki dotyczące ochrony tożsamości mniejszości narodowej po należytej konsultacji, łącznie z kontaktami z organizacjami lub stowarzyszeniami grup wymienionych w artykule 13 ustęp 2,
- będą uwzględniać historię i kulturę grup wymienionych w artykule 13 ustęp 2 w związku z nauczaniem historii i kultury w placówkach oświatowych,
- powstrzymają się od jakichkolwiek działań mogących doprowadzić do asymilacji członków mniejszości narodowej wbrew ich woli oraz zgodnie ze standardami

międzynarodowymi powstrzymają się od działań, które prowadziłyby do zmian narodowościowych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości narodowe.

Art. 16

1. Żadne z postanowień przewidzianych w artykule 14 nie może być interpretowane jako dające prawo do prowadzenia jakiegokolwiek działalności lub dokonania jakichkolwiek działań sprzecznych z Kartą Narodów Zjednoczonych, zasadami prawa międzynarodowego, szczególnie z zasadą poszanowania integralności terytorialnej państwa oraz dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

2. Każda osoba należąca do mniejszości narodowej polskiej w Republice Litewskiej oraz litewskiej w Rzeczypospolitej Polskiej powinna być jak każdy obywatel lojalna wobec państwa swego zamieszkania, kierując się obowiązkami wynikającymi z ustawodawstwa tego państwa.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty

z dnia 17 grudnia 1998 r.
(M.P. z 2002 r. Nr 31, poz. 491)

Art. 9

Umawiające się Strony stworzą osobą należącym do mniejszości polskiej w Republice Litewskiej i osobom należącym do mniejszości litewskiej w Rzeczypospolitej Polskiej warunki sprzyjające zachowaniu, rozwojowi i wyrażaniu ich tożsamości narodowej, religijnej i językowej.

W tym celu każda z Umawiających się Stron będzie na swoim terytorium państwowym wspierać działalność instytucji oświatowych i kulturalnych oraz organizacji społecznych mniejszości narodowych, a także będzie sprzyjać zachowaniu ich więzi kulturowych z rodakami zamieszkującymi na terytorium państwowym drugiej strony.

Umawiające się Strony, każda na swoim terytorium państwowym, zapewnią wyżej wymienionym osobom dostęp do publicznych środków masowego przekazu, a także na zasadach dobrowolności, dostęp do oświaty w języku ojczystym na poziomie przedszkolnym, podstawowym i średnim.

Umawiające się Strony zapewnią kształcenie i doskonalenie kadr nauczycielskich dla szkół mniejszości, możliwość zatrudnienia w szkołach mniejszości nauczycieli, skierowanych przez drugą Stronę, możliwość upowszechniania znajomości języka ojczystego, historii, geografii i kultury ojczystej i podnoszenia poziomu ich nauczania. Umawiające się Strony będą współpracować w zakresie przygotowywania programów nauczania oraz podręczników do nauki języka i literatury polskiej, historii i geografii Polski dla szkół, podstawowych i średnich z polskim językiem nauczania na Litwie, a także programów nauczania oraz podręczników do nauki języka i literatury litewskiej, historii i geografii Litwy dla szkół podstawowych i średnich z litewskim językiem nauczania w Polsce.

Program współpracy między Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Oświaty i Nauki Republiki Litewskiej na lata 1998-2001

z dnia 16 listopada 1998 r.
(nie publikowany)

Art. 1.

Strony będą wzajemnie wymieniać informacje dotyczące systemów edukacji swego kraju, planów ich rozwoju i kierunków reformowania oraz aktów normatywnych w dziedzinie oświaty.

Art. 2.

Strony będą popierały bezpośrednią współpracę między szkołami wszystkich szczebli, w szczególności w rejonach przygranicznych. Współpracę tę będą koordynowały terenowe organy oświaty. Warunki wymiany będą każdorazowo uzgadniane przez partnerów.

Art. 3.

Strony, w miarę możliwości, będą udzielały metodycznej pomocy znajdującym się na terytorium drugiego państwa szkołom i przedszkolom, w których prowadzone jest nauczanie języka i w języku drugiej Strony.

Art. 4.

Strony będą współpracowały w dziedzinie opracowania podręczników i programów nauczania języka i literatury polskiej, historii i geografii Polski dla szkół z polskim językiem nauczania na Litwie, a także podręczników i programów nauczania języka i literatury litewskiej, historii i geografii Litwy dla szkół z litewskim językiem nauczania w Polsce.

Art. 6.

1. Strony będą kontynuować organizowanie w obu krajach kursów doskonalenia nauczycieli języka ojczystego - języka polskiego w szkołach Litwy i języka litewskiego w szkołach Polski. Strony będą uznawały podnoszone tą drogą kwalifikacje.
2. Strony co roku będą uzgadniały jakich przedmiotów nauczyciele będą wysyłani i przyjmowani na kursy doskonalenia zawodowego w obu krajach.

Art. 15.

Dwustronna Komisja do badania problemów nauczania historii rozszerzy swoje prace o problematykę z zakresu geografii i literatury. W tym celu Strony włączą do składu polskiej i litewskiej części Komisji ekspertów z tych dziedzin. Posiedzenia Komisji będą odbywały się zgodnie z Protokołem Ministerstwa Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwa Kultury i Oświaty Republiki Litewskiej podpisanym w dniu 21 lutego 1992 roku w Wilnie.

Protokół Ministerstwa Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwa Kultury i Oświaty Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia dwustronnej Komisji do badania problemów nauczania historii

z dnia 21 lutego 1992 roku

(niepublikowany)

Art. 2

Komisja:

1. Wymienia informacje o nauczaniu historii w szkołach podstawowych oraz średnich Polski i Litwy, zapoznaje jedną i drugą stronę z podręcznikami przeznaczonymi do tych szkół.
2. Omawia treść podręczników historii, przedstawia odpowiednie uwagi i propozycje układającym się stronom, autorom podręczników i wydawnictwom.
3. Bada problemy nauczania historii w szkołach Polski, w których nauczanie odbywa się w języku litewskim oraz w szkołach Litwy, w których nauczanie odbywa się w języku polskim, przedstawia odpowiednie uwagi i propozycje stronom układającym się.
4. Proponuje stronom sposób zaopatrzenia szkół podstawowych i średnich Polski i Litwy w podręczniki historii.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o Polsko-Litewskim Funduszu Wymiany Młodzieży

z dnia 1 czerwca 2007 roku

(M.P. Nr 91, poz. 990)

Art. 2

1. Celem Funduszu jest wspieranie współpracy polskiej i litewskiej młodzieży dla budowania przyjaznej współpracy między Narodami Polski i Litwy.
2. Fundusz realizuje swoje cele poprzez wspieranie i finansowanie:
 - 1) wymian młodzieży polskiej i litewskiej;
 - 2) projektów, przygotowanych i prowadzonych przez organizacje inspirujące wymiany i inne inicjatywy młodzieży polskiej i litewskiej, w zakresie niniejszej umowy;
 - 3) imprez, spotkań i innych inicjatyw młodzieży polskiej i litewskiej;
 - 4) projektów informacyjnych, których celem jest inspirowanie współpracy kulturalnej, propagowanie tolerancji, lepszego zrozumienia i poznania się pomiędzy młodzieżą polską i litewską;
 - 5) projektów, których celem jest wymiana i rozpowszechnienie przykładów dobrej praktyki między organizacjami, które realizują politykę młodzieżową i pracują z młodzieżą;
 - 6) publikacji mających na celu zbliżenie między Narodami Polski i Litwy.”

UMOWY ZAWARTE Z REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r. (Dz. U. z 1992 r. Nr 14 , poz. 56)

Art. 20

1. Członkowie mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, to znaczy osoby posiadające polskie obywatelstwo, które są niemieckiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub tradycji niemieckiej, a także osoby w Republice Federalnej Niemiec, posiadające niemieckie obywatelstwo, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub tradycji polskiej, mają prawo, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy, do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej bez jakiegokolwiek próby asymilacji wbrew ich woli. Mają oni prawo do pełnego i skutecznego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa.

2. Umawiające się Strony realizują prawa i obowiązki zgodnie ze standardami międzynarodowymi dotyczącymi mniejszości, w szczególności zgodnie z Powszechną deklaracją praw człowieka Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1948 r., Europejską konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r., Konwencją o zwalczaniu wszelkich form dyskryminacji rasowej z 7 marca 1966 r., Międzynarodowym paktem praw obywatelskich i politycznych z 16 grudnia 1966 r., Aktem końcowym KBWE z 1 sierpnia 1975 r., Dokumentem kopenhaskiego spotkania w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE z 29 czerwca 1990 r., jak również Paryską kartą dla nowej Europy z 21 listopada 1990 r.

3. Umawiające się Strony oświadczają, że osoby wymienione w ustępie 1 mają w szczególności prawo, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy, do:

- swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w życiu prywatnym i publicznie, dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany,
- zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych, które mogą się ubiegać o dobrowolne wkłady finansowe i inne, jak również o pomoc publiczną, zgodnie z prawem krajowym, oraz które posiadają równoprawny dostęp do środków przekazu swojego regionu,
- wyznawania i praktykowania swej religii, w tym nabywania, posiadania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku ojczystym,
- ustanawiania i utrzymywania nie zakłóconych kontaktów między sobą w obrębie swego kraju, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych państw, z którymi łączą ich wspólne pochodzenie etniczne lub narodowe, dziedzictwo kulturalne lub przekonania religijne,
- używania swych imion i nazwisk w brzmieniu języka ojczystego,
- zakładania i utrzymywania organizacji lub stowarzyszeń w obrębie swojego kraju oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach pozarządowych,

- korzystania na równi z innymi ze skutecznych środków prawnych dla urzeczywistnienia swoich praw, zgodnie z prawem krajowym.

4. Umawiające się Strony potwierdzają, że przynależność do grup wymienionych w ustępie 1 jest sprawą indywidualnego wyboru osoby i że nie mogą z niego wynikać żadne niekorzystne następstwa.

Art. 21

1. Umawiające się Strony będą na swych terytoriach chroniły tożsamość etniczną, kulturalną, językową i religijną grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 oraz tworzyły warunki do wspierania tej tożsamości. Doceniają szczególne znaczenie wzmożonej konstruktywnej współpracy w tej dziedzinie. Współpraca ta powinna umacniać pokojowe współzycie i dobre sąsiedztwo narodów polskiego i niemieckiego oraz przyczyniać się do porozumienia i pojednania między nimi.

2. Umawiające się Strony będą w szczególności:

- w ramach obowiązujących ustaw wzajemnie umożliwiać i ułatwiać podejmowanie działań na rzecz wspierania członków grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 lub ich organizacji,
- mimo konieczności uczenia się oficjalnego języka odnośnego Państwa, dążyć zgodnie z właściwymi przepisami prawa krajowego do zapewnienia członkom grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 odpowiednich możliwości nauczania ich języka ojczystego lub w ich języku ojczystym w publicznych placówkach oświatowych, jak również tam, gdzie to jest możliwe i konieczne, posługiwania się nim wobec władz publicznych,
- uwzględniać historię i kulturę grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 w związku z nauczaniem historii i kultury w placówkach oświatowych,
- szanować prawo członków grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 do skutecznego uczestnictwa w sprawach publicznych, łącznie z udziałem w sprawach dotyczących ochrony i wspierania ich tożsamości,
- podejmować niezbędne środki w tym celu po należytej konsultacji, zgodnie z procedurą podejmowania decyzji w danym Państwie, łącznie z kontaktami z organizacjami lub stowarzyszeniami grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1.

2. Umawiające się Strony będą stosować postanowienia artykułu 3 w odniesieniu do spraw określonych w niniejszym artykule oraz w artykułach 20 i 22.

Art. 22

1. Żadnego z zobowiązań wynikających z artykułów 20 i 21 nie można interpretować jako pociągającego za sobą prawo do angażowania się w jakąkolwiek działalność lub prowadzenia jakichkolwiek działań wbrew celom i zasadom Karty Narodów Zjednoczonych, innym zobowiązaniom wynikającym z prawa międzynarodowego lub wbrew postanowieniom Aktu końcowego KBWE, łącznie z zasadą integralności terytorialnej państw.

2. Każda osoba należąca w Rzeczypospolitej Polskiej bądź w Republice Federalnej Niemiec do grup wymienionych w artykule 20 ustęp 1 jest odpowiednio do powyższych postanowień obowiązana, jak każdy obywatel, lojalnie postępować wobec odnośnego Państwa, kierując się obowiązkami wynikającymi z ustawodawstwa tego Państwa.

**Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec
o współpracy kulturalnej**

z dnia 14 lipca 1997 r.

(Dz. U. z 1999 r. Nr 39, poz. 379)

Art. 4

1. Umawiające się Strony będą dążyć do umożliwiania wszystkim zainteresowanym szerokiego dostępu do kultury, języka, literatury i historii drugiego kraju. W tym celu będą one popierać państwowe i niepaństwowe inicjatywy i instytucje.

Umawiające się Strony będą dokładać wszelkich starań zmierzających do umożliwiania, rozszerzania i ułatwiania przedsięwzięć mających na celu wspieranie we własnym kraju nauki i popularyzację języka drugiego kraju w szkołach wyższych, szkołach i innych placówkach oświatowych, a także w ramach pozaszkolnych form nauczania języka.

Umawiające się Strony będą zachęcać do tworzenia klas i szkół dwujęzycznych, szczególnie w regionach przygranicznych.

Umawiające się Strony będą dokładać starań na rzecz rozszerzania możliwości studiów polonistycznych i germanistycznych w szkołach wyższych obu krajów.

2. Umawiające się Strony będą umożliwiać i ułatwiać we własnym kraju realizację odpowiednich przedsięwzięć wspierających drugiej Strony, zwłaszcza takich, jak:

- a) delegowanie nauczycieli, lektorów i doradców-konsultantów,
- b) udział nauczycieli i studentów w kursach szkoleniowych i doskonalących, organizowanych przez drugą Stronę, jak również wymiana doświadczeń w zakresie nowoczesnych metod i technologii nauczania języków obcych,
- c) udostępnianie podręczników i materiałów dydaktycznych oraz współpraca przy opracowywaniu podręczników,
- d) wykorzystanie możliwości, jakie stwarzają radio i telewizja dla poznania i popularyzacji języka drugiej Umawiającej się Strony.

Art. 5

W ramach współpracy Umawiające się Strony będą dążyć do osiągnięcia takiego przedstawiania historii, geografii i kultury drugiego kraju w swoich podręcznikach, które sprzyjać będzie lepszemu wzajemnemu zrozumieniu i poznaniu; zachęcać one będą do uwzględniania przy tym zaleceń niezależnej Polsko-Niemieckiej Komisji do spraw Podręczników Szkolnych.

Art. 6

Umawiające się Strony będą popierać współpracę, we wszystkich jej formach i płaszczyznach, w dziedzinie nauki, szkolnictwa i oświaty, szczególnie w sferze szkół wyższych i organizacji naukowych, szkół ogólnokształcących i zawodowych, organizacji i placówek pozaszkolnego kształcenia i doskonalenia zawodowego dorosłych, administracji szkolnictwa i szkolenia zawodowego oraz innych instytucji oświatowych i naukowych.

Strony będą zachęcać instytucje działające w tych dziedzinach w swoich krajach do:

- 1) współpracy we wszystkich dziedzinach stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania;
- 2) partnerskich kontaktów między szkołami wyższymi oraz innymi placówkami naukowymi i oświatowymi obu krajów;
- 3) realizacji wspólnych przedsięwzięć oświatowych i badawczych;

- 4) wzajemnego wysyłania delegacji i osób w celu wymiany informacji i doświadczeń oraz udziału w konferencjach i sympozjach naukowych;
- 5) wymiany naukowców, doktorantów, administracyjnych pracowników szkół wyższych, nauczycieli, instruktorów, studentów, uczniów w ramach pobytów naukowych, szkoleniowych, studyjnych i informacyjnych;
- 6) wymiany literatury naukowej, pedagogicznej i dydaktycznej, materiałów dydaktycznych, poglądowych i informacyjnych oraz filmów dla celów dydaktycznych i naukowych, jak również organizowania odpowiednich wystaw specjalistycznych.

Art. 12

Umawiające się Strony będą popierać bezpośrednie kontakty między grupami społecznymi i stowarzyszeniami, takimi jak związki zawodowe, stowarzyszenia kulturalne, związki twórcze, kościoły, wspólnoty wyznaniowe, a także fundacjami i organizacjami pozarządowymi, w celu wspierania współpracy, oraz będą zachęcać do realizacji przedsięwzięć służących celom niniejszej umowy.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o grobach ofiar wojen i przemocy totalitarnej

z dnia 8 grudnia 2003 r.
(M.P. z 2005 r. Nr 55, poz. 749)

Art. 1

Niniejsza umowa reguluje wszystkie kwestie związane z ustalaniem, dokumentowaniem, rejestracją, urządzeniem, zachowaniem, należyтым utrzymaniem i ochroną miejsc spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej - polskich na terytorium Republiki Federalnej Niemiec i niemieckich na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej - jak również wszystkie sprawy związane z ekshumacją szczątków zwłok i ich godnym ponownym pochowaniem.

Art. 3

1. Umawiające się Strony są zgodne, iż miejsca spoczynku ofiar wojen i przemocy totalitarnej objęte są ochroną prawną tego państwa, na którego terytorium się znajdują.

2. Pomniki ofiar wojen i przemocy totalitarnej, które nie są zlokalizowane na cmentarzach wojennych w rozumieniu niniejszej umowy, objęte są ochroną prawną tego państwa, na którego terytorium się znajdują.

Art. 4

1. Umawiające się Strony gwarantują ochronę już istniejących i odnajdywanych grobów ofiar wojen i przemocy totalitarnej, swobodny dostęp do nich oraz prawo wiecznego spoczynku poległym i zmarłym wskutek wojen i przemocy totalitarnej. Umawiające się Strony dołożą wszelkich starań w celu zapobiegania powstawaniu w otoczeniu cmentarzy wojennych obiektów lub urządzeń nielicujących z powagą tych miejsc.

2. Umawiające się Strony uprawnione są do renowacji, porządkowania i pielęgnowania na własny koszt grobów i cmentarzy wojennych ofiar wojen i przemocy totalitarnej, o których

mowa w artykule 2 niniejszej umowy, położonych na terytorium państwa drugiej Umawiającej się Strony.

3. Rząd Republiki Federalnej Niemiec gwarantuje utrzymanie, renowację i pielęgnowanie na własny koszt polskich grobów i cmentarzy wojennych, określonych w artykule 2 niniejszej umowy, na terytorium Republiki Federalnej Niemiec.

4. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej gwarantuje utrzymanie, renowację i pielęgnowanie na swój koszt położonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej niemieckich grobów i cmentarzy wojennych poległych i zmarłych w latach 1914 - 1918, zgodnie z obowiązującymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przepisami o grobach i cmentarzach wojennych.

Art. 5

Umawiające się Strony będą sprzyjać zakładaniu ośrodków dokumentacyjnych, informacyjnych lub spotkań w pobliżu cmentarzy wojennych, jako elementu edukacji na rzecz wzajemnego zrozumienia i pojednania.

Art. 7

1. Umawiające się Strony będą zezwalać sobie wzajemnie, bez ponoszenia z tego tytułu kosztów i po uprzednim przedłożeniu im planów w celu wyrażenia zgody, na scalanie grobów ofiar wojen i przemocy totalitarnej, których przeniesienie uważane jest za niezbędne.

2. Przeniesienie szczątków zwłok niemieckich ofiar wojen i przemocy totalitarnej wykonywać będą grupy robocze wyznaczone przez Stronę niemiecką. Przeniesienie szczątków zwłok polskich ofiar wojen i przemocy totalitarnej wykonywać będą grupy robocze wyznaczone przez Stronę polską.

3. Po zakończeniu prac związanych z przeniesieniem szczątków zwłok sporządza się protokół, w którym wymienia się dawne i nowe położenie grobu, personalia osoby ekshumowanej, treść napisu na identyfikatorze oraz inne występujące przedmioty, pozwalające na identyfikację szczątków zwłok. Protokół stanowi również podstawę przekazania odnalezionych przy ekshumowanych szczątkach zwłok przedmiotów.

4. W przypadku gdy istniejące niegdyś cmentarze wojenne przestały istnieć wskutek zmian infrastrukturalnych, a przeniesienie szczątków zwłok nie jest już możliwe, Umawiająca się Strona, na terytorium państwa której cmentarze się znajdowały, zezwalać będzie drugiej Umawiającej się Stronie na jej wniosek i koszt na wzniesienie w godnej i odpowiadającej lokalnym warunkom formie miejsc pamięci. Jeżeli w tym celu niezbędne jest udostępnienie gruntu lub uzyskanie zgody władz lokalnych, każda z Umawiających się Stron udzielać będzie drugiej Umawiającej się Stronie poparcia przy składaniu odpowiednich wniosków i realizacji tego przedsięwzięcia w celu upamiętnienia.

5. Jeżeli dla umożliwienia ostatecznego pochowania na cmentarzu wojennym niezbędne okaże się prowizoryczne pochowanie szczątków zwłok ofiar wojen i przemocy totalitarnej, Umawiająca się Strona, na terytorium państwa, na którym są odnajdywane, podejmie działania mające na celu godne prowizoryczne pochowanie oraz oznakowanie grobów, przy uwzględnieniu przepisów obowiązujących w danym państwie.

UMOWY ZAWARTE Z FEDERACJĄ ROSYJSKĄ

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy

z dnia 22 maja 1992 r.

(Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 291)

Art. 16

1. Strony będą kierować się powszechnie przyjętymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi gwarancji przestrzegania praw człowieka i praw mniejszości narodowych, zawartymi w szczególności w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka oraz w dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przede wszystkim w dziedzinie ludzkiego wymiaru.
2. Strony uznają wolność wyznania za jedno z podstawowych praw człowieka i będą kierować się z tą zasadą, gwarantując, zgodnie ze swoim ustawodawstwem, obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia, niezależnie od ich narodowości i wyznania, prawo posiadania swobodnego dostępu do obiektów i miejsc kultu religijnego, a także prawo do wychowania i edukacji religijnej.
3. Strony będą sprzyjać obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej pochodzącym z Rosji i obywatelom Federacji Rosyjskiej polskiego pochodzenia w zachowaniu i krzewieniu tożsamości etnicznej, własnej kultury oraz nauczaniu języka ojczystego na poziomie przedszkolnym i szkolnym.

Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty

z dnia 25 sierpnia 1993 r.

(Dz. U. z 1994 r. Nr 36, poz. 133)

Art. 13

Strony będą popierać działalność mającą na celu zachowanie i rozwój tożsamości narodowej, kulturalnej, religijnej i językowej Polaków zamieszkałych w Rosji oraz przedstawicieli narodów i grup etnicznych Federacji Rosyjskiej zamieszkałych w Polsce.

W tym celu będą one popierać zachowanie powiązań kulturalnych mniejszości z ich ojczyzną etniczną, zachowanie tradycji, zapewniając możliwość swobodnych kontaktów, w tym podróży do etnicznej ojczyzny. Strony będą udzielać wszechstronnego poparcia dla działalności organizacji społeczno-kulturalnych mniejszości narodowych i w ramach wewnętrznego ustawodawstwa umożliwią im otrzymywanie pomocy materialnej z etnicznej ojczyzny.

POROZUMIENIE

między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Edukacji i Nauki Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie edukacji

podpisane w Moskwie dnia 28 października 2005 r.

(M.P. z 2006 r. Nr 10, poz. 132)

Art. 1

Strony będą współpracowały w następujących głównych dziedzinach:

- wymiana informacji o systemach edukacji, planach ich rozwoju i kierunkach reform,
- kształcenie i podnoszenie kwalifikacji kadr pedagogicznych w specjalnościach będących przedmiotem obustronnego zainteresowania,
- rozwój, wspieranie i podnoszenie poziomu nauczania języka polskiego i literatury polskiej w Federacji Rosyjskiej oraz języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej w Rzeczypospolitej Polskiej na wszystkich szczeblach nauczania,
- wspieranie współpracy między szkołami wyższymi Państw-Stron w dziedzinie nauki, a w szczególności wspólnych badań nad historią stosunków polsko-rosyjskich,
- przeprowadzanie wspólnych imprez naukowych, konferencji, sympozjów, a także olimpiad i konkursów dla uczniów i studentów,
- rozwój bezpośrednich kontaktów i współpracy między wszystkimi typami placówek edukacyjnych Państw-Stron.

Art. 4

Strony będą popierały rozwój i podnoszenie poziomu nauczania języka polskiego i literatury polskiej w placówkach edukacyjnych Federacji Rosyjskiej oraz języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej w placówkach edukacyjnych Rzeczypospolitej Polskiej.

W tym celu Strony będą organizowały każdego roku:

- 1) kursy podnoszenia kwalifikacji dla nauczycieli - Strona polska dla nauczycieli języka polskiego z Federacji Rosyjskiej, a Strona rosyjska dla nauczycieli języka rosyjskiego z Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) letnie kursy językowe - języka polskiego w Rzeczypospolitej Polskiej i języka rosyjskiego w Federacji Rosyjskiej - dla studentów i doktorantów.

Okresy pobytu, warunki przyjmowania kandydatów i ich liczbę w ramach niniejszego artykułu Strony będą uzgadniały corocznie.

UMOWA między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o grobach i miejscach pamięci ofiar wojen i represji

z dnia 22 lutego 1994 r.

(Dz. U. Nr 112, poz. 543)

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Federacji Rosyjskiej, zwane dalej Stronami, biorąc pod uwagę postanowienia artykułu 17 Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską

o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy z dnia 22 maja 1992 r., a także podpisane wraz z nim wspólne oświadczenie Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej, uzgodniły, co następuje:

Art. 1

1. Niniejsza umowa reguluje współpracę Stron w zakresie rozwiązywania wszelkich spraw związanych z ustalaniem, rejestracją, urządzaniem, zachowaniem i należyтым utrzymaniem miejsc pamięci i spoczynku - polskich w Federacji Rosyjskiej i rosyjskich w Rzeczypospolitej Polskiej - żołnierzy i osób cywilnych poległych, pomordowanych i zamęczonych w wyniku wojen i represji, zwanych dalej "miejscami pamięci i spoczynku". Postanowienia niniejszej umowy obejmują także sprawy związane z ekshumacją szczątków zwłok i godnym ich pamięci ponownym pochowaniem.

2. Strony realizując współpracę, o której mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, kierują się postanowieniami niniejszej umowy, celami i zasadami Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z 12 sierpnia 1949 r. i Protokołów dodatkowych do tych konwencji, a także państwowymi, narodowymi i religijnymi zwyczajami i tradycjami narodów Polski i Rosji.

3. Postanowienia niniejszej umowy obejmują groby żołnierzy i osób cywilnych, nie mieszczących się w określeniu ustępu 1 niniejszego artykułu, lecz które znajdują się na terenie miejsc spoczynku, o których mowa w ustępie 1.

Art. 2

1. Strony będą wymieniać wszelkie posiadane informacje, dotyczące położenia miejsc pamięci i spoczynku, ich liczby i wielkości oraz danych osobowych poległych, pomordowanych i zamęczonych.

2. Na podstawie informacji, o których mowa w ustępie 1 niniejszego artykułu, każda ze Stron sporządzi wykaz wszystkich znanych miejsc pamięci i spoczynku.

3. Każda ze Stron umieści w wykazie i zapewni ochronę wszystkich ujawnionych miejsc pamięci i spoczynku, powiadamiając o tym drugą Stronę.

4. Urządzenie miejsc pamięci i spoczynku przewiduje wyznaczenie ich granic, postawienie nagrobków, znaków pamięci, pomników lub innych obiektów upamiętniających.

W poszczególnych przypadkach, za zgodą Stron, sposób urządzenia i utrzymania miejsc pamięci i spoczynku może zostać dodatkowo sprecyzowany. Obok istniejących mogą być wznoszone nowe pomniki i inne formy uczczenia pamięci poległych, pomordowanych i zamęczonych, jeśli mają one istotne uzasadnienie historyczne.

Art. 10

1. Każda ze Stron, zgodnie z ustawodawstwem swojego Państwa, zapewni na swoim terytorium państwowym swobodny dostęp obywateli obu Państw do miejsc pamięci i spoczynku.

2. Strony, stosownie do potrzeb, będą sprzyjać zakładaniu i utrzymywaniu muzeów i ośrodków spotkań w pobliżu miejsc pamięci i spoczynku, w celu zapoznania z przeszłością zainteresowanych osób, głównie młodzieży, i podejmowania działań na rzecz pojednania narodów.

WSPÓLNE OŚWIADCZENIE MINISTRÓW SPRAW ZAGRANICZNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ I FEDERACJI ROSYJSKIEJ

W związku z podpisaniem dnia 22 lutego 1994 r. w Krakowie Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o grobach i miejscach pamięci ofiar wojen i represji oraz dążąc do budowania stosunków polsko-rosyjskich na jakościowo nowej podstawie, a także do przezwyciężenia negatywnej spuścizny przeszłości, mając świadomość ogromu cierpień spowodowanych przez reżim stalinowski, a także pamiętając o niepowetowanych stratach, jakie poniosły narody Polski i Rosji, Ministrowie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej wyrażają przekonanie, że miejsca pamięci i spoczynku ofiar wojen i represji, obywateli polskich na terytorium Federacji Rosyjskiej i rosyjskich na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, powinny być objęte należnym staraniem i opieką.

Kierując się dobrą wolą i wartościami humanitarnymi, Strona rosyjska zamierza rozpocząć w maju 1994 r. w Katyniu i Miednoje ekshumację szczątków ofiar totalitaryzmu, w tym oficerów polskich, oraz uczestniczyć w godnym ich pamięci pochowaniu. Strona rosyjska oświadcza, iż jest gotowa ponieść związane z tym koszty oraz udzielić pomocy w urządzeniu cmentarzy-pomników w Katyniu i Miednoje.

Strona rosyjska zamierza również udzielać dalszej pomocy w pracach nad urządzeniem innych cmentarzy w miejscach martyrologii obywateli polskich na terytorium Federacji Rosyjskiej.

Strona polska oświadcza, iż jest gotowa ściśle współdziałać ze Stroną rosyjską dla zapewnienia należytej troski o znajdujące się na terytorium Polski miejsca spoczynku żołnierzy nie objęte działaniem umowy. Decyzje pociągające za sobą zmianę statusu takich miejsc spoczynku będą podejmowane po uprzednim poinformowaniu urzędów konsularnych Rosji w Polsce.

Obie Strony będą rozwijać współpracę w celu zachowania na swoich terytoriach państwowych miejsc pamięci związanych z historią Polski i Rosji.

UMOWY ZAWARTE Z UKRAINĄ

Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy

z dnia 18 maja 1992 r.

(Dz. U. z 1993 r. Nr 125, poz. 573)

Art.11

1. Strony, zgodnie z ogólnie obowiązującymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi ochrony mniejszości narodowych, uznają prawo członków mniejszości polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Rzeczypospolitej Polskiej, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami danej mniejszości, do zachowania, wyrażania i rozwijania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa. Strony podejmą niezbędne działania w celu realizacji tego prawa, w szczególności prawa do:

- nauczania i uczenia się języka ojczystego i w języku ojczystym, swobodnego posługiwania się nim, dostępu, rozpowszechniania i wymiany informacji w tym języku,
- zakładania i utrzymywania własnych instytucji i stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych i religijnych,

- wyznawania i praktykowania swej religii,
- używania imion i nazwisk w brzmieniu przyjętym dla języka ojczystego,
- ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie kraju zamieszkania, jak również przez granice.

2. Strony potwierdzają, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru osoby i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne niekorzystne następstwa. Każda ze Stron będzie chroniła na swoim terytorium tożsamość narodową mniejszości drugiej Strony przed jakimkolwiek działaniem zagrażającym tej tożsamości i tworzyła warunki do jej umacniania.

3. Każda osoba należąca do mniejszości polskiej na Ukrainie oraz ukraińskiej w Rzeczypospolitej Polskiej jest zobowiązana, jak każdy obywatel, do lojalności wobec Państwa swego zamieszkania, kierując się ustawodawstwem tego Państwa.

**Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy
w dziedzinie kultury, nauki i oświaty**
z dnia 20 maja 1997 r.
(Dz. U. z 2000 r. Nr 3, poz. 29)

Art. 12

Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić osobom należącym do mniejszości ukraińskiej zamieszkałej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej i osobom należącym do mniejszości polskiej zamieszkałej na terenie Ukrainy warunki sprzyjające zachowaniu, rozwojowi i wyrażaniu ich tożsamości narodowej, religijnej, kulturowej i językowej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i na warunkach pełnej równości.

Każda z Umawiających się Stron będzie na swoim terytorium państwowym wszechstronnie wspierać działalność towarzystw narodowo-kulturalnych wyżej wymienionych osób, zapewni możliwość uzyskiwania przez nie pomocy materialnej z ich etnicznej ojczyzny, a także będzie sprzyjać zachowaniu więzi kulturowych tych osób z rodakami zamieszkałymi na terytorium państwowym drugiej Strony.

Art. 13

Każda z Umawiających się Stron zapewni na swoim terytorium osobom wymienionym w artykule 12 niniejszej umowy możliwość nauczania ich języka ojczystego oraz nauki w tym języku, z uwzględnieniem historii i kultury ich etnicznej ojczyzny.

W tym celu każda ze Stron:

- zapewni tym osobom dostęp do nauki w języku ojczystym i nauki tego języka oraz historii i kultury ojczystej w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich w ramach państwowych systemów oświatowych Polski i Ukrainy oraz umożliwi podnoszenie poziomu nauczania tych przedmiotów,
- zapewni odpowiednie przygotowanie i doskonalenie kadr nauczycielskich dla instytucji oświatowych nauczających języka mniejszości lub w języku mniejszości,
- zapewni możliwość pracy nauczycielom skierowanym do szkół na podstawie porozumienia Stron.

Art. 23

Umawiające się Strony będą wspierać współpracę w zakresie telewizji i radia, która będzie prowadzona w ramach porozumień zawartych między właściwymi instytucjami obu krajów, a także wspierać wymianę materiałów i informacji, zachowując przy tym normy prawa autorskiego, tworzenie programów i ich emisję dla mniejszości narodowych, które zamieszkują na terytorium drugiej Umawiającej się Strony.

POROZUMIENIE

o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy

z dnia 2 lipca 2001 r.

(M.P. z 2002 r. Nr 6, poz. 127)

Art. 1

Strony będą współpracowały na zasadach wzajemności i równych praw, zwracając szczególną uwagę na następujące zagadnienia:

- wymię informacji o systemach edukacji, planach ich rozwoju i kierunkach reformowania,
- kształcenie kadr w specjalnościach będących przedmiotem obustronnego zainteresowania,
- rozwój i podnoszenie poziomu nauczania języka polskiego na Ukrainie i języka ukraińskiego w Rzeczypospolitej Polskiej,
- zapewnienie mniejszościom narodowym – ukraińskiej w Rzeczypospolitej polskiej i polskiej na Ukrainie, warunków do nauki języka ojczystego i w języku ojczystym na poziomie przedszkolnym, podstawowym i ponadpodstawowym, a także w szkołach wyższych,
- popieranie współpracy naukowej między szkołami wyższymi, w szczególności wspólnych badań nad historią stosunków polsko-ukraińskich oraz w dziedzinie polonistyki i ukrainistyki,
- popieranie organizowania wspólnych imprez naukowych, konferencji, sympozjów, olimpiad i konkursów dla młodzieży,
- rozwój bezpośrednich kontaktów i współpracy między szkołami wyższymi, ponadpodstawowymi i podstawowymi.

Art. 6

Strony zapewnią osobą należącym do mniejszości ukraińskiej zamieszkałej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i osobom należącym do mniejszości polskiej zamieszkałej na terytorium Ukrainy warunki do nauki w języku ojczystym i nauki tego języka oraz historii i kultury ojczystej w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponad podstawowych ogólnokształcących w ramach systemów oświaty publicznej Polski i Ukrainy oraz sprzyjać będą podnoszeniu poziomu nauczania tych przedmiotów.

Strony sprzyjać będą stwarzaniu warunków do uczenia się języka ojczystego w szkołach wyższych, zwrócą szczególną uwagę na kształcenie nauczycieli języka polskiego i ukraińskiego, podnoszenia ich kwalifikacji jak również doskonalenie znajomości języka przez nauczycieli innych przedmiotów wykładanych w tym języku.

Art. 8

Strony będą udzielać sobie wzajemnej pomocy w zakresie zaopatrywania szkół i placówek oświatowych w podręczniki, literaturę metodyczną, środki dydaktyczne celem zaspokojenia potrzeb oświatowych członków mniejszości narodowych.

UMOWA
między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o ochronie miejsc pamięci
i spoczynku ofiar wojny i represji politycznych

z dnia 21 marca 1994 r.
(Dz. U. Nr 112, poz. 545)

Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Ukrainy, zwane dalej Umawiającymi się Stronami, zgodnie z dążeniem swoich narodów do godnego uczczenia miejsc pamięci i spoczynku osób poległych i pomordowanych zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i Ukrainy na skutek wojen i represji politycznych, mając na względzie postanowienia artykułu 17 Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisanego w Warszawie dnia 18 maja 1992 r., kierując się odpowiednimi postanowieniami Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r. oraz Protokołów dodatkowych do nich, dążąc do zapewnienia wolnego przepływu informacji i pełnego dostępu do potwierdzonej źródłowo prawdy, działając na rzecz zbliżenia obu narodów i ich wzajemnego zrozumienia w przyszłości, uzgodniły, co następuje:

Art. 1

Umawiające się Strony będą się kierować postanowieniami niniejszej umowy przy rozwiązywaniu wszelkich problemów związanych z ustalaniem, rejestracją, urządzeniem, zachowaniem i należyтым utrzymaniem miejsc pamięci i spoczynku ofiar wojny i represji politycznych, jak również z ekshumacją szczątków zwłok i ponownym, godnym ich pamięci, pochowaniem.

Art. 2

Umawiające się Strony uzgodniły, że w niniejszej umowie:

"miejsce pamięci" to miejsce związane z walką lub męczeństwem,

"urządzenie miejsc pamięci i spoczynku" to wyznaczanie ich granic, postawienie nagrobków, pomników i obiektów upamiętniających oraz umieszczanie tablic pamiątkowych,

"utrzymanie miejsc pamięci i spoczynku" to ochrona grobów, nagrobków, pomników i obiektów upamiętniających oraz ich zachowanie w należyтым porządku.

Art. 3

1. Umawiające się Strony będą wymieniać posiadane informacje dotyczące położenia miejsc pamięci i spoczynku, ich liczby i wielkości oraz danych osobowych poległych i pomordowanych, jak również wszelkie inne informacje dotyczące tych osób, związane z realizacją niniejszej umowy. Na podstawie tych informacji sporządzone zostaną oficjalne wykazy miejsc pamięci i spoczynku.

2. W przypadku ujawnienia nowych miejsc pamięci lub spoczynku, Umawiająca się Strona, na której terytorium państwowym one się znajdują, podejmie niezwłocznie działania w celu ich

ochrony. Miejsca te, za wzajemnym porozumieniem Umawiających się Stron, umieszczone będą w oficjalnych wykazach.

Art. 4

1. Każda z Umawiających się Stron na swoim terytorium państwowym będzie utrzymywać miejsca pamięci i spoczynku żołnierzy i osób cywilnych drugiej Umawiającej się Strony, wymienione w artykule 1 niniejszej umowy, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami Konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny i Protokołów dodatkowych do nich.

2. Każda z Umawiających się Stron na swoim terytorium państwowym będzie sprzyjać przedsięwzięciom drugiej Umawiającej się Strony w zakresie urządzania miejsc pamięci i spoczynku oraz uczczenia pamięci poległych i pomordowanych. Mogą być przy tym wykorzystywane symbole narodowe i religijne. W poszczególnych przypadkach za zgodą Umawiających się Stron mogą być stosowane również inne formy upamiętnienia poległych i pomordowanych.

3. Umawiające się Strony będą się wzajemnie informować o przypadkach wandalizmu na miejscach pamięci lub spoczynku oraz będą podejmować działania w celu odnowienia tych miejsc i zapobiegania podobnym aktom w przyszłości.

4. Umawiające się Strony będą dążyć do usunięcia z terenów, na których znajdują się miejsca pamięci lub spoczynku, oraz z terenów bezpośrednio do nich przylegających wszelkich obiektów nie odpowiadających statusowi tych miejsc.

5. Przy realizacji powyższych przedsięwzięć na miejscach pamięci i spoczynku Umawiające się Strony będą uwzględniać w razie potrzeby zwyczaje narodowe i tradycje religijne innych narodów.

Art. 10

1. Każda z Umawiających się Stron, zgodnie z ustawodawstwem swojego Państwa oraz istniejącymi porozumieniami dwustronnymi, zapewni obywatelom Państwa drugiej Umawiającej się Strony swobodny dostęp do miejsc pamięci i spoczynku poległych i pomordowanych rodaków.

1. Umawiające się Strony będą sprzyjać zakładaniu i utrzymaniu muzeów i ośrodków spotkań w pobliżu miejsc pamięci i spoczynku.